

MARIA TOMA-DAMȘA

„Frumosul rănit de sabia realului”
(eseuri, cronici literare, interviuri)

Maria Toma-Damșa

„Frumosul rănit de sabia realului”
(eseuri, cronici literare, interviuri)

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

TOMA-DAMȘA, MARIA

„Frumosul rănit de sabia realului” : (eseuri, cronici literare, interviuri) / Maria Toma-Damșa. - Orăștie : Editura Emma, 2012

ISBN 978-973-1866-77-2

821.135.1.09

Toate drepturile sunt rezervate autorului.
Nicio parte din acest volum nu poate fi copiată fără permisiunea
scrisă a autorului.

Redactare computerizată: Ileana-Lucia Floran
Corectură: Maria Toma-Damșa

e-mail : office@florema.ro ; Tel./fax: 0254.241246
<http://www.edituraemma.ro>

Cuvânt înainte

„... numai așa, rănit, frumosul înfrumusețează [...], tocmai acest sacrificiu al frumosului face realitatea să devină altă realitate”.

(Dan Puric)

Mi-am intitulat acest volum cu un citat din Dan Puric, pentru că – într-adevăr – trăim timpuri negre, când, cu adevărat, „frumosul” – indiferent de ce proveniență este – cade „rănit de sabia realului”, un real de-a dreptul halucinant. Un real care tinde să devină kafkian, pentru că nimeni nu mai apreciază frumosul din natură, din viață (atât cât a mai rămas) și, mai cu seamă, frumosul din artă – avem în vedere literatura.

Creatorii de frumos urmăresc în opere nu numai „desfătarea” cititorului, ci și „procopsirea” acestuia, educarea în mod indirect, prin intermediul operei, menite să realizeze – la lectură – acel necesar „catharsis”, să purifice, să domolească pornirile „propriei naturii umane”, transpunându-l în alte sfere.

Atât prozatorii cât și poeții abordați în volum nu fac altceva decât să re-creeze realitatea, reușind să ne aducă „modele” de viață, capabile de emoții artistice, în flagrant contrast cu o realitate dură... Reconstituind în imagini concret-senzoriale o lume fictivă, creatorii de frumos dezlănțuie în cititor emoții estetice, însoțite de o apreciere etică, implicită valorii estetice.

Pe lângă funcția estetică și cognitivă, opera de artă are și „valoare etică”. Rebreanu aprecia că „dacă privești arta drept creație, trebuie să-i atribui și valoare etică”.

Iată că aceste concepte pot fi urmărite nu numai la marele Tolstoi, care încă din tinerețe punea accent – în *Jurnal* – pe cultivarea „eului” din toate punctele de vedere, ci și la Karol Wojtyła în *Poezii alese*, la Valeriu Anania în *Istoriei agrippine* sau în *Străinii din Kipacua*, la W.N.Barbellion în

„Frumosul rănit de sabia realului”
(eseuri, cronici literare, interviuri)

Jurnalul unui om dezamăgit, la Orwell în *Jurnale*, la David Prodan în *Memorii*, pentru a-i aminti doar pe câțiva dintre marii scriitori abordați.

Nu puține sunt operele literare cercetate, în care „frumosul” este grav „rănit de sabia realului” (la Tolstoi, Barbellion, Orwell), în care se dă o luptă „pe viață și pe moarte” nu numai cu „sinele”, dar și cu „lumea”. De remarcat – însă – optimismul care domină majoritatea acestora, meditația gravă asupra existenței, pendularea între ideal și realitatea dură, idealurile morale, încorporate în aceste opere, varietatea și complexitatea eului liric din poezii în confruntarea cu realitatea, adevărurile artistice exprimate, ca rod al experienței de viață, calitatea acestora de document artistic al epocii, capacitatea creatorului de frumos de a-și însuși artistic realitatea, controversalele, rolul imens al artei în afirmarea spirituală a unui popor, în speță a poporului nostru, influența activă asupra cititorului.

Toți autorii la care ne-am raportat în acest volum au reușit să-și exprime sincer gândurile, sentimentele, ideile, fără a face rabat de la observație și analiză, de la obiectivitate și sensibilitate, de la surprinderea momentelor dramatice ale vieții, respingând relativismul.

Interviurile au urmărit, îndeaproape, sondarea unor opinii ale câtorva personalități din diverse domenii, pentru a le contrapune unei realități care tinde, din ce în ce mai mult să răstoarne adevăratele valori, să admită – pe scară largă – compromisul, să falsifice istoria românilor, să admită, fără a lua atitudine, vulgarismul, manelele, sfidarea, ignoranța și incompetența.

Așa se părea că va fi! Dar, iată, această *iarnă grea* a trezit din spuză conștiințele și tot mai mulți români – tineri și pensionari, intelectuali și oameni simpli – clamează – la scară națională – nevoia de demnitate și de *democrație*.

S-ar părea că „sabia realului” trebuie să intre în teacă!

Autoarea

I. „Papă pentru mileniul al III-lea”: Karol Wojtyła, *Poezii alese*

Ioan Paul al II-lea, „Papă pentru mileniul al III-lea”, cum inspirat l-a considerat Nicolae Mureș în biografia pe care i-a dedicat-o în 2001, „singura monografie despre Ioan Paul al II-lea [...] care apare în spațiul est european” (L.Ulici), este cea mai carismatică personalitate a sfârșitului și începutului de mileniu, jucând un rol decisiv în politica mondială.

Se pare – și Vaticanul nu a contestat – că marele om ar fi de origine română, căci istoricul polonez care lucra la „arborile genealogic” al Papei s-a interesat de la Nicolae Mureș „ce ar putea să însemne în limba română, [...] Wojtyła”. Acesta consideră că cel mai apropiat etimon ar putea fi acest gen de nume tipic la români”, precum „Vintilă, Voicilă”... La întâlnirea lui Nicolae Mureș cu Papa, acesta l-a întrebat: „Ce se mai aude prin România noastră?”, iar în discursurile ținute în limba română cu prilejul vizitei la București (7-9 mai 1999) se găsesc expresii precum: „România, națiune dragă mie”, „România – «grădina Maicii Domnului»”, „regăsire frățească”, „evangelizarea și formarea primelor comunități creștine au coincis cu formarea străvechiului și nobilului vostru Popor”, „multele mărturii luminoase înflorite pe pământ românesc”, „tradițiile voastre cele mai sănătoase”, „iubit pământ al României”, „invoc [...] asupra întregii populații a României belșugul Bivecuvântărilor divine”, „omagiu Poporului român”, „pământul vostru este presărat cu mănăstiri”, „invoc ocrotirea Mariei, slăvita Maică a lui Dumnezeu, peste toți cetățenii iubitei României”.

Cărturar complex (poet, dramaturg, filolog, filosof, teolog, fin politician), Karol Wojtyła (18 mai 1920 – 2 aprilie 2005) a știut pătrunde „în misterul cuvântului” care „ trăiește mai întâi în istoria omului, constituie dimensiunea de bază a vieții sale spirituale.” (*Dor și taină*, p.10-11)

„Frumosul rănit de sabia realului”
(eseuri, cronici literare, interviuri)

Vom urmări doar dimensiunea literară, de fapt aceea de poet, a acestei complexe și îndrăgite personalități, care consideră „Ars longa” drept „o călăuză în calea spre Dumnezeu, care are dimensiunea curcubeului romantic: de la Pământ în inima omenească spre Nesfârșit.”

Din întreaga sa operă literară se desprinde un mesaj patriotic, având ca dominantă inspirația biblică și creștină.

Multe creații dramatice au ca titluri numele unor personaje biblice (*David, Iov, Ieremia, Fratele Dumnezeului nostru*), iar drama *În fața magazinului bijutierului* a dus la realizarea unei producții cinematografice.

Ca actor, viitorul papă a jucat în *Regele Spiritului, Samuel Zborowski* și *Beniovski* de Juliusz Slowacki și în *Pan Tadeusz* de A. Mickiewicz.

În interviul acordat în 1980 lui André Frossard, Suveranul Pontif recunoștea că pentru el „problema esențială a fost [...] nu revenirea de la necredință la credință, ci trecerea de la credința moștenită [...] la credința conștientă și maturizată, în accepțiunea unei opțiuni de profunzime”...

Opera sa poetică este străbătută de fiorul credinței convertit în piese filosofice de o rară frumusețe și profunzime, „dând dimensiuni noi preceptelor creștine ale iubirii.”

Volumul *Poezii alese*, apărut la Editura Ginta Latină, București, 1999, în traducerea lui Nicolae Mareș, este o ediție îngrijită și prefătată de Maria Roșca și încorporează poezii inspirate din *Biblie*, rugăciuni, mesaj pascal, gânduri despre oameni și copii sau despre păstori și izvoare, despre speranțe, viață „care continuă nu numai dincolo și dincoace de moarte în negarea morții, în ființa biologică transfigurată în spirit.” (A.Frossard).

Debutul volumului îl constituie poezia *O Mamă, iubire mereu trează*, scrisă la zece ani după dispariția mamei, o odă: „... primește a fiului rugă:/ Domnul să te aibă în pază.”

Poeemele sunt structurate tematic (*Cânt despre Domnul ascuns, Cânt despre soarele neseecat, Ajunul Paștelui 1966, Cânt despre străluminările apei, Mama, Cariera de piatră*,

Profilurile Cireneului, Biserica și Cugetări despre moarte) și străbătute de puternicul fior filosofic și creștinesc, cultivând ca motiv central iubirea creștinească.

Primul ciclu se deschide cu poezia *Țărmurile de liniște pline*, exprimând metaforic viața reală și cea din „adâncul adâncurilor”, prin cultivarea simbolului „liniște”, alături de „șuvoi”, „zbor”. *Nu mă-nspăimânt...* preamărește iubirea în contextul meditației pe tema trecerii timpului, eul liric fiind comparat cu „o câmpie deschisă, brăzdată de-un/ pârau liniștit”, cu o „frunză” percepând că „zilele [...] se duc”. *Această pavăză bună* preamărește pe acel „cineva” care „ca gheața-i de rece/ și-i jar totodată”, „credință e”, care adie, fiindcă „deasupra-mi pavăza lui Dumnezeu o ridic”. *Clipa și veșnicia* se bazează, încă din titlu, pe procedeul romantic al antitezei: „Clipa în veșnicia imensă se varsă” și „s-au împreunat”. Poetul se întreabă retoric: „Să fie, oare, *viața* valul încântării [...]/ mai înalt decât *moartea*?”, pentru ca apoi să accepte că este „Abis al liniștii, golf al revărsării/ singuratic *piept uman*”, amestec de „gângurit/ copilăresc și încântare.”

Ador, în ciuda titlului, este un admirabil pastel despre „fân mirositor”, „copac aspru”, „firavă pâine”, „malul nostru”, dar și o gravă meditație asupra clipei și a veșniciei.

Unde să-l caut... evocă aspirația spre Dumnezeu care „la un pas de neant s-a oprit” și „n umbra spicelor a dispărut”, „tot mai adânc în lan s-a ascuns.” Alertat, dar nu disperat, eul liric întreabă spicele personificate: „unde-i ascuns”, „cum să fac la El s-ajung?” Mai multe poezii sunt dedicate, metaforic, lui Iisus: *Veni-va ziua, Liniștea o-ntruchipezi* („Învățătorule, ia-mă și lasă-mă,/ acolo cu Tine să stau [...]/ cutremurat de Existența Ta să rămân”).

Ciclul *Cânt despre soarele neseccat* nu abandonează credința și sacrul: „Privirea Ta în suflet pătrunsă/ e ca soarele...” ... dorul nețărnut/ [...] o dată în ochi Te-a privit”, „abisul țâșnește înadins –/ în Tine fiind ascuns”. Unele titluri

„Frumosul rănit de sabia realului”
(eseuri, cronici literare, interviuri)

sunt edificatoare: *Mai întâi m-ascund în cruce, O, creatoare privire, Tatăl nostru, Rugă.*

Încântarea-i tot ce am... este o rugă adresată lui Dumnezeu: „iartă-mi gândurile”, „iartă-mi iubirea”, „primește, Doamne, încântarea ce din/ inimă țâșnește”. Poeziile patriotice (*Când gândesc: Patria..., Pătrund în inima dramei*) dezvăluie dragostea profundă pentru țară: „Patria – ca pe o/ comoară în mine să o ferec vreau”, „cum s-o sporesc”. Libertatea „neconținut trebuie dobândită”, iar Patria: chemarea pământului adresată/ străbunilor și nouă”, căci „pentru libertatea noastră și a/ voastră descoperim [...] lupta ca/ un dar...” În poezia *Gândind Patria revin spre arbori...*, poetul surprinde „Arborele cunoașterii binelui și al răului”, care „a crescut în/ Biserică prin rădăcinile conștiințelor”; „iubirea” care „echilibrează destinul” pentru a da verdictul: „Slab este poporul care acceptă înfrângerea sa” și „Veghea este cuvântul/ Domnului și cuvântul Poporului”.

Ciclul *Ajunul Paștelui 1966* începe cu o *Invocație*: *Încep convorbirea cu mine însumi*: „Istoria oamenilor al ei corp și-l caută”. Urmează *Încep convorbirea cu Dumnezeu* („Istoria celor ca mine își caută Trupul/ pe care Tu li-l dai”).

Ciclul *Cânt despre străluminările apei* are ca motto un citat din *Ioan 4,13*, privind apa dată de Mântuitor, care „se va face [...] izvor de apă curgătoare spre viața veșnică”. În *La fântâna din Sihar*, poetul ajunge la concluzia că „Tremură în Tine atâția oameni doar/ pătrunși de străluminările vorbelor Tale/ așa cum pupila luciul apei îl străpunge...” Câteva inefabile poezii de dragoste, se cristalizează prin metafore și simboluri: „Nu crede că mergi singur./ Mereu ești însoțit”, „Fântâna aceea de Tine m-a legat/ prin ea Te-am cunoscut [...] / ea în ochii Tăi m-a purtat/ și-n ei m-a ferecat”, „Așa de ușor se înalță flacăra dintr-un/ pom uscat...”, „doresc [...] să rămâi în oglinda fântâni”.

Ciclul *Mama* înglobează *Prima clipă a copilului venerat* („cele mai apropiate sunt cuvintele copilului”, „liniștea inimii nu o perturbă –/ când ideea și cântul respiră

împreună”), *Cuvintele care se înalță în mine, Reculegere profundă* („...Fiul meu simplu,/ ai în mine gândurile tuturor oamenilor”, „mamele în ochii copiilor recunosc a inimii strălucire”). Partea a doua a ciclului surprinde *Ruga lui Ioan* („În mine de-acum Taina Lui n-o cuprinde”) și *Universul care în tine a rămas*. Ultima parte a ciclului se referă la *Înălțarea cântului* care convinge că „lumina din gând fiind ascunsă adânc/ Și numai când cântul încetează din nou,/ gândurile mele mai bine le auzi” și *Într-un nou timp cuprinsă* recunoaște că „Mă înghite un nou timp, care în ochii ce se sting strălucește deja/ și va locui în inima mea.”

Grupajul *Cariera de piatră* încorporând *Materia, Inspirația, Participarea* și *În memoria unui camarad de muncă* transfigurează artistic perioada când viitorul Papă, timp de patru ani, când era student, a muncit la întreprinderea de produse chimice Solvay. Palmele sunt văzute ca „peisajul inimii”, căci „prin muncă omul mai sus zvâcnește/ și-aspiră spre binele cel greu” și „Trebuie să te chircești și în același timp să/ te cațeri”. Despre camaradul dispărut se întreabă: „Oare s-a maturizat în el propria iubire și adevărul”, căci „iubirea și mai mult izbucnește,/ Amărăciunea cea mare înecându-se”.

Profilurile Cinereului se structurează în două părți: *Înainte de a începe să discern diferite profiluri* și *Încep să diferențiez diferite profiluri*. În prima parte, poetul deosebește „profilul printre copaci” de cel „printre coloane”, „chipul încrustat” și „chipul omului din ușa casei sale”, „profilul învingătorului” și „chipul [...] cinereului [...] cu umerii lui căzuți”. Din partea a doua se conturează *Melancolicul, Schizotinu, Nevăzătorii, Actorul, Copila înșelată în dragoste, Copiii, Gândurile omului, Semnalmentele omului, Muncitorul din uzina de automobile, Muncitorul din fabrica de armament*. În *Magdalena*, afirmă: „uscăciunea lumii întregi/ Nu-s eu cel care o resimt/ – ci El”. Mai amintim: *Omul emoției, Drumul omului, Omul gândului*.

„Frumosul rănit de sabia realului”
(eseuri, cronici literare, interviuri)

Ciclul *Biserica* include *Zidul* („... omul se naște/ pentru a hrăni ca prunc/ la sânul mamei”), *Hăul* („prăpastie care în ochi se reflectă”), *Negrul* („Tu ești fratele Meu Scump ce-n tine simt/ pământul imens/ în care rănilile se pierd brusc...”), *Pavajul* („Pavajul templului uriaș e stânca/ Crucea-i pajiștea”), *Cripta*, *Sinodul*, *Evanghelia* („Adevărul pe om îl înalță”), *Izvoare și mâini și Două orașe* (epilog).

Volumul se finalizează cu ciclul *Cugetări despre moarte* (fragmente) convertite în poezii de un prețios rafinament artistic. În *Speranța nu se naște din frică*, moartea este văzută ca o „taină” care „trupul muncindu-l ne învață/ cum slăbiciunea să fie înfrânată”, cum „fapta să rămână faptă”. *Frica de la început* se încheie cu invocația „O, Doamne!/ Numai Tu poți/ Din țărână trupul să mi-l scoți!” *Cuvântul ultim al credinței* este speranța, „slovă ce nu se leapădă de viață”, iar „Cuvintele nu mai au nicio valoare”. *Speranța cea de sus* constată că „nădejdea atârână greu în balanță/ în lumea apusă ce reintră în viață”. *Existi* este o odă închinată lui Dumnezeu, cu certitudinea că „Exiști”, poetul recunoscând: „O pãrticică din Pasca Ta, sunt”. *Mă preambul...* remarcă spațiul îngust rămas omului, „– al pământului strâmt trotuar”, pe care „omul [...] frântură a lumii altfel pusă în mișcare” „chipul lui Dumnezeu nu-l pierde din ochi” și „lumea mai bine” o cunoaște. „Cugetările” se finalizează cu poezia *Pascala Ta trecere*, poetul considerând că „Moartea-i, totuși, încercarea de pe urmă/ având în ea, ceva din neființă/ cu speranță”, iar „nădejdea [...] într-a morții oglindă se vede...”

Realul talent în mânăuirea suverană a cuvântului de către Karol Wojtyła se resimte nu numai din lirismul poemelor, ci și din perspectiva transfigurării artistice a trăirilor, istoriei, culturii și realității poloneze, pe care le integrează firesc în universalitate.

Romantismul acestor poeme profund umaniste este infiltrat cerebral și biblic în scopul cultivării iubirii și a binelui în opoziție cu răul, dând „dimensiuni noi preceptelor creștine ale iubirii”.

Prin cultivarea versului alb, lipsit de ritm și rimă, având măsură variabilă, în funcție de lungimea ideii poetice, Karol Wojtyła este un poet profund modern.

Lirismul și exprimarea metaforică sunt proprii marelui om de cultură și cu alte ocazii: „după *iarna* cumplită a dominației totalitare, a început *primăvara* speranței”, „*comorile* de spiritualitate și sfințenie [...] au făcut prețioasa istorie seculară a României” etc.

Iată cum un Papă care – în pelerinajele sale – a înconjurat de 28 de ori pământul, străbătând de trei ori distanța de la pământ la lună, a intervenit ferm pentru aplanarea conflictelor, a transmis omenirii mesajul său ferm pentru libertate, adevăr și demnitate.

Autocaracterizându-se, Papa se confundă –metaforic– cu istoria: „Mă-nalț ca un copac/ și arborele în mine îl simt./ Copacul e un corp fizic ce se înalță;/ Istoria oamenilor al ei corp și-l caută.” (*Încep convorbirea cu mine însumi*). El a militat pentru „o nouă știință pentru om”, a militat pentru „cultura inimii” și a militat profund și convingător pentru „familie”.

În luna mai, 2011, Achille Silvestrini, secretarul personal al Papei Paul al II-lea, a sfințit Biserica din Poiana Mică, județul Suceava, aducând o picătură din sângele Papei și decretându-l pe Papa Paul al II-lea patronul acesteia.

„Frumosul rănit de sabia realului”
(eseuri, cronici literare, interviuri)

II. Valeriu Anania – teologul, filologul, poetul, prozatorul și dramaturgul

1. Valeriu Anania – personalitate enciclopedică

Valeriu-Bartolomeu Anania (18 martie 1921 – 31 ianuarie 2011) este fiul lui Vasile și al Anei Anania din localitatea Glăvie, județul Vâlcea. Ca personalitate enciclopedică, el poate sta alături de Cantemir, B.P.Hasdeu, N.Iorga etc.

Înclinația spre literatură și-a manifestat-o încă de timpuriu. Astfel, la 14 ani, în 1935, Valeriu Anania debutează, în revista teologică „Ortodoxia”, cu poemul *Pământ și cer*. Un an mai târziu, debutează publicistic cu articolul *Camaradul Anton* în revista „Vremea”, iar literar în revista „Dacia rediviva”.

În anul 1938, tânărul Anania va debuta și în dramaturgie cu scenariul radiofonic în versuri *Jocul fulgilor*, reprezentat și pe scena Operei Române în februarie 1939 – piesă nepublicată, cum nepublicate vor rămâne piesa *La furcărie*, jucată pe scena Teatrului Ligii Culturale, în regie proprie și poemul dramatic *Dochia*, prezentat în martie 1940 la Teatrul „Studio-Național”.

În 1942, la 2 februarie, Valeriu Anania intră în monahism la Mănăstirea Antim din București, primind numele de Bartolomeu, iar la 15 februarie este hirotonit ierodiacon.

Între anii 1942 și 1943, după cursurile de diferență, își ia bacalaureatul la Liceele „Dimitrie Cantemir” și „Mihai Viteazul” din București.

După absolvirea Academiei Teologice „Andreiești” din Sibiu (1948), va urma – fără să le finalizeze – studii de medicină la Sibiu și Cluj și de muzică instrumentală la Cluj, unde va cunoaște personalități marcante ale vieții culturale (Victor Papilian, Gala Galaction).

Ca președinte al Centrului Studentesc „Petru Maior” va conduce, în iunie 1946, greva studentescă antirevizionistă

și anticomunistă. Consecința: expulzarea din Cluj și un lung șir de arestări.

Între anii 1947 și 1958, va ocupa mai multe funcții în domeniul teologic: stareț al Mănăstirii Toplița, intendent al palatului patriarhal, inspector patriarhal pentru învățământul bisericesc, asistent universitar la Institutul Teologic Universitar din București, decan al Centrului de Îndrumări Misionare și Sociale al clerului la Curtea de Argeș, director al Bibliotecii Patriarhale.

Între 1958 și 1964, va executa șase ani, din cei 25 de ani de închisoare la care fusese condamnat pentru „uneltire contra ordinii sociale”, ani petrecuți la Jilava, Pitești și Aiud.

După ce un an va fi numit, din nou, director al Bibliotecii Patriarhale, Valeriu-Bartolomeu Anania, între 1965-1976, va ocupa importante funcții la nivelul Arhiepiscopiei Misionare Ortodoxe Române din Canada și America. A susținut numeroase conferințe în Detroit, Chicago, Windsor și Honolulu, fiind și redactor al revistei și almanahului „Credința” și al casetei de literatură „Noi”.

De-a lungul timpului, Valeriu-Bartolomeu Anania va fi un colaborator de marcă al revistelor de teologie („Biserica Ortodoxă Română”, „Studii Teologice”, „Mitropolia Olteniei” – Craiova, „Glasul bisericii”, „Telegraful român”- Sibiu, „Credința”- Detroit, „Renașterea” – Cluj-Napoca, „Candela Moldovei” – Iași, „Vestitorul ortodoxiei”, „Deisis”- Regensburg etc.)

De asemenea, va colabora la reviste de cultură, precum: „Dacia redivivă”, „Convorbiri literare”, „Gazeta literară”, „Gândirea”, „Tribuna”, „Amfiteatru”, „Ateneu”, „Albina”, „Luceafărul”, „Vatra”, „Magazin istoric”, „Revista de teorie și istorie literară”, „Steaua”, „Destin” – Madrid etc.

În 1978 Valeriu Anania a devenit membru al Uniunii Scriitorilor din România.

„Frumosul rănit de sabia realului”
(eseuri, cronici literare, interviuri)

Editorial, a debutat în 1966, cu poemul dramatic *Miorița*, la Editura Pentru Literatură din București, Tudor Arghezi semnând *Predoslovie*.

După ce în 1967 primește harul preoției, fiind hirotonit de episcopul Victoriu al Americii, Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române îi va acorda rangul de arhimandrit, apoi distincțiile „Crucea patriarhală”, „Ordinul Sfântului Mormânt” al Patriarhiei Ierusalimului, „Ordinul Sfinților Apostoli Petru și Pavel” al Patriarhiei Antiohiei.

În 1969, Bartolomeu Anania a fost membru în delegația Bisericii Ortodoxe Române care vizita Bisericele Vechi Orientale din Egipt, Etiopia, India.

Între 1976 și 1982, ocupă funcția de director al Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române din București. În 1982, se pensionează, retrăgându-se la Mănăstirea Văratec. Este și anul în care i se atribuie Premiul de dramaturgie al Uniunii Scriitorilor din România pentru opera *Greul pământului*.

La 21 ianuarie 1990, Colegiul Electoral Bisericesc îl va alege pe Bartolomeu Anania pentru scanul de Arhiepiscop al Vadului, Feleacului și Clujului, iar în 7 februarie, la Catedrala arhiepiscopală din Cluj-Napoca, este hirotonit și instalat ca arhieru – mitropolit – funcție pe care o va exercita, onorând-o prin activitatea sa, până la 31 ianuarie 2011, când a trecut la cele sfinte.

Această perioadă este cea mai fructuoasă în elaborarea unui mare număr de lucrări cu caracter religios. În anul 1990, a apărut volumul de istorie și exegeză iconografică *Cerurile Oltului* la Editura Episcopiei Râmnicului și Argeșului cu versiuni în limbile română, franceză și engleză. Aprecieri asupra acestei importante scrieri face F. Gherasim, Episcopul Râmnicului și Argeșului în *Predoslovie*: „... dacă națiunea română s-a plămădit o dată cu creștinismul ei, acesta s-a plantat organic într-un mediu care i-a fost propriu încă de la început [...]. Din acest punct de vedere suntem unicat.”

Impresionantă este și hotărârea eroică luată în ajunul Crăciunului lui 1990, de a se angaja plenar la munca de revizuire în limba română și de comentare a *Bibliei*, începând cu *Vechiul Testament*, acțiune extinsă pe parcursul celor 11 ani asupra întregii *Sfinte Scripturi*.

Paralel cu această muncă demnă de un adevărat stilist, arhiepiscopul, cu vigoarea și demnitatea-i de invidiat, va lupta permanent pentru optimizarea activității pastorale a clerului din Arhiepiscopie, pentru diversificarea acestei activități în funcție de contemporaneitate, pentru implicarea Bisericii în acțiuni de asistență socială. Va milita nu numai pentru asigurarea unor trainice legături între Biserică și Cultură, ci și pentru îndrumarea expresă a tineretului, prin predici și conferințe. A dezvoltat relații ecumenice practice, prin păstrarea identității proprii.

Activitatea literară de excepție a scriitorului Valeriu Anania se diversifică în varii direcții. Un loc aparte ocupă volumele de memorii și de amintiri: *Rotonda plopilor aprinși* (1983), *Clujul universitar al generației 1946 în memoriile lui Valeriu Anania* (1996), *Amintirile pelerinului apter* (1990), *De dincolo de ape* (2000).

Alte lucrări cuprind articole și studii: *Pledoarie pentru Biserica neamului* (1995), eseuri teologice și culturale: *Din spumele mării. Pagini despre religie și cultură* (1995), studii și conferințe: *Atitudini* (1999), volumul de cuvântări, articole și scrisori pastorale din 1993 – 2000, *Apa cea vie a ortodoxiei* (2000), cartea pentru copii *Păhărelul cu nectar* (1969).

Inestimabile sunt dialogurile, amintirile, reflecțiile originale despre Tudor Arghezi („examenul cel mai dificil era [...] să-i surprinzi acea limită foarte subțire dintre gravitate și ironie”), despre Gala Galaction („profesor universitar de exegeză a *Vechiului Testament*”), despre Vasile Voiculescu („... sfânt bizantin [...], chipul [...] prelung, uscățiv, adiat de o finețe inteligentă”), despre Lucian Blaga, Marin Preda etc. concentrate în volumul *Rotonda plopilor aprinși*.

„Frumosul rănit de sabia realului”
(eseuri, cronici literare, interviuri)

Despre *Amintirile pelerinului apter* (1990), în *Prefață*, Valeriu Anania explică geneza acestora: „sub pământ”, deoarece „Câți oameni mai trăiesc dintre osândiții Jilavei de acum treizeci de ani? Cei din celula 4 își vor aduce aminte de serile noastre lungi [...], când gardienii ne zăvorau pentru încă o noapte [...]. Atunci, la ceasurile acelea de liniște fragilă, bolte de piatră și beton [...] adăposteau academia celor aproape patruzeci de intelectuali cu condamnări grele – profesori, juriști, ingineri, universitari, oameni de artă și litere, filosofi, diplomați (puțin după aceea va poposi Noica; pe Țuța și Pandrea aveam să-i întâlnesc la Aiud). Intrase în tradiția acelor generații subterane [...] ca fiecare să se înscrie cu câte un ciclu de prelegeri, comunicări sau povestiri, și la măsura propriei înzestrări, al căror duh era menit să potolească spaimele și să-i dea suferinței un semn.”

În domeniul dramaturgiei aportul lui Valeriu-Bartolomeu Anania este deosebit: În 1966, apare poemul dramatic *Miorița*, în 1969, poemul dramatic în versuri *Meșterul Manole*. Tot în 1969, poemul dramatic *Du-te, vreme, vino, vreme!*, în 1972, *Steaua Zimbrului*, iar în volumul *Teatru comentat* din 1982, *Greul pământului*. În 1993, publică volumul de teatru *Hoțul de mărgăritare* – parabolă.

Marian Popa consideră că „Notorietatea i-o aduc [...] poemele dramatice” care „au la bază mituri naționale”.

Numeroase sunt onorurile care i s-au adus enciclopedistului. Spicuim câteva: În 1993 a fost ales membru de onoare al Senatului Universității de Medicină și Farmacie din Cluj-Napoca și președinte de onoare al Fundației „N.Steinhardt”, în 1995, la Salonul de Carte din Oradea, i se acordă premiul special pentru volumul *Din spuma mării*, iar în 1996, la Salonul Național de Carte, premiul „Cartea anului” pentru același volum. Tot în 1996, i se conferă titlul de „Cetățean de onoare” al municipiului Cluj-Napoca și senator de onoare al marelui Senat al Universității „Babeș-Bolyai”. În anul 2000, obține diploma și medalia Academiei de Artă, Cultură și Istorie din Brazilia, Medalia jubiliară „Mihai

Eminescu” și Ordinul Național pentru Merit în grad de Mare Cruce. În 18 martie 2001, este omagiat la Cluj și i se tipărește un volum omagial, *Logos* etc.

Așa cum atestă și „Universul credinței”, Valeriu-Bartolomeu Anania [...] „în 31 ianuarie 2011 s-a născut în cer”.

2. Bartolomeu-Valeriu Anania, *Biblia*

Încununarea activității teologului de excepție, Bartolomeu-Valeriu Anania, o constituie *Biblia* sau *Sfânta Scriptură*, ediție jubiliară a Sfântului Sinod, versiune diortosită după *Septuaginta*, apărută în 2001, „cartea vieții lui”, la Editura Paralele 54, Cluj-Napoca.

Pentru specialiști – și nu numai – opera prezintă un interes deosebit, prin noutatea de ordin teologic și filologic pe care o aduce în raport cu toate variantele românești cunoscute, pentru folosirea limbii literare actuale, pentru căile de acces spre adevărul textului oferite de cele peste 8000 de note subsidiare, de cele 400 de ilustrații, 50 de hărți și fotografiile cu mănăstiri din România.

Ediția a doua, *Biblia*, cu ilustrații, apărută în opt volume la Editura Litera și distribuită săptămânal cu „Jurnalul Național”, începând cu 21 aprilie 2011, s-a vrut un cadou pentru marele om, Înălpreasfințitul Mitropolit Bartolomeu Anania, la împlinirea celor 90 de ani. Timpul, însă, „nu a mai avut răbdare”...

Cele opt volume – cu auxiliarele amintite – îl orientează pe cititor în spațiul, cultura și istoria locurilor unde s-a derulat pasionantul dialog dintre Dumnezeu și umanitate, îl familiarizează cu geografia biblică, îi largesc Concordanța-unitatea în profunzime a Revelației.

După *Nota asupra ediției* semnată de Bogdan Ivanov și Radu Preda, volumul I conține *Cuvânt lămuritor asupra*

Sfintei Scripturi cu referire la *Prolog, Canonul biblic, Istoria textului biblic, Noul Testament, Textul referențial* urmat de *Introducere la Pentateuh*.

Cele cinci cărți ale primului volum sunt, de fapt, *Cărțile lui Moise (Facerea, Ieșirea, Leviticul, Numerele și Deuteronomul)*.

Ca „uvertură a operei mântuitoare a lui Dumnezeu”, *Pentateuhul* este „istoria întemeierii neamului omenesc”, „legea dată de Dumnezeu”: „Pe muntele Sinai se face un legământ între Dumnezeu și poporul lui Israel”, care „avea să se desăvârșească în legământul grației, instituit de Mântuitorul Hristos”.

Dacă misiunea esențială a lui Moise fusese eliberarea evreilor din robia egipteană, aceea a lui Iosua – marele profet – era de a-i duce în Canaan, el fiind nu numai succesorul, ci și executorul testamentar al lui Moise. Volumul al doilea debutează, deci, cu *Cartea lui Iosua*, continuă cu *Cartea judecătorului, Cartea lui Rut*, cele patru *Cărți ale regilor* și se încheie cu *Cartea întâi Paralipomena*.

Dintre regi, mai importanți sunt Samuel, Saul, David și Solomon. David a domnit patruzeci de ani și a lăsat *Psalmi*, iar Solomon a construit templul din Ierusalim, „Casa Domnului”, și a fost cel mai înțelept rege.

Cartea întâi Paralipomena dă informații suplimentare în raport cu cele patru *Cărți ale Regilor*, iar gândirea autorului nu este prea departe de cea profetică.

Volumul al treilea cuprinde *Cartea a doua Paralipomena, Cartea lui Ezdra, Cartea lui Neemia, A doua carte a lui Ezdra, Cartea Esterei, Iov și Psalmii*.

Vom insista puțin asupra *Psalmlor (Psaltirea profetului și regelui David)*, în număr de 150, care se constituie în *immuri* (cântări de slavă și preamărire a lui Dumnezeu ca Împărat universal sau Împărat al Sionului), *rugăciuni* colective, individuale, psalmi de mulțumire, psalmi regali, psalmi mesianici – care se referă la „Domnul Iisus Hristos”. În *Psalmul 151*, „Psalmul extra-numeric”, David

vorbește despre faptul că el făurea instrumente muzicale, precum harpa, la care cânta cu mult talent, acompaniindu-se. Universul emoțional al „psalmilor”, precum mângâiere, supărare, nostalgie, dor, durere, suferință, îndoială, deznădejde, revoltă, umilință, căință, rugăciune, implorare, speranță, bucurie, extaz se manifestă în versuri de o rară frumusețe, laudându-l neconținut pe Domnul: „Dumnezeule, cântare nouă îți voi/ cânta,/ în psaltire cu zece strune îți voi/ cânta.”

Al patrulea volum cuprinde *Proverbele lui Solomon, Ecleziastul, Cântarea cântărilor, Isaia, Ieremia și Plângerile lui Ieremia*.

Proverbele regelui Solomon se constituie într-o culegere de maxime și zicători ale înțelepciunii iudaice, înscriindu-se în „poezia didactică” a *Vechiului Testament*: pericope introductive asupra înțelepciunii, proverbe propriu-zise, maxime ale regelui Solomon și ale altor înțelepți și „a doua colecție a zicerilor lui Solomon”, la care se adaugă proverbe răzlețe și un elogiu adus femeii harnice și virtuose. Aceste proverbe cuprind faptele omului și urmările lor, fericirea dreptului și pedepsele aplicate nedreptului, familia ca instituție fundamentală, relațiile dintre orgoliu și smerenie, dintre adevăr și minciună, dintre curaj și lașitate, sinceritate și viclenie, hărnicie și lene, cinste și înșelăciune, viața cetății.

Cântarea cântărilor este un splendid poem de dragoste omenească, reconstituind un univers al erosului candid, în care *El* și *Ea* (Iubitul și Iubita, Fratele și Sora, Regele și Prințesa, Păstorul și Păstorița, Solomon și Sulamita, Mirele și Mireasa) apar în variate ipostaze, fără a atenta la frumusețea, curăția și demnitatea ființei umane. Este uimitoare alternanța de dorință, căutare, ivire, dispariție, strigăt, șoaptă, apropiere, îmbrățișare, fericire și extaz. Poemul cultivă cu multă sensibilitate alegoria, metafora și simbolul, Paul Claudel considerându-l o prefigurare simbolică a sufletului omenesc, a Sfintei Fecioare Maria, a Bisericii lui Hristos, iar Vasile

„Frumosul rănit de sabia realului”
(eseuri, cronici literare, interviuri)

Voiculescu se călăuzește în *Ultimele sonete închipuite ale lui Shakespeare...* după modelul *Cântării cântărilor*.

Impresionante sunt, din punct de vedere liric, și *Plângerile lui Ieremia*, concepute în cinci poeme elegiace, care deplâng starea jalnică în care a ajuns Ierusalimul după cucerirea acestuia de către Nabucodonosor.

Primele patru poeme sunt alcătuite din 22 de strofe, numărul literelor din alfabetul ebraic, încât fiecare vers începe cu literele alfabetului, în ordine. Al cincelea poem nu este marcat de literele alfabetului, dar are tot 22 de strofe.

Scrise în formă fixă, strofele primelor trei poeme au câte șase versuri, ale poemului al patrulea, câte patru, iar ale ultimului poem, două versuri.

Rod al alternării versului lung cu cel scurt și al tonurilor „tari” cu cele „slabe”, taină a vechii poezii ebraice, din „Plângeri” se degaja o grațioasă incantație care declanșează puternice emoții. Cucerit, Ierusalimul plânge, personificat, „în lacrimi scâldându-și obrazul”.

Poetul îl invocă pe Dumnezeu să-și aducă aminte de iudeii deveniți „orfani” și îl roagă: „O, Doamne,/ întoarce-ne la Tine [...] / ca și-altădată, fă-ne din zi/ o nouitate”.

Al cincelea volum al *Bibliei* încorporează *Cartea profetului Iezechiel*, *Cartea profetului Daniel* și *Profeții mici*: Osea, Amos, Miheia, Ioil, Avdia, Iona, Naum, Avacum, Sofonie, Agheu, Zaharia, Maleahi.

Tradiția rabinică a repudiat *Cartea profetului Daniel*, considerând că pendulează între impostură și genialitate, în timp ce *Septuaginta* a inclus-o în rândul cărților profetice canonice, apreciind că este o punte transparentă între *Vechiul* și *Noul Testament*.

Cartea profetului Iezechiel este construită riguros, conținând patru mari părți. Prima conține avertismente, amenințări, pedepse pentru păcatele fiilor lui Israel înainte de căderea Ierusalimului (587 î.H.). Partea a doua face profeții împotriva neamurilor păgâne, cu care fiii lui Israel s-au aliat în

nelegiurii. Partea a treia oferă speranța revenirii la normalitate, iar ultima promovează imaginea viitorului stat israelit.

Iezechiel prevestește Biserica lui Hristos, pe Maria care va naște pe fiul lui Dumnezeu, viitorul templu, carul dumnezeiesc și învierea de la sfârșitul veacurilor.

Cartea profetului Daniel a fost scrisă în limbile ebraică și aramaică și este cea mai teologică, profetul considerând că Dumnezeu este unic și universal, fiind înconjurat de îngerii. Pentru prima dată în Scriptură se vorbește despre Gavriil ca purtător de cuvânt al lui Dumnezeu și despre Mihail ca ocrotitor al poporului ales. Despre sfârșitul lumii se spune că ar fi precedat de numeroase cataclisme cosmice și de suferințe.

Daniel urmărește istoria marilor imperii păgâne ale Orientului „în formele de extremă lapidaritate”.

Osea este considerat precursorul Evanghelistului Ioan, fiind predicator și poet talentat, care și-a sublimat propriul univers lăuntric, iar Amos vorbește despre faptul că Dumnezeu pedepsește nestatornicia în credință și comportament a poporului său.

Miheia, profetul social, manifestă deschidere spre universalitate și prezice reșezarea Ierusalimului în vechea lui splendoare, vizualizând locul nașterii lui Hristos: Betleemul.

Ioil scrie, în cele patru capitole, despre secetă și invazia lăcustelor, despre Ziua Domnului și Judecată. Avdia, în doar 21 de versete, dă glas relației dintre Edomiți și Israeliiți, prevestind restaurarea Israeliiților.

Cartea lui Iona îndeamnă la pocăință, Naum prevestește căderea Ninivei, iar Avacum, prin revelație, află instrumentul prin care Dumnezeu pedepsește nelegiuirile lui Israel – Caldeii.

Cartea lui Sofonie fâgăduiește asupra regatului Iuda, Agheu și Zaharia vor mobiliza pe Israeliiți pentru construirea noului templu, iar Maleahi îl anunță, simbolic, pe Ilie, identificat cu Ioan Botezătorul.

„Frumosul rănit de sabia realului”
(eseuri, cronici literare, interviuri)

Volumul al șaselea cuprinde cărțile necanonice ale *Vechiului Testament*.

Pe lângă cele 35 de cărți canonice, *Vechiul Testament* mai are 14 cărți necanonice, care nu constituie „izvoare de credință”.

Cartea lui Tobit este un cod moral al familiei lui Tobit aflate în captivitate babilonică. Originalul ebraic s-a pierdut, iar conținutul acesteia a rămas în mai multe codici grecești, Bartolomeu Anania optând pentru *Codex Sinaiticus*.

Din *Cartea Iuditei* aflăm cum Iudita intervine în războiul condus de Olofern împotriva Israelului, decapitându-l pe Olofern. Cartea a fost scrisă în primii ani ai secolului al II-lea î.H. Traducerile s-au făcut după textul grecesc.

Cartea lui Baruh este o rugăciune de pocăință, în timp ce *Epistola lui Ieremia* este o scriere apocrifă care s-a păstrat doar în limba greacă.

Cântarea celor trei tineri conține Rugăciunea lui Azaria, un episod din Dn 3 și Rugăciunea celor trei tineri. *Cartea a treia a lui Ezdra* reia unele istorisiri din cărțile canonice *Paralipomena*, *Ezdra* și *Neemia*.

Mai amintim: *Cartea înțelepciunii lui Solomon*, *Cartea înțelepciunii lui Isus*, fiul lui Sirah sau *Eccleziasticul* – o capodoperă a literaturii sapiențiale, *Istoria Susanei*, *Bel și Balaurul*, cele trei *Cărți ale Macabeilor*, păstrate în limba greacă și *Rugăciunea lui Manase*.

Dintre acestea, impresionează, prin calitățile artistice, *Cartea înțelepciunii lui Solomon*.

Al șaptelea volum al *Bibliei* deschide *Noul Testament* și conține *Sfintele Evanghelii* după Matei, Marcu, Luca și Ioan, *Faptele Apostolilor* și *Epistole* ale Sfântului Apostol Pavel (către romani și două către corinteni).

Evanghelia, „vestea cea bună”, este una singură, cea trăită și propovăduită de Domnul Iisus Hristos și a fost preluată de Sfinții săi ucenici și Apostoli și a circulat pe cale orală decenii la rând, sub garanția Duhului Sfânt.

Cei patru evangheliști (Matei, Marcu, Luca și Ioan) au consemnat în scris aspecte din viața și învățătura lui Iisus, completând „bagajul oral” cu relatări ale martorilor sau ale unor documente.

Primele trei evanghelii (ale lui Ioan, Luca și Marcu) se numesc „evanghelii *sinoptice*”, având foarte mari asemănări.

Matei (fostul funcționar public de vamă, Levi) a scris evanghelia în limba aramaică, în care a propovăduit Iisus, în jurul anului 50 d.Hr. Înainte de anul 70, Matei a rescris-o în limba greacă, iar versiunea aceasta s-a păstrat în peste 500 de codici. Evanghelistul și-a propus să demonstreze că Iisus Hristos reprezintă împlinirea profețiilor din *Vechiul Testament* și să înfățișeze viața lui Iisus din mai multe perspective: *Nașterea și viața sa neștiută, Pregătirea misiunii sale publice, Activitatea lui Iisus în Galileea și în împrejurimi, Activitatea în Ierusalim, Patimile lui Iisus și Etapa de după învierea Sa din morți.*

Scriitor al echilibrului și al armoniei, al înțelepciunii, Matei folosește un stil sobru, o compoziție bine elaborată, simbolică numerelor trei și șapte în genealogia lui Iisus.

Evanghelia după Marcu a fost scrisă în jurul anului 64 d.H., când Apostolul Pavel trăia, Marcu fiindu-i secretar, A scris *Evanghelia* la Roma. Marcu scrie lapidar, prezentând relatări scurte, vii, directe, spontane, sincere. El surprinde *Pregătirea misiunii publice a lui Iisus, Activitatea lui Iisus în Galileea și în teritoriile învecinate, Suirea la Ierusalim, Activitatea lui Iisus în Ierusalim, Patimile Domnului și Iisus după învierea Sa din morți.*

Evanghelia după Luca a fost scrisă între anii 70 – 80 d.H., în cetatea Romei. Se crede că Luca a făcut primul portret – icoană al Maicii Domnului. *Evanghelia* este opera unui istoric, o istorie sfântă privind *Nașterea și viața neștiută a lui Ioan Botezătorul și a lui Iisus, Pregătirea misiunii lui Iisus, Activitatea lui Iisus în Galileea, Suirea la Ierusalim,*

„Frumosul rănit de sabia realului”
(eseuri, cronici literare, interviuri)

Activitatea lui Iisus în Ierusalim, Patimile Domnului și Iisus după învierea Sa din morți.

Evanghelia este precedată de un *Prolog*, după modelul obișnuit al scrierilor grecești vechi. Deși avea, deja, două izvoare scrise despre Iisus, Luca introduce propriile sale completări într-un stil care îi conferă scrierii caracter de capodoperă. El va consemna parabolele Vameșului și Fariseului, a Samarineanului milostiv, a Fiului Risipitor și extraordinarul episod al drumului spre Emaos, chiar Luca fiind unul dintre cei doi călători.

Evanghelia după Ioan este scrisă de fratele lui Iacob și fiu al lui Zevedeu. A fost, mai întâi, ucenic al lui Ioan Botezătorul, apoi apostol al lui Iisus Hristos, cel mai iubit.

Evanghelia a fost scrisă în Efes, în limba greacă, la sfârșitul secolului I d.H. și a fost destinată creștinilor din Asia Mică. Spre deosebire de celelalte *Evanghelii*, planul general conține: *Prolog – Slava Logosului întru Dumnezeu în lume și în istorie, Slava lui Iisus arătată în lume, Slava lui Iisus arătată ucenicilor Săi în intimitatea Cinei celei de Taină, Slava lui Iisus arătată în Patimile sale, Slava lui Iisus arătată după învierea Sa din morți și un Epilog*. Ioan prezintă o altă cronologie a evenimentelor, completând cu alte minuni omise de predecesorii săi. Limba greacă exprimă o gândire de mare altitudine duhovnicească, permanent însuflețită de adierea Duhului Sfânt.

Fiind „cea mai înaripată”, *Evanghelia lui Ioan* este rodul unei îndelungate elaborări și constituie „sinteza unei propovăduiri apostolice de jumătate de secol”...

Evanghelistul Luca a scris și *Faptele Apostolilor*, urmărind un plan minuțios: *De la înălțarea Domnului până la pogorârea Duhului Sfânt, De la intrarea în arenă a lui Petru până la începutul activității lui Pavel, Pavel închis la Ierusalim și la Cezareea, Drumul lui Pavel de la Cezareea la Roma și Pavel la Roma*.

Această lucrare constituie istoria răspândirii creștinismului în primele trei decenii, din Ierusalim până la

Roma, personajul principal fiind Petru împreună cu cei unsprezece apostoli, apoi Pavel.

Epistola către romani a sfântului apostol a fost scrisă în Corint (57-58 d.H.) și a fost adresată creștinilor din Roma, cuprinzând: *Partea dogmatică. Îndreptățirea prin credință, Partea morală (sfaturi, îndemnuri, porunci pentru zidirea sufletească) și Concluzie.*

Epistola întâi către corinteni a sfântului apostol Pavel se adresează atât iudeilor, cât și păgânilor, având drept plan: *Preambul, Diviziuni și fapte scandaloase, Probleme morale și liturgice, Dogma învierii morților și Încheiere.* *Epistola* este un răspuns la problemele și întrebările care frământau comunitatea creștină din Corint.

Epistola a doua către corinteni a fost scrisă din Macedonia, în anul 57 d.H., și este compusă din *Preambul, Partea apologetică, Partea polemică și Încheiere,* dezvăluindu-l pe Pavel ca părinte iubitor, frate înțelept, polemist ironic, aspru, tăios.

Volumul al VIII-lea – și ultimul – al *Bibliei* cuprinde: *Epistolele Sfântului Apostol Pavel, Epistolele sobornicești, Apocalipsa Sfântului Ioan Teologul, Concordanță biblică, Lecționar, Tabele biblice, Atelierul biblic, Bibliografie Bartolomeu-Valeriu Anania, Receptarea critică a Bibliei în diortosirea lui Bartolomeu-Valeriu Anania, În loc de epilog și Cuprins pe volume.*

Epistola către Galateni este adresată numai locuitorilor din Galatea Veche, unde apostolul Pavel s-a îmbolnăvit și a propovăduit *Evangelia* convertindu-i pe locuitori la creștinism. Din Efes, în anul 54 sau 55 d.H., le scrie Galatenilor cea mai călduroasă „epistolă”, structurată în *Preambul, Partea apologetică, Partea dogmatică, Partea morală și Încheiere.* Această scriere a pus capăt tulburărilor religioase.

Epistola către Efeseni a fost scrisă în timp ce apostolul Pavel se afla în închisoare la Roma, în jurul anului 63 d.H.,

„Frumosul rănit de sabia realului”
(eseuri, cronici literare, interviuri)

fiind cea mai tandră și mai caldă, mai optimistă și mai senină scrisoare.

Epistola către Filipeni conține un *Preambul*, *Corpul Epistolei* (știri despre Pavel, îndemnuri și încurajări, știri despre Timotei și Epafrodit, alte îndemnuri) și *Încheiere*.

Epistola către Coloseni are ca mesager pe Epafras, ucenic al lui Pavel și evidențiază rolul cosmic al lui Iisus, acesta fiind superior tuturor.

Epistola întâi către Tesaloniceni a fost scrisă la sfârșitul anului 50 sau începutul anului 51 d.H. și elogiază triumful creștin, în timp ce *Epistola a doua...*, trimisă tot din Corint, arată că A Doua Venire a Domnului se va produce negreșit. Tonul acestei *Epistole* este mult mai autoritar.

Epistolele pastorale sunt adresate lui Timotei și Tit, sunt scrise în ultima parte a vieții Apostolului Pavel și urmăresc să combată începuturile unor erezii iudeo-ghostice și să organizeze Bisericiile. Timotei a fost primul episcop al Bisericii Efesului, iar Tit a îndeplinit misiuni speciale în Corint.

Epistola către Filimon este o oglindă prin care poate fi contemplat sufletul blând și duios al lui Pavel, dar și un document prin care creștinismul va contribui la abolirea sclaviei.

După eliberarea sa din prima captivitate, Pavel va scrie *Epistola către evrei* (~ 64 d.H.), pentru a le da ajutor moral, arătând testamentul și preoția superioare ale lui Hristos în comparație cu Moise. Această opinie s-a impus în Occident prin Fericiții Ieronim și Augustin.

Epistolele sobornicești (șapte la număr) aparțin lui Iacob (una), Sfântului Petru (două), Sfântului Ioan (trei) și Sfântului Iuda (una).

Sfântul Iacob era considerat „fratele Domnului”, de fapt „vărul”, numit de Pavel „stâlp al Bisericii”. El a scris „epistola” între anii 57 și 62 d.H., punând accent pe faptele bune ca o condiție a mântuirii.

Epistolele lui Petru se adresează Bisericii din Asia Mică și au fost scrise la Roma între anii 63 și 67 d.H. tot în limba greacă.

Cele trei *Epistole ale lui Ioan*, apostolul care a scris *Evanghelia a patra* și *Apocalipsa*, subliniază faptul că Dumnezeu este lumină și iubire, că Iisus Hristos este Fiul al lui Dumnezeu și Mântuitor al lumii, că biruința credinței se impune.

Epistola Sfântului Iuda, fratele lui Iacob și văr al Domnului, se adresează creștinilor proveniți din păgâni și este anterioară *Epistolei 2* a lui Petru din anul 67 d.H.

Apocalipsa Sfântului Ioan încheie *Noul Testament* și acreditează ideea că „binele suprem va triumfa prin Iisus Hristos”, autorul folosind ambiguitatea artistică, hiperbola, fantasticul și simbolul. Scrisă în limba greacă, pe la sfârșitul secolului I, *Apocalipsa* conține: *Titlu și adresare, Scrisori către cele șapte Biserici, Tronul lui Dumnezeu și curtea cerească, Cele șapte peceți, Cele șapte trâmbițe, Cele șapte semne, Cele șapte cupe, Babilonul cel mare, Biruința lui Hristos și Epilog.*

Concordanța biblică evidențiază cele mai importante cuvinte specifice *Vechiului și Noului Testament*, urmată de *Lecționar*, care cuprinde „Săptămânile... după Paști” și „după Rusalii”, precum și *Apostolul și Evanghelia sâmbetelor și duminicilor din sfântul și marele Post*, de *Tabele biblice*, de *Genealogii biblice* și de *Atelierul biblic* (Notă asupra ediției).

După *Bibliografia* lui Bartolomeu-Valeriu Anania, volumul al VIII-lea al *Bibliei* continuă cu *Receptare critică a Bibliei* în diortosirea lui Bartolomeu-Valeriu Anania, capitol semnat de: Aurelia Bălan-Mihailovici, Virgil Căndea, Constantin Ciopraga, Doina Curticăpeanu, Liviu Grăsoiu, Dumitru Ichim, Lehel Lészai, Ioan Mariș, Vasile Mihoc, Mircea Muthu, Ion Pop, Aurel Rău, Aurel Sasu, Corneliu Ștefanache, Stelian Tofană, Mircea Tomuș.

„Frumosul rănit de sabia realului”
(eseuri, cronici literare, interviuri)

Amintim doar titlurile cu valoare simbolică („o bucurie a sufletului și o mare sărbătoare a limbii române”, „pâinea care-i satură pe toți”, „creșterea vie”, „și iar la început va fi cuvântul”, „labor amoris”, „a îndurera rana”) și un fragment din aprecierea lui Mircea Tomuș: „textul [...] *Sfintei Cărți* este încărcat de rodul celor mai autentice simțiri și experiențe umane; dimensionând umanul în raport cu divinitatea [...], ne exprimă pe fiecare dintre noi ca ființă trăitoare sub veghea Celui de sus...”

În loc de epilog, Bartolomeu-Valeriu Anania împărtășește „Din experiența atelierului biblic”, în *Cuvântul* rostit la 4 iulie 2002 în Sala Palatului Patriarhiei, cu prilejul lansării *Bibliei*, ediție jubiliară a Sfântului Sinod.

În încheiere, este prezentat un *Cuprins pe volume*, autorul conchizând: „Sfârșit și lui Dumnezeu laudă!”

3. Valeriu-Bartolomeu Anania – poetul

Neprețuită este și opera poetică a marelui om de cultură, dibaci mânăitor al cuvântului, Valeriu Anania. În volumele sale de poezii: *Geneze* (1971), *File de acatist* (1976), *Istoriei agrippine* (1976), *Anamneze* (1984), *Imn lui Eminescu* (1992), *Poeme alese* (1998), poetul îmbină viziunea teologică cu cea folclorică și realistă, rostirile sentențioase, încorporând în haina lor înțelepciunea de veacuri a poporului nostru. Relevante sunt descrierile, stilul colocvial, rafinat, meditativ, elegiac, nu rareori ironic.

Cu prilejul Festivalului Internațional de Poezie „Lucian Blaga” de la Cluj-Napoca (1999), lui Valeriu Anania i se va decerna Marele premiu pentru poezie, gest al recunoașterii calităților sale de fin și rafinat poet.

Vom poposi asupra fabulelor din volumul *Istoriei agrippine* (1976), pentru modul original în care poetul „mânuiește” alegoria. Fabulele acestea au la bază motivul

celebrei fabule a lui Menenius Agrippa, cu ajutorul căreia consulul roman a potolit răscoala plebeilor din anul 502 î.H.

Poetul, dezbătând varii probleme, „identifică orice «trup» social cu structura, funcțiile și organismele corpului omenesc”. Continuând fabula antică, el îi dă o replică modernă, dedicând volumul lui Victor Papilian.

Prefața justifică împrejurările care au generat vestita fabulă a lui Agrippa: hotărârea „sărăcimii țării [...] / Nemaivrând să lucre pentru cei ce-n pene-și / Înfoiau cerbicea, grași, puțini și leneși”, punând „Liniștea cetății [...] pe foc”. Amenințarea „... membrele-or vedea pe dracul / Dacă nu-și vor umple și hrăni stomacul” a fost de bun augur, consecința fiind că „prostimea [...] / Puse iar pe muncă scula și unealta”.

Încrezător că, deși „Fabula fu bună, dar morala proastă”, poetul „mpletind zăbava timpului cu pripa / Cearcă să-ntregească ce-a-nceput Agrippa”, „Azi, când obștea lumii într-un spic se-adună” și că, pentru el, „mai aproape de condeiul șui / Este omul însuși cu lăuntru-lui...”

Cele treisprezece fabule (oare este întâmplătoare această cifră fatidică sau pentru că, în antichitate, aristocrații au învins prostimea? „atenuează distanța prea mare dintre extreme”), parcurgând intervalul dintre *Pielea și scheletul* până la *Măria-sa Hipotalam*, cu popasuri la *Dintele de lapte*, *Jupân stomac*, „frunte”, „Veneție sanguină”, „plămâni”, *Inima, făptură castă*, la „palmă”, „degete”, la *Domnul creier arhitect*.

Tonul general al fabulelor este predominant amuzant, fără a face rabat de la dezbateră a adevărului pe calea alegoriei, mijloace mânuite desăvârșit de către redutabilul stilist.

Cearta dintre *Pielea și scheletul* personificate se consumă „Pentru-ntâietate și pentru durată”, iar vorbele de duh, concentrate în maxime, abundă: „Omul e-ntre oameni ceea ce arată”, „Ce-i frumos răsare dinlăuntru-afară”, „Omul e în lume ceea ce ascunde”, „Forma și ideea sunt un simplu joc /

„Frumosul rănit de sabia realului”
(eseuri, cronici literare, interviuri)

De nu le-ntregește viața la mijloc” – versuri care exprimă morala fabulei.

La meditație incită și morala fabulei *Dintele de lapte*: „Toate-acestea, însă, nu-nsemnează/ Că gingia-i pururea vitează,/ Nici că-atunci când dinții ți se schimbă/ E-o problemă neapărat de limbă.”

Jupân stomac este prezentat ca un „boier velit”, odihnindu-se „în hamac”. Personificat, el „ia la mână” gura, pe care o ceartă, folosind invective: dacă nu-și onorează rostul („Apucă, sfârtecă și dă-mi!”) o va face „covrig”. Nesățioasă, după o lungă pauză, a înhățat „pastrama de berbec/ În grabă, fără s-o mărunte”, cu grave consecințe pentru stomac, „cuscrul năvălaș”. Morala, în viziunea gurii: „Nu mi-e că stă după vergea,/ Ci că mi-a tras-o și pe ea”.

Cuvântă o palmă aduce reproșuri omului care și-„a făcut un mit” „din strădania minții”, uitând că soarta îi e scrisă în palmă. El „a născocit bărci cu pânze și lopeți”, „a strunit vântul”. Înfumurat, parcurge „în viață nerăzbite drumuri”, pescuiește „din valuri țândările lumii” și ar „pieri cu nava”, dacă n-ar fi palma care înseamnă „cer și zodiac” și îi prevede o viață lungă, „nouăzeci de ani”, „glorie și bani”, propunându-i să dezlege catargul. Încrezător că „De-i noroc în viață, fie-acum ce-o fi!...”, omul se aruncă în apă: „Vai, numai că palma [...] nu știa să-noate./ Și în timp ce insul se grăbea la rai, / Ea, mai visătoare, cocheta c-un pai”.

Domnul creier arhitect „Intocmise un proiect/ De preasfântă catedrală” cu „o măreață turlă grea”. Iscoditor, căuta „Vreo scânteie/ De idee” pentru stâlpii de susținere, dar „Bârnela de piatră dură/ Se-ndoiră și căzură”, curcubeiele s-au frânt, până când a ridicat „din temelie/ Lungi speteze ogivale”. Morala: „Dacă-n viață ești flămând/ de izvoade noi, e bine/ Ca măcar din când în când/ Să le cauți și prin tine”.

Degetele de la mână considerau că intestinale „nu-s bune de nimic”, ele „duc viață de hârdău/ Și mărire de buric”, „sunt urâte foc”, „parcă-s coropișnițe”, au „miros urât și greu”. În consecință, degetele au decis „Să nu le mai dea nimic”.

După o lună „de post negru”, degetele „Cășunară, scurt, pe sânge” care „face-n trup căraușie”, dar „pe la vămi de întestine” și acum nu mai are resurse. Morala: „Deci, nu râdeți niciodată/ De acei ce se frământă/ 'N trudă neagră și-ntinată./ Munca, da, li-i necurată./ Dar lucrarea lor e sfântă”.

Din punct de vedere prozodic, poetul nu și-a structurat fabulele în strofe, ci a grupat versurile în catinți inegale, în funcție de ideea discursului poetic. Măsura versurilor variază între trei și douăsprezece silabe, ritmul este variat, iar rima e împerecheată, încrucișată și, rareori, îmbrățișată. Ceea ce, însă, dovedește înclinație poetică de excepție, este bogăția rimei, varietatea părților de vorbire „chemate” să rimeze: adverb cu substantiv („odată-gloată”, „laolaltă-unealtă”), adjectiv cu substantiv („zvelte-unelte”, „nătânge-sânge”), pronume personal cu substantiv („noi-băiețoi”), pronume reflexiv cu adjectiv („-și-leneși”), pronume relativ cu pronume nehotărât („care-fiecare”), verb cu substantiv („se opriră-șiră”), verb cu adjectiv („se țese-dese”), substantiv cu pronume nehotărât („spor-tuturor”, „nimic-aspic”), adjectiv cu pronume personal („greu-eu”), adjectiv cu locuțiune adverbială („flămând-din când în când”). Varietatea rimelor amintește de Eminescu și Arghezi.

De altfel, „reminiscente” din Arghezi, care l-a cunoscut și l-a apreciat pe Valeriu Anania, se întrezăresc în unele versuri ale fabulei *În surâsul tău, domniță*: „În surâsul tău, domniță,/ A-nflorit o aluniță/ Ca un mugur de mister/ În lumina lui Prier./ Nu știu care năzdrăvan/ S-a căznit în subteran/ Ca din ochii tăi s-adune/ Un grăunte de cărbune/ Și să-l pună-ncet, ca furii./ Cu penița-n coama gurii...”

Îndrăgostit de „limba veche și-nțeleaptă”, poetul plasează, în mod fericit, multe expresii populare în toate fabulele, fără a neglija metafora („snop de trupuri zvelte”), simbolul, alegoria, personificarea, antiteza, inversiunea, enumerația, repetiția, fapt ce conferă savoare și adâncime textului poetic: „or vedea pe dracul”, „până una-alta”,

„Frumosul rănit de sabia realului”
(eseuri, cronici literare, interviuri)

„pe-ndelete”, „pun [...] degetul pe rană”, „oale și ulcele”, „ca trăsniț”, „de-a dreptul”, „să deie roată”, „mură-n gură”, „rând pe rând”, „umblând hai-hui”, „cu luare-aminte” etc.

Tot folclorului îi datorează poetul versurile-descântec sau blestem: „Păr subțire lege-te/ [...] / Lege-te și taie-te/ Cu suspin și vaiete./ Taie-te și frigă-te./ Cu scrâșneli și strigăte.”

Alături de arhaisme și expresii populare coexistă neologisme specifice temei fabulelor: drame, ecou, nimb, candida, escortă, grație etc. Poetul creează și cuvinte noi: „să mărunte”, „să-nsuliți sufletul furtunii”.

Farmec aparte conferă fabulelor naivele sau tendențioasele dialoguri – la nivelul personificării părților corpului: „– Cine ești?! – Sunt dintele cel nou”, „– Vezi, jupâne, [...] / În noaptea asta joc și cânt./ – Nu ți-e rușine?” Alteori, dialogul ascunde o fină ironie: „– Cum vorbiți așa? sări/ Arsă biata inimă./ Știți că toți vecinii mă/ Copleșesc cu binele./ – Da, dar și vecinele?”

4. Valeriu Anania, *Străinii din Kipukua*

Scris între anii 1975 și 1977, început (primele capitole) în S.U.A. și terminat la București, acest roman reprezintă, în viziunea lui Al. Paleologu, un fel de „amurg al zeilor”, chiar dacă are un caracter realist și o temă escatologică, dezbătând „destinele finale ale omenirii, despre sfârșitul lumii și judecata de apoi”.¹

Al. Paleologu stabilește o paralelă între acest roman și poemul dramatic *Du-te vreme, vino vreme!* (1969). El menționează că în ambele opere „simpli muritori au o condiție preferabilă nu numai față de a «înviaților» [...], dar [...] și față de a muritorilor”, afirmând că „nu, nemurirea nu este de dorit”, pentru că însuși unul dintre eroii romanului, prințul

¹ Florian Marcu, Constant Maneca, *Dicționar de neologisme*, E.A.R.S.R., București, 1978, p.407.

hawaian, întreabă: „Nu ți se pare că *sigură e numai prima viață?*”

Romanul este modern din mai multe perspective: este un roman subiectiv, autorul – personaj, fără nume, îi imprimă acțiunii o haină exotică, fiind atipic. Realul se împletește cu mitologia locală (după „realul” Congres de antropologie din California, acțiunea este impregnată cu aroma mitologiei locale în statul Minnesota și în insulele Hawai, personajele având ambiguități în ce privește identitatea (Diana, Unauna, David), fapte care pendulează între zeități sau forțe cosmice mitizate și muritori însoțiți cu asemenea fapte. Acești muritori, însă, au trecut prin moarte pentru a învia, precum prințul Lohiau. Alte personaje trăiesc nostalgia pierderii identității propriu-zise. Analiza psihologică și introspecția sunt alte elemente moderne. Din această perspectivă afirmă și Al. Paleologu că „e vorba pur și simplu de pofta umană de viațuire, de viscerală inacceptare a morții [...], de himera «tinerețe fără bătrânețe și viață fără de moarte», dar „nu e de dorit aceasta”, că „la fel răspunde și autorul”.

Motivul „străinii” – prezent și în titlul romanului – străbate ca un fir roșu întreaga narațiune, simbol dus până într-acolo, încât personajul – narator recunoaște, în final, cu îndreptățită nostalgie: „o tristețe de moarte mă cuprinde, că petrecusem *atâtea întâmplări* și întâlнисem atâția oameni și *nimeni nu mă întrebase cine sunt și cum mă cheamă*”, chiar dacă era un „om cu vocația singurătății”.

Cât despre „străini”, „preoții cei mari” considerau că „*străinul* nu putuse fi decât zeu adevărat al cerului celui adevărat”. „Primit ca un zeu, căpitanul James Cook, descoperitorul Hawaiiului”, fusese, apoi, „ucis ca un paianjen”.

Și Kamapua, stăpânul porcarilor de pe insula Oahu, „voievodul Kamapua” – cum îl numeau ei – era considerat de către zeița Pele „*străin*”: „Ia uitați-vă, a strigat ea, e acolo un *străin* care se uită la noi [...]. Voinicul acela ar putea să devină bărbatul uneia din noi”, pentru ca, apoi, să-l considere porc. La

apelativul „deschide-ți râtul, *străine*, [...] și grohăie-ți numele”, „Chipul omului s-a aprins de mânie” și „spre mirarea ei, *străinul* a murmurat câteva vorbe, a întins o mână și într-o clipă a măturat văzduhul, făcându-l iar limpede. Așa a fost începutul dragostei lor...”

Însuși personajul – narator este considerat un *străin* de către Panaewa: „Derbedeul [...] își bătuse joc de mine. Mă luase drept un *străin* naiv” sau „– Vezi că ești un *străin*? mă repezi ea (Kaena n.n.).

Unauna îi numește pe *străini* „golani pământului”, care nu știu aprecia vulcanul”, iar Kaena, sora ei, crede că *străinul* „nu-și are rădăcinile aici” (în Kipukua n.n.).

„Mărunței din Kipukua” îl condamnau pe Moemoe că „e un *venetic* pe pământul acesta, că nu crescuse din sângele și sufletul acestui popor”...

În opinia fiicei sale, Kaena, adevăratul nume al lui David este Moemoe: „David Stevenson [...] i un nume bun pentru parlamentarii din Honolulu, pentru congresiștii din San Diego, pentru dumneata și alții ca dumneata” i se adresează ea personajului – narator.

Autorul meditează profund, pe tema înstrăinării: „Când te simți *străin* printre ai tăi [...], nu-ți rămâne decât să rătăcești din loc în loc [...], ca un copil al nimănu”, iar „nădejdea unei mântuirii” era că „*înstrăinatul* își descoperea o patrie..., rădăcinile”.

Setea de cunoaștere a eroului se manifestă din primele pagini ale romanului: „Îi căutam pe hawaienii înșiși, stăpânii primari ai insulelor, așa cum îi intuisem din puterile nebănuite ale fetei Unauna...”

El află că Diana era un „nume de împrumut”, pe ea chemând-o Neaulani, așa cum pe David îl chema, de fapt, Moemoe, identitatea acestora și a altor personaje rămânând ambiguă, peisajul hawaian fiind o scenă sugerată admirabil de un scriitor talentat, care țese un epic tulburător, în căutarea „rădăcinilor”. Evocând „timpul și netimpul, cotidianul și existența milenară [...], misterul și fiorul comunicării [...]”,

autorul „naște poezia cărții din substanța mitică, din sentimentul forței ancestrale revelate ca miracol”²

Lumea reală nu se suprapune perfect pe aceea a mitului, iar „puterea «străinilor» din Kipukua e mai mult iluzorie [...], prozatorul se arată fascinat [...] de întâlnirea dintre intelectualul european [...] și fabuloasa lume a străvechilor credințe [...], caută [...] un simbol sau o semnificație.”³

Cartea este „un mod al regresiei către origini, al coborârii spre «rădăcini», granițele dintre real și ireal sunt [...] fluide [...], totul se petrece ca în vis [...], în care [...] visătorul visează că visează, însă [...] există situații cvasiidentice care se petrec în dublu plan [...] și situații derulate într-un singur plan: fie «sacru», fie «profan» [...], drama crizei de identitate poate fi depășită prin întoarcerea la «rădăcini»”⁴

Numeroasele situații ținând de fabulos, de bizar, fantastic sau enigmatic, surprinse sporadic, nu în ordine cronologică, încântă și uimesc în mod plăcut pe cititor, iar „senzaționalul și pitorescul etnografic: obiceiuri stranii, femei misterioase, fascinante, natură impetuoasă [...] produc asupra europeanului aflat în vizită profundă impresie”⁵, ca și asupra cititorului avid de cunoaștere.

Chiar dacă romanul este considerat „o parabolă despre echilibrul dintre viața socială și cea individuală, dintre căutarea [...] identității originale și sentimentul înstrăinării [...], dintre destinul (istoric) de împrumut și sensul ultim al existenței [...], copilăria perpetuă e [...] un adevăr al vieții și al morții [...], metafora timpului e amplificată [...] prin cea a

² Sultana Craia, *Visul germinal*, în „Luceafărul”, anul XXII, nr.32/11 august 1979.

³ Sorin Titel, *O lume imaginară și exotică*, în „România literară”, anul XXIII, nr.7/14 februarie 1980, p.11.

⁴ D.Micu, *Scurtă istorie a literaturii române*, Editura Univers, București, 1981.

⁵ Anton Cosma, *Romanul românesc contemporan (1945-1985) II*, București, 1998, p.222.

genezei și a spectacolului cosmic, într-o simbioză neobișnuită de sublim al viziunii și de forță simbolică a limbajului.”⁶

După asemenea exegeți ai romanului, opiniile noastre se vreau, cu adevărat, modeste, dar nu lipsite de admirație pentru acest mare enciclopedist.

Vom încerca să descifrăm farmecul stilistic al demersului epic excepțional. Încă din primele pagini, într-un stil profund original, personajul-narator pendulează între dorință și necesitate, cel puțin în ceea ce îl privește pe prietenul său, David, între curiozitate și sete de cunoaștere, între certitudine și neliniștea generată de „tulburătoarea imagine a micuței Unauna”, între ideea că „America este [...] o «tigaie de topit» a naționalităților care o alcătuiesc” și „tristețe a rădăcinilor primare”.

Eroul se pătrunde de întrebarea lui David: „Cine sunt eu?”, care începuse prin a fi a unui individ și sfârșea prin a fi devenit colectivă”, într-o scenă „de un tragism sfâșietor”, de concluzia că „din cele cincizeci de state ale Americii, *Hawaiul* este *singurul stat etnic*”, de altă concluzie, precum că „suntem mândri de cetățenia noastră, dar triști că ne trezim *străini* pe propriul nostru pământ” (spunea David despre hawaieni și, din păcate, ni se potrivește și nouă românilor).

David spunea un mare și dramatic adevăr: „Din Irlanda moștenesc numele și pielea, din Hawai am ochii și sufletul”. Erau două luni total diferite, creându-i lui David dilema „între ceea ce se simțea el că este și ceea ce nu părea să fie [...] și-i cumpănea ființa pe pârgghiile a două lumi atât de diferite”. El considera că „Folclorul nu se mai moștenește, ci se învață”, iar în „arta folclorică [...] nu se simte [...] aripa visului germinal.”

Este un alt prilej de meditație pentru personajul-narator: „Trebuie [...] să reflectez pe îndelete la cele spuse de David și la implicarea în viață a rădăcinilor etnice...”, ca și la faptul că David „trăia la poalele unui vulcan încă activ și foarte real”, ca

⁶ Aurel Sasu și colaboratorii, *Dicționarul esențial al scriitorilor români*, Editura Albatros, București, 2000, p.26-28.

și la teama că, reîntâlnind-o pe Diana (Nialum) „nu aveam să dezleg misterul, ci, dimpotrivă, să intru mai în adâncul lui”. Este momentul în care narațiunea se încorporează mediului fantastic: „te-aude sufletul pământului și va să ne prăpădească pe toți”, „Binecuvântat ești tu, cel ce vii în numele zeilor!”, „zeul, însă, se va întoarce negreșit în cea de a treia venire”.

Din altă perspectivă, romanul impresionează prin surprinderea spațiilor exotice. Astfel, „crângul de lehua” era, în viziunea autorului, unul din „cele mai încântătoare locuri [...]”. Zorile se ridicau magnifice și-și filtrau lumina prin frunzișul arborilor de lehua și ohia, ale căror *flori* erau *de un roșu sângerieu* ce se adâncea extatic în *roșul de trandafir* al cerului. Eram și norocos să văd crângul [...] când *văzduhul se leagănă* pe glasul miilor de păsări și *sărută iarba* cu o *sărutare de rouă*. Cutezătoare vițe de akala și inalua juraseră dragoste perpetuă crengilor celor mai înalte, păzindu-le într-o perpetuă îmbrățișare. Un vânt ușor răscolea miresmele și ele erau *atât de dulci și de tăioase*, încât [...] pătrundeau până și în inima pământului. Dar nu copacii, nici cântecul și nici miresmele dădeau *adevăratul farmec aceluia crâng* ci [...] *imaterialitatea* [...] *lăuntrică ce iradia* din întreaga lor făptură și îndatora sufletul omului să nu-și mai simtă pragurile [...]. Acest crâng se rărea din loc în loc și-i descoperea vederii *imensitatea neagră* [...] *a câmpurilor de lavă* pe care nu crescuse decât pustiu. Contrastul era izbitor...”

La fel, „muntele”: „Era un *munte pe jumătate sălbatic* și pe jumătate împădurit [...]. Câteva *stânci negre și drepte* ca niște turnuri de cetate părăsită, se desprindeau din pădure și urcau în cer [...]. Câteva *peșteri* își *deschideau gurile flămânde de lumină*; una [...] arunca în prăpastie o *vână de apă albă*, care se poticnea în niște praguri de piatră și le escalada în *năpraznice și grațioase salturi*. Era un spectacol la care făcea să te uiți...” Peisajul este personificat.

În contrast cu crângul: „După-amiaza era calmă în Kipukua [...] ca și cum lumina s-ar fi îngreuiat de propria-i

„Frumosul rănit de sabia realului”
(eseuri, cronici literare, interviuri)

putere și s-ar fi așternut, dospită, pe acoperișuri, pe copaci, pe ierburi, pe poteci. Până și *mirosurile* pluteau mai mult la fața pământului, *spânzurate de crengi* [...]. Un miros de pucioasă, iute și subțirel, băntuia văzduhul din când în când și [...]. Privirile tuturor se ridicau repede spre Kelauea, a cărei coloană de abur gras se lăsa jefuită de vântul înalt. Pe cer stăruiau reflexele pustiului negru dimprejur, ca într-o oglindă bolnavă...”

Pendularea eroului între o realitate certă și o lume incertă șochează de-a dreptul: „Emoția mă cuprinse și pe mine [...]. Pierdusem noțiunea timpului, aveam senzația că totul se petrecuse vijelios și-mi pusese pe gânduri o imensă dezordine, așa cum vântul rostogolește o minge de ciulini, făcând-o mai mare și mai încâlcită...”

De-abia acolo, pe calma legănare a valurilor, ghemuit în fundul șalupei [...], încercam să mă bucur [...] de faptul că iarăși deveneam în stare să-mi pun întrebări [...]. Și eram surprins că renunțasem a mă mai întreba *cine sunt* ființele de lângă mine, *ci ce sunt* ele...”

Romanul reușește – prin mijloacele artei moderne – să reconstituie „portretul–robot” al omului contemporan, încercând să realizeze echilibrul – atât de necesar – între o viață socială exotică și una individuală, agresată dramatic de căutarea identității originare, a „rădăcinilor”, pentru „străinii din Kipakua”, „un echilibru [...] dintre destinul (istoric) de împrumut și sensul ultim al existenței”, cum spune Aurel Sasu.

Este romanul care încearcă un răspuns pertinent, dar metaforic, numeroaselor întrebări pe care le naște această agresivă „globalizare”, un roman care va fi mereu actual și convingător, prin noianul de mijloace artistice folosite, începând cu banalul epitet, pentru a recurge pertinent la metaforă, simbol, personificare, antiteză, hiperbolă.

Este romanul marilor întrebări pe tema existenței, investigând – prin introspecție și monolog interior – sufletul complex al personajelor.

III. A sosit Domnul Eminescu

Impresionantul volum *A sosit Domnul Eminescu*, în format mare, având 710 pagini, a apărut – în an aniversar – având ca redactor coordonator pe scriitorul Nicolae Danciu-Petniceanu, la Editura Gordian din Timișoara.

Volumul se vrea – și reușește – a fi un omagiu adus marelui Eminescu și se constituie și ca o monografie a revistei „Eminescu” (2000 – 2008), având ca motto un citat din marele poet și patriot: „Patria nu este iubirea țărânei, cât iubirea trecutului”.

Cartea este concepută simetric, *Prologul și Epilogul* închizând, ca într-o corolă, cele trei secțiuni: *Mihai Eminescu, Colaborări la revista „Eminescu”, Banatul și Eminescu*.

Prologul, semnat de Nicolae Danciu-Petniceanu, dezvăluie felul în care denigratorii lui Mihai Eminescu (Zigu Ornea, C. Paul Bădescu și mulți alții) au fost damnați, menționând că „Mihai Eminescu [...], pentru românii de pretutindeni, de bună credință, înseamnă *Biblia* neamului românesc”, iar „trecutul înseamnă stele și luceferi pe bolta celestă a literelor române”.

Secțiunea I, *Mihai Eminescu*, debutează cu un buchet format din cele mai frumoase poezii eminesciene, pentru ca apoi să deruleze *Omagieri poetice, Gânduri eminesciene și Istorie literară* în revista „Eminescu”.

„Omagiile poetice se deschid cu poezia *La flacăra Eminescului* de Mariana Sperlea, „flacăra” la care „venim cu gând de-nchinăciune/ și ardem – cuvânt oțelind –/ întru călirea limbii./ limba dulce și bogată/ a nepieritorului nostru popor.”

Alte titluri: Miron Țic, *Eminescu*, M. Prepețiță, *La Ipotești*, G. Almășan, *Scrisoare lui Eminescu*, M. Pândaru, *În zi de ianuarie*, Gr. Vieru, *Legământ* („Stinge-mi-s-ar ochii mie/ Tot deasupra cărții sale”). *Omagiile* le încheie Corneliu Vadim Tudor, cu poemul *În apărarea lui Eminescu*, în care îl comdamnă pe un „defăimător din afara țării”, un „cartofor”,

„Frumosul rănit de sabia realului”
(eseuri, cronici literare, interviuri)

„monument de ură”, „satâr” care, aidoma baronului arghezian, are „ochii [...] de fiară”; „gângav și fără țară” a „sărit la creastă”, răstîngînd „o nouă sanctitate”.

Grupajul *Gânduri eminesciene* în revista „Eminescu” cuprinde contribuții remarcabile: N. Neaga, *Un dăruit perenității – Mihai Eminescu*, P. Cristescu, *Mitul voievodului în poezia lui Eminescu*, G. I. Tohăneanu, *Eminescu și ideea latinătății, Stelele-n cer*, precum și multe alte titluri simbolice: C. Boteanu, *Luceafărul – descântec de dragoste, O hermeneutică a „Doinei”* de P.Rezuș etc.

Ciclul *Istorie literară în revista „Eminescu”* are ca primă piesă articolul lui V. Coșorean, custodele Casei memoriale „Mihai Eminescu”, *Ipoțești – atmosferă, istorie, poezie. Pe urmele lui Eminescu la Botoșani* „merge” N. Iosub, controversa *Unde și când a debutat Eminescu* o clarifică Toma Ostriș (alias N. Danciu-Petniceanu), iar *Eminescu istoric – o ipostază mai puțin cunoscută* aparține lui I. Damian. Mai amintim: *Cuza Vodă și Mihai Eminescu* de D. Popescu, *M. Eminescu – precursor al unității naționale* de N. Danciu-Petniceanu, *Mihai Eminescu în publicistica arădeană* de I. Negrilă, *Mihai Eminescu – cunoscător de legi, dar frustat de contemporanii săi* de acad.Panait Stănescu-Bellu, *Ultimele zile ale lui Eminescu*, articol apărut în „La revue de l'orient”, nr.27 din 7 iulie 1889, la Budapesta, în traducerea M. Pândaru, *Deniile eminesciene* de Gh. Luchescu. În *De opt ori Eminescu*, N. Danciu-Petniceanu vorbește despre cele opt reviste „Eminescu”, iar în încheiere, același autor prezintă *Slavici și Eminescu în parcul Coronini*.

Secțiunea a doua a volumului include *Colaborări la revista „Eminescu” (2000 – 2008)*. Din cuprins: Poezii, Proză, Teatru, Critică literară, Istorie culturală, Însemnări cu iz religios, Note de călătorie, Interviuri, Medalion literar, Debutanți, Folclor și folcloriști, Publicistică și Epigrame, epigramiști.

Printre poeziile publicate se întâlnesc nume mari, precum Arghezi, Macedonski, Goga, Al. Mateevici, Radu Gyr, G. Coșbuc, A. Păunescu, D. Ureche, I. Alexandru etc.

Proză semnează Șt. Goanță, G. Cernicova, Al. Cristian Micloș, I. Brânzei, P. Nemoianu etc.

Teatrul este ilustrat cu piesa istorică din trecutul Banatului, *Chinezii* de N. Toiniciu, în trei acte și de *Eminența Sa Eminescu* de I. Crăciun Petrișor, în două acte.

În domeniul criticii literare, se remarcă Al. Fl. Țene cu mai multe eseuri. Gh. Grigurcu, Eugen Evu, Ivan Evseev etc.

Istoria culturală este ilustrată de N. Danciu-Petniceanu cu *Mihai Eminescu și revista „Familia”*, I. Ciama, *Horea, erou și martir al neamului românesc*, Gh. Luchescu, *Chipul lui Ștefan cel Mare în literatura română*, I. Bota, *Anul 2005 – Anul George Enescu*, Ivan Evseev, *Imaginea Rusiei în literatura română*, I. Damșa, *Răscoala din 1907 în literatură și artă etc.*, încheindu-se cu eseul lui Gh. Luchescu *Primul poet dialectal – Victor Vlad Delamarina*, cu *Epigrame și epigramiști*.

Dintre *Însemnările cu iz religios* amintim: *Jertfa lui Iisus, prag al învierii* de P. Itineanțu, *Ortodoxism și naționalism* de V. Roman (Bremen, Germania), *Urmașul lui Cain sau omul modificat* de Eugen Evu.

Note de călătorie semnează Codruța Ionică, Virgil Birou, Cecilia-Gabriela Feier, N. Hillinger, I. Brânzei, C. Juan-Petroiu etc.

Interviuri au realizat Didona Eminescu-Stanislav, Gh. Luchescu, Toma-George Maiorescu, Caius-Nicolae Danciu și Mariana Sperlea.

Medalioanele literare poartă, de asemenea, semnături demne de luat în seamă: T. Popovici, Al. Nemoianu, G. I. Tohăneanu, I. Slavici, I. Evseev, pentru a-i aminti doar pe câțiva dintre realizatori.

„Frumosul rănit de sabia realului”
(eseuri, cronici literare, interviuri)

Sunt prezenți cu poezii mulți *Debutanți*, dintre care s-au impus ulterior Olga Ștefan, Corina-Georgeta Tatomir, Doru Dragoescu etc.

Dintre *Folcloriști* sunt omagiați *Ion Cristoreanu* și *Tiberiu Alexandru* de către Eugen Gal, iar *Activitatea corală orșoveană în primele decenii ale secolul XX* este adusă în contemporaneitate de Pavel Ciobanu, urmată de *Folclor cules de Codruța Rus*. Alte articole îi omagiază pe interpreții de muzică populară și pe instrumentiști precum Ana Pacatiuș, Ion Luca Bănățeanu, Iosif Pușchiță etc.

Capitolul *Publicistica* înmănunchează articole din străinătate (Ottawa – Canada, Phoenix – Arizona, Bremen – Germania, Viena – Austria, Elveția) și din țară, încheindu-se cu *Mândria de a fi român* de Mia Pădurean din Canada.

În încheiere, sunt incluse *Epigrame și epigramiști*.

Secțiunea a treia, *Banatul și Eminescu*, cuprinde cinci capitole: *Eminescologi*, *Varia*, *Înapoi la Eminescu*, *Facsimile și Iconografie*.

Zoltan Frányó publică studiul *Poetul și traducătorul sau Eminescu în limba maghiară*, despre care vorbește Hegedüs Géza.

Zoe Dumitrescu-Bușulenga spunea că „Se cunosc atât de puține despre Eminescu”, fapt consemnat de Gh.Luchescu privind peregrinările poetului prin Banat.

Lectorul universitar Veturia Birou prezintă eseu *Un prieten al lui Eminescu la Timișoara* (muzicianul Toma Micheru), Puiu Dunărințu semnează eseu *Bănățenii sub steaua poetului nepereche*, evocând Ediția a X-a a Festivalului „Eminescu” – Orșova, 15 ianuarie 2005, iar preotul Ion.B.Mureșianu semnează eseu *Mihai Eminescu în conștiința contemporanilor săi din Banat*. Mai amintim: *Eminescu la Comloșul Mare*, *Dor de Eminescu*, *Urme ale Eminescului în Banat*, *Eminescu și bănățenii*, *Medicul curant al lui Eminescu*, *dr.Constantin Popasu (1855-1933)*.

Din capitolul *Varia* consemnăm: *Eminescu în simbolistica vieții românești*, *Revista „Amicul familiei” și*

Mihai Eminescu, Primul traducător al Luceafărului, Ludwig Vinzenz etc.

Ciclul *Înapoi la Eminescu* se deschide cu articolul *Eminescu – frunte de domn* de Miron Țic, urmat de *Un nou album liric: Din dor de Eminescu* semnat de Sabin Popescu, *Spectacol omagial Eminescu – Canada, Ottawa, Scrisoare parfumată cu flori din teii Moldovei* de Didona Eminescu-Stanislav, *Despre poet, despre alții și despre mine* de colonelul Gh. Eminescu. Capitolul se încheie cu o *Scrisoare deschisă* adresată de către Societatea „Sorin Titel” din Banat, Primăriei comunei Dumbrăvița, județul Timiș, în care i se propune primarului să ridice „un monument MIHAI EMINESCU”.

În *Facsimile* întâlnim ilustrații cu revista „Familia” de la Budapesta, cu revista „Familia” de la Oradea, „Amicul Familiei”, Trupa Pascaly la Lugoj (1868), Mihai Eminescu comemorat la Lugoj (15 ianuarie 1939), Protocoliul Botezărilor în Biserica Ortodoxă Româno-Sârbă „Sf. Gheorghe” din Timișoara, unde, la hotelul lui Andrei-Claudiu Pascaly, a fost prezent Eminescu; invitații, afișe, autografe semnate de Gh. Eminescu și Aug. Z. N. Pop. Mai sunt: Înscrieri de la familia prof.univ.dr.Z. N. Pop, Scrisori către N.Danciu-Petniceanu semnate de Olga Popescu-Pop și Raoul Șorban, Aniversare Mihai Eminescu – 15 ianuarie 2000 etc.

Iconografia cuprinde fotografiile părinților lui Mihai Eminescu, fotografia sa din tinerețe și de mai târziu, cele ale lui Victor Eminescu, fiul lui Matei Eminescu, „Mănăstirea Agaton”, Didona Eminescu, soțul ei și Aglaia Eminescu, Eminescu sărbătorit de Societatea „Sorin Titel”, sfințirea plăcii „Mihai Eminescu”, Parcul Coroni din Timișoara și Placa „Slavici – Eminescu” (2003), monumentul „Eminescu” – Orșova (1999), Bustul Eminescu din Băile Herculane, Teatrul „Mihai Eminescu” din Oravița – cel mai vechi teatru din România; Cel dintâi bust Eminescu în Banat – Sânicolaul Mare – 11 octombrie 1925, Casa de Cultură Coștei (Serbia) și bustul lui Eminescu. Mai apar ilustre personalități care l-au

„Frumosul rănit de sabia realului”
(eseuri, cronici literare, interviuri)

cunoscut, au scris ori au vorbit admirativ despre Mihai Eminescu, imagini de la întâlniri literare sub genericul „Nevoia de Eminescu...”

*Epilogul consemnează Cultul pentru poetul național, un catren din poemul lui Damian Ureche *Eminescu* („Un popor sărac fusesem/ Toți prădau pământul dac,/ Dar, când ai un EMINESCU,/ Nu mai ești popor sărac!”) și poezia *Sosește Domnul Eminescu*, de același poet: „Sosește Domnul Eminescu/ Din cer adânc de Ipotești/ Ca un guvern inoxidabil/ Al poeziei românești.// Deci, să-l iubim pe Eminescu,/ Lângă altarul sfintei țări/ În orice zi și-n orice clipă,/ Nu numai la aniversări!// Sosește Domnul Eminescu/ Din lunga noapte de coșmar,/ Să pună semnul întregirii/ Ca început de calendar...// Și-o să se-ntrebe ce făcurăm/ Cu-atâta sânge de eroi,/ Iar vetrele înstrăinate/ Să ni le-aducă înapoi...”*

IV. Alba Iulia la „ceas aniversar”

Cu prilejul împlinirii a 90 de la Marea Unire din 1 Decembrie 1918, a apărut la Editura Altip din Alba-Iulia volumul inspirat intitulat *Alba Iulia – noblețea unei veșnice peceți* de Ion Mărgineanu și Ion Buzași.

Gustul de Medalie Sfântă a Marii Uniri de Ion Mărgineanu deschide volumul într-un ton elogios, cu „gust de Doină și Dor”, „acel jar nestins al credinței cu care a suflat paloșul voievodal al lui Mihai Viteazul”, realizând „Unirea cea dintâi”, cu „gust unic și tulburător de Medalie înflăcărată”, „revărsarea tuturor izvoarelor într-un singur fluviu – România”.

Urmează Andrei Mureșanu, cu imnul *Un răsunet*, promițând, demn, că „*Murim* mai bine-n *luptă*, cu *glorie* deplină./ Decât să fim sclavi, iarăși, în vechiul nost’ pământ.”

Petru Poantă explică studiul *Semnificația Ardealului* al filosofului Vasile Băncilă, considerându-l de mare actualitate acum, când, iredentismul maghiar încă mai plânge după Trianon...

„Elogiind Ardealul drept centru vital al românismului [...], uimit de această energie spirituală românească”, autorul studiului citează din Vasile Băncilă: „Ardealul cuprinde sensul originalității noastre” și are „o funcție de geneză românească” prin „descălecările” sale consecutive în Principate (nu numai economice, dar și culturale)”.

Din alt punct de vedere, „Sensul Ardealului” în configurația sufletului românesc e „un sens de tenacitate, de dârzenie [...], de practicism organic și de metodism”. „Semnificația Ardealului este în legătură cu ideea de ordine și cultură”, iar „idealul trebuie să fie crearea [...] acelei sinteze românești, în care spiritul și potențele vechiului regat să intre într-o disciplină și o voință de istorie, pentru care Ardealul ne poate fi folositor.”

„Frumosul rănit de sabia realului”
(eseuri, cronici literare, interviuri)

Dintre *Cariatide lirice* reținem: „Românii, [...] Uniți-vă în cuget, uniți-vă-n simțiri” (Andrei Mureșanu) și „Acea stâncă sublimă ce stă cu capu-n cer/ E-unirea României...” (Mihai Eminescu).

Nicolae Iorga este prezent cu lucrarea *Ceasul*, prin care anunță acest oropsit de veacuri popor român, că „A sosit ceasul în care cerem și noi lumii [...], cu jertfa a tot ce avem, ceea ce alte neamuri, mai fericite, au de atâta vreme, unele fără să fi vărsat o picătură de sânge pentru aceasta, dreptul de a trăi pentru noi [...], de a nu da nimănui ca robi rodul ostnelilor noastre și dreptul de a avea în stăpânire vechile noastre hotare lăsate de strămoși.”

După acest reușit preambul, se constituie grupajul intitulat *Pași pe-aceeași scară sfântă – Unirea* compus din versurile „prevestind” Unirea și chemându-i pe români „La Alba”, aparținând unor mari nume de poeți: Al. Mateevici, V. Alecsandri, O. Goga, Z. Bârsan, I. C. Zaharescu, Netty Vernescu, Gh. Crețeanu, V. Munteanu, Radu Cosmin, Aron Cotruș, I. Nenițescu.

Cel mai amplu capitol al volumului, intitulat *Unirea cea Mare – Corola de lumini Tricolore*, înmănușează versuri ale poezilor români din țară, din Chișinău, Suedia sau New York și cunoscutul fragment din *Hronicul și cântecul vârstelor* de L. Blaga referitor la „România dodoloață”.

În debut, apare *Imnul Unirii* semnat de Ioan Băilă, urmat de *O horă uriașă* de L. Blaga. Mai selectăm: *Imnul Albei Iulia* de Ion Alexandru, *Balada Unirii* de T. Arghezi, *Glasurile lui Întâi Decembrie* de V. Bârna, *Balada Alba Iuliei* de I. Brad, *Alba Iulia* de Aron Cotruș, *Întâi Decembrie* de C. Cubleşan, *Scrisoare către Alba Iulia* de N. Dabija (Chișinău), *În Alba Iulia* de P. Dulfu, *Semnăturile pentru Transilvania* de P. Paulescu, *Cu Blaga la Alba Iulia* de D. Firulovič (Iugoslavia), *Cântec la Alba Iulia* de I. Sofia Manolescu, *De Ziua Unirii la Alba Iulia* de Ion Miloș (Suedia), *Veniți la Alba* de Miron Scorobete, *Visul cu Alba* de A. Păunescu, *Albei Iulia* de Gh. Pituț, *Spovedanie* de V. Tărățeanu (Cernăuți), *În*

fiecare noapte de Șt. G. Theodoru (New York), *Baladă pentru Alba Iulia* de G. Țărnea, *Transilvania* de Miron Țic, *Un măr tăiat în jumătate* de I. Țurcanu (Chișinău), *Un clopot la Alba de Tiberiu Utan*.

Volumul omagial se încheie cu un florilegiu închinat limbii române de către Grigore Vieru: *Cântare scrisului nostru, În limba ta, Limba română, Răscăi, Eu nu mă las de limba noastră*: „Deci vrerea mea sub zare-albastră/ s-o știe lifta cea păgână –/ Eu nu mă las de limba noastră,/ De limba noastră cea română!”

Pe coperta ultimă a cărții, Mircea Hava consideră apariția acestei cărți „ca pecete aniversară, la 1 Decembrie 2008” și că aceasta „are proporția unui confort al moralității și demnității noastre, îmbrăcate în respirația tricoloră – adică alt fel de veghe pentru frumusețea Albei Iulii – Cetatea de Scaun a Marii Uniri.”

V. Dan Puric între neamul său, asumarea ortodoxiei și demnitate

Scos în cale de vreme – pentru a-l parafraza pe Nicolae Iorga – Dan Puric este nu numai un actor desăvârșit, un regizor de renume, un *intelectual* în adevăratul sens al cuvântului, un *patriot*, ci și unul dintre cei mai credibili apologeți ortodocși, un „fenomen”, cum spune Dan Ciachir, „omul care ne trebuie” (Gh. Ceaușu).

Prin forța cuvântului, acest mare om al timpului nostru – singurul – militează pentru o „Românie posibilă”, având drept temelie pe „marii creatori” și pe „martirii din temnițele comuniste” – adevărate modele de demnitate, de patriotism, de sfințenie, respingând „slugărnicia față de mode efemere”, pentru a nu ne pierde identitatea.

Cărțile lui Dan Puric, *Cine suntem* și *Despre omul frumos*, abordează nu numai problema reală a culturii române actuale în raport cu atitudinea noastră față de trecut – eronată și rău intenționată, în mare măsură – fiind un inamic redutabil al uitării, ci cultivă demnitatea creștină și militează pentru aprecierea adevăratelor valori naționale, maculate permanent de către așa-zisele noastre „elite”.

„Omul frumos” al lui Dan Puric are un autentic dușman în uitare, oportunist, lașitate, slugărnicie, indiferență, zeflema și ateism. El „va zâmbi natural și nu crispat [...], va vorbi limba curată românească și nu cea murdărită de mitocani și țoape” (Gh. Ceaușu). Dan Puric „leagă nația de Dumnezeu cât se poate de strâns și nu vede indivizi, ci persoane”, afirmând „că nu este chiar o nenorocire să fii român” (Dan Ciachir).

Cele două cărți ale lui Dan Puric, apărute succesiv (2008, 2009), sunt ale unui om care trezește conștiința și animă tineretul român, care știe să câștige sufletul. El „mătură” poteca spre „biserica” și „calea spre viitor”, acum, când „asistăm la adormirea unei societăți românești care-și

pierde valorile neamului și ale creștinismului”, luptă „pentru buruița neamului și a ortodoxiei”. Părintelui Iustin Pârveu, pe care Dan Puric îl numește „voievodul ortodoxiei românești, grupa sangvinică nepătată a poporului român”, îi dedică volumul *Despre omul frumos*.

O mare parte din spațiul celor două volume îl ocupă numeroasele interviuri și convorbiri oferite de către Dan Puric de-a lungul timpului (*Mătur poteca spre Biserică, Dragostea mai presus de artă, Zodia supraviețuirii, Cauză și efect, Cele trei priviri, Amintiri de neșters, Lecția de condus, Răstimpul*), avându-i ca interlocutori pe Claudia Târziu, Alicia Năstase, Bogdan Galameț, Adriana Trandafir, Cătălin Ștefănescu și Robert Turcescu.

Din aceste interviuri și convorbiri aflăm că, deși până în 1989, Dan Puric a „fost străin de Biserică”, fiind „o inimă fugărită”, s-ar afla „în mila lui Dumnezeu”.

Schimbarea din interiorul său o explică prin „trăirea credinței”, prin „intrarea într-o lumină”, prin conștientizarea faptului că „arta adevărată este arta creștină”, că „neamul nostru este în primejdie”, prin înțelegerea menirii sale de a-l „surescita”, îndemnându-l să prelungească „trăirea din biserică în viața cotidiană”, să aleagă „între bine și rău, între lumină și întuneric, între adevăr și minciună”.

Dan Puric recunoaște că „trăim o perioadă de schilodire sufletească”, în care „un sistem dinafară începe să prăbușească familia”, fiind imperios necesară „o întoarcere către [...] taina Căsătoriei care este o minune”, pentru că „un copil te face tată”. El acceptă „businessul [...] atât timp cât nu se bazează pe fraudă” și definește viața prin optica țăranului român: „viața-i viață, [...], dar și multă nălucire-n jur, țăran a cărui «lacrimă amară» îi este sufletul”.

Despre neamul nostru, spune că a „cunoscut doar incorectitudinea istoriei și mângâierea lui Dumnezeu” și că „tonul limbii (noastre n.n.) [...] poate vorbi despre destinul neamului nostru”, pentru că „*România de azi este copacul*

uscat care și-a pierdut frunzele”, iar „omul învăluit de dragostea lui Hristos a fost înlocuit cu omul mumificat de drepturi”.

Relativ la „aderarea” noastră la U.E., Dan Puric consideră că este necesar „să se audă glasul României cum se aude glasul Poloniei, glasul Ungariei”. „Ai noștri nu știu să tragă nici vocalize”, în schimb au tupeu „să defrișeze [...], să fure [...], să aibă mașini pe contul nostru”, în timp ce „în Oslo, nici un parlamentar nu avea mașini din bugetul statului”. El se întreabă pe bună dreptate: „Noi de ce nu putem propune proiectul României pentru Uniunea Europeană?”, considerând că „trebuie să construim, nu să deconstruim” și că „domnia mitocanului de la noi e dezastruoasă”, pentru că „mitocanul [...] vine cu bășcălia și cu blasfemia”. Propune – cu insistență – să „învățăm limba română să îndrăznească”, să avem grijă de tineretul nostru care „este aur”, încorporând „potențialitățile uriașe ale acestui neam” și conchide – cu glas amar: „Dacă am avea și «grădinar»!”

Opinia lui Dan Puric este că „dacă mâine s-ar da acestei țări o clasă politică onestă, creștină, țara s-ar coagula”, pentru că „noi trebuie să vectorizăm [...] pe icoana neamului în fața lui Dumnezeu”, „să ne concentrăm [...] pe martirii români”. Uimirea și dezamăgirea sa rezidă în faptul că „*nimeni nu-și cere* – din 1989 încoace – *iertare* că a distrus poporul român” și consideră că „trebuie reîncreștinată, prin mărturisire, clasa politică”, pentru că „acești tineri, cu frumusețea lor sufletească, ne responsabilizează pe noi în discursul public”.

Cu profundă amărăciune recunoaște Dan Puric precum că „politicienii manipulează religia” și „sentimentul religios”. Ei, politicienii, folosesc religia ca pe „o armă electorală de temut”.

Deși „Biserica asigură neamul”, fiind „punctul de rezistență al neamului”, ea este atacată permanent de această „improvizație politică”, sprijinită de o intelectualitate care „nu mai este creștină”.

Speranța lui Dan Puric se îndreaptă, din nou, cu optimism, spre tineret, care „poate să ofere niște lecții de dezinhibiție politică, de inteligență creștină intelectuală”, pentru că „*modelele morale, modelele culturale au fost nimicite.*”

Pentru a putea respinge procesul de colonizare a României, trebuie schimbată paradigma politică, reîmprospătându-ne memoria cu atitudinea sfântului Constantin Brâncoveanu: „Vreau să mor creștin!” – testamentul nostru.

Dan Puric își consideră cărțile „un strigăt de durere”, cum a spus Borges despre Don Quijote, pentru că „între clasa politică și poporul român este o fisură care nu mai poate fi reparată”, că „România trebuie [...] să-și câștige independența din nou, pentru că astăzi este înrobită” și că „ne salvează creștinismul”. El propune „*să se conserve națiunea, să se conserve familia, să se conserve creștinismul [...], lucrurile fundamentale pentru neam*”, să facem „recurs la memorie”.

Și din conferințe (*Demnitatea creștină, Lumină de om și neam românesc*), predici (*Zece leproși, Sfântul*) răzbat aceleași idei-forță, același optimism binefăcător și molipsitor.

Conferința *Demnitatea creștină* se vrea o pledoarie menită să combată „îmbeznezirea” acestui popor, când demnitatea națională a fost distrusă, când demografia este „amenințată să ajungă la 16 milioane cinci sute de mii” din cauza lipsei de „demnitate culturală”.

Dan Puric își asumă, în aceste condiții, riscul de a vorbi despre demnitate creștină, pe care o definește drept „acel lucru care a asigurat dăinuirea neamului”, care „este demnitatea chipului lui Dumnezeu în om” și constituie „suportul demnității creștine”.

El a ajuns la concluzia că în România de azi, „demnitatea creștină este un lucru de arheologie [...], nu mai aparține timpului în care trăim” și susține că „eternitatea zdrobește istoria” și că „martirii sunt în trăire hristică”, iar „la

noi, creștinismul [...] este viața noastră”, deși o mare vină în procesul de manipulare o poartă intelectualitatea. Aceasta nu mai este o intelectualitate creștină” (vezi demitizarea lui Eminescu, „distorsiunea memoriei”). Puric îl acuză pe „mitocanul ajuns la putere, care bășcălizează și blasfemizează tot”, ca atitudine față de valoare.

Dan Puric face diferența necesară între „demnitatea umană” și „demnitatea creștină”, care nu are nevoie ca Occidentul să experimenteze aici: „Nu căuta să-mi dizolvi mie, ca popor, ceea ce mi-a dat rezistență și dăruire”. Scandalul public este considerat „o mizerie care vine de dincolo”.

Cuvântarea *Lumină de om și neam românesc*, rostită la înmormântarea Părintelui Atanasie, la Mănăstirea „Petru Vodă”, în patru martie 2000, evocă pe acest „închis” de „lumea această”, care i-a pus „cătușe la mâini și la picioare [...] de copil nevinovat”, pentru că și-a „iubit neamul și [...] pe Dumnezeu”. Procedul folosit este suita de interogații puse în antiteză cu concluzia „căci eu neodihnit o să fiu până când acest popor nu va fi liber”: „Ce ai putut tu, Părinte, să găsești decât lumina lui Dumnezeu?”, „Unde te duci [...] și unde ne lași pe noi?”, „Ce facem acum, când identitatea noastră de neam e din nou, pusă în lanțuri; cum să discutăm, Părinte, cu cei care ne atacă credința?”

Dacă în predica *Zece leproși*, Dan Puric constată că „pe cerul acesta turbure al ortodoxiei românești de astăzi, Monahul Atansie este flacăra veșniciei neamului” și că noi, contemporanii, „nu ne vedem tradiția [...], nu ne vedem eroii, nu ne vedem valorile [...], nu ne mărturisim sfinții, ne este rușine cu istoria noastră”, în predica *Sfântul*, ținută cu prilejul prăznirii Sfântului Dimitrie cel Nou din Basarab, debutează cu „minunea” de a se fi descoperit trupul unui pilot sub o piatră de pe Valea Buzăului în urma visului tatălui său pentru a evoca, apoi, pe Sfântul Dimitrie și „moaștele sfinților noștri de la Aiud, de la Pitești, de la Gherla, de la Sighet...”

Vom mai insista asupra a două texte: *Cine suntem* și *Despre omul frumos*.

Primul este un „strigăt identitar, cu scop de trezire a conștiinței naționale”, autorul considerându-l pe Eminescu drept „vârful de conștiință națională”, „gândirea lui Eminescu despre poporul român având [...] valoare de destin [...] față de nașterea conștiinței naționale în rana Ardealului”. Sunt amintiți, apoi, marii cărturari din perioada interbelică exprimând identitatea poporului român din perspectivă istorică (N. Iorga), prin viziune etnopsihologică (C. Rădulescu-Motru), prin înălțarea ortodoxiei la rang de principiu metodologic (Nae Ionescu), prin cristalizarea în sistem filosofic a firii și gândirii românești (L. Blaga), prin surprinderea creștinismului ca dat ontologic (S. Mehedinți), printr-o „viziune românească asupra ființei” (O. Papadima), prin gândirea de atitudine asupra identității (M. Eliade), prin regândirea în esența sufletească a spiritului românesc (C. Noica), prin sinteza care culminează în *Dimensiunea românească a existenței* (M. Vulcănescu), „prin definirea [...] ortodoxiei românești și a Omului Răsăritean” (D. Stăniloae).

După „umilință și plângere”, este etalată „lumea civilizată [...], incapabilă să înțeleagă tragedia fără precedent a Omului Răsăritean”, pentru a accentua faptul că noi suntem „un popor umilit de istorie, dar înălțat de Dumnezeu”, că „nația se definește [...] ca investiție a omului în timp”.

Textul se încheie cu variabilele memoriei „ca un coeficient de putere”, „ca viață vie”, „ca un permanent duh al neliniștii”, ca „o [...] cămașă a pocăinței”, ca „re-îndrăgostire de poporul român...”

Provocarea extraordinară pentru Dan Puric este „a vorbi *Despre omul frumos*” în lumea de azi, aflată „într-un continuu proces de urâțire”, în care „frumosul este doar o amintire”.

El privește pe „omul frumos” în antiteză cu „omul util”, cu „omul eficient”, pentru că „Omul frumos nu este

„Frumosul rănit de sabia realului”
(eseuri, cronici literare, interviuri)

vizibil, el nu are imagine, el țâșnește [...] dintr-un gest mic, iar gestul ăla [...] este izbăvitor...” Autorul îl consideră pe Hristos „primul om frumos cu adevărat”.

Răzbate din cele două volume ale acestui mare patriot și creștin o debordantă notă de optimism – care nouă, celor mulți, ne lipsește – privind viitorul acestui neam atât de greu încercat.

Rămâne, doar, să ne „trezim” din „letargia” și din imensa suferință a prezentului cât mai mulți și cât mai repede, pentru a putea înfăptui atât de necesara „schimbare”.

Rămâne „a te împrieteni cu condiția de a fi român”, „de a te reîmprieteni cu tine însuși” și să-ți reamintești de „Voievodul Frumos al acestui neam, Neagoe Basarab”. Și conchide: „Frumosul rănit de sabia realului își lasă sângele ca jertfă (asupra acestuia), dar, ce ciudat, numai așa, rănit, *frumosul înfrumusețează!*” căci, „tocmai acest sacrificiu al frumosului face realitatea să devină o altă realitate”.

Recentul volum, „*Fii demn!*”, apărut la S.C. LUMINA TIPO, București, 2011, completează, în mod fericit, portretul acestui mare contemporan al nostru printr-o suită de amintiri, povestiri, relatate subiectiv, prin evocarea martirilor, mărturisiri creștine încheindu-se cu *România sufletească*.

Poate nu întâmplător prima copertă o constituie portretul mamei scriitorului, mai cu seamă că volumul este dedicat acesteia și are ca primă „piesă” povestirea *Mama*. Este o emoționantă evocare a doctoriței devotate bolnavilor și familiei, cea care „aduna detalii, dar vedea esența”, „prietena mea veche”, cea care „spulbera ideologia” și puncta, în felul ei, ce era mai important.

Conștient că se născuse „într-un popor înfrânt, ce-și trăia zilnic umilința de a fi”, care își călca „viața în picioare și o dată cu ea *demnitatea*, Dan Puric a învățat de la „mămica să «ierțe» totul, dar să nu uite nimic”. Învăța de la cea care „purta biserica [...] în casă [...], fără să vorbească despre religie, credință sau Dumnezeu”, deoarece „când îl pomenea pe

Dumnezeu [...], cuvântul rămânea înfipt în aer [...] și [...] viața dezordonată [...] se remodela după EL”.

Experiența de viață l-a învățat că „nu toate adevărurile trebuie spuse-n gura mare”, că mama avea „un paloș de *demnitate feminină rar întâlnită*”, că „nu ierta nicio impostură”, că „era femeia absolută”.

Dan Puric îl apreciază pe Gh.Lazăr, ardeleanul care a ridicat „limba română [...] pe *altarul demnității* ei”.

Pe martiri îi numește „*roua demnității* noastre”, „copii jertfiți: Brâncoveanu, Eminescu, Vulcănescu, Gafencu, George Manu, Iuliu Maniu, Gheorghe Brătianu [...], mii, sute de mii «ce au umplut cerul de sfinți»”.

Pe Bartolomeu Anania îl numește „om-fântână”, îndemnându-ne „să ne punem sfinții-n inimă”. Ne mai îndeamnă marele nostru contemporan să avem „curajul mărturisirii”, de a „mărturisi destinul tragic al României”, să nu uităm că „există [...] un *timp românesc* care *ne-a izbăvit* și care *ne va izbăvi întotdeauna*”, că „Grădina Maicii Domnului e brăzdată de ogoare de suferință neștiută” și că „din jertfa asta atât de smerită a crescut și crește în contiutare poporul român”, că „martirii [...] sunt ca pădurea care te face să crești altfel, pentru că-ți dă aerul adevărului”, că „oamenii” îl privesc „cu o lumină în ochi”, că „inima-adevăr [...] pururi sângerează”, că „martirii [...] se circumscriu [...] dragostei de Dumnezeu”, că „o jertfă te luminează, apropiindu-te de Dumnezeu”.

Revine, apoi, meditând asupra sufletului frumos, care „n-are datorii de îndeplinit, ci un alt aer pe care-l respiră”, care se remarcă prin „fapta bună”, prin „o judecată prin care pătrunde, nevăzut, Dumnezeu”, pentru a sublinia „ecourile surde ale [...] unei *demnități neînvinsă*”, „o mărturisire a patimilor prin care a trecut acest neam”, în contrast flagrant cu „un *prezent* al supraviețuirii *ce-și refuză orice demnitate*”. Pe profesorul George Manu îl numește „luceafărul de noapte al demnității românești”, cântec reînviat în ianuarie 2012.

„Frumosul rănit de sabia realului”
(eseuri, cronici literare, interviuri)

Volumul se încheie, metaforic, cu *România sufletească*, apelând la conștiință, „*acel martor sufletesc, superior nouă, care ne veghează permanent [...] prin grația neasemuită a unei minunate și unice prietenii invizibile, ce se roagă [...] pentru fiecare greșeală pe care o facem*”, „*acea purtare de grijă, permanent vie și pururi îngrijorată [...], ajutor sufletesc, [...], funia salvatoare [...] făcută [...] din aspră judecată tămăduitoare, ca și dintr-o iubire înălțătoare [...], darul neștiut al lui Dumnezeu [...], ecoul surd al dragostei Lui [...], acel ochi ce veșnic ne vede...*”

Din păcate, „*conștiințele mici și viclene au prăbușit, printr-un singur gest, conștiința frumoasă*”, dar „*conștiința martirică [...] ne salvează de înecul istoric*”, prin „*cântecul [...] dureros, dar demn*”.

Din ultima „*piesă*” a volumului, poezia *Vis*, renaște, însă, speranța. Ne permitem să o cităm: „*Mamă!/ Ce vis frumos am avut aseară!/ Se făcea că poporul român era demn/ Voievozii circulau nestingheriți prin istoria noastră.// Iar dacă vreun străin cu suflet hain/ Se apleca spre inima unui copil,/ Ca să i-o otrăvească,/ Repede cobora de pe cruce un martir/ Și-l săruta pe frunte/ Redându-i lumina cea dintâi.// Ce vis frumos am avut, mamă!/ Se făcea că poporul român era demn*”.

Vizionar, dar și misionar și profund realist, Dan Puric rămâne „*omul deceniului*” acestuia atât de bulversat și frământat și – parcă – apocaliptic, pe care, optimist cum este, și-a pus în gând să-l schimbe. Dea Domnul să fie mai mulți intelectuali de talia lui! Și mai sunt! „*Piața Universității*” și alte 60 de „*piețe*” din țară au dovedit-o din plin la începutul anului 2012...

VI. Eseuri despre...

1. Constantin Noica, *Semnele Minervei Publicistică I* (1927 – 1929)

În *Lămurire privitoare la ediție*, Marin Diaconu explică împrejurările în care „s-a născut” cartea, precizând că „editarea ei este firească și necesară”, completând operele apărute în timpul vieții filosofului.

Volumul „scoate” din periodicele vremii primele contribuții la dezvoltarea publicisticii lui C. Noica, fără a elimina poemul filosofic de debut, *O poveste* și *Statuia filosofului*, pentru a asigura integralitatea restituirii, într-o ordine cronologică.

C. Noica a colaborat la mai multe reviste, începând cu „Vlăstarul” – revista Liceului „Spiru Haret”, continuând cu „Revista literară” a Liceului „Sf.Sava”, „Viața literară”, ziarul „Ultima oră”, „Vremea”, „Vitrina literară”, „Ecoul” și „Acțiune și reacțiune”.

Volumul debutează cu *O poveste* (1927). În anul 1928, rețin atenția *Prologul* revistei „Un liceu model”, *Statuia filosofului*, *Meșterul Manole*, *Semnele Minervei (I)*, *Comemorarea lui Lessing* și „Săptămâna literară”.

Anul 1929 este cel mai prolific. Spicuim: *Semnele Minervei (II-XVI)*, „Săptămâna literară”, *T. Arghezi*, *Cronica revistelor*, *D-l Eugen Lovinescu*, *Pictorii*, *D-l Tudor Vianu*, *Romanul englez contemporan*, de M.Beza, *De vorbă cu Al.Davila*, *Împărăția apelor* de M.Sadoveanu, *Notații (I-XXIV)*, continuare la *Semnele Minervei (XVII-XXI)*, *Camil Baltazar*, prezentarea unor romane ale lui Cezar Petrescu și Mircea Eliade, *Ciuleandra* de L.Rebreanu, *O scrisoare pierdută* – 200 de reprezentății, *Anul literar 1929* etc.

Volumul se încheie cu Lista publicațiilor la care a colaborat autorul între 1927-1929 și Lista ilustrațiilor.

„Frumosul rănit de sabia realului”
(eseuri, cronici literare, interviuri)

Filosoful s-a semnat în reviste atât cu numele real, cât și cu pseudonime: Nicodim – în „Vremea”, la rubrica „Recenzii”. Alte pseudonime: C. Mincu, A. C. Ion – la „Vlăstarul” și „Vremea”, Novus, Caelius – în „Vremea”, la rubrica „Medalioanele «Vremei»”.

Debutul lui Constantin Noica este „acel splendid poem filosofic, *O poveste*”, publicat în revista „Vlăstarul” a Liceului „Spiru Haret” din București, an.IV, nr.1-2, decembrie 1927, p.10. În 3 ianuarie 1993, a fost difuzată la Radio București în lectura lui Victor Rebengiuc.

O poveste valorifică un text din Wilde, care vorbește despre „două lumi”: *lumea reală* și *lumea artei*, cea „despre care trebuie să se vorbească”.

Autorul consideră cele două lumi „potrivnice, pentru că una se naște prin moartea celeilalte”. Dacă în *lumea reală* trăim, „către cealaltă aspirăm”, „imaginea ei ne frământă și ne încântă”. Noica percepe religia ca „legătură [...] între cele două lumi”, afirmând că „toate relegiunile [...] au fost metafizice. La unele, spiritualitatea este negatoare. La majoritatea, transformatoare.”

În timp ce „budismul este tipul negației desăvârșite, al nihilismului, celelalte [...] nu caută numai vina unei lumi, ci și înălțarea celeilalte.” Noica face deosebirea între negație (ca „nimicire” și moarte (ca „metamorfoză”) și este convins că sacrificiul pentru umanitate al lui Zagreus, Osiris, Iisus înseamnă „aspirația umanității către cealaltă lume [...], realizarea idealului”, în care cel mai mult a crezut Iisus.

Ca „fețe ale aceluiași diamant”, între artă și religie există „un raport intim”, cum va dovedi mai târziu Papa Ioan Paul al II-lea.

Deoarece în viața reală iluziile rămân iluzii, intervine *arta* „ca o usturătoare consolare, ca un îndemn pentru viață printr-o diversiune a ei”.

Noica neagă „concepția pesimistă a vieții”, propunând „să ne trăim ziua de azi, fără a ne întreba ce va fi mâine”, pentru că „pesimiștii [...] sunt toți cei ce cred în altceva decât

în viață”. Așa se face că „dincolo de știință [...] rămâne arta”, pe care el o vede nu numai „beția, entuziasmul, visul [...], presimțirea, aspirația, anticipația”, ci chiar „idealul”. Artistul „cutează să vadă acolo unde ceilalți nu văd”, iar când „viziunea sa este [...] reală, el spune că n-a văzut nimic”, asemenea moșneagului din „povestea lui Wilde”.

Anul 1928 debutează cu poezia *Prologul* revistei „Un liceu model”, publicat în „Vlăstare”, an IV, 3 ianuarie 1928, prolog adresat părinților, profesorilor și altor domni de către elevii care „facem câte spunem, dar nu le spunem toate...” și speră ca în curând să nu mai fie copii.

Studiul *Antinomie* publicat în „Vlăstarul”, an IV, nr.3, februarie 1928, p.5 aduce argumente – pro și contra – în două direcții: „să afirmi viața” și „să negi viața”. *Afirmând-o*, „vei fi păgân”, pentru că vei accepta „munții ei de necurmată sângerare [...], țărâna ei de josnicie și lutul ei de poftă [...], dar și [...] colțul ei de licărire [...], să aprobi suferința [...] în toată adâncimea ei”, „demnitatea resemnării”.

Concluzia: „Să negi viața” – trecând pe lângă ea – „vei fi creștin”.

Noica recunoaște că „puțini [...] cutează”, cei mai mulți „ezită [...], cad”. Dilema rămâne: „La umbra celor două crezuri rămâi, în prag de viață, îngândurat”, pentru că „te macină ispita amândurora”, iar trupurile deshămate cad și suferă și plâng”.

Este, apoi, evocată mulțimea care, acuzând-o pe „femeia vinovată”, când Iisus scrie pe nisip „Care dintre voi este nevinovat să-i arunce piatra”, „oamenii s-au îndepărtat rușinați și murmurând”, prilej – pentru filosof – de a conchide: „Astăzi zadarnic ne aplecăm peste marginea veacurilor să luminăm slava dumnezeiască. Nisipul [...] e mut.”

Eseul *Statuia filosofului* a fost publicat în „Vlăstarele”, an IV, nr.5-6 martie-aprilie 1928, p.12-14. Sculptorul, nemulțumit de operele sale, încearcă drumul spre schit, alegând „calea [...] de picior, săltăreață, suitoare și grăbită, dar

„Frumosul rănit de sabia realului”
(eseuri, cronici literare, interviuri)

nesigură”. Călugărul care l-a ajuns din urmă îi spune: „Dacă te îndrepti spre un lucru, orice cale ai apuca duce acolo [...], oricare drum e cel adevărat”. Sculptorul mărturisește că de aproape doi ani de pribegie caută ce va găsi [...] la schit. El crede că va vorbi doar pentru el, povestind despre „cartea unui filosof scrisă chiar de el”, cum gândul acesta cobora în el „tainic și dumnezeiește”, cum „cuvântul” filosofului „răsuna adânc în pustiul ființei” lui, iar „viața sa” îl „copleșea prin mărinimie”, îl „înălța” prin pildă și îl „înfiora prin ea însăși”.

Sculptorul își dorea ardent ca ființa filosofului să fi trăit în el, apoi l-a „luminat un gând”, precum că îl vede pe filosof, că „trebuie să fie întocmai cu gândul lui înalt, aprig, stăpânitor și cumplit”. „Liniile feții sunt pure și vii – *cuvânt*, trupul [...] – *faptă*” și adaugă: „Îl văd – *armonie*, îl presimt – *forță*, îl aud – *fâlfâit de aripă*.”

Călugărul îl întreabă dacă „e sigur că filosoful e tot atât de-nalt ca și gândul său”. La întrebarea sculptorului: „nu ești el?”, celălalt i-a răspuns: „nu sunt el, sunt statuia lui!” „Părea cocoșat pe soclul de piatră, un trup îngenuncheat [...], un Dumnezeu răstignit”. Morala: filosoful nu trebuie să fie înalt „ca și gândul său”.

Cele mai multe articole și eseuri a scris C.Noica în 1929. Vom spicui câteva.

De vorbă cu d-l Mario Meunier – marele elenist francez – este un interviu publicat în „Ultima oră”, an.I, nr.14, 13 ianuarie 1929, p.2. Mario Meunier consideră „o cinste” invitația Uniunii Intellectuale Române. El „trăiește cu 2000 de ani în urmă, într-o lume de miracol și de poezie”, dar „vorbește înțelegător, armonios, limpede: elenistul a devenit elen”.

Despre cercetarea istorică, elenistul spune că sunt două feluri de a o cerceta: *felul arheologic* și *felul umanist*, considerat de către savant „cu adevărat interesant”, deoarece „clasicismul grec [...] se împros pătează”, iar „stabilitatea și persistența sa [...] provin din faptul că în el se găsesc toate ideile moderne”.

La întrebarea „cum [...] se împacă tendința clasicismului cu cea a unui nou ev mistic?”, omul de știință spune că „sunt unul și același lucru [...]”, misticismul e „un complement firesc al clasicismului”, exemplificând cu Goethe, care „clasic prin excelență [...] era mistic”, „Nietzsche la fel”, Umanismul este considerat „un progres general-uman”. El consideră că „baza culturii generale trebuie să fie clasică”, iar „Kant nu anulează pe Platon”. În timp ce filosofia lui Platon „ne este apropiată [...] și e condiționată de o tendință practică, teosofia e mai mult abstractă”.

Despre Valery, spune că „prin raționalismul său e clasic”, iar Maurras este „un reprezentant al clasicismului și al tradiției romane”.

Clasicismul are evoluție și continuități, proporții, justețe, măsură, „se servește de spiritul tradiției pentru reînnoire”, iar pe români trebuie să-i intereseze clasicismul, pentru că au biserică bizantină. Astfel, în „concertul culturii generale”, românii pot intra atât prin „latura națională”, cât și prin „cea umanistă”, căci „simplul comerț cu elenismul va da roade”.

În momentul respectiv, Meunier pregătea o traducere cu note și comentarii a unor imnuri filosofice din Aristotel, Cleanthe și Proclus.

Deși interviul luase sfârșit, Meunier povestea despre Rilke, Rodin, Isadora și Duncan – cu adevărat clasici.

În 8, 6 ianuarie, an I, 1929, în pagina a doua a revistei „Ultima oră” apărea articolul *Agonia Helladei*, prilejuit de vizita lui Mario Meunier la București.

Interviul cu Al. Davila apare în „Ultima oră”, an I, nr.54, 2 martie 1929, p.12, sub semnătura N. Deși ținuit „pe-un jilț”, Al.Davila este amabil, recunoscând că e ziaua lui. Dintre satisfacții, amintește „succesul diplomatic” al fiului său, informarea reginei Maria cu ceea ce nu se știa la Iași, scrierea, în sanatoriu, a volumului *Din torsul zilelor*.

„Frumosul rănit de sabia realului”
(eseuri, cronici literare, interviuri)

Etalează, apoi, câteva amintiri de la Teatrul Național, din timpul în care i-a angajat pe Bulandra, Storin, Maximilian și vorbește despre ținuta pe care o cerea spectatorilor. Spune că nu este credincios, că nu a plagiat, deși fusese calomniat – pe nedrept – de către C. Banu. Este hotărât să scrie o piesă despre Basarabia, intitulată *Ștefan cel Mare*.

Cronica filosofică *Metafizica lui Dimitrie Cantemir* a apărut tot în „Ultima oră”, an I, nr.69, 20 martie 1929, p.2, nesemnată.

Încă de la început, autorul insistă asupra valorii lui Dimitrie Cantemir, care „și-a depășit compatrioții” și „și-a asimilat nu numai vechea cultură greco-bizantină [...], ci și cultura latină și cea occidentală”. De la filosofia secolului al XVII-lea a luat „importanța ce trebuie atribuită experienței practice”, iar din ortodoxie, „ideea de Dumnezeu”.

„*Metafizica* lui Dimitrie Cantemir e scrisă în forma unui dialog” și are importanță istorică, deși „conține și naivități și platitudini”.

Noica apreciază „documentația lui extraordinară” pentru perioada respectivă. Dimitrie Cantemir a scris *Metafizica* în latinește, pentru cărturarii din lumea întreagă. Aceasta a fost descoperită de cercetătorul Em.C.Grigoraș care, în prefață, stabilește relația dintre operă și Dimitrie Cantemir și filosofia lui Van Helmont, dar nu vorbește despre data apariției operei.

Dimitrie Cantemir a fost primul filosof român, iar opera este excepțională, deoarece autorul ei este un „adevărat european”.

Studiul *Despre asceză* a apărut în „Ultima oră”, an I, nr.79, 31 martie 1929, p.2. Ascetul presupune „renunțarea” ca „acceptare”. Experiența ascetică are o dublă motivație: renunțarea la viața obișnuită. Autorul consideră că ascetismul presupune – ca și sinuciderea – renunțare. Paradoxal, dar „s-a găsit virilitate în viața ascetică”, acceptându-se „doar refuzul în sine”. „Creștinul nu vrea încă să înțeleagă că Dumnezeu a venit pe pământ tocmai pentru că suntem slabi, că nu trebuie

să ne fie rușine să urmăm calea Lui ca o turmă supusă, ci [...] să avem conștiința fermă a umilinței noastre omenești”. C.Noica propune viața duhovnicească abia după ce viața a fost trăită „integral și intim până la consumare”, amintind că „primul creștin a fost o femeie: Maria Magdalena”.

Cronica literară *Craii de Curtea Veche* de Mateiu Caragiale a apărut în revista „Vremea”, an II, nr.58, 11 aprilie 1929, p.4, la rubrica „Recenzii” sub semnătura Nicodim. Autorul cronicii subliniază faptul că această „carte este scrisă [...] puternic, este conturată cu linii atât de convingătoare, încât credeam aproape imposibil ca domnul Mateiu Caragiale să nu fi pus bucăți întregi din propria [...] biografie”, fiind „artist autocritic”... Pașadia „avea ceva artistic în ținuta lui”, el duce „viața murdară”, conformă unor instincte. Pirgu este „o ființă abjectă”.

Cartea este considerată „narațiunea acestui trist cult pe care îl oficiază cei trei crai”. Dintre ei, Pirgu ajunge „om cu vază”. Noica îi recunoaște romancierului „stilul [...] unic”, înlănțuind idei interiorizate. Apreciază „incomparabila narațiune a visului și traducerea unei melodii: „coarde încătușate porniră să îngâne amara destăinuire”, moment în care „sala amuți” la auzul „cântării înecate în dor”.

Eseul filosofic *Printre stânci* amintește că „destinul nostru românesc a fost întotdeauna colțuros”, o „înlănțuire de drame”, că „oscilația sufletului românesc se face între cultura catolică apuseană și violenta înțelegere religioasă rusă”, că „elementul care ne-a centralizat n-a fost duhovnicesc, ci lumesc [...]; prin dezmembrarea noastră milenară am fost [...] siliți să facem din ortodoxie scutul și izbăvirea tristei noastre vremelnicii naționale”. Istoria românilor „a oscilat [...] spre o curioasă formă de creștinism”.

Studiul *Specifica noastră seninătate*, apărut în „Epoca”, an I, nr.9-10, 8 decembrie 1929, p.13, aduce un elogiu lui D. Gusti pentru acțiunea „cunoașterii de sine”, în lucrările căruia „realitatea noastră românească [...] începe [...]

să prindă contur”, pentru a rezolva „incertitudinea prezentului, în speranța că „știința sociologică românească va elibera o conștiință românească, îi va da echilibru și certitudine [...], demnitate”.

După ce etalează obiectele din „muzeul care s-a alcătuit la București” (Muzeul satului, n.n.) menționează că „echilibrul nostru suprem va fi cel de spiritualitate: să cumpănim Occidentul [...] cu Orientul [...] prin seninătate”.

Chiar și numai selectiv, ne putem face o imagine despre activitatea de viitor filosof a lui C. Noica din chiar primii trei ani de activitate.

2. Aurel Pantea (coordonator), *Sacrul în poezia românească*

Volumul de *Studii și articole* apărut la Casa Cărții de Știință din Cluj-Napoca, în 2007, aparține a paisprezece autori, coordonați de Aurel Pantea. Ei s-au oprit cu seriozitate asupra motivului sacralului în lirica românească. Sacrul este „intuit ca orizont [...] interiorizat, ca exigență absolută [...]”, configurând „ideea unicității și ireductibilității relației cu divinul, în cele mai semnificative vârste ale poeziei românești” (A. Pantea).

Sacrul este urmărit de la Dosoftei la tânărul „poet de peste Prut [...], Emilian Galaicu-Păun” de către autorii volumului. Aceștia sunt născuți între 1938 și 1979, fiind cadre universitare, doctoranzi sau doctori în filologie, înclinați spre cercetare.

Lucian-Vasile Bâgiu dedică studiul său lui Dosoftei ca traducător al psalmilor sau „autohtonizarea expresiei poetice a sacralului”. Aceasta este o „predilecție a autorului pentru autohtonizarea sacralului prin intermediul expresiei poetice”. Astfel, el a descris poetic consecințele mâniei divine, folosind imagini specifice universului patriarhal. Așa constituie chiar portretul lui Dumnezeu: „Domnul bate-și joc de ei”, „Domnul va râde de înșii/ Și-i va muștra cu ocară/ Pentru carea-l supărară”. Metafora pentru conturarea sălașului în codrul (sau dealul) sfânt o folosește Dosoftei pentru Biserica, precum și

„măgură deasă”, cu accente autohtone, un decor pastoral bucolic în care petrec evreii. Melodicitatea psalmului evreiesc se transfigurează în urătură sau colindă Moldovenească: „mărita-te-ai vartos în spoveadă”, „Sufletul meu ură bine/ Lui Dumnezeu”.

În *Psalmul 10*, Dosoftei este mai inventiv: „Giurământul nu-ș țân, hotarăle strică”, „păcătoșii [...] să-i săgeteze la întuneric pe cei drepți”. A se reține folosirea cuvântului „păgânii” pentru turci.

Dosoftei elogiază victoria „creștinilor”. Ei s-au împiedicat și au căzut./ dar noi ne-am ridicat și drepți am stat”, văzând cu ochii minții, lupta dintre moldoveni și otomani, la care Dumnezeu însuși participă: „Și Dumnezeu ți-este din dreapta/ De ți-va tăia pizmașii cu spata”. Așa cum afirmă Bâgiu, „pentru Dosoftei lumea țărănească constituie un corolar al sacralului”.

Gabriela Chiciudean urmărește *Metamorfozele sau „deplasările” sacralului în lirica pașoptistă*, în condițiile apariției „Daciei literare”, până la „Unirea” care pune bazele Statului Român.

Autoarea consideră că „prin apelul la folclor, religiosul va fi preluat într-o formă arhaică”, deoarece „prin laicizare, biserica pierde controlul deținut în favoarea instituțiilor educative și politice”.

Pașoptiștii transferă trăsăturile sacralului asupra altor obiecte, cerând socoteală divinității pentru modul în care administrează fericirea popoarelor, fără a uita că Dumnezeu e „pavază sfântă acestui pământ”.

Ion Heliade Rădulescu, în epopeea *Anatolida*, imaginează chiar victoria omului asupra divinității, sacral însemnând căutarea unei profunzimi, lumea sacralului fiind o sursă de mister.

Pentru C. Bolliac, divinitatea este un „reazim în deșertul lugubru al existenței”, conform lui Paul Cornea, cu referire la *Cugetare I* și *Schitul*.

„Frumosul rănit de sabia realului”
(eseuri, cronici literare, interviuri)

Caracterul măreț și înfricoșător care provoacă înfiorare mistică a fost transferat eroilor legendari prin cultivarea legendei, a baladei istorice și a epopeilor neterminate sau pierdute: *Ștefaniada* de Gh. Asachi, C. Negruzzi, *Mihaida*, *Anatolida* de I. H. Rădulescu, *Traianida* de D. Bolintineanu.

Vom spicui elemente cu caracter sacru din *Mihaida*: „viața vieții”, „icoana învierii” și „înnoiește omul prin cugetul cel mare”. Autoarea surprinde „amestecul de idei creștine cu idei din epica erotică și cu idei iluministe”.

La I. H. Rădulescu, divinitatea devine tiranică, iar omul „mânat de setea de cunoaștere” se revoltă.

Poezia mormintelor generează meditații patriotice, iar motivul morții declanșează meditații pe tema esenței trecătoare a vieții, generând „emoții și reverii poetice”.

La Gr. Alexandrescu, în *Adio. La Târgoviște și Miezul nopții*, întâlnim dezamăgirea în fața vieții, considerând moartea drept o izbăvire. Pentru poet, divinitatea „este o [...] speranță de mântuire și nu o revelație”, iar *Răsăritul lunii. La Tismana* „lasă impresia unui ceremonial”.

La D. Bolintineanu, în *Mihnea și baba*, întâlnim „duhuri rele, strigoi, tenebre” care declanșează o puternică tensiune a stărilor sufletești. Blestemul babei este o „imprecație ce stârnește fiori”.

În lirica pașoptistă, „sacrul e greu de definit”, dar apare ideea de ființă – națiune, care se opune celorlalte națiuni, „la fel cum sacrul se opune profanului”.

Diana Câmpan face *Considerații asupra asemănării și transcenderii sacralului în opera eminesciană*, găsind „un teren inedit de analiză a discursului și imaginarului poetic insuficient regăsit în studiile eminesciene”, cu intenția „de a deschide perspectiva romantică a aceluia *mysterium tremendum* [...] din care Eminescu [...] pare să-și fi făcut suport ontologic pentru difuzarea logosului după criteriul poeticului”.

Autoarea afirmă că opera eminesciană „este infuzată [...] de însăși conceptualizarea, prinderea sacralului în concepte

plurale sinonime [...], dar mult mai generoase sub raportul efervescenței lor ca imagine poetică”.

La Eminescu, ideea de divinitate traversează imaginarul poetic de „*timpul sacru, spațiul sacru și personajul sacru*”.

Trupul sacru, în poezia și proza celui mai mare poet român, este văzut – după opinia autoarei – ca *timp-refugiu* și *timp-monadă* a lui Dumnezeu, *timp al fundamentărilor ființiale* și *al cosmogoniilor* inițiate de Zeu, *timp mitic*, al căutărilor interioare sau al întâlnirii în iubire, „sporitor de taină și mister”, ca în *Moș Iosif*. Comparând pe Dumnezeu cu un ceasornic, poetul spune că a făcut „pământul [...] ca o roată”, apoi „roata cea mare și mijlocul sistemii, soarele [...]”, încât „Biblia era sâmburul întregii manieri de a privi lumea”. Astfel, „timpul sacru e sinonim cu timpul mitic”.

Toate elementele care pot reprezenta *numinosul*, în accepția lui Rudolf Otto, întunericul, tăcerea, singurătatea și pustiuul, se regăsesc în opera lui Eminescu. La fel, muntele și peștera, templul și doma, spațiul nirvanic, decorul selenar, cerul, palatul de mărgean, biserica-n ruină, repaosul sau golul anistoric. „De aici, nostalgiile fundamentale ale lui Hyperion”.

Printre mesagerii eminescieni ai sacrului se află suita de personaje precum Hyperion, magul călător în stele, Preotul, Poetul, cugetătorul, Dionis în ipostaza de Dan, feciorul de împărat fără stea, toate fiind înzestrate de Domnul cu „nemărgini de gândire”.

În raport cu Dumnezeu, poetul surprinde „nimicnicia omului ca viețuire și gând”, ca în *Memento mori*: „Vai! în van se luptă *firea-mi să-nțelegă a ta fire!* Tu cuprinzi întregul spațiu cu a lui nemărginire...”

Eul eminescian caută în permanență explicații pentru „singurătatea și singularitatea divinității”, înseși „angoasa și melancolia” fiind „stilizări răsturnate ale sacrului”. Eminescu își exprimă în permanență nostalgia divinității, apreciind, într-un manuscris, că „istoria omenirii e desfășurarea cugetării

„Frumosul rănit de sabia realului”
(eseuri, cronici literare, interviuri)

lui Dumnezeu”. Hristos este, astfel, în opinia autoarei, „prototipul omului moral”, „tip de perfecțiune”, model pentru om.

Autoarea încheie surprinzând „percepția sistematică și acuratețea conștiinței creștine a unui poet al marilor revolte și al efervescenței cugetării reci”.

Sacrul în poezia lui Blaga este cercetat de Ion Pop. Studiul începe cu surpriza oferită de versul „Sunt beat de lume și-s păgân” din poezia *Vreau să joc*, o atitudine expresionistă, generată „de dezamăgirea”, susține Ion Pop.

Blaga recunoaște „o manifestare permanentă a ființei umane, ca expresie a tendinței spre [...] autodepășire”, sacrul fiind definit atât ca „înfiorare”, „mirabil, fascinant, august”, dar și ca „teroare a propriei [...] ființe”.

În arta sa poetică, *Eu nu strivesc corola de minuni a lumii*, sacrul – „larga fiori de sfânt mister” – se deduce din contrastul dintre cele două „lumini” și este – în această etapă a poeziei blagiene – „polivalent și sincretic”.

Chiar în poeziile erotice recunoaștem sacrul în expresii precum „vălul se preface în mister”, iubirea este „strop din lumina/ creată în ziua dintâi”.

Începând cu volumul *Pașii profetului* (1921), asistăm la o „sacralitate greacă a naturii” (Ion Pop), sacrul fiind „semn”, ca marcă a unui „dincolo de lume”.

În sprijinul înțelegerii sacrului din poezia lui Blaga vine studiul *Definiția religiei* din capitolul *Religie și spirit*. În acesta, Blaga vorbește despre crearea unei „existențe umane de alt ordin decât cea naturală”, într-un spațiu transcendent. Este urmărit, apoi, poemul *Pustnicul*, în care cercetătorul intuiește „urme nietzscheene [...], dionisiace și zarathustriene”, în lamentația eroului pornit în căutarea trupului pierdut din prea multă asceză, amintind, din nou, „religiozitatea-fior”, polivalentă.

Evoluția în trăirea sacrului este marcată de volumul *În marea trecere* (1924). Poemul *Psalm* remarcă „singurătatea” ascunsă a lui Dumnezeu, pierderea lui iremediabilă.

Consecința: „pusă sub semnul poveștii [...], al mitului, viziunea poetică atrage atributul sacralității”, dar eul liric nu-l poate „trăi în chip firesc și armonios”, dezechilibrul fiind strict interior.

Această stare de spirit, „tristețea metafizică”, în poemul cu același titlu din volumul *Lauda somnului* (1929) se prelungește și în poemele volumelor *La cumpăna apelor* (1933), vezi poezia *Boală* și poemul *Corbul* din volumul *La curțile dorului* (1938). La fel, în poemele *Cuvântul din urmă* și *Din cer a venit un cântec de lebedă*. Acest „zumzet al tainelor”, deși marcă a sacrului, e greu de descifrat, sugerând un proces de interiorizare meditativ-elegiacă.

Taina inițiatului este chiar misterul lumii, iar *Tăgăduiri* generalizează tristețea și negarea, recunoscând sleirea energiilor vitale.

Ion Pop stabilește etapele sacrului în poezia lui Lucian Blaga: de la „religiozitatea – fior”, la „înfiorarea – angoasă profundă” – și acceptarea unui „crepuscular destin comun”.

Din poezia *Noi, cântăreții leproși* se detașează speranța regăsirii sacrului: „fiicele noastre vor naște pe Dumnezeu”, iar din poezia *Sefletul satului* I.Pop conchide că „boala” poate fi învinsă prin „întrepătrunderea de nivele existențiale de sacru și profan”.

„Variații de intensitate și de nuanțe” sub semnul sacrului surprindem și în alte poezii ale lui L.Blaga: *Sat natal*, *Colindă*, *Povestea Maicii Domnului*, *Psalmul 151*, *Umbra lui Dumnezeu*, *Ziua a șaptea*.

În *Legenda noastră*, poetul pune sacrul în relație cu erosul, justificând concluzia eseistului că „«Existența omului în lumea concretă» despre care vorbise și filosoful, capătă, astfel, încă o dată, prin lirica erotică blagiană, attributele sacrului”.

Cornel Moraru dezvăluie *Sentimentul sacrului în lirica argheziană*, autorul considerându-l pe marele Argezi „un

„Frumosul rănit de sabia realului”
(eseuri, cronici literare, interviuri)

homo religiosus de cea mai curată speță”, deși pendula între ipostaza de ascet și aceea de profan.

Scindat între „fantezia paradisiacă a vieții” și un „egotism demonic”, eul arghezian trăiește intens „criza existențială de tip catastrofic”, eliberându-se de prejudecăți și convenții, fapt ce conferă „prospețime [...] liricii religioase argheziene”.

Poetul duce un permanent dialog torturant cu misterul divin (*Ochii Maicii Doomului, Psalmi, Duhovnicească, Între două nopți*), problematizând credința în viziunea despre sacru.

Este surprinsă pendularea dramatică a poetului între „credință și tăgadă”, acea torturare interioară, culminând cu versul unui *Psalm*: „Vreau să te pipăi și să urlu: «Este!»”

Arghezi refuză „iluzia și utopia mântuirii”, acceptând sacrul „ca pe o fatalitate”. Nici în *Psalmi* el nu își asumă rolul de creatură umilă, doar pe acela de Creator. „Împăcarea” contrariilor se lovește de „nihilismul poetului [...], maculând și desființând tot ce atinge” cu o ură rece, „demonică”, spune autorul, precum în *Flori de mucigai*. În ciuda acestui fapt, „tonul religios persistă [...] în lirica erotică, dar și în [...] poeme din așa-zisul ciclu al «boabei și fărâmii» sau din [...] *Hora* sau din *Cartea cu jucării*”.

Chinul continuă, dar „poetul ajunge la o stare de contemplație și reflexie calmă”, accentele antinomice și contrastele caracterizând stilistica sacrului la Arghezi, iar nihilismul său devine o „sursă de vitalitate și resurrecție spirituală”.

Poezia religioasă a lui Nichifor Crainic este susținută argumentat de către Ileana Ghemeș.

Acest mentor al grupării literare și al revistei „Gândirea” a identificat „dimensiunile fundamentale ale românismului” pe coordonatele autohtonismului și ortodoxismului.

Gândirea sa creștină, de sorginte ortodoxă, se resimte nu numai în eseistică (*Ortodoxie și etnocrație* – 1937, *Nostalgia paradisului* – 1940), ci și în volumele sale de poezii

(*Șesuri natale* - 1916, *Zâmbete –n lacrimi* – 1916, *Darurile pământului* – 1920, *Țara de peste veac* – 1931, *Poezii alese* – 1914 – 1944).

În eseurile *Tineretul și creștinismul* – 1936 și *Suflet românesc*, N.Crainic concentrează principii precum mândria națională, inspirația rurală, evlavia creștină, susținerea tradiționalismului cu accent pe factorul etnic, respingerea ideologiilor străine importate, pledând pentru ortodoxie.

În privința liricii sale, „substanța religioasă [...] se vedește” încă din titlurile poeziilor: *Lumânările* (1916), *Magii* (1918), *Cântec evanghelic* (1918), *Vecernie* (1918), *Iisus prin grâu* (1920), *Rugăciunea* (1922), *Cântecul potirului* etc.

Chiar și artele poetice, *Arta și iubirea*, *Magii*, împletesc „crezul artistic cu crezul religios”. Iată câteva versuri edificatoare din prima poezie citată: „Voi amândouă vă-mplețiți în mers [...] / Prin voi ne fulgeră o clipă-n minte/ Eternul zâmbet al Dumnezeirii”. La fel, în *Magii*: „Și, peste neguri de ruine./ Același crez vizionar...”

La simboluri biblice recurge poetul și în poeziile *Cântec evanghelic*, *Patriarhală*: „Se răsfrângea în toate Atoatefăcătorul”. Selectăm doar expresii cu tentă religioasă din alte poezii: „... făceai potecă marea/ Și colina sfânt amvon”, „Lumina Paradisului răsfrântă”, „Cuvântul tău e clopotul din turlă”, „Mănăstire, cuib de aur al războinicei istorii”, „Vom asculta în strană vecernia-n sobor”, „E raiul în care ne-a vrut Dumnezeu”, „Țara lui Leru-i Ler”, „Ești osândit, o, Doamne, să rătăcești mereu” etc.

Un loc important în lirica religioasă a lui Nichifor Crainic ocupă volumele sub forma rugăciunii, în care invocarea divinității este urmată de cereri menite să stabilească „destinul poetului în luptă cu adversitățile vieții”. Discursul liric se interiorizează (*Rugăciune din amurg*), poetul militează pentru căutarea de sine, pentru perceperea divinității prin prisma preceptelor teologice. În *Laudă*, el folosește tonalități imnice, afirmând dragostea de viață și taina luminii lui

„Frumosul rănit de sabia realului”
(eseuri, cronici literare, interviuri)

Dumnezeu: „eterna-ți amiază”, „Metanie Ție, Părinte,/ Izvod nevăzut al văzutei linii”, „De Tine mi-e foame, de Tine mi-e sete”.

Nichifor Crainic „a exprimat poetic viața spirituală a poporului său, sacralizându-i existența după dimensiunea tiparului creștin”, încheie eseista.

Ioana Cistelean, *Radu Gyr: Sacrul încarcerat*. Opera poetică a lui Radu Gyr se înscrie în dimensiunea carcerală, încorporând foamea, frigul, frica și bătaia, devenind „poem-rugă”, spațiu intermediar spre mântuire ale „damnatului-creator”.

Constituindu-se ca echilibru între rugăciune și lirică, poezia carcerală pendulează între reclusiune ca damnare și reclusiune ca recuperare. Această poezie este o modalitate de vorbire, de comunicare a durerii, a personalității maltrate. De aceea, damnatul este într-o relație directă cu Dumnezeu, fiind stăpânit de iubire și nădejde în chinurile sale.

Radu Gyr a parcurs patru detenții, fiind chiar condamnat la moarte pentru poemul *Ridică-te, Gheorghe, ridică-te, Ioane!*, condamnare comutată, apoi, în 25 de ani de muncă silnică. Modalitatea de supraviețuire a poetului a fost poezia, păstrată prin efortul de memorie al fostului coleg de suferință, Dumitru Cristea, memorând 200 de poezii ale acestuia. Un alt memorator al poeziilor lui Radu Gyr a fost și dr.N. Burlacu.

Fiica poetului, Simona Popa-Gyr, a publicat în 1994, prin bunăvoința E. Marinescu din Timișoara, volumul de poezii al lui Radu Gyr.

Poemul *Ridică-te, Gheorghe, ridică-te, Ioane*, are o replică antitetică, întrucât atributelor carcerale (*sânge, piroane, lacrimi, lanțuri, funii*) li se opun, ca mărci ale divinului, în poemul *Cântărețul răzvrătit, icoane, cer, lumină*: „Dar cântecul lui gol și pădurit./ precum un sfânt, umbla desculț prin țară...”

Cele patru elemente – forță definesc atmosfera carcerală: *fierul* în ipostaza de lacăte, chei, zăvoare; *foamea*

simbolizată de „terciul muced de mămăligă”, *frica* de „sfânta pierzanie” și *frigul*: „noi degerăm de frig...”

Toate acestea generează o gamă variată de sentimente: nostalgie, melancolie, docilitate, deznădejde, revoltă – convertită în poemul rugă: „Doamne, păzește-mă, [...] ai milă”, „Sărac sunt, Doamne, sărac...”, deși „Tu ești de vină [...] / eu, Doamne, Te iert...”

În ciuda stărilor sufletești contradictorii, damnatul are viziunea divinității: În vis, Iisus i se arată: „Az' noapte, Iisus mi-a intrat în celulă./ O, ce trist, ce înalt era Crist!” Iisus îl roagă să-i pună „pe răni mâna”, iar dimineața, negăsindu-l pe Iisus, poetul s-a „pipăit și pe mâinile” lui și a „găsit urmele cuielor lui”.

Universul carceral e sufocant, fără speranță, de aceea poetul recurge la imprecuație: „Aiudule, Aiudule./ fiară-nălucă,/ face-te-ai [...] / fum și nălucă”. Imaginile sunt dure, șocante, evocând celula, spitalul, cimitirul, moartea, sinuciderea, mormântul.

Chiar dacă este documentară, poezia lui Radu Gyr are deosebită valoare estetică, iar poetul este numit „Orfeu al literaturii române” de către Dumitru Ichim și „Homer al închisorilor românești” de către Ioan-Victor Pica.

Poetul reușește să adopte, în final, luminosul: „Vezi, *Viață?* Eu încă *trăiesc* [...] / Eu încă *surâd* [...] / Eu încă *mă scol* [...] / Eu încă mai *lupt* [...] / Eu încă mai *sper* [...] / Și eu tot *te vreau*, tot *te cer*”. Crezul liric carceral este formulat de către Zahu Pană: „Toate aceste crude realități trebuie transfigurate pentru a fi poezie și miracolul transfigurării vine din taină...”

Mircea Braga îl elogiază pe Vasile Voiculescu în eseu: „... *timp înspicat cu moarte*...”, după ce face o incursiune în Husserl, Philippe Garcin, L. Blaga, Bachelard, M. Blanchot, P. Ricoeur, Vl. Jankélévich, M. Eliade, Rudolf Otto, Y. Gritti privind „conjuncția dintre religiozitate și poezie”.

„Frumosul rănit de sabia realului”
(eseuri, cronici literare, interviuri)

Primele poezii ale lui V. Voiculescu pendulează între idilic și morala creștină (*Poezia*); în altele, morala creștină îmbracă haina alegorică a fabulei (*Bătea la poarta cerului*); altele recurg la întrebarea retorică (*Părinte, unde să Te cauți?*), iar în *Glas de clopot*, „violența sacrului” devine sâmbure al discursului.

Mitologia creștină este prezentă în poezia lui V. Voiculescu, dar mai pregnant în volumele *Poeme cu îngeri* (1927) și *Destin* (1933), unde se întrezărește o „mitologie superior organizată”, iar „religia se edifică pe legi, norme și canoane”. Sacrul și profanul „sunt în egală măsură disjuncte și intangente”: „Ce mi-a rămas din alianța cu Tine?” Aspirația spre înalt se interferează cu căderea: „...trupul [...]/ Pe cruce [...]-mi răstignesc,/ Și sufletul [...]/ Eu rădăcini amare îmi hrănesc” (*Ecce homo*); începutul, este, de fapt, un sfârșit (*De profundis*), e ceea ce se încheagă din refacerea originarului, din recâștigarea integrității sacrului, pentru că nemărginirea e în ființă (*Ecoul*).

„Religiozitatea poetului este căutare și drum către ne-timpul de dinainte și de după ființă, consumând în poem dreptul celei de a patra ipostazieri a necreatului”, conchide eseistul.

Dumitru Chioaru, în eseu *Ștefan Augustin Doinaș și tentația sacrului* privește problema din patru perspective: *Iubirea* ca manifestare a sacrului, *Nostalgia* increatului, *Sacralizarea* existenței prin creație și *Psalmistul* modern.

În *Manual de dragoste* (1941-1948), iubirea este văzută ca un principiu dătător de viață: „La început a fost cuvântul IUBIRE” (*Poem*), iar natura, ca suflare a sacrului, oferă prilejul trăirii mistice (*Odă la o pădure abstractă*); celebrarea sacralității iubirii transpare în *Sonete către Euridice*: „fericirea celor inițiați e dată!”

În etapa maturității depline, apare „nostalgia increatului” în *Foamea de unu*, *Urma*, *Nocturnă*, *Trei ipostaze ale mării*.

„Sacralizarea existenței prin creație” este „acoperită” de etapa imnică (1975-1985) a poeziei lui Doinaș, creația fiind simbolizată de Hesperia: *Cântarea scribului, A scrie ca îngerii, Marile ore, Ursitoarele, Iubirea ca sunet, Cele șapte vămi ale văzduhului*.

„Psalmistul modern” se raportează la cei 20 de *Psalmi*, apoi la cei 100, pătrunși de un adânc fior religios, generat de întrebări rămase fără răspuns.

Carmen de Leeuw, *Psalmi* lui Ștefan Augustin Doinaș. Volumul *Psalmi*, București – Chișinău, apărut la Editura Litera Internațional în 2003, dezvăluie credința poetului în existența lui Dumnezeu, care este Cauza Primară și Supremă a lumii, Originea și extincția, Începutul și Sfârșitul. Poetul își autocaracterizează *Psalmi* ca „expresia unei problematice, unei lupte de un dramatism pe care l-am trăit”.

Divinitatea apare în variate ipostaze: Verb, cerc, rod visat, copac, pasăre nevăzută, abis, frate vitreg cu Neantul, Domn al morilor de vânt, Stăpân al armoniei universale.

Psalmistul îi arată lui Dumnezeu traiul unei lumi uitate. Tematica psalmilor este variată: *Desacralizarea lumii, Problematice omului modern* surprinde criza spirituală a omului secolului al XX-lea, decăderea de la statutul de credincios, comportamentul agresiv față de sacru, om respins de Dumnezeu.

Relația Unu – Multiplu stă sub semnul filosofiei lui Plotin și a lui M. Eliade: transcendentul se camuflează în lume (*Psalmul II*), căință, purificare (*Psalmul XVIII*), veghe (*Psalmul XX*), curăție trupească (*Psalmul XXIX*), comuniunea cu Creatorul (*Psalmul XXXVIII*), focul mistuirii în singurătate (*Psalmul LXXII*), divinitatea ca duh nevăzut (*Psalmul LXXXVII*), iubirea Unului (*Psalmul II*) etc.

Eu, omul – Tu, Domnul marchează „zbuciumul vremelniceii între credință și rațiune” în *Psalmi* XV, LXXXV, XLI, LXXXL, VIII, XXXI, XIV, LXXIX etc.

„Frumosul rănit de sabia realului”
(eseuri, cronici literare, interviuri)

Psalmistul se prezintă în antiteză cu necredincioșii, asemenea regelui David: Eu – Ei, „Dragostea Creatorului revărsată peste simplul muritor [...] produce minuni: eul se păstrează fraged [...], sufletul curat, iar corpul în frumusețe”.

Maria-Daniela Pânzaru urmărește *Sacrul în poezia lui Ioan Alexandru și Daniel Turcea* – poetul iubirii... neînserate.

Primul eseu are ca preambul „Manifestări ale sacrului în poezie”, începând cu Rilke până azi, cu precizarea că „sacru și profan devin complementare”.

Sunt prezentate, apoi, „Ipostaze ale sacrului în opera lui Ioan Alexandru” – „îmnograful nostru”, care cântă iubirea în toate ipostazele, revelând relația omului cu divinitatea din partea unui „adevărat mistic al literaturii române”, din opera căruia răzbate fiorul trăirii sacrului, o trăire creștină. Poetul evocă o suită de nume biblice: Adam, Moise, Iov, Saul, Maica Domnului și evenimente biblice: Exodul, Nunta, Intrarea în Ierusalim a Mântuitorului, Răstignirea, Învierea Mântuitorului, îngerii Mihail și Gavril, sfinții etc. Întâlnim mai multe poezii intitulate *Imn, Iubire, Nunta, Învierea*.

Dintre aceste „capodopere lirice” ale poetului sunt cercetate *Lumină lină, Început de iubire, Iubire, Imn, Înviere, Nunta* etc.

„Limbajul poetic – modalitate de exprimare a sacrului” – este greu de conținuturi și sensuri religioase; recurența – sintagme, propoziții, fraze este un procedeu original”: „Fără jertfă nu este înviere”, „Nu mai e moarte unde e iubire”, „De înviere cosmosu-i pătruns”.

„Poet al bucuriei și al luminii, Ioan Alexandru este un poet deplin, liturghisitor al iubirii neamului său creștin, neam de țărani [...], este un *homo religiosus*, a cărui operă trăiește [...] sfințenia și credința creștină” – încheie autoarea.

Al doilea eseu evidențiază calitatea celor trei volume de poezii ale lui Daniel Turcea, *Entropia, Epifania* și volumul postum *Poeme de dragoste*, cultivând motivele luminii și al dragostei, în versuri de o rară expresivitate. Poetul este

convins de „primordialitatea cuvântului” („tot ce atingi e din cuvinte”).

Poeemele din volumul *Epifania* dezvăluie revelația mistică a poetului, comparat cu I. Alexandru. Lumina purificatoare a iubirii revelate lumii la Botezul Domnului apare în poezia *Zbor*, poetul impunând un mesaj profund creștin. Alegoria din poemul *Aproape* privește „taina primirii lui Hristos”, iar *Epifania*, poem în trei trepte, este creat aidoma textelor biblice. Poemul *Iubire, împărăteasă*, conceput în opt trepte, mărturisește Logosul întrupat în Cuvânt și Iubire.

Balada nunții este o capodoperă, în timp ce poemul *Pe munte* surprinde revelația Luminii neînserate, simbolizând începutul Nuntirii cosmice, care desăvârșește lumea prin Înviere.

Poeemele sunt concepute într-o formă a adresării directe către divinitate. Astfel, *Tu* definește iubirea care „poate înduhovnici firea umană”: „o iubire de peste moarte, neomenească dragoste,/ îndumnezeind...”

Poetul s-a inspirat din scrierile biblice și ale lui Simeon Noul Teolog, iar cel mai reușit chiasm din literatura religioasă românească este *Simplitate*, aducând în fața cititorului imaginea evanghelică, așa cum reușesc și poemele *Dor, Iertând* sau *Născut în lumină*.

Aurel Pantea – coordonatorul volumului – este prezent cu trei eseuri: *Vorbirea care vede*, *Un portret în vârsta de fier* și *Ucenic la sacru*.

Primul eseu este dedicat poetului Nicolae Ionel, pentru care „poezia e un organ al sacrului, în sensul că [...] facilitează sfințeniei expansiuni nelimitate, menite a determina [...] realitățile lumii să-și recunoască apartenența la cele divine”, iar el, poetul, este „o ființă lirică foarte înzestrată pentru revelația frenetică”.

Volumul *Carul Mare* (1991) în „totul e centru”, întruchipează „un prezent fără sfârșit”. Pentru poet, Constelația, ca centru al lumii, este „o reședință a Supremului

„Frumosul rănit de sabia realului”
(eseuri, cronici literare, interviuri)

Unu”, Poetul vorbește despre „vorbirea care vede”, spunând că „raiul [...] reflectă”. Finalul volumului, spune eseistul, „lasă discursul să se înmiresmeze în apele edenice ale rugii creștine, în care [...] se vede adorat și senin chipul Sfintei Fecioare”.

În volumul *Scara de raze*, eseistul descoperă faptul că „vorbirea reprezintă idiomul esențial ce [...] se revelează”, că versurile îmbină haina imunică: „...templul/ polifonal al lumii. se va-ntoarce/ sintetizat în flacără!/ Imn!/ Imnul!”

Al doilea eseu este dedicat lui Dan Damaschin. În prima parte, „via eminentiae”, este evidențiat centrul preocupărilor poetului – Ființa – chiar și „când urmele spre sacru s-au șters și uitarea se vădește cu puterea unei stihii”, iar „ceea ce trebuie rostit s-a depărtat pentru totdeauna”.

Copilăria, ca „vârstă de aur a lumii”, vedea pretutindeni zei: „Copilărie, frunte a Florii de Soare,/ Rotundă uimire a undei [...]/ Nouri, snopi aurii/ Împovărau colina. Zburătoarele/ Verii deșteptate de roua înlănțuindu-le gâtul...”

Paradisul încă persistă, încă..., dar ipostaza fericită se încheie, urmându-i o „via negationis”, când poetul înclină spre o viziune infernală și apocaliptică, deși pare – după opinia lui Ion Negoitescu – „a fi menit să caute grădinile cerești”.

Desprindem, spre exemplificare, versuri din poemul *Privire asupra haosului*, 5, un verset satanic de maturitate: „Convoaie de furnici roșii traversează o biserică pustiită/ forfotesc pe trupul unei păsări moarte în fața altarului [...]/ procesiuni de raci [...]/ se apropie de hoit/ cleștii strâng lumânări firave de ceară pâlپând/ la lumina lor frescele judecății de apoi...”

Se presupune că, pentru a elabora volumul *Atoatesfârșit* (1995), poetul a trecut printr-o revelație esențială – istoria – care, poate, va genera tăcere. Raportul cu sacral se resimte din primele versuri, o relație familiară și armonioasă, urmată de o relație de la o distanță cosmică. Dacă la început prezența divină asigură consistența și unitatea întregului, viziunea se schimbă „sub presiunea revelației timpului alienat”: „Neîntrezărite fruntariile secetei ocrotesc *un tărâm* al/

rătăcirii/ Unde amprenta ființei și semnele sacrului s-au șters...” (Astrul nomad).

În creația de maturitate a poetului, el însuși e o prăpastie: „...deasupra mea cerul e o gură de fiară mârâind amenințător [...] un urlat prelung ia locul rostirii articulate pe care o aștepta de la mine” (*Kaspar Hauser*), iar agonia naturii este produsă de omul alienat: „Lacuri defuncte [...] / Deșeuri [...] / Pulberi radioactive...” (*Astrul nomad*).

Eseul *Un profet la vârsta de fier*, continuă opiniile despre Dan Damaschin în ipostaza de poet al „unui sfârșit de ev din care urmele Sacrului s-au retras...”; în locul imnurilor de altădată apar lamentații pe tema groazei, a dezastrelor, a coșmarurilor. Răul triumfă, convertit în mesaje cutremurătoare: „Ah deznădejdea [...] / Nu îți vine să privești în urmă” și – conchide eseistul – „profetul lansează avertismente, se mânie, trăiește cutremure [...] în opera unui foarte important poet contemporan”.

Ultimul eseu al lui Aurel Pantea, *Ucenic la sacru*, încheie acest volum, eseu vizându-l pe tânărul poet de peste Prut, Emilian Galaicu-Păun, de o „rapidă inteligență”, „un spirit cultivat”, în general neînțeleș.

Poemele volumului *Levitații deasupra hăului* (Chișinău, 1991), concepute subiectiv, descriu sufletul poetului „situat între rugă și meditația dureroasă”, receptând suferința și lupta dintre trup și suflet, precum în poemul *Înălțarea*.

În volumul *Yin Time* (București, 1999) poetul adoptă un lirism erotic religios al „omului interior”, privind „timpul ca feminitate”, fascinând prin „amestecul de voluptate, curiozitate și teroare”.

Intercalat între eseurile lui Aurel Pantea este cel al lui Al.Cistelean, *Turismul de miracole* (Adrian Popescu), cu titlu metaforic pentru un poet „bipatrid” (român – italian), care „calcă pe materii sacramentale [...] și respiră [...] miresme cerești”, urmărit de „amintirea paradisului”, „conlucrând

„Frumosul rănit de sabia realului”
(eseuri, cronici literare, interviuri)

neîntrerupt la transformarea nostalgiilor în imnuri și a melancoliei în iluminare”, în timpul navei.

Simțul concretului din *Umbria* (1971) este un acut simț al imanenței sacralului, în pelerinajele sale, ambele spații ale patriilor poetului fiind sacralizate. Țara este „deopotrivă pământescă și cerească, românească și italiană”.

Din volumul *Câmpiile magnetice* (1976), deducem că una din patrii devine o țară de refugiu (Italia), în timp ce „cealaltă pare una tot mai damnată”, un spațiu al suferinței sacralizate (România).

Volumul *Vocea interioară* (1987) cultivă o poezie angajată, în timp ce *Curtea medicilor* (1979) exprimă o viziune melancolică a unei lumi „aproape dezvrăjite”, deși el afirmă: „nu abdic de la-nțelesul minunii”. Apartenența la cele două patrii este simbolic transmisă: „Sare italică am gustat și sare de Cacica”.

În poemele volumului *Călătoria continuă* (1989), temele cristice alternează cu figura lui Cristofor Columb, scriind imnuri ale elementelor primordiale: *Aerul, Apa, Pământul, Focul*.

Supărările și frustările poporului român obidit și sărăcit transpar din poemele volumului *Pisicile din Torcella* (1997): „Trimițând la abator Țara istovită/ oferindu-ne și nouă pielea și oasele” (*Veșnic zâmbitorii*) sau „țara unde bacșiș și tejghea se luptă cu fraternitatea”. Versurile dezvăluie o „inimă de tribun ardelean”.

După apariția *Ediției definitive* (2000), eseistul îl trece pe poet „pe raftul clasicilor contemporani”, poetul însuși mărturisind: „lumea de aici mi-a evocat mereu lumea de dincolo [...], convins până la capăt că există un cifru și o țesătură care coagulează lucrurile”.

Volumul *Drumul strâmt* (2001) aduce ceva nou doar din perspectiva nuanței tematice sau a atitudinii și a unei melancolii mai accentuate, în viziune pascală: „Într-o Duminecă dis-de-dimineată vom trăi o altă viață [...]/ Va

începe totul neașteptat [...], după o nesfârșită, lividă noapte de vineri”. (*Va începe pe neașteptate, într-o duminică*).

Eseurile despre *Sacrul în poezia românească* nu și-au propus o prezentare exhaustivă a creației poeților care au cultivat sacrul în lirica lor. Volumul reușește, însă, evidențierea modului în care „Poezia românească a descoperit sacrul chiar de la începuturile ei”, reușind să surprindă cum „viața lăuntrică a omului religios, a credinciosului se măsoară mai ales în funcție de tipul de raportare la această exigență” și cum „poemul religios poate asimila și resursele refuzului sau ale revoltei, ori chiar ale imprecăției” (Aurel Pantea).

3. Nicolae Danciu – Petniceanu, *Lumina de la Vărădia*

Scriitorul bănățean, Nicolae Danciu-Petniceanu, rămâne un credibil și luminat patriot nu numai în romanele și eseistica sa, ci și în impresionanta carte dedicată inegalabilului om de cultură Paul Iorgovici (1764 – 1808), poliglot.

Om al luminilor, Paul (Pavel) Iorgovici a fost coautor al primului ziar din presa românească – alături de dr. Ion Molnar-Piuariu – și investigator iluminist al lingvisticii în cartea *Observațiuni de limbă românească*, tipărită la Buda, în 1799, cu alfabet chirilic.

N. Danciu-Petniceanu descifrează pertinent hățișurile informațiilor despre originea familiei marelui cărturar, cu rădăcini solide în neamul lui Constantin Brâncoveanu. Trăitoare în Vărădia din anul 1740, familia Iorgovici – teologul Marcu Iorgovici-Brâncoveanu – va fi binecuvântată și cu Pavel (Paul), al doilea fiu.

Filologul Paul Iorgovici este prezentat din perspectiva ideilor și soluțiilor privind gândirea lingvistică românească, a saltului pe care îl face în privința cercetării limbii române. El afirmă, primul, „progresul în limbă”, pentru revitalizarea acesteia, prin teorii lingvistice universal-valabile.

Toate ideile lingvistice ale lui Paul Iorgovici (formarea limbii literare comune tuturor românilor, teoria derivării) au fost ulterior valorificate de către filologii din Țara Românească și Moldova făcându-l să se proiecteze în posteritate.

Autorul monografiei surprinde preocupările lingvistice ale lui Paul Iorgovici încă din tinerețe, când, în *Jurnal*, constată că „limba latină prezintă [...] o unitate de spirit [...] și o continuitate etnică”, exprimă „noțiuni” și idei de înaltă specialitate” și faptul că „limba română [...] își are [...] rădăcina în Dacia Felix...”

Paul Iorgovici avea idei comune cu Immanuel Kant privind egalitatea cetățenilor, toleranța religioasă, libertatea gândului, direcția comună a limbii și a culturii etc., încă din perioada studenției în filosofia dreptului sacru.

Cât privește situația din Ardeal, marele învățat nota: „În secolul al IX-lea, românii erau așezați binișor în Transilvania, când *ungurii au dat năvală* peste ei mult, mult mai târziu”.

În perioada studiilor vieneze, Paul Iorgovici și-a desăvârșit dreptul penal și internațional, dar a studiat și *Pravila* emisă de împăratul Iosif al II-lea, în ianuarie 1787, conchizând că „nulla poena sine lege”.

După ce a primit permisiunea pentru a studia în Biblioteca Vaticanului, Paul Iorgovici a vizitat palatul Vaticanului, unde și-a consolidat cunoștințele istorice și filologice.

Sunt evidențiate preocupările cărturarului pentru explicarea interdependenței limbii și poporului român: „Limba pășeste în același pas cu națiunea!... Limba și cultura pășesc în același pas cu națiunea!” Preocupat de „Declarația drepturilor omului și ale cetățenilor”, el a contribuit substanțial la elaborarea Constituției Franței din 14 septembrie 1791.

La Londra, Paul Iorgovici a observat – cum consemnează N. Iorga – „libertatea răzimată pe tradiție, pe

dezvoltarea istoriei” și a intrat în relație cu ambasadorul Austriei în Anglia.

Cunoscător a opt limbi, un adevărat poliglot, Paul Iorgovici a fost în permanență preocupat de propria-i limbă, asumându-și riscul de a fi „o lumânare pe cărarea sufletului românesc”. Așa s-a născut lucrarea sa de căpătâi, după ce s-a stabilit la Vârșeț, *Observații de limbă românească*, operă filologică de reală valoare, „lumina sa nemuritoare, cu irizări pe paliere naționale”, cum inspirat o numește autorul monografiei, operă concepută în spirit european și enciclopedist, „testamentul lingvistic al lui Paul Iorgovici, în ceea ce privește funcția limbii unui popor și emanciparea sa”.

Lucrarea exprimă poziția „gândirii filologice, istorice, pedagogice, religioase, juridice și europene în plan iluminist”, cum pertinent observă autorul monografiei, surprinzând condiția de „tolerați” a românilor în propria lor țară.

Pornind de la ideea că „limba și nația cu un pas pășesc”, autorul lucrării s-a implicat în acțiunea de trezire la realitate a românilor cu privire la descoperirea identității naționale. El este, după opinia lui Ion Udrea-Stroia, „întâiul lingvist din cultura română care a emis teze științifice coerente, valabile și astăzi, anticipând teoria savantului Ferdinand de Saussure”, creatorul *Lingvisticii generale* și a Școlii lingvistice franceze, studiul sincron al limbii. El l-a anticipat și pe lingvistul rus Nicolai Sergheevici Trubetzkoy care, conlucrând cu lingvistul american Roman Jakobson, a creat „Cercul lingvistic” de la Praga.

Reținem câteva elemente specifice lucrării marelui cărturar: îmbogățirea vocabularului prin derivare cu sufixe și prefixe, prin împrumuturi, prin valorificarea formelor populare, relația dintre semn și sens, dintre rațiune și limbaj, dintre evoluția limbii și istoria poporului, circulația cuvintelor, relația dintre educație și limbă. Alte soluții oferite de către lingvist, ar fi: necesitatea comunicării, apariția dicționarelor și a gramaticilor, cunoașterea vechimii limbii române.

Autorul monografiei mai sesizează și influența exercitată de *Tratatul despre senzații* al lui Condillac asupra operei lui Paul Iorgovici: rolul gândirii, al cuvântului ca semn arbitrar, al polisemiei, al ideii, semnul lingvistic, limba ca metodă și instrument, perfecționând gândirea, raportul dintre istorie și limbajul mediat de știință.

Alte idei originale ale lingvistului ar fi cele privind explicarea etimologiilor, faptul că stilul și limba stau sub semnul graiului popular căreșesc.

Cărturarul total, „lumina de la Vărădia”, nu neglijează nici rolul școlii, al educației, al părinților și al educatorilor în formarea tinerilor.

Monografia, cu titlu metaforic bine ales, este scrisă cu nerv, de un adevărat scriitor, slujitor al limbii române, de un român demn, care știe să aprecieze cu rigurozitate și responsabilitate valoarea.

4. Petru Popescu, *Supleantul*

Mare parte dintre prozatorii români din diaspora, precum Panait Istrati, Peter Neagoe, Horia Vintilă, Mircea Eliade, și-au adus din plin aportul la îmbogățirea patrimoniului literaturii și culturii universale. Acestora li se alătură, cu forța talentului său, Petru Popescu, împărțășind din înnoirile romanului secolului trecut traiectul auctorial de la obiectiv la supremația subiectivului, depersonalizarea discursului narativ, parodierea unor structuri livrești, cultivarea timpului ca șansă de a evita exilul ființei.

Provocările secolului al XXI-lea sunt de altă natură, nu numai în artă, în general, ci și în literatură, în special. Din această perspectivă îl vom prezenta pe Petru Popescu, scriitor cu tentația libertății – din 1974 – ca unul care trăiește intens drama complexă a tânărului scriitor confruntat cu tentația puterii, potențată de atenția fiicei dictatorului. Recursul la memorie al eroului romanului *Supleantul*, roman „scris în

nume propriu”; îl transpune într-o suită de antinomii, pentru ca, în final, să aleagă libertatea în locul compromisului.

Născut la București, la 1 februarie 1944, Petru Popescu este fiul actriței Nelly Cutava și al cronicarului dramatic Radu Popescu. El a beneficiat de un mediu cultural propice, absolvind Liceul „Spiru Haret” în 1961 și Facultatea de Limbi germanice – secția engleză – în 1967.

Debutează cu placheta de versuri *Zeu printre blocuri*, scrisă în stil modern și salută de către criticul Paul Georgescu.

Adevărata vocație a lui Petru Popescu este, însă, proza, apreciată încă de la debut: povestirea *Moartea din fereastră* a obținut Premiul revistei „Amfiteatru” și a dat titlul volumului din 1967. Romanele *Prins* și *Dulce ca mierea e glonțul patriei* (1971) au fost traduse în limbile poloneză, cehă, slovacă, maghiară și germană.

În anul 1973, îi apar romanele *Să crești într-un an cât alții într-o zi* și *Sfârșitul bahic*, primul în România, iar al doilea în Anglia și Suedia.

Cu un an înainte, concepuse antologia *Cinci povești cu cowboy*, cuprinzând, pe lângă proza scriitorilor americani O. Henry și Y. Graves, *Poveste cu cowboy* din volumul apărut în 1967. Tot în anul 1972 a scris primul său scenariu de film, *Drum în penumbră*, ecranizat în același an de către regizorul Lucian Bratu.

După studiile ca bursier la Viena al Premiului Herder (1971-1972), va scrie, în 1974, *Copiii Domnului* – ultimul său roman înainte de a emigra.

A colaborat la majoritatea revistelor literare ale timpului cu eseuri privind critica și estetica literară a prozei contemporane lui, comentarii despre literatura engleză și americană, strânse, în 1973, în volumul *Între Socrate și Xantipa*.

Desprindem, din acest volum, câteva idei care îi vor marca scrisul ca romancier: „a treia cale” a romanului realist, a

„Frumosul rănit de sabia realului”
(eseuri, cronici literare, interviuri)

romanului lizibil, fără inovații tehnice ostentative, modern prin substanță, conectat la actualitate, învederând „citadinismul, modernismul [...], preocuparea pentru autenticitatea discursului literar, recursul la experiența autobiografică...”⁷

Dacă *Dulce ca mierea e glonțul patriei* este un roman de inițiere... în plan erotic, vizând dragostea și moartea, frica de moarte, violența, oroarea de sordid și derizoriu, prietenia, solidaritatea *Sfârșitul bahic* conține, pe lângă elemente de senzațional, o diatribă virulentă la adresa perioadei staliniste, cu străvezii aluzii la aspectele blamabile ale oricărui regim totalitar.

După cursurile Universității din Iowa, Petru Popescu s-a oprit la Londra, unde a rămas până în 1978, când a plecat în S.U.A., stabilindu-se la Hollywood. Opinia lui Mircea Zăciu și colectiv este că „Popescu a profitat din plin de fanta de libertate deschisă în cultura română în deceniile șapte și opt, pentru a încerca să provoace [...] o mutație la modul cum era înțeles romanul ca gen literar [...] și să determine o schimbare în curs.”⁸

După exil, a scris în limba engleză mai multe volume apărute la Londra și Sydney, câteva traduse și în limba română.

Ideile din eseu *Realism și autenticitate*, Petru Popescu le valorifică în romanul *Supleantul*, precum: scriitorul „este o voce a timpului său”, literatura este „un mijloc de cunoaștere și de înțelegere a realității”, „realismul e nesfârșit ca însăși literatura”, „adevărul viu, mișcător”, „realism al conștiinței prin care scriitorul este conștient de faptul că este o voce a timpului său”. Persoana I narativă asigură, în concepția scriitorului Petru Popescu, spontaneitatea, prospețimea privirii, sinceritatea și naturalețea scriiturii.

⁷ Academia Română, *Dicționarul general al literaturii române*, E.Univers Enciclopedic, București, 2006, p.362.

⁸ Mircea Zăciu și colectiv, *Dicționarul scriitorilor români*, E.Albatros, București, 2001, p.834.

Supleantul este nu numai un roman palpitant, bazat pe fapte autentice, dar și o provocare a începutului de secol și de mileniu de a recurge la memorie pentru a reconstitui „zilele traumatizante și vijelioase ale fugii [...] din România”.⁹

Din *Prefață*, aflăm despre geneza târzie a romanului, deși a visat să-l scrie „treizeci de ani”, despre „acel tânăr scriitor” care, aspirând la libertate, va „suferi o înjumătățire a ființei interne...”, despre „pasionata sinceritate și neobosita căutare a realului”, despre drama expatriatului, despre „visul artistic” al scriitorului, despre „o lume complexă, cu zâmbete și lacrimi”.

Romanul debutează cu un elogiu adus cuvintelor, invitându-i pe cititori să intre în „cuvintele” lui, și se structurează – oare întâmplător? – în șapte „părți”...

În *Scrisoarea către cititori*¹⁰ autorul recunoaște că „umplând pagini, rotunjind capitole, așternând cuvinte, febril și torențial”, este mândru că nu a uitat nimic în ființa lui „cea mai adâncă”.

Partea întâi debutează cu o *Scrisoare din România* publicată în „New York Times” din 6 iulie 1975, despre Zoia Ceaușescu și întrevederile ei regulate „cu un tânăr romanier, Petru Popescu, care [...] a fugit pe neașteptate în Occident...”,¹¹ scrisoare reluată de „Washington Post” și de către „International Herald Tribune”.

Autorul relatează, apoi, întâmplări petrecute cu doi ani și două luni înainte, în Berlinul de Est, unde era în delegație, fiind, în permanență, urmărit de securitate. În avion, spre București, a cunoscut-o pe Zoia...

Partea a doua narează despre prietenia eroului cu Marcel, Stejar, Călin și Luminița, evocând moartea dramatică a fratelui său geamăn. Invitat de Zoia la o expoziție organizată

⁹ Petru Popescu, *Supleantul, Prefață*, E.Jurnal, București, 2009, p.7.

¹⁰ Apud „Jurnalul Național” din 5.10.2009, p.5.

¹¹ Petru Popescu, *Supleantul*, p.13.

„Frumosul rănit de sabia realului”
(eseuri, cronici literare, interviuri)

la Muzeul Național, le promite prietenilor că va rămâne „vertical”.

În *partea a treia* se consumă întâlnirea celor doi, prelungindu-se în noapte, prilej pentru Zoia de a-i propune să participe la acțiuni centrale ale tineretului. Deși în vizorul securității, eroul acceptă propunerea „fetei puterii”.

Partea a patra începe cu nararea întâmplărilor de la ședința „Reședinței șefului pe litoralul Mării Negre”, din 18 august 1973, la care participă eroul și alți ziariști. El revine la București cu un helicotper comandat de securistul Coman, înainte de a se săruta cu Zoia „ignorând universul, momentan eliberați”.

Ultimele trei părți ale romanului reconstituie vizita lui Nicolae Ceaușescu în Cuba, Venezuela, Peru și America Latină, în compania căruia se afla și eroul romanului, împreună cu prietenul său, fotografu Stejar.

Vizita în Cuba a început la 31 august 1973, iar presa a fost cazată la hotelul Maury. În Cuba, scriitorul era cunoscut ca „supleantul” și a scris „reportaje încă neîntâmpate”.

În 9 septembrie, a început vizita în Venezuela. Rămânând la Caracas, eroul a scris reportaje pentru „Scânteia tineretului”, „România liberă”, „Munca” și „Informația capitalei”, despre care Zoia spunea că folosesc „un alt ton în presă”. Ea îi cere să scrie „trei portrete politice” într-o singură noapte, iar a doua zi îi spune că „totul e bine”, că portretele au fost acceptate.

Eroul a făcut un tur al orașului, cu autobuzul, fără să anunțe pe nimeni. A cumpărat cadouri părinților, prietenilor și lui Zoia. Este urmărit de Coman trimis de Zoia, apoi revine la hotel. Acolo, o găsește pe Zoia, căreia îi face cadou un buchet de flori și *Istoria matematicii*. Ea îl conduce la hotel, unde eroul descoperă o telegramă despre Luminița – arestată între timp – telegramă înmănată după două zile de la sosire. El se revoltă, iar Zoia încearcă să justifice întârzierea...

După telefoanele date în țară, află că Luminița a murit în urma unui avort nereușit. Eroul și Ștefan plâng nemângâiați.

Spre Peru, au zburat „cu șeful”, într-un Boeing 707, iar „supleantul” a prezentat, în engleză, faptul că „președintele României [...] avertizează omenirea că guvernul ales al Republicii Chile e atacat și asasinat [...] de către o conspirație patronată de americani”, că „președintele Allende e gata să-și dea viața, conducând în luptă [...] masele populare...”

Au aterizat pe aeroportul din Lima, care era „în stare de maximă alertă”, auzind „ultimele cuvinte de martir ale lui Allende”, președintele statului Chile.

„Supleantul” și Zoia au plecat în 14 septembrie 1973, cu trenul, la Machu Picchu, pentru a vedea „cuibul condorilor”, clădit la trei mii de metri altitudine, ca reședință a familiei ultimului împărat Inca, fiindcă vizita oficială fusese contramandată. Cu toate acestea, guvernul peruvian a oferit delegației române patru zile de odihnă în Peru.

În cele două zile, dragostea lor prinde mai bine contur și se manifestă plener. Despre aceste zile „supleantul” își amintește cu drag: „Aud cuvinte copilărești și sunete umede și pline de sărutări [...]. N-am să le pot uita”.

Tentația libertății învinge, însă, această dragoste tumultoasă pentru „fata puterii”, eroul optând pentru libertate, nu înainte de a se confrunța cu Anton, pe care l-a învins în luptă...

„Autenticitatea discursului literar” este dominantă acțiunii romanului, iar impresia de viață pleneră atinge cote maxime. Toate momentele acțiunii acestui roman subiectiv susțin această idee, așa cum se va vedea din câteva secvențe.¹²

„Am visat [...]. Pentru mine, cel de atunci, schimbarea destinului presupunea [...] pierderea aproape integrală a celui care eram [...]. Acel ceva l-am aruncat în mine și a căzut în geamantanul memoriei [...]. Redeschid geamantanul [...]. Mă întorceam în România mea [...]. Ca să scriu despre mine, ar trebui să scriu despre zidul invizibil care înconjoară tot ce fac

¹² Petru Popescu, *Supleantul*, p.8-256.

„Frumosul rănit de sabia realului”
(eseuri, cronici literare, interviuri)

[...]. Tun dezlegat [...]! Asta visam să fiu [...]; datoria mea de romancier e să descriu cușca vieții noastre [...]. Peștera cu viața cea mai bogată și mai complexă [...] e peștera eu; Aș vrea să mă comport [...] vertical în fața Zoiei. Ah, câte lucruri verticale aș putea să-i spun...”

„Melancolia și deliciul istoriei trăite” constituie alte particularități ale romanului. În general, tonul scriiturii încorporează o bună doză de melancolie, evocând drama pierderii fratelui geamăn sau pe aceea a Luminiței: „trei băieți și o fată din clasa noastră fuseseră așa de impresionați de tragedia gemenilor...” Sau: „Undeva, am un frate geamăn în spațiu [...], undeva am, acum, și o soră [...], salvați de la viață...”

Din alte secvențe se detașează imaginea „istoriei trăite”: „L-am văzut pe Nixon, am spus *nu* rușilor [...], acum, de ne-ar lăsa în pace «nebulul zelos», să ne facem viețile”. Sau: „umăr la umăr cu prietenii mei am strigat osanale [...], am întâmpinat Tezele din Iulie [...]. Șeful pășește aproape ca un om tânăr [...]. Nu mi-ai spus că mă vrei pe post de scriitor care spune lucrurilor pe nume?”

Suita de antinomii împânzește romanul. Astfel, încă din *Prefață*, eroul se zbate între ipostaza de „tânăr obsedat de cuvinte” și aceea de om „conștient de lipsa de libertate”. „Țipau tinerii din Est, loviți de cauciucuri tari [...] și tinerii din Vest ovaționau [...]. Între autoritate și supușii autorității e o frontieră invizibilă și fluidă”, „nu sunt liber, dar e jignitor să mă credeți naiv [...]”, „Cine ești tu, Zoia? [...] cine sunt eu?”, „adevăr sau tăcere”, „tu ai opțiuni, eu n-am”. Din suita de antinomii se desprind, tot antinomic, două idei: compromisul sau libertatea?

Pentru scriitor, cuvintele joacă un rol important, hotărâtor. Acestea „au deschideri, au orificii”, iar înăuntru lor „e spațiu, unul viu și plin de mișcare”, fiindcă „sunt concrete [...], sunt spațioase [...] ca niște peșteri vii, mișunând de o populație misterioasă [...], Viața”, iar „Viața e cuvinte [...], bagajul trecutului...”

Am spune că, pentru scriitorii secolului al XXI-lea, adevărata provocare, ca și pentru Petru Popescu, o constituie libertatea. După libertate tânjește omenirea dintotdeauna și aceasta se obține cu numeroase sacrificii. Amintim câteva, așa cum le percepe „supleantul”: „schimbarea destinului presupune [...] pierderea limbii, a publicului [...], a generației.” Din confesiunea din *Prefața* romanului aflăm că, dacă se va expatria, va suferi „o înjumătățire a ființei interne”, că „libertatea” îi cerea să țină captivă „ființa intimă”, să se adreseze unui public „relativ indiferent la tema libertății”.

Drama scriitorului rezidă și în faptul că el fusese „stindardul unei generații în țara sa, că avea foarte mult de pierdut” ca să-și cucerească libertatea.

Locul lui Petru Popescu în literatură ocupă două continente: Europa și America. În Europa, respectiv în România, devenise „stindardul” generației 1968 – 1973, prin romanele sale „vulcanice”, cum însuși afirmă. Critica literară îl considera unul dintre cei mai talentați scriitori ai epocii sale, chiar dacă publica „lucrări tari de tot”, îl considerau „o voce nouă”.

Pe plan internațional, a fost, de asemenea, apreciat de la apariția primelor sale volume.

Dintre caracteristicile prozei sale amintim: mișcarea perpetuă și culoarea, cultul prieteniei, excesul liric, descoperirea identității prin raportare la istorie și la trecut, acuitatea și naturalitatea observației realiste, firescul adresării directe, tensiunea ideatică, apetitul pentru senzațional, anormalul psihologic.

Apolitismul operei lui Petru Popescu este numai aparent. Scriitorul, punând sub semnul întrebării ideologia vremii, devine propagatorul unei teze promovate de această ideologie: citadinismul ca atitudine.

5. O aniversare și o comemorare sau 5 noiembrie, „simplă coincidență”?

O „toamnă aurie” ne amintește de nașterea, la 5 noiembrie 1880, a lui Mihail Sadoveanu, scriitor supranumit „Ceahlăul literaturii române”, întemeietorul romanului nostru istoric, unul dintre neegalații noștri poeți în proză...

Oare întâmplător, în aceeași zi de 5 noiembrie, dar în 2010, „cădea ca un brad” un alt colos al literaturii române, Adrian Păunescu?

Între cele două vârfuri ale literaturii noastre se pot stabili, fără teama de a greși, multe similitudini, începând cu cantitatea impresionantă a operei acestora, continuând cu rara capacitate a amândurora „de a emite spontan cantități masive de imagini”, talentul „mare, înnăscut”, ivirea „într-un moment deosebit de prielnic”: Sadoveanu, când literatura română, prin Eminescu, Creangă, Caragiale „atinsese maturitatea ei deplină”, iar Adrian Păunescu, „la răscrucea” literaturii române, când proletcultismul apusese, iar mugurii „barocului conceptual” se deschideau sub măiastra pană a lui Nichita Stănescu, înflorind într-o poezie „cu un bagaj de podobe metaforice [...] în lanț”.

Îi mai apropie pe acești titani caldul lor patriotism, izvorând din perfecta cunoaștere a vieții oamenilor simpli, cu toate dramele lor și evocarea emoțională a acestei lumi atât de dragi celor doi scriitori.

Dacă facem o succintă incursiune în opera lui Adrian Păunescu – unul dintre cei mai controversați poeți contemporani – nu putem eluda câteva elemente definitorii.

Spirit al contrastelor, neconformist, Adrian Păunescu scrie versuri acut senzoriale, menite să schimbe fața lirismului românesc, dezvăluind, în permanență, un mare neastâmpăr. El, simțind „mirosul istoriei”, amestecă emoțiile „după un sistem elementar de corespondențe”, etalând o nostalgie de elemente arhetipale, care cere împerecherea cuvintelor după propria-i logică.

Adrian Păunescu îl definește pe poet drept „sublim nămol eterogen/ De fluier, de fântâni și de tragedii”, care „sapă temelia/ zerourilor lungi și scoate/ De-acolo pământ ca dintr-o fântână”.

Eugen Simion îi intuia „variante tunătoare”, „sentimentul infernului în universul mic”, „versurile robuste”, „obsesia unui lirism corporal”, condiția de „luptător”, de „spirit activ, incitant”, de „duh rebel”, care dezvăluie „stări existențiale acute, într-o izbucnire tulburătoare de metafore, care, citite fără prejudecăți, lasă o impresie extraordinară”.

În poezia sa, coexistă un „eu teluric” și „un liric al setei de divin”.

Același prestigios critic literar surprinde direcția poeziei politice a lui Adrian Păunescu. Aceasta devansează istoria, provocând-o și „încearcă să modernizeze, prin accente subiective, poemul patriotic”.

Florin Manolescu, încă din 1968, spunea că versurile din volumele *Ultrasunete* (1963) și *Mieii primi* (1966) „divulgă un poet cu un talent extraordinar, imprevizibil și inspirat ca și Labiș”...

Om al „cetății”, „personalitate [...] incomodă, acaparatoare, polarizantă”, Adrian Păunescu este poetul muncii, al cinstei, al dreptății, neacceptând minciuna, delațiunea, compromisul.

El dovedește aceste însușiri și în inegalabilul său cenuclu „Flacăra”, prin care și-a dovedit calitățile de „descoperitor de talente” și de „magnet”, atrăgând și dominând mulțimile.

Ziaristica sa – scrisă cu nerv și talent – nu face decât să stigmatizeze racilele societății noastre din prelungita „tranzitie” spre ce?! La fel discursurile sale din parlament (cât de necesare azi!).

Cealaltă latură a personalității poetului își trăiește dramatic, dar demn, momentele de singurătate și de

*„Frumosul rănit de sabia realului”
(eseuri, cronici literare, interviuri)*

melancolie, prevestindu-și – încă din tinerețe – sfârșitul, toamna:

„Acum, când cade bruma pe pământ,
Ca un coșmar al unei boli ciudate,

.....
Acum, să ne iluminăm de tot...
Ce disperare, cum se duc martirii
Și a-și rosti plecarea nu mai pot”.

Constantin Ilie, în prefața operei publicate în colecția „Biblioteca pentru toți”, cu „Jurnalul național”, surprinde faptul că Adrian Păunescu, „glorios literar de tânăr, regăsindu-se peste ani aproape doborât de evoluția unui destin complex, își va regăsi [...] locul de poet de primă importanță”.

Cu „instrumentele cele mai masive [...] forțează, prin intermediul metaforelor, tiparele gândirii comune” și rămâne cel mai mare poet contemporan, în ciuda detractorilor de tot felul..., care, după un an de la dispariția sa, și-au mai atenuat „elanul”...

VII. Jurnale. Memorii

Jurnalul, ca depozitar al reflecțiilor personale asupra unor evenimente și acțiuni, dobândește – de-a lungul timpului – valoare literară prin pregnanța personalității autorului, prin spiritul unic și talentul autentic al acestuia.

Pagini memorabile de jurnal ne-au lăsat: Stendhal, Lev Tolstoi, André Gide, Virginia Wolf, Kafka, iar dintre scriitorii români Titu Maiorescu, Mircea Eliade, Camil Petrescu etc.

Ca scriitură intimă, jurnalul – prea personal, prea intens, prea subiectiv, prea spontan – îngăduie autoreflexivului și imaginației necenzurate să redea spiritului statutul de diferențiere clară față de realitatea concretă și să reducă „tulburările” și exagerările personalizate la un spațiu care localizează drame, indivizi, existențe.

Rolul „terapeutic” al scriiturii jurnaliere încorporează multiple valențe, precum eliberarea de tensiune și angoase, frământări și colaps sufletesc, culminând cu aceea de confident de maximă încredere și „probitate morală”.

După opinia lui Emil Cioran, jurnalul creează autorului impresia de libertate; fiindu-i credincios sieși, satisface „nostalgia anonimatului” și îl vindecă de „scârba de a scrie”, în timp ce Eugen Simion surprinde în jurnale „sinceritatea față de sine însuși, obținută prin interiorizarea profundă și neținând seama de barierele convenționale”.

1. Lev Tolstoi, *Jurnal*

Dacă alți scriitori rămân destul de abil ascunși după paravanul generalizărilor, conformându-se principiului „convenției literare”, supunându-se rigorilor schemelor, moralității, religiozității, Tolstoi ne oferă „o inimă despuiată”, cum ar spune Baudelaire. Tolstoi ne oferă devenirea sa și elementele coplășitoarei sale personalități în cele 22 de

„Frumosul rănit de sabia realului”
(eseuri, cronici literare, interviuri)

volum de fascinant *Jurnal*, care a pus pe prim-plan *omul*, fără a-l neglija pe *artist* și pe *gânditor*, benefica *treime*, generând tolstoianismul.

Chiar dacă viața personală i-a fost dramatic mutilată chiar din copilărie, prin pierderea prematură a părinților – mama, când el avea doar doi ani, iar tatăl, când avea nouă ani – trecând prin mâna a trei „tutore”, Tolstoi „se investighează” încă de la vârsta de 19 ani. O face cu o maturitate greu de înțeles, dezvăluind – în paralel – și „nașterea”, pe rând, a vastei sale opere, care îl va consacra drept *cel mai mare scriitor al lumii*. Ne vom opri mai mult asupra „omului” Tolstoi, așa cum s-a imortalizat în *Jurnal*.

Evoluția lui Tolstoi este spectaculoasă: descendent nobiliar și princiar, el va ajunge adeptul și sprijinitorul, fără echivoc, al mușicului năpăstuit, va înființa școli primare pentru copiii țăranilor, va edita revista pedagogică „Iasnaia Poliana”, fiind „mijlocitor de pace” între moșieri și țărani.

Prima perioadă a *Jurnalului* său, după debutul din 1847, cuprinde perioada dintre 1851 și 1863, anul căsătoriei marelui scriitor.

Încă din 1847, când *Jurnalul* se limitează doar la perioada 17 martie – 16 iunie, tânărul se dovedește foarte exigent cu sine: „viața dezordonată [...] este [...] consecința unei pervertiri sufletești timpurii”, omul trebuie „să pătrundă în el însuși”; „educă-ți rațiunea!”, „nu fac ceea ce-mi propun, iar ce fac nu fac bine”. El își stabilește, încă de atunci, „câteva reguli”, promițându-și să le urmeze și afirmând: „sunt [...] extrem de nemulțumit de mine”. Își impune „răbdare și sârguință”, iar ca scop al vieții, „năzuința conștiinței, a dezvoltării multilaterale”. Scopul vieții lui va fi studierea științelor juridice, a medicinei, a limbilor străine, a agriculturii, geografiei, matematicii, muzicii, picturii, științelor naturii, hotărând: „Îndeplinești tot ce ai hotărât să fie îndeplinit”, „să dezvolte binele”, considerând „femeile [...] mai rele decât bărbații”, precum și faptul că „răul înseamnă dependență de un

mediu corupt și mincinos...” De aceea conchide, foarte exigent cu sine: „Trăiesc exact ca vitele”...

Până în 1850, Tolstoi întreprinde *Jurnalul*. Între 1850 și 1863, va consemna, în permanență, lupta cu sine, autoflagelarea și impunerea unor norme morale, pentru a nu mai minți și a nu mai fi înfumurat, îngâmfat și neconștiincios, neputându-și înfrânge „poftele senzuale”. Își stabilește și „reguli pentru societate”, având ca obiective și „dezvoltarea voinței”, „răbdarea”, „încrederea în propriile forțe”, „cultivarea memoriei și a stilului”.

Având „remușcări îngrozitoare”, marele scriitor consideră că a realizat „un pas înainte”, dar că „realitatea distruge nevinovăția și splendoarea [...] elanurilor”, că omul e „ființă vanitoasă și deșartă”. Se întrebă în permanență „cum trebuie să trăiești”. La numai 23 de ani, Tolstoi dorește să trăiască „în conformitate cu țelul [...] propus”, să se izbăvească de „trufie”, să dobândească „un crez ferm și statornic”, înlăturând patimile păcătoase (jocul de cărți, senzualitatea și orgoliul), să-și asigure succesul prin „statornicie și hotărâre”. El este conștient că nu e născut „pentru a fi la fel cu toți ceilalți”, situându-se „pe o treaptă mai înaltă decât oamenii obișnuiți”. Poate de aceea „conștiința” îi va reproșa „fiecare minut irosit fără folos”. Deviza sa va deveni: „Să trăiești în prezent!”

La numai 24 de ani, Tolstoi își reproșează, cu o seriozitate nedisimulată, că nu a „realizat încă nimic” și nu poate face „binele”, conchizând că „simplitatea este principala condiție a frumuseții morale”, că trebuie să se deprindă cu munca, iar „adevărata fericire constă în conștiința împăcată”. Își stabilește ca țel în viață: „binele” pe care îl datorează nu numai supușilor, ci și compatrioților săi, impunându-și să se abțină „de la vin și de la femei”.

La 25 de ani, consideră că „tinerețea a trecut [...], e timpul lucrului”, care îi poate aduce „plăcere și folos”, chiar dacă „judecata [...] este neputincioasă împotriva patimei”.

*„Frumosul rănit de sabia realului”
(eseuri, cronici literare, interviuri)*

Faptul că este conștient de unicitatea lui, o atestă observația: „eu sunt o excepție”, impunându-și să evite compania oamenilor „dedați la beție”, să nu mintă, „să fie folosită și să aibă o conștiință împăcată”.

Din timp în timp, el își revede „regulile” și le ordonează, urmărind să verifice pe care a încălcat-o și de ce, impunându-și să evite „controversele” și „viciile”. Uneori, rar – e drept – este mulțumit de sine. „M-am comportat destul de bine”, alteori își reproșează inactivitatea: „Dacă [...] nu fac nimic spre folosul oamenilor, mă omor”.

Tolstoi se autocaracterizează drept: „urât, neîndemânatic, lipsit de scrupule [...], irascibil [...], intolerant și rușinos”. O serie de alte frământări sufletești îi macină conștiința: dragostea și religia, politica, tristețea, singurătatea, fericirea și nefericirea, interesul pentru istorie, războiul, relațiile cu Turgheniev la Paris, fericirea casnică, arta.

Relativ la artă (literatura), pe Tolstoi îl preocupă – în această perioadă – „o anumită categorie de cititori”, „tipurile și peisajele obișnuite”, faptul că – în ce-l privește – „totul trebuie refăcut”, „formarea stilului”: „tărâmul literaturii nu se deschide în mod strălucit”, „nu pot scrie cu dăruire”, „scriu cu inspirație”, „jurnalul să poată constitui o lectură plăcută”, „va trebui să revăd totul [...], va trebui schimbat mult”. Alte obiective: „interesul principal îl constituie caracterul autorului oglindit în operă”, „a scrie [...] în mod clar și precis”, „ideea trebuie să se nască în societate, dar cizelarea și exprimarea ei are loc în singurătate”, „sunt absolut convins că trebuie să dobândesc gloria”, „voi elabora în scris planul unui roman mare și schița câteva scene”, „fiecare fapt istoric trebuie explicat în mod omenesc, evitând expresia istoriei rutiniere”, „opera să fie atractivă [...], să fie [...] pătrunsă de un singur sentiment”, „scopul unic al literaturii [...] de natură etică”, „să urmez reguli de a elimina fără să adaug”, „să transcrii a treia oară cu grijă, pentru corectitudinea exprimării”.

„Nu voi înțelege niciodată unde se află granița dintre proză și poezie”, „pentru a fi bună, orice operă trebuie să fie

un cântec izvorât din sufletul autorului (sufletul meu a cântat)” sau „poporul are literatura lui, minunată, inimitabilă”, spunea marele Tolstoi în 1851!

Fiind ofițer atâția ani, Tolstoi crede că poate reforma armata și încearcă să-și definească raportul cu divinitatea, pendulând între „credință și tăgadă”: „Nu-mi pot demonstra existența lui Dumnezeu, nu găsesc niciun argument”, „nu înțeleg necesitatea existenței lui Dumnezeu, dar cred în El și-l rog să mă ajute să înțeleg”, „Dumnezeule mare, ajută-mă să umblu pe urmele tale”, „nu înțeleg taina treimii și nici a nașterii fiului lui Dumnezeu”, „Nimeni, în afară de Dumnezeu, nu mă poate ajuta”, „Dumnezeule, ajută-mă, povățuiește-mă!”

În anii maturității și ai senectuții, religia o acceptă numai în calitate de credință compatibilă cu gândirea: „ceea ce e nerațional pentru mine nu există”, „adevărul creștin – se spune – nu poate fi demonstrat, trebuie crezut [...]. De ce lipsim creștinismul de caracterul său convingător? Dumnezeu se manifestă în noi prin conștiință. Câtă vreme nu e conștiință, nu e Dumnezeu”, „în religia falsă, se folosește exorcizarea [...]”, „m-am convins că învățătura Bisericii este, teoretic, o minciună perfidă și vătămătoare [...], ascunzând întregul sens al învățăturii creștine”, „acum iubesc adevărul mai mult decât orice”. Mai afirmă că „Biserica nu ar promova minciuna [ei], fără violența [...] guvernelor și a claselor stăpânitoare” și că „religia adevărată este aceea stabilită conform cu rațiunea și cunoașterea omului în raport cu viața infinită”.

Așa se face că în 20-22 februarie 1901, Sf.Sinod îl excomunică pe Tolstoi din sânul Bisericii pravoslavnice, fapt ce declanșează manifestații de simpatie la adresa scriitorului în piețele Moscovei. Sofia Andreievna Tolstoi trimite o scrisoare ober-procurorului Sinodului și către mitropoliți, primind în 16 aprilie răspunsul mitropolitului Antonie. În aprilie, Tolstoi scrie *Răspuns Sinodului*. Va scrie – apoi – un temeinic studiu, *Ce este religia și în ce constă esența ei?*

„Frumosul rănit de sabia realului”
(eseuri, cronici literare, interviuri)

În privința politicii, decide să exprime în romanul său „deficiențele sistemului de guvernământ rusesc”, urmând să elaboreze „un plan guvernamental aristocratic – electoral – combinat cu cel monarhic”.

De altfel, destinul Rusiei – social și național – va fi obsesia lui Tolstoi de-a lungul întregii vieți, ca și războiul și revoluția. La fel îl obsedează „permanenta minciună întreținută de guvern”.

În anul 1854, la cererea sa, Tolstoi a fost transferat în Armata Dunăreană, care efectua operațiuni militare împotriva turcilor în regiunea Calafatului. El a ajuns la București în 12 martie, oraș despre care scrie mătușii sale, T.A.Ergalskaia: „Un oraș mare și frumos, obligația de a te prezenta multora, opera italiană și teatrul francez” [...], „am fost fericit în tot acest timp”.

Deși bolnav, a însoțit armata rusă la Giurgiu, la Curești, Buzău, Râmnic, Focșani, Bârlad – unde și-a „împlinit bine misiunea primită” – din nou la Focșani, apoi la Odobești, Tecuci, Bârlad. A efectuat în 22 și 23 august 1854 „două marșuri de la Bârlad la Vaslui”, apoi „popas de o zi la Vaslui” unde „a trăit două impresii puternice, plăcute”. Aniversarea a 26 de ani l-a prins tot în România. După un „marș până la Sculeni” (3 septembrie), a urmat (în 7 septembrie) marșul până la Călărași: „o zi plăcută”, pentru ca în 16 septembrie să ajungă la Chișinău.

Despre poporul român are bune impresii: „mi-a dispărut părerea prostească și nedreaptă ce mi-o făcusem la adresa valahilor [...]. *Soarta acestui popor este duioasă și tristă*”.

În *Jurnalul* din tinerețe, scriitorul face și câteva izbutite notații descriptive: „Minunată noapte! Luna de-abia se arătase de după deal, luminând doi nori joși, mici și străvezii [...]” sau: „Luna nu răsărise încă, dar, spre sud-est, norii nopții începuseră să prindă roșeață și un vânt ușor aducea miresme proaspete [...]. Bolta cerului era clară și semănată cu stele”... sau: „Minune, cât e de frumos Sevastopolul! [...] Când am ieșit

pe țărni, soarele apunea în spatele bateriilor engleze, pe ici pe colo se ridicau mici nori de fum...”

Mai vechea idee de a se căsători, i se va îndeplini lui Tolstoi... Astfel, în 16 septembrie 1862, o cere de soție pe Sofia Andreievna Bers, iar în 23 septembrie are loc căsătoria și plecarea cuplului la Iasnaia Poliana.

În 28 iunie 1863, se naște primul lor fiu (din cei 12!), Serghei, iar în 1 octombrie 1865, prima fiică, Tatiana.

Despre mariaj, Tolstoi vorbește în *Jurnal* încă din 1863: „Fericirea familială mă înghite cu totul, dar, să nu fac nimic, nu se poate”, „o iubesc, atunci când [...] o văd că se uită la mine și mă iubește”, „ne înțelegem bine”, „voi ocroti fericirea noastră!”

Germenii „furtunii” apar, însă: „de două ori, serile [...] ne-am certat”, „gândul că [...] ea citește peste umărul meu, îmi diminuează și alterează adevărul”, „se va trezi pe deplin convinsă că eu sunt cel nedrept”, „îi place să-l chinuie pe cel pe care-l iubește”.

Pe parcursul vieții comune, relațiile contradictorii se vor acutiza, culminând cu „plecarea” lui...

Între anii 1865 și 1878, notațiile din *Jurnal* au fost întrerupte, Tolstoi lăsând posterității cele două capodopere: romanele *Război și pace* – conceput antinomic – și *Anna Karenina*.

Din 1878, până în 1881, va întrerupe, din nou, *Jurnalul*, iar consemnările din anii 1881, 1882 și 1883 sunt sumare și selective. Încă din 1880, copleșit de împotrivirea familiei, în sufletul său încolțește obsesia evadării.

În plan exterior, anii 1886 – 1890 sunt relativ calmi, Tolstoi „pendulând” între Iasnaia Poliana (primăvara și vara) și Moscova (iarna), dând naștere mai multor povestiri și piese de teatru, tratatului *Despre viață*, care atacă „falsa știință” și proslăvește „nașterea prin spirit”, articolele denunțând drogurile, fumatul, alcoolul și pledând pentru o dragoste superior-spirituală. El respinge instituțiile statale în meditațiile

„Frumosul rănit de sabia realului”
(eseuri, cronici literare, interviuri)

sale sociale, considerând profund vicioase „concentrările capitaliste”.

Între anii 1891 și 1895, Tolstoi lucrează intens la romanul *Învierea*, împarte moșiile și conacul copiilor, renunță la drepturile de autor, fapt ce o supără extrem de mult pe soția sa. Apar *Operele* sale, iar pentru oprirea volumului al XIII-lea, soția sa merge în audiență la țarul Alexandru al III-lea. Tolstoi face, organizat, multe acte de filantropie, pentru a-i ajuta pe țărani loviți de foamete. Va scrie și tratatul *Împărăția lui Dumnezeu se află în voi*, precum și multe articole propovăduind vegetarianismul, „despre foamete”, „despre mijloace de ajutorare a populației...”

În același timp, se zbate între „real și ideal, între viață și fantezie, între nedreptăți certe și iluzorii, „între dorință și incapacitatea mântuirii” (I.Ianoși), se dezice „de acele cuvinte rele pe care le-am scris despre ea” (soția, n.n.) și se apropie tot mai mult de fiica sa, Tania.

Jurnalul abundă în meditații cu caracter moral, în alternanță cu informații despre lecturi și operele elaborate, despre vizitele prietenilor, cu obsesiile reluate („dacă trăiesc”), despre condițiile umane: „întrebări despre viața de dincolo de mormânt: de ce nu știu cum va fi?”, despre rolul criticii literare: „să explice creația marilor scriitori [...], nu să distrugă ceea ce a bun...” Alte reflecții exprimă nedumerirea despre faptul că îmbătrânește, slăbește, bolește, simțind „o scădere nu numai a forțelor fizice, dar și a celor intelectuale...”

Ultimii cincisprezece ani se caracterizează prin aceleași sfâșieri, prin confesiuni și meditații pe o varietate de teme, prin elaborarea unui mare număr de opere epice și dramatice, tratate de estetică, aceleași opinii despre bine și rău, formulate în tinerețe. Sunt ani deosebit de fertili din punct de vedere literar, publicând și tratatul *Învățătura creștină* și studiul *Sclavia timpului nostru*.

Meditațiile despre artă sunt numeroase: „fiecăre artă cunoaște două abateri de la drum: vulgaritatea și artificialitatea”, frumosul „nu din cauză că e bun mi-e drag, ci

pentru că mi-e drag e bun”, „arta e o născocire”, „e ispita distracției cu păpuși [...], cu jocul, basmele [...]”, „devenind tot mai egoistă, arta a ajuns la demență”, „dacă țelul artei nu este binele, ci desfătarea, atunci difuzarea artei va fi alta”, „esteticul și eticul – două puncte de sprijin ale aceleiași pârgii” etc.) și se interferează cu meditațiile privind idealul etic și cel social („nu se poate trăi fără un ideal”, „mania egoistului”, „să arăt că toate-s de la înșelăciune”, „să-i demasc pe bogați”, „omul are însușirea să nu vadă suferințele [...] pricinuite de el însuși”, „nu mă pot bucura de nașterea copiilor în păturile înstărite – se înmulțesc trântorii”, „simptomul descompunerii lumii noastre e că oamenii nu se rușinează de bogăție, ci se mândresc cu ea” etc.)

Boala și moartea îl preocupă pe Tolstoi în permanență: „încerc un sentiment de liniște, de mulțumire, atunci când mă îmbolnăvesc”, „trăiesc, dar sunt foarte slab”, „privesc [...] fără cârteală [...] suferințele și apropierea morții”, „trebuie să slujesc și bolnav, adică până la moarte”, „boala a fost o neîntreruptă sărbătoare sufletească și spiritualitatea întărită”, „m-am gândit cu un desăvârșit calm la moarte”, „am slăbiciunea de a gândi că nu mi-e bine”, „începi să trăiești cu adevărat doar la bătrânețe”, „încep să privesc moartea [...] nu ca o încheiere a unui lucru, ci ca însuși lucrul”, „starea maladivă continuă”, „mare slăbiciune fizică, dar starea sufletească – zdravă”, „tare am mai decăzut moralmente”, „foarte abătut, trist, slăbit”, „m-am trezit cu un frison tot mai tare și mai tare [...] și am uitat totul”, „insomnie, arsuri”, „oare îmi voi sfârși viața în această situație degradantă?”, „sunt foarte slăbit”, „trăiesc și nu prea...”, „stare [...] de milă față de mine”, „de abia dacă mai trăiesc”...

Tolstoi își încheie *Jurnalul* doar cu câteva zile înaintea morții: în 3 noiembrie, iar el moare la 7 noiembrie 1910, la ora 6¹⁵, ultimele sale cuvinte fiind: „Adevărul... Iubesc multe!...”
Va fi transportat de la Astapova la Iasnaia Poliana, iar la ora

„Frumosul rănit de sabia realului”
(eseuri, cronici literare, interviuri)

15 a zilei de 9 noiembrie 1910 va fi înhumat în pădurea Zakaz, unde și-a dorit el.

Încă din al doilea an de căsnicie, marele scriitor constată că „e groaznic, înspăimântător, lipsit de sens să-ți legi propria fericire de condiții materiale – soție, copii, sănătate, bogăție”. Soției, „caracterul i se strică pe zi ce trece [...]”, „nedreptatea și egoismul ei calm” îl „înspăimântă” și îl „chinuie”. Din *Jurnalul* ei, „o furie ascunsă împotriva mea respiră din fiecare cuvânt de tandrețe” sau – antinomic – „Toate astea au trecut [...]. Sunt fericit cu ea [...]”.

Pe parcursul întregii existențe – de 48 de ani de cuplu – Tolstoi pendulează între iubire și îngrijorare, pentru ca, mai târziu, să-i încolțească în suflet ideea plecării: „17 septembrie (1862 n.n.). *Logodnic*, daruri, șampanie” „*Am fost foarte mulțumit de ea [...], dar am știut că e ceva trecător și am așteptat și a trecut*”, „simt că îi e greu și ei, dar mie mi-e mai greu[...]”, „de două ori, serile, *aproape ne-am certat [...], mă tem de această stare de spirit mai mult decât de orice*”, „*o iubesc din ce în ce mai mult*”, „Sunt mic și nemernic. Și sunt astfel din momentul în care m-am căsătorit cu *femeia pe care o iubesc*”, „*nedreptatea și egoismul ei calm mă înspăimântă și mă chinuie.*”

Primul gând de plecare încolțește în mintea și sufletul marelui scriitor în 26 iulie 1894: „Și chiar noaptea m-am pregătit să plec [...]. Rău am făcut că n-am plecat. Am impresia că nu voi putea evita acest lucru [...]. Dimineața am umblat, m-am plimbat și m-am tot gândit la ea, să-i scriu o scrisoare pe care s-o citească după moartea mea” (19 noiembrie 1889). Sau: „lucrurile stau tot mai prost” sau: „Dar nu ești singură. Eu sunt cu tine, cu tine așa cum ești, te iubesc [...] până la capăt”.

Pendularea între iubire, milă și saturație continuă: „Dacă bărbații ar cunoaște toate femeile așa cum își cunosc soții soțiile, nici nu s-ar mai contrazice cu ele și nici n-ar mai ține la părerea lor”. „Din nou îmi vine să plec (7 iulie 1908). Și nu mă hotărâsc. Dar nici nu renunț”, „Ieri a fost foarte

chinuitor. *Îmi numărăm banii și plănuiam cum să plec[...]*. Azi e mai bine”, „Am stomacul deranjat și *totuși plec*” (3 septembrie 1909), „Ieri am pus totul în ordine”, „Moscova. Ieri am ajuns cu bine”, „Am sosit la Krekșino (5 septembrie 1909). „*Agitația plecării. Vreau acasă. Oricât de bine mi-ar fi aici, am nevoie de liniște*” (18 septembrie 1909) sau „m-am tot gândit cum *să scap, ce să fac*”(13 aprilie 1910), „am obosit foarte, foarte mult” (12 septembrie 1910). „A venit Sofia Andreievna și s-a purtat cu mine la fel de blând și cu bunătate” (17 octombrie 1910), „...iau hotărârea definitivă să plec [...]”. La Șciokino, așteptăm o oră [...], am impresia că *m-am salvat* [...]. Am mers până la mănăstirea Optina” (28 octombrie 1910).

În drum spre Rostov, Tolstoi se îmbolnăvește și întrerupe călătoria la halta Astapovo, fiind găzduit de șeful gării, I. I. Ozoliu.

Bolnav de pneumonie, scrie scrisoarea de adio fiului, S. L. Tolstoi și fiicei T. L. Suhotina, precum și scrisoarea deschisă privind motivele plecării sale, care a fost publicată în „Russkie vedomosti”. În 31 octombrie 1910, Tolstoi scrie o scrisoare de adio către sora lui, Maria Nicolaevna, călugăriță la Mănăstirea din Șamardino.

Drama existențială a celui mai mare scriitor al lumii este concentrată într-un fragment din scrisoarea către soția sa, începută în iulie 1897 și continuată în 28 octombrie 1910, înmănată Sofiei Andreievna Tolstoia după moartea lui: „*Plecarea mea te va amărî. Îmi pare rău, dar înțelege și crede-mă că n-am putut face altfel. Situația mea devine, a devenit insuportabilă* [...], nu mai pot trăi în condițiile locului [...] și fac ceea ce fac, de obicei, bătrânii de vârsta mea: pleacă din lumea laică, pentru a-și trăi în singurătate și liniște ultimele zile ale vieții. *Te rog înțelege* [...] și *nu veni după mine*, chiar dacă afli unde sunt”. *Jurnalul numai pentru mine* se încheie cu observația că „Totul e la fel, ba mai prost. Numai de n-aș păcătui. Și de n-aș avea în mine răutate. Acum n-am”.

2. W. N. P. Barbellion, *Jurnalul unui om dezamăgit*

Printre cele mai impresionante *Jurnale* traduse în românește, din păcate, târziu, în 2008, considerăm *Jurnalul unui om dezamăgit* al lui W. N. P. Barbellion, alias Bruce Frederick Cummings (1889 – 1919).

Deși acest minunat *Jurnal...* a apărut în martie 1919, Martin Edward aprecia, pe blogul său, în 2004, că „seamănă cu un weblog”, surprinzând modernitatea și contemporaneitatea jurnalului lui Barbellion, care impresionează prin „plăcerea de a comunica”, prin „catalizarea trăirii”, prin „obsesia lipsei de timp”, prin „dorința de sinteză”, prin „tensiunea trăirii”, prin „autenticitate”, prin „măreția unui profil uman de excepție”, care dezvăluie „sensul dramatic al unei vocații ratate”.

Jurnalul unui om dezamăgit se constituie într-o „biografie intelectuală exemplară”, bazată pe intensele trăiri interioare, care îl fac pe autor să exclame, totuși: „îmi ajunge onoarea de a face parte din univers”, pentru că „*am trăit, am fost eu*, chiar dacă pentru atât de scurt timp”. În cei 28 de ani trăiți (de fapt 30), „am comprimat o viață destul de lungă: *am iubit și m-am căsătorit și am o familie, am plâns și m-am bucurat, am luptat și am învins*, iar când va veni ceasul, voi fi mulțumit să mor”. Câtă putere, câtă voință, cât optimism și – mai ales – câtă demnitate!

Jurnalul... începe în adolescență, autorul având doar 13 ani – cifră fatidică, poate, – dar încă din primele consemnări conștientizăm că adolescentul gândește matur: scrie eseuri, manifestă un viu interes pentru natură și toate vietățile, citește asiduu literatură și cărți de specialitate, își petrece mult timp în mijlocul naturii, dar face și sport de performanță (a „câștigat campionatul sportiv pe școală” la 14 ani!), citește *Originea speciilor* de Darwin, pe care – chiar la acea vârstă – o înțelegea!

Încă din 1905, Barbellion se consideră „o ființă cum nu se poate mai nemulțumită” (câtă putere de introspecție!).

Idealul său, încă din adolescență, era să ajungă „un mare naturalist”, după studii serioase și temeinice, să adauge „o iotă [...] la suma cunoștințelor omenești”, „un gând”.

Obsedat de starea precară a sănătății lui, Barbellion consemnează, în 1907: „Dacă se bucură de sănătate, omul nu trebuie să dispere niciodată”, formulare cu caracter aforistic.

Deși lucra, din 1906, ca jurnalist la „Devon and Exeter Daily Gazette”, pasiunea lui pentru știință nu-l părăsește, iar din 1912 ocupă, prin concurs, un post la British Museum, în paralel lucrând în propriul laborator amenajat acasă.

Introspecția, descoperirea sinelui, străbate, ca un fir roșu, întregul *Jurnal*, autorul realizând un „emoționant traseu interior” privind lecturile care l-au marcat, concertele, natura, regnul animal și vegetal, filosofia...

În 1910, conchide că „n-are rost să deplângi cursul sortii”, dar că își „încearcă forțele în bătaia vieții”, pentru a „câștiga, în cele din urmă”. Este un morman de antinomii: optimist și sceptic, ambițios și retractil, abil și stângaci, agreabil și dezagreabil, analitic și sintetic, bolnav și sănătos, calm și impetuos, candid și vinovat, comic și trist, decepționat și încântat, dibaci și neîndemânatic, discret și indiscret, egoist și altruist, exigent și tolerant, fermecător și uricios, cald și glacial, hazliu și serios, labil și ferm, liniștit și frământat, necăjit și vesel, nefericit și fericit, pacifist și agresiv, timid și îndrăzneț, ursuz și comunicativ, vesel și mâhnit. Dovadă, recunoașterea „duplicității”, „contrastul remarcabil dintre fața pe care-o întorc spre oamenii de afară”, „la mine autoexprimarea este o nevoie vitală”, „mă urâsc pentru că nu deschid gura”, „duc o viață interioară destul de lipsită de glorie”, „până și puterea minții mi se destramă”, „mi s-a tocit și sensibilitatea”, „norul de presimțiri negre din sufletul meu”, „ascund simptomele care, deja, s-au înmulțit”, „e dureros să nu poți dărui nimic când vrei să dăruiești”, „sunt îndrăgostit de propria-mi nenorocire”, „interesul continuu față de mine însumi mă scârbește”, „trăiesc într-o reculegere retrospectivă

*„Frumosul rănit de sabia realului”
(eseuri, cronici literare, interviuri)*

tăcută”, „viața și persoana mea sunt câpitate”, „o să las paralizia să nu se strecoare în toate oasele”, „îmi zâmbesc amar mie însumi”, „sper la ceva mai liber și mai plăcut după moarte [...], la dispariția sinelui acestuia meschin”.

Dacă observațiile privind lumea exterioară sunt mai concentrate, cele referitoare la complexele trăiri sufletești ocupă un spațiu larg încă din primii ani, dar, preponderent, în partea a doua a jurnalului acestui „om dezamăgit” și în partea a treia.

Vom evidenția câteva reflecții care dezvăluie acuitatea sinelui acestui tânăr dispărut dramatic și prematur: „Am ajuns atât de ridicol de cârcotaș și pisălog”, „toată mândria aceasta clocotește în spatele unui exterior timid”, „mă intimidază până și [...] subordonații”, „toate sunt sigilate în mine”, „acum trăiesc în mormânt”, „floarea albă a ambiției mele și-a ridicat, din nou, capul”, „uneori, am îndoieli cumplite”, „trec de la nadirul dezamăgirii la zenitul speranței și invers”, „mă dezvălui un nemulțumit, disprețuitor și arogant”, „temperament acrit, de un om dezamăgit”, „senzație de neajutorare”, „azi viața se trezește iarăși în mine”, „creez conversații imaginare”, „mă autoanulez spre marea mea nefericire”, „sunt [...] un cinic nefericit, măcinat de griji, dar fără mândria cinicului”, „mă tem să nu mă înșel pe mine însumi” etc.

Unele reflecții au caracter de maxime, cum ar fi: „Loialitatea omului față de sine însuși este cea mai încăpățânată pornire inimaginabilă”, „Cât de egoist trăim mai tot timpul în sinele nostru prezent sau în sinele viitor”, „Fiecare om e un tezaur nepuizabil de personalitate umană”, „Ce amară dezamăgire să-ți dai seama că niște oameni uniți de cea mai profundă iubire stau, în fapt, la distanță atât de mare”, „Războiul îi scoate pe toți din ascunzătoare, concentrează un fascicol de lumină asupra minții și caracterului fiecăreia, apoi le proiectează ca să le vadă toți”, „Indiferența față de viață răsare din neputința de a o păstra”, „Bucuria prea multă, ca și durerea prea multă [...] fac rău organismului”, „Setea de

cunoaștere te poate doborî la fel ca orice patimă, dacă n-o ții în frâu”, „Să fii viu – să gândești, să vezi să te bucuri, să te plimbi, să mănânci – toate, indiferent de câți bani ai în buzunar sau de perspectiva unei cariere”, „Singurul om treaz e melancolicul, care, dezamăgit, privește viața, o vede așa cum e cu adevărat”, „E teribil când prin mintea unui tânăr ambițios trece bănuiala că, poate, [...] nu e decât un muritor de rând”, „Adevăratul test al fericirii este să știi ce zi a săptămânii este”, „Nu-mi dau viața ca ofrandă de bunăvoie – mi se ia bucată cu bucată”, „Conștiința [...] se întoarce mai ușor la lucrurile de mult trecute”, „Iubirea omenească devine [...] semnul mării uniri a sufletelor întru Dumnezeu care este iubire”, „...trezit la viață sub loviturile de bici ale dorinței deznădăjduite de a iubi, de a ști, de a face, de a reuși”, „N-am decât douăzeci și opt de ani, dar în anii aceștia puțini am comprimat o viață destul de lungă [...], iar când va veni ceasul, voi fi mulțumit să mor”.

Talentul narativ – fie că se manifestă povestind cronologic sau retrospectiv, inventând dialoguri monologuri dramatice – este dublat de acela al unui poet al naturii. Iată cum tânărul „condamnat la moarte” de boală, descrie „primăvara în pădure”: „Printre puietii de stejar păream înconjurați de un *nor verde*. *Iarba verde* și înaltă proiecta o *lumină verde* peste *verdele crud* al stejarilor [...]. Din loc în loc, prin iarbă, se iveau *pâlcuri de clopoței unduitori*. Pe sus, în stejari, auzeam *șoptele secrete ale frunzelor* [...]. *Pârâiașul trăncănea* [...]. *Bănuțeeii*, cu *pălăriuțe de soare* de un galben aprins, *jucau* ineluş-învârtecuş”.

„*Un pin scoțian*” este „frumos, înalt, falnic, drept *ca o coloană a Parthenonului* [...]. E *un copac nobil*. Are *putere de uriaș* și înălțime de uriaș, dar [...] e *blajin*, cu *ramuri ce se apleacă grațios* spre tine – *ca un uriaș bun* care și-ar întinde mâinile spre un copil”.

„*Răsăritul e marea oră a plecării*, iar *apusul e sosirea finală* [...]. *Vârfurile* ulmilor păreau *supranatural de înalte*, și [...] erau *în comuniune secretă cu norii*” care „s-au întins unii

„Frumosul rănit de sabia realului”
(eseuri, cronici literare, interviuri)

spre alții ca niște curteni prinși în conversații șoptite [...]; apoi, încetul cu încetul, a sosit vestea că *soarele e gata să plece*”...

„*Lacul*, văzut de deasupra, [...] arăta ca orice pânză de apă nevinovată”, dar, uneori, „devenea *sinistru*”, avea „o adâncime considerabilă [...]. La suprafață crește o *algă vâscoasă*, odinioară verde [...], care împrăștie o duhoare oribilă”.

Stânca neagră de pe unul din maluri „se ridică drept din apă [...], este un exemplu excelent de «contursiune» [...], pentru că straturile sunt înclinate, după un model geometric [...]. Deasupra stâncii [...], aplecat deasupra apei, stă agățat într-un echilibru aparent periculos un *brad subțire* și *plăpând*”.

Autorul *Jurnalului*, un îndrăgostit nu numai de viață, de natură, ci și de frumos, este un portretist delicat și remarcabil. De sub pana lui măiastră răsare portretul unei „tinere irlandeze”: „era brună, cu *ochi scântâietori* și albaștri și un *năsuc adorabil*, *ultrainteresant* pentru orice bărbat care o privea [...]. Ea avea *atâta energie*, că vârful nasului i se mișca în sus și în jos, ca să-i accentueze vorbele [...]. Avea un *zâmbet timid*, de ingenuă”...

Nu mai puțin reușit este portretul soției, Eleonor, „risipit” în întregul *Jurnal*.

Personalitate complexă, Barbellion este fascinat și de muzică, trăind cu intensitate și frenezie muzica bună. *Simfoniile* lui Beethoven, în principal *Simfoniile a cincea și a șaptea* îl „aduc la extaz”, exclamând: „Ador felul în care o *melodie superbă flutură în jurul orchestrei* și printre membrii ei *ca o pasăre frumoasă*”, făcându-l să trăiască „minute de viață glorioasă”. Ascultând „*Simfonia a cincea* a splendidului Ceaikovski”, tânărul „dezamăgit” vibrează cu fiecare „acord [...] pasionat și expresiv”, având senzația că „orchestra pur și simplu nu se mai poate opri”, iar el a „rămas nemișcat, cu toți nervii încordați” și a plecat „profund încântat”.

Iată un fragment prin care Barbellion se dovedește nu numai un meloman de excepție, ci și un remarcabil critic muzical: „... se trezește la viață o populație magică [...]. Este lupta unui om cu un ciocan pneumatic – Soarta”, apoi „omul este frânt”, iar după „lovitura” prevestind că „s-a întâmplat ceva definitiv și cumplit” are loc „învierea și cutremurarea cerurilor”, după care „vine un măreț vânt vindecător [...], până când, încet-încet, apare Calea Bolților din Paradis, pe care avansează lent un cortegiu solemn. Deasupra mării izbucniri de jale, reînvie Speranța, iar Eroul necunoscut intră cu toate onorurile în Regatul său”... Sublim spus!

Barbellion s-a bucurat „de aproape doi ani de «existență postumă», ca o supremă sfidare adusă morții” și de șapte luni de „glorie literară antumă”.

Chiar dacă *Jurnalul unui om dezamăgit* a fost tradus în românește abia după 91 de ani de la apariție – fiind cunoscut în franceză, italiană, suedeză, spaniolă și olandeză cu mult înainte – traducerea excepțională a Ancăi Bărbulescu ne oferă șansa unică de a gusta „unul dintre cele mai emoționante jurnale scrise vreodată”.

3. George Orwell, *Jurnalele*

Chiar dacă George Orwell, ca majoritatea artiștilor, nu și-a menținut numele real, Eric Arthur Blair, așa cum apare pe piatra de mormânt, a devenit celebru prin pseudonim.

Scurta sa viață (25 iunie 1903 – 21 ianuarie 1950) și opera au generat neașteptat de multe biografii (11 mai recente) și cu atât mai numeroase studii critice, dintre care se detașează acela al lui John Rodden, *Every Intellectual's Big Brother: George Orwell's Literary Siblings*, din 2006, cu informații valoroase privind Conferința Centenară, *George Orwell: An exploration of His World and Legacy*, organizată la Colegiul

„Frumosul rănit de sabia realului”
(eseuri, cronici literare, interviuri)

Wellesley, din apropiere de Boston, Massachusetts, în mai 2003.

Opera lui Orwell, însumând aproximativ 9000 de pagini, apare în volumele *Operele complete ale lui George Orwell* editate de Peter Davison, publicate în 1998 de Penguin Books. În 2001, acesta a mai publicat patru colecții de eseuri, editate de Peter Davison, care conțin și alte note adiționale.

Capodopera sa, romanul *O mie nouă sute optzeci și patru*, publicat de Secker & Warburg, în 8 iunie 1949 și peste cinci zile de Harcourt, Brace din New York, a avut un extraordinar impact asupra publicului, încât la 27 august 1949, s-a difuzat, la emisiunea de teatru NBC University dramatizarea lui Milton Wayne, o versiune radiofonică.

Ne vom opri, însă, asupra unor *Jurnale* ale lui Orwell, în care marele scriitor ni se dezvăluie ca un fin observator „al spectacolului vieții în toate detaliile sale, de la cele mai neînsemnate la cele mai cutremurătoare” („Times Literary Supplement”), „atât al banalului, cât și al extraordinarului, descriind, cu aceeași seriozitate, tabloul Europei în prag de război și măruntele detalii casnice” („The Guardian”).

Numeroasele sale *Jurnale* se structurează tematic: *Jurnalul unui culegător de hamei*, *Jurnalul drumului către Wigan Pier*, *Jurnalul domestic* – volumul intercalat cu *Jurnalul din Maroc*, *Jurnalul domestic volumul II* intercalat cu *Jurnal al evenimentelor care au dus la război*, *Jurnalul din timpul războiului*, *Al doilea jurnal din timpul războiului*, *Jurnalele de pe Insula Jura*, încorporând *Jurnalele domestice volumul III*, *volumul IV și volumul V*. Acesta din urmă este întrerupt de un *Rezumat al însemnărilor lui Auril*, sora lui, și de *Însemnări relevante din caietele lui Orwell*. Volumul V continuă evenimentele întrerupte în 21 octombrie 1947, cu perioada 31 iulie 1948 – 24 decembrie 1948.

Volumul George Orwell, *Jurnale*, apărut la Editura Polirom din Iași în 2010, încheie seria acestora cu *Însemnări relevante din ultimul caiet literar* (21 martie 1949 – septembrie 1949), în care scriitorul consemnează date privind

sanatoriul Cranham de lângă Stroud din Gloucestershire și spitalul University College, precum: programul zilnic, atmosfera („mai multă liniște”, „mult mai relaxat”), camera, costul spitalizării.

Cele unsprezece *Jurnale* ale lui Orwell, închid, ca într-un corolar, evenimentele vremii, descrieri, evenimente politice, observații despre natură, informații uzuale, imaginea personală a vieții scriitorului, lumea culegătorilor de hamei, aceea a minerilor, opinii, hărți ale călătoriilor lui Orwell.

Ne-am oprit mai atent asupra primelor două *Jurnale*, impresionați de „un trai mai precar” pentru care a optat scriitorul (între martie 1928 și decembrie 1929, a locuit într-un cartier muncitoresc din Paris) și de interesul lui pentru viața grea a șomerilor, a săracilor și a minerilor.

Jurnalul unui culegător de hamei surprinde perioada 25 august 1931 – 8 octombrie 1931, în care scriitorul și-a interferat existența cu aceea a oamenilor de la periferia societății, sortiți să-și ducă existența de pe o zi pe alta...

Itinerarul – „aventură” a scriitorului – începe din Chelsea și trece prin Westminster Bridge Road, Trafalgar Square, Kent, Sevenoas, Seal, Maidstone, la ferma Blest, pentru a se întoarce, din Wateringleury, cu „trenul culegătorilor de hamei”, la stația London Bridge.

Cu un pronunțat simț al amănuntului, Orwell dezvăluie locurile „de popas” precum: „casa cu camere de închiriat” de pe Westminster Bridge Road, unde, un pat l-a costat „un șiling”, mai scump decât era cu trei ani în urmă, datorită „intervenției L.C.C.”, „zidul de nord” din Trafalgar Square, „unul din locurile de întâlnire ale sărmanilor fără adăpost din Londra”, „o pensiune de pe Southwark Bridge Road”. La fel, drumul „către câmpurile de hamei”, „la marginea unui parc din apropierea bisericii”, „la poarta bisericii”, într-o „casă neterminată”, pe o podea goală, la azilul West Malling.

La ferma Blest, brigadierul le-a spus că are nevoie de culegători de hamei și i-a trimis la câmp.

Dintre cei patru însoțitori, naratorul s-a împrietenit cu Ginger, „un tânăr voinic, athletic [...], aproape analfabet și destul de sărac cu duhul, dar [...] curajos”. Acesta încălcase legea, era „inapt pentru armată”, dar „una sau două tâlhării i-au adus peste 500 de lire”. El ar putea trăi cinstit, fiindcă „are mare talent la vânzarea stradală”.

Drumul a fost parcurs atât pe jos (mile întregi străbătute printr-o „vreme căinoasă”), cât și cu tramvaiul sau cu camionul.

Până să ajungă la destinație, cei patru au furat mere, cartofi, pâine și carne, autorul surprinzând – nu fără compasiune – halul „înfiorător de degradare” a unor oameni, restricțiile aberante („vagabonzii nu sunt lăsați să iasă de la azil duminica”). Mai surprinde, la fel de realist, împiedicarea șomerilor de a-și găsi de lucru, indiferența enoriașilor („n-am primit nimic”), refuzul de a le da „apă rece” („stăpâna nu ne lasă să dăm nimic la vagabonzi”).

Procesul culegerii hameiului este meticolos prezentat: „Hameiul se agață pe araci sau pe sârme [...] și crește în șiruri dispuse la un metru sau doi”. Culegătorii trebuie „să rupă ciorchinii [...], curățindu-i, cât se poate, de frunze”. „Probleme sunt statul în picioare [...], dăunătorii, precum și faptul că-ți cam distrugi mâinile”, care „se fac negre [...] de la sucii de hamei [...] și [...] se crapă”.

Fermierii preferă localnici, fiindcă aceștia nu trebuie cazați și lucrează cu toți membrii familiei – inclusiv minorii. De fapt, „legile privind exploatarea minorilor sunt [...] ignorate”, familiile tratându-i pe copii „ca pe niște sclavi”.

Autorul explică „sistemul de plată”, care nu e în favoarea „culegătorilor”. Ei pierd zilnic o oră sau două, așteptând să treacă de la un câmp la altul. La fel, *cântăritorul* îi înșeală („îndeasă [...] banițele”, la fel sacii), de aceea, „e imposibil să câștigi 30 de șilingi pe săptămână”.

„Regulile” din broșură îl reduc pe culegător „la nivelul de sclav”, deoarece acesta poate fi concediat fără „previz”; pretextând diverse motive, patronul îi plătește un șiling pe 8 banițe nu pe 5 etc. Dacă se întâmplă ca aceștia să părăsească din proprie inițiativă slujba, pierd; de asemenea, când e grevă, nu primesc nimic. Autorul pledează pentru înființarea unui sindicat al culegătorilor de hamei, atât de necesar pentru a lupta pentru drepturile acestora.

Cei mai mulți culegători de hamei erau țigani (50-60 din 200), analfabeți, care aveau caravane, cai și care disprețuiau modul de a locui în case.

Muncitorii agricoli itineranți lucrau „unde era nevoie de ei”, după anotimp, fără a avea vreo calificare. De aceea, „profiturile muncii lor” erau modeste: haine „la purtător”, paie de dormit tot anul, mese sărăcicioase, compuse din pâine, brânză și costiță și numai uneori câte o băutură.

În mod realist – și chiar naturalist – este reconstituită atmosfera unei vieți mecanice: „zilele semănau foarte tare una cu alta”, începând de la „șase fără un sfert dimineața”, cu o pauză de „masă” la unu, „până la cinci și jumătate”, iar seara li „se închideau ochii de somn”.

Duminica, își spălau „cămășile și ciorapii la râu”, apoi dormeau. „Sumele de mizerie” primite de către culegători erau puse pe seama mentalității că „sezonierii privesc munca asta ca pe o vacanță” (!).

Casierii fermei făceau greșeli intenționate la „adunare”, „invariabil în favoarea fermei”. Astfel, pentru o muncă de optsprezece zile, un culegător nu câștiga mai mult de 26 de șilingi.

La întoarcerea spre casă, cei doi, Orwell și Ginger, au „tras la o casă cu camere de închiriat” din Tooley Street, unde paturile erau pline cu ploșnițe, bucătăriile „întunecoase și murdare”, dar cu plite pe care – în oale – găseai apă caldă. Acolo au întâlnit un ins de 68 de ani, care „luase parte la revoltă” și „depusese jurământul ca gardian de pace voluntar”.

„Frumosul rănit de sabia realului”
(eseuri, cronici literare, interviuri)

Au mai cunoscut un „moș vânzător de flori [...] nebun” și un hoț care „de Crăciun, reușea să dea spargere la casa de marcat a unei cârciumi”, alegându-se cu 40 sau 50 de lire.

În câteva dimineți, cei doi prieteni i-au „ajutat pe hamalii din Billingsgate”, care cărau roabe încărcate cu două sute kilograme de pește.

După două săptămâni, scriitorul și-a dat seama că „nu a scris nimic” și a plecat acasă, în timp ce „Ginger a plecat iar în lume”.

Impresionează „implicarea” autorului în viața culegătorilor de hamei și a altor năpăstuiți ai soartei, stilul sobru, „scuturat” de orice podoabă stilistică.

Jurnalul drumului către Wigan Pier (31 ianuarie 1936 – 25 martie 1936) recrează o altă lume năpăstuită, aceea a minerilor, alți „osândiți la foame”, trăind printre „mormane de zgură, care arată ca munții de pe lună, noroi, funingine”, într-un loc considerat „simbolul curățeniei zonelor industriale”.

Chiar dacă este ultima zi a anului, ajunul Anului Nou, Orwell nu renunță la ideea călătoriei, luând-o „spre Coventry cu trenul, cum era stabilit” și poposind într-o „pensiuine [...] jalnică”, având miros de „casă cu odăi de închiriat” și o „servitoare ușor retardată”.

După un „mic dejun oribil”, el parcurge pe jos 12 mile, apoi ia autobuzul spre Bull Ring. După ce prânzește la Birmingham, va călători cu autobuzul spre Stourbridge, parcurgând încă 4-5 mile pe jos, până la Căminul de Tineret Clent. Își face „socotelile” cheltuielilor, apoi petrece la cămin o „noapte confortabilă”, dar seara acelei zile i s-a părut foarte obositoare.

A doua zi, a parcurs „vreo 16 mile” cu autobuzul și pe jos, până la Penkridge, pe o ploaie intermitentă, apoi, până la Stafford, încă patru mile cu autobuzul.

În ziua următoare, pe un frig „infiorător”, a luat autobuzul spre Hanley. A mers, apoi, pe jos, până la Edon, unde a prânzit într-o cârciumă tavernoasă. S-a plimbat, după

prânz, până la Rudyard Lake, vara, stațiune turistică. La o milă distanță, a găsit, cu multă greutate, „o căsoaie ca o cazarmă”, cu „mile întregi de coridoare”.

După „mers pe jos, spre Macclesfield, 10 sau 11 mile”, a luat autobuzul spre Manchester, tot pe un frig „înfiorător”. În așteptarea lui Meade, conducătorul revistei „The Adelphi”, director administrativ al „Labour's Northern Voice” – organ de presă al Partidului Socialist Independent și șef de sindicat – a poposit la familia acestuia, în compania doamnei M.

Keunan – miner șomer și activist în P.L.I. – i-a găsit „o locuință în Wigan”, la familia Hornby. Hornby, după 13 ani de muncă în mină, a avut un accident la ochiul stâng și este plătit doar cu 29 de șilingi pe săptămână, dar e propus pentru o compensație parțială de 14 șilingi săptămânal. Mai locuiesc acolo Joe – fiul familiei, miner la 15 ani, Tom – vărul doamnei Hornby și un șomer.

Wigan i se pare lui Orwell mai puțin deprimant decât Manchesterul. Seara a fost la sala Co-op, să-l asculte pe Wal Hannington, care, „deși comunist, era sută la sută burghez”.

În această localitate, orice miner este recunoscut „după tatuajul albastru de pe șaua nasului, din cauza prafului de cărbune.”

Condițiile de locuit ale minerilor sunt cumplite: în patru camere, locuiesc 11 oameni, din care cinci adulți, „făcând parte din trei familii diferite”.

Aproape toți minerii au avut accidente la locul de muncă. Unii locuiesc în rulote, fiind aproape imposibil să obțină locuințe; ei au expresii extrem de triste.

La periferia orașului erau „căsuțe cenușii de mahala”. O femeie încerca să desfunde „țeava de scurgere” care venea de la chiuvetă: „avea chipul palid și rotund [...], obișnuit și obosit”, „cea mai deznădăjduită și mai fără speranță expresie”.

Orwell a schimbat gazda, doamna H. îmbolnăvindu-se. A nimerit într-o casă „murdară și plină de mirosuri”, cu mai

*„Frumosul rănit de sabia realului”
(eseuri, cronici literare, interviuri)*

mulți chiriași. „Totul, în afară de pâine, era [...] lăsat descoperit”, patul era prea scurt.

Într-o seară, Orwell a participat la o întrunire unde erau mulți șomeri, preponderent femei.

Impresionant prezintă autorul jurnalului pe minerii șomeri jefuind „trenul mizeriei”, ca pe „cea mai șocantă priveriște posibilă”: biciclete sau cărucioare improvizate, pe care se puneau „saci de cărbuni furați”, încărcături cu roca inflamabilă, numită „canel”, ajungând la concluzia că „în fiecare zi se fură câteva tone de combustibil”. Numai uneori cei care fură sunt trimiși în judecată, deoarece compania nu și-ar acoperi cheltuielile cu sortarea cărbunilor. Motivul trimiterii în judecată este „numărul mare de accidente [...]: un bărbat a alunecat sub tren și i-au fost tăiate ambele picioare”.

Coborârea „în mina Crippen, cu Jerry Kennan”, este impresionant și realist, naturalist descrisă: „adâncimea coliviei de extracție era de 275 metri”, „viteză înspăimântătoare”, „încetinește”, având o capacitate pentru zece bărbați sau o tonă și jumătate de cărbuni. Tavanul abatajului era foarte jos, încât minerii munceau „întinși pe burtă”; „căldura era [...] înspăimântătoare”. La distanță de un iard, tavanul se sprijină pe grinzi de susținere, majoritatea din lemn. Pe șine, trec cărucioarele.

O măsură de precauție o constituie percheziționarea minerilor, „să nu aibă la ei chibrituri”.

La Liverpool Garrett, un șomer comunist l-a dus pe scriitor la docuri, să-i vadă pe docherii angajați la descărcat marfă. Din cei 200 câți așteptau, au fost „aleși” doar vreo 50, ceilalți plecând „târșându-și picioarele”. În acest oraș, cartierele mărginașe au apartamente cu chirii reduse – legislație socialistă!

În contrast cu peisajul sordid din Wigan, în vitrinele cofetăriilor, se găseau „stive imense de bucăți de ciocolată”. Condițiile de trai din Sheffield „sunt [...] destul de neprietenoase”.

Amintirile scriitorului despre Sheffield sunt macabre: „un teren viran înspăimântător”, „iarba călcată în picioare, distrusă”, „case izolate și pustii”, „coșuri de fabrică”, „pâclă ușor negricioasă”, „râu galben de chimicale”, „mirosul de sulf, argila galbenă”.

În locuințele „de clasă de mijloc”, „ai loc să te miști”, așa cum era la H. și M. pe Escourt Avenue, nr.21, Headingley. Cu aceștia a vizitat casa-muzeu a surorilor Brontë.

Autorul *Jurnalului* a asistat și la „grupuri de discuție” organizate de cei de la Asistența Socială, care administrează centrele ocupaționale pentru persoanele fără slujbă.

Mutându-se la Barnsby, și-a găsit o locuință mare la familia Grey, unde se vorbea de tehnica mineritului, despre experiența de război a domnului Grey. A participat, apoi, la mai multe adunări muncitorești și a vizitat Băile publice. Cei scoși afară de la adunări erau bătuți de către polițiști și amendați conform Legii Reuniunilor Publice. D., unul dintre neconformiști, i-a povestit că în Polonia, „toate minele aveau băi la ieșirea din puț”. G. i-a istorisit despre cum un „zilier” a fost îngropat de viu”, fiindcă de trei ori s-a surpat tavanul minei. A mai aflat cum o femeie a lucrat în mină „trăgând vagonetele de cărbuni cu [...] hamuri și lanțuri”.

În 19 martie, Orwell a coborât cu „delegatul” în „groapa de zi”. „Galeria era mai prietenoasă” ca la Wingan, „puteai sta în picioare cam o treime din drum”. Fiind „infernally umed”, apa e pompată spre suprafață. Minerii i-au arătat cum funcționează „haveza”, o mașină care taie în peretele abatajului, dar locul unde lucrau ei „era un iad”: mult praf, nu sunt lămpi noi, „trebuie să te târăști de-a lungul unor tunele cumplite”, „te poți rătăci, dacă nu cunoști galeriile, se circulă cu bastoane...”

După ieșirea din mină, scriitorul admiră „mugurii micuți și rozalii”, cântecul păsărilor, florile de aluni – într-un cuvânt, natura.

„Frumosul rănit de sabia realului”
(eseuri, cronici literare, interviuri)

Peste câteva zile, a „coborât în mina Grimethorpe”. „Coliviile” coboară cu o viteză de 60, chiar 80 m la oră. Puțul are „o mașină de extracție cu schip”, cu care se scoate cărbunile la suprafață, „când în colivie sunt 8 tone, adică 16 vagonete”. Pe urmă, ajunge pe o bandă rulată și la niște ciururi „care îl sortează automat și tot aici e și splălat”. Cu lămpile Davy se detectează gazele. La ieșirea din puț – băi excelente, construite atât de către Fondul de Asistență Socială a Minerilor, cât și de deținătorii dreptului de exploatare și de către companie.

Scriitorul a sesizat diferența dintre mineri când sunt în subteran și când se află la suprafață, unde par banali, în timp ce în subteran „au trupuri splendide, cu fiecare mușchi definit”...

Adunarea comuniștilor de la Market Place i s-a părut lui Orwell „dezamăgitoare” din cauza discursului stufos al oratorilor invitați. Degan, însă, a vorbit mult mai fluent și mai eficient.

Alături de mina din Barnsley se afla fabrica de sticlă, de-a lungul canalului, în paralel, mai multe mormane de zgură au luat foc.

La Mapplewell, casele sunt mai proaste, iar proprietarii puseseră „înștiințări de evacuare pentru restanțe”.

Mina Grauber conține, deja, cărbuni mărunți, semn că „zăcământul e cam pe sfârșite”.

Scriitorul este deprimat de mizeria din interior: „stivele de vase de lut murdare”, „resturi de mâncare împrăștiate pe toată masa”, „preșurile îngrozitoare”, „bucățile de ziare aruncate pe jos”.

Jurnalul se încheie cu întoarcerea la Leeds, apoi la Londra, după o experiență îndelungată printre oameni simpli, a căror viață nu prea are tangențe cu umanul.

Această permanentă curiozitate a lui Orwell de a cunoaște îndeaproape, „pe viu”, viața celor săraci și de a o „gusta” din plin el însuși i-a periclitat sănătatea, scurtându-i dramatic firul vieții. A lăsat, însă, posterității opere captivante,

scrise subiectiv și cu deosebit talent, în care face „dezvăluri spectaculoase”.

Pe lângă discursul narativ plin de nerv, impresionează descrierile, unele morbide – cum s-a mai văzut – altele luminoase: „Peisaj deluros, priveliști superbe”, „gardurile vii”, „o dimineață splendidă”, „nicio adiere de vânt și soarele strălucind puternic”, „lumina s-a reflectat în gheață”, „cel mai minunat roșu-auriu pe care l-am văzut vreodată”, „luminițele licărind ca niște stele”, „jeturi de flăcări uriașe”, „șerpi uriași și amenințători de fier roșu aprins și incandescent”.

Consultând și celelalte nouă jurnale, nu putem să nu fim de acord cu editorul scriitorului, Peter Davison, că „George Orwell a fost un împătimit autor de jurnale [...]: însemnări oneste despre viața sa, observații despre natură și evenimentele politice ale vremii sale”, „hărți excelente ale călătoriilor autorului”.

4. John Curran, *Agatha Christie. Jurnalul secret*

Agatha Christie (1891 – 1976) a fost una dintre cele mai prolifiche, mai populare și mai îndrăgite scriitoare ale lumii.

În cei 55 de ani de activitate literară, a elaborat peste două miliarde de exemplare, de romane polițiste. Din 1920, a publicat mai mult de o carte anual, fiecare roman devenind un bestseller.

Cercetătorul irlandez, John Curran, asistând la Calgary – Canada la premiera mondială a piesei *Chimneys*, l-a cunoscut pe nepotul Agatheii Christie, Mathew Prichard, fiul fiicei acesteia, Rosalind, cu care, apoi, a rămas cel mai bun prieten.

La Greenway-Devon, John Curran, după ce a consultat în amănunțime cele 73 de carnete scrise de Agatha Christie, a scos la lumina tiparului volumul *Agatha Christie. Jurnal*

„Frumosul rănit de sabia realului”
(eseuri, cronici literare, interviuri)

secret, care include și două povestiri originale cu Hercule Poirot. Această lucrare este rodul „poveștii de dragoste dintre John Curran și *Carnetele* sciitoarei”, conform afirmației lui Mathew, „un veritabil exemplu de istorie literară [...], o delicată...”

Cuvântul înainte este semnat chiar de nepotul celebrei scriitoare, Mathew Prichard.

În introducerea volumul, autorul se confesează, spunând că a văzut prima dată *Carnetele* Agathe Christie într-o zi de vineri, pe 11 noiembrie 2005, acceptând invitația lui Mathew, de a-și petrece „sfârșitul de săptămână” la Greenway, pentru a vedea domeniul așa cum era el înainte ca National Trust să înceapă amplele lucrări de renovare”...

După un popas, pentru ceai, în bibliotecă, unde John a stat „în fotoliul preferat al Agathe”, împreună au făcut un „tur al casei”, pentru ca apoi să poposească asupra cutiei „cu o serie de vechi caiete de exerciții [...], Marea descoperire”.

Cu acceptul lui Mathew, a sortat, apoi a organizat „hârțiile Agathe”, le-a listat, iar în anul 2006, John Curran a publicat la Editura Harper Collins volumul *Agatha Christie. Jurnalul secret*, care cuprinde și cele două povestiri nepublicate până atunci: *Cântecul lebedei – Două ultime povestiri*.

Jurnalul, în traducerea inspirată a Adrianei Bădescu, apare și în românește, la Editura Rao din București, în 2010, și este structurat în douăsprezece capitole, Anexa amintită, bibliografie selectivă și un indice de titluri.

Cu excepția primului capitol, *O crimă anunțată: Începutul unei cariere*, al șaselea, *Fata din tren: crimă peste hotare*, al optulea, *Destinație necunoscută: Crimă peste hotare*, al zecelea, *Sanctuar: vacanță pentru crimă* și al doisprezecelea, *Cadavrul din bibliotecă: Crimă prin citate*, toate celelalte capitole au câte „o probă” (A, B, C, D, E, F, G), cuprinzând: „Clubul Detectivistic”, „Alți scriitori de ficțiune polițistă în *Carnete*”, „N sau M? Chestionarul titlurilor”, „Casa

visurilor: idei neutilizate” și „Crima e ușoară: Sâmburii inspirației”.

Din *Autobiografia* scriitoarei, aflăm despre geneza primului ei roman polițist, *The Mysterious Affair at Styles* – provocarea surorii sale, Madge: „Pariez că nu poți scrie o povestire polițistă bună”. De fapt, surorii ei i s-a pus în scenă piesa *The Claimant*, în West End, înaintea debutului Agatheii. S-a constatat că ambele surori au moștenit talentul literar de la mama lor.

Adevăratul debut al Agatheii Christie a avut loc la 1 ianuarie 1920, urmat de peste 50 de ani de intensă și neîntreruptă activitate literară.

Carnetele sunt menționate în *Autobiografia* Agatheii, care își nota „ideea excelentă într-un caiet de exerciții”, pe care, însă, îl pierdea „invariabil”. Mai afirmă ea: „De obicei aveam vreo șase la îndemână și îmi notam în ele ideile...” Scriitoarea însăși recunoaște că nu a avut „toate lucrurile [...] bine selectate [...], ordonate [...], etichetate”, păstrând „ceva notat în grabă [...], un fel de schiță a intrigii”...

Din *Carnete*, se desprind „încercările și speculațiile pentru un titlu [...], încotro se îndrepta intriga”, dar și „modul de a scrie cărțile: „... mai întâi trebuie să te gândești la ceva și apoi [...] trebuie să te silești să stai jos și să scrii”.

Modestia acestei inegalabile scriitoare rezidă în *răspunsul* la întrebarea din sufletul lordului Snowdown (1974), cum ar dori să rămână în memoria publicului: „Mi-ar plăcea ca oamenii să-și amintească de mine ca o bună autoare de povestiri polițiste”. Și – într-adevăr – publicul așa își amintește de Agatha Christie!

Autorul *Jurnalului secret* ne dezvăluie, cu lux de amănunte, că pentru Agatha „aceste însemnări sumare” erau „jurnale personale, maculatoare, jurnale de călătorie [...], registre de cheltuieli gospodărești [...], scrisori, liste de cadouri [...], mementoouri practice [...], hărți, designul copertei pentru *Sad Cypress*, decorul la *Afternoon at the Seaside* [...],

diagrame ale locurilor din avion pentru *Death in the Clouds* și ale insulei din *Evil under the Sun*” etc.

Alteori, cum este cazul *Carnetului 32*, scriitoarea enumeră o serie de scene, schițând conținutul fiecăreia și o parte din intriga romanului *Towards Zero*.

Întrucât ideea despre un roman apare în mai multe *Carnete*, un aspect aparent derutant și contradictoriu al acestora îl constituie notițele pentru *Crooked House*. Agatha avea capacitatea extraordinară de „a concepe un număr nesfârșit de variațiuni pe baza unei singure idei”.

„Pornind de la acest aparent haos, Agatha Christie a creat o operă literară unică și nemuritoare”, dar notează în *Carnete* un mare număr de „scriitori de ficțiune polițistă”, de la unii având și autografe („13 at Dinner”, din *Carnetul 41* sau din *Carnetul 66*).

Pentru cel mai cunoscut roman al său, *Și n-a mai rămas niciunul*, apar mențiuni, deși puține și foarte sumare, în *Carnetul 65*.

Harta din *Carnetul 35* prezintă și scena crimei din *Five Little Pigs*.

Autoarea, în *Cuvânt înainte*, scris pentru ediția „Million” a romanului său *Crooked House*, menționa, într-un stil pur subiectiv, că „Această carte este una din preferatele mele. Am păstrat-o ani de-a rândul, gândindu-mă la ea, perfectând-o [...]. Pentru mine, să scriu *Crooked House* a fost o pură încântare”. *Carnetul 14* cuprinde cele mai numeroase note dedicate romanului preferat al Agathe Christie.

În cuprinsul *Carnetelor* face numeroase referiri „la ea însăși și la opera ei”, de aceea, aceasta se constituie în *Jurnalul secret*. În *Carnetele 72 și 39*, ea enumeră o parte din cărțile publicate, după ce stabilește, cu lux de amănunte, notele pentru *Mrs. McGinty's Dead* și schița pentru *Evil under the Sun*.

Punctul comun al romanelor citate mai sus este personajul principal al acestora, Hercule Poirot.

Scrisă la comanda editorului Tony Medawar, după ce a vizitat insula Man, la sfârșitul anului 1929, povestirea *Manx Gold* este schițată în 20 de pagini din *Carnetul 59*. Este foarte interesant faptul că narațiunea reflectă însemnările autoarei. Au fost modificate, însă, ulterior, câteva nume ale personajelor: Ronald și Celia au devenit Juan și Fenelia, iar Robert a devenit Ewan.

În *Carnetul 13*, sunt consemnate amănunte despre romanul *The A.B.C. Murders* concentrate într-un jurnal de călătorie, dar și în alte două.

A cincizecea carte a Agahtei Christie, *A murder is Announced*, considerat cel mai reușit roman detectivist (1950), a fost schițat – în episoadele sale principale – în *Carnetul 35*, deși intriga acestui roman se conturează în *Carnetul 31*.

Pentru *Spinder's Veb*, care a fost premiat în 14 decembrie 1954, paginile de însemnări le conține *Carnetul 12*, Christie având, și de această dată, metoda ei obișnuită de marcare prin litere a diverselor elemente ale scenariului. O însemnare specială propune ecranizarea piesei (1956).

Romanul *Dead Man's Folly* (1956) are o geneză complicată, așa cum consemnează notele din *Carnetele 45 și 47*, surprinzând chiar elementele de bază, cum ar fi intriga și cadrul general al acțiunii.

În *Carnetele 5, 17, 27, 35, 36, 43* scriitoarea consemnează două cazuri interesante de crimă „neelucidate din viața reală”. Agatha se confesa: „Și găsesc pentru ele propriile-mi soluții”.

Capitolul *Fata din tren: Crimă peste hotare* dezvăluie un amănunt: faptul că Agatha Christie a folosit în multe cărți mijloacele de transport drept cadru de acțiune – trenul, vaporul, avionul etc., așa cum rezultă din însemnările din *Carnetele 3, 22, 45 și 47*.

În capitolul *Elefanții au memorie: Crime în trecut*, scriitoarea investighează cazuri în care „detectivul trebuie să se bazeze pe amintirile celor implicați” (*Dumb Witness*,

Sparkling Cyanide, Death Comes as the End, Mrs. McGintys Dead, Ordeal by Innocence) risipite în *Carnetele* 30, 13, 63, 35, 9, 46, 43, 28, 17.

Din *Proba E: N sau M?*, Chestionarul titlurilor, aflăm că s-a renunțat la titlurile cuprinse în *Carnete*, manuscrise, exemplare dactilografiate, rapoarte ale cititorilor și din corespondență.

Capitolul 8, *Destinație necunoscută: Crimă peste hotare*, dezvăluie cum scriitoarea a folosit străinătatea ca fundal de acțiune în întreaga ei carieră: *The man in the Brown Suit* (Londra), *The house at Shiraz* (Persia), *Murder in Mesopotamia, A Caribbean Mistery*.

În capitolul *Într-o oglindă întunecată: Christie neștiută*, autorul acestui *Jurnal secret* ne informează că „există câteva lucrări știute doar de cei mai devotați admiratori” ai Agathe: „scenarii pentru piese de teatru sau radiofonice” [...], toate [...] menționate doar în *Carnete*.

Rule of Tree cuprinde trei piese, titlu – proiect în *Carnetul* 3, apoi în *Carnetul* 24, cinci pagini de însemnări despre piesa *The Rats*, având ca personaj principal un homosexual, Alec „cel mai stereotip și mai ilustrativ exemplu în acest sens”.

Notele pentru piesa *The Patient* apar în *Carnetele* 23 și 24, iar o altă schiță și note, în *Carnetul* 64. Ultima piesă scrisă de Agatha Christie este *Fiddlers Tree* (1972) căci, „după o glorioasă carieră în dramaturgie, care a depășit toate recordurile, această ultimă piesă s-a constituit într-o tristă cădere a cortinei”, un „triller comic în două acte”, care „nu are în măsură suficientă nici suspans, nici comedie”. Primul nucleu al acestei piese fusese schițat din 1958, în *Carnetul* 15, și în *Carnetul* 4, în care se stabilește intriga.

Piesa *Akhmaton* (1973) este considerată de Sir Max Mallowan, soțul Agathe, „cea mai frumoasă piesă, scrisă de ea” – scrisă, de fapt, în 1937!

Însemnările sunt detaliate în 50 de pagini în *Carnetul 61* și cuprind schițe, note, lista personajelor, descrierea palatului etc.

Proba F, din finalul capitolului, conține „idei neutilizate”: „gemeni”, „oglinzi”, „virus gripal”, „cameristă de hotel”, „bărbat fără picioare”, „droguri” etc.

Din *Sanctuar: Vacanță pentru crimă*, aflăm că „vacanțele și sărbătorile au constituit fundalul unui mare număr de titluri ale Agahtei Christie”, întrerupându-i lui Poirot vacanțele, tulburându-i Crăciunul sau chiar ziua de Halloween: romanul *Peril at End House*, nuvela *Murder in the Mews*, romanul *Hercule Poirot's Christmas*, romanele *Evil under the Sun* (cu note și schițe în *Carnetul 39*), romanul *Towards Zero* (acțiuni și o diagramă schematizată a geografiei locului și scena înotului apar în *Carnetul 32*) și *At Bertram Hotel*.

Pentru romanul *Hallow'en Party*, *Carnetul 16* cuprinde date clare de început și de sfârșit, precum și teme, idei, intrigi din alte romane.

Poirot investighează: Muncile lui Hercule dezvăluie marea pasiune a eroului pentru aflarea adevărului. Una din cele mai reușite culegeri ale genului acestuia de povestiri, *The Labour of Hercules*, prefațată de însăși autoarea, a fost publicată – cu excepția ultimei povestiri – în revista „The Strand”, apoi în volum, în 1948, foarte mult apreciată, încât cele zece titluri, de 100.000 de exemplare fiecare, au fost repetate cinci ani mai târziu.

Notele din *Carnetul 44*, pentru această culegere, sunt ample, redându-se și cadrul miturilor care stau la baza povestirilor: hidra din Serna, căpriorul cu picioare de bronz, mistrețul din Erymanthas, grajdurile lui Angias, păsările stimfalide, taurul din Creta, caii lui Diomede (iepe), cingătoarea Hippolitei, turma lui Geryoneus, merele din grădina Hesperidelor, Cerber.

Două dintre povestiri au suferit considerabile schimbări în culegerea publicată.

„Frumosul rănit de sabia realului”
(eseuri, cronici literare, interviuri)

Din *Proba G*, a aceluiași capitol, aflăm despre „sâmburii inspirației” scriitoarei, care, apoi, deveneau, sub mîiastra pană a artistei, „fructe”, așa cum putem constata în *Carnetul 65*.

Ultimul capitol al acestui „jurnal secret”, *Cadavrul din bibliotecă: Crimă prin citate*, se raportează la opt romane scrise de Agatha între anii 1940 și 1967.

Sad Cypress a apărut în foileton în S.U.A., în 1939, iar în volum abia în 1990. Proiectul de copertă apare în *Carnetul 35*, iar schițe și note asupra acțiunii în *Carnetele 20 și 66*. În *Carnetul 21*, sunt adăugate doar câteva detalii.

Acțiunea romanului *The Moving Finger* (1943) este relatată de un personaj masculin, Hastings, drept „cronicar” al lui Poirot. Ediția americană din 1942 diferă de cea engleză, „lucru ieșit la lumină abia la mijlocul anilor 1950”.

În *Carnetul 62*, sunt 15 pagini dedicate acestui roman – ideea „fetei bătrâne frustrate”, atribuirea literelor diverselor scene, satul, numele personajelor, întâmplările și prima crimă.

Din *Carnetul 45*, aflăm că autoarea dorea să transpună romanul scenic.

The Hollow (1946) are notată intriga în *Caietul 13*, unde apare o listă cu idei de la A la Z. Artista a mai consemnat și alte două variante de titlu, la care, apoi, a renunțat. În *Carnetul 32*, introduce o secvențiere alfabetică reordonată, dar fără literele F.G.I., deși romanul nu o respectă fidel. Peste ani, când romanul a fost transpus scenic, personajul Poirot va fi exclus din text.

Taken at the Flood (1948) este un roman „al cărui titlu i-a dat bătăi de cap”. Acesta are o intrigă complexă, reflectată parțial în *Carnetele 19 și 30*. În acestea, sunt incluse geneza situației în care se află familia Cloade și personajele. În *Carnetul 13*, se regăsește obișnuitul sistem alfabetic, în roman cu câteva modificări.

The Pale Horse (1961) are o intrigă plauzibilă. Documentarea pentru acest roman o găsim în *Carnetul 58*, deși multe alte note sunt răspândite în *cinci Carnete*.

The Mirror Crack'd from Side to Side (1962) este ultimul roman din seria celor în care acțiunea se petrece în sat. Ideile subiectului sunt marcate în primele șase pagini ale *Carnetului* 39. Intriga romanului se dezvoltă în *Carnetul* 4 și este, apoi, dezvoltată în *Carnetul* 8, alături de o schiță a primelor capitole. Intriga se prelungește în *Carnetul* 52, iar personajele sunt schițate în multe *Carnete*, cele mai multe menținându-se în roman.

Endless Night (1967) este considerat, pe drept cuvânt, de către lectorul de la Collins „extrem de antrenant”. John Curran crede că acest roman „constituie triumful final al Agathe Christie – ultimul roman excelent pe care l-a scris, și cea mai mare realizare a ei în ultimii 20 de ani [...], la 75 de ani”. Deși scriitoarea aparținea „păturii de sus a clasei de mijloc”, cartea este „relatarea prin vocea unui bărbat tânăr din clasa muncitoare”. Romanul este dedicat mamei tatălui lui Mathew Pricard, de la care – spune Agatha – „am auzit pentru prima dată legenda Parceleii Țiganului”.

În *Carnetul* 28, se adaugă un element nou la intriga romanului, „crima cu cianură”. Unele idei nu au mers mai departe de paginile *Carnetelor*.

Anexa este intitulată *Cântecul lebedei – Două ultime povestiri*. Înainte de „a da curs” acțiunii celor două narațiuni, John Curran încearcă o explicație pentru o primă *Capturare a cerberului*, care nu a încheiat cele *12 Munci*, ci a fost lăsată deoparte, „apoi, brusc, în vreme ce urcam scara rulantă la metrou, mi-a venit ideea. Cu gândul la ea, am urcat și am coborât scara de vreo opt ori”, se confesează Agatha.

S-ar putea ca, din cauza situației politice a vremii „și imaginea inabil mascată a lui Adolf Hitler [...] a fost principalul – și poate chiar singurul – motiv pentru care povestirea a fost respinsă”, consideră John Curran. Această povestire, spre deosebire de întreaga operă a Agathe Christie, are o atmosferă cu „o evidentă încărcătură politică încă din prima pagină”, cu vădită aluzie la „dictatorul dictatorilor”, la

„Frumosul rănit de sabia realului”
(eseuri, cronici literare, interviuri)

„discursurile sale belicoase”, la faptul că el (Hitler, n.n.) „iscuse vâlvătaia în Europa Centrală...”, el, cel cu „cap ca un glonț și o mustăcioară neagră”.

Curios, pentru că marea și inegalabila scriitoare afirmase, într-un interviu acordat editorilor ei din Italia, că n-a „fost niciodată, câtuși de puțin, interesată de politică”.

Însemnări despre versiunea nepublicată a acestei povestiri există în *Carnetele 44 și 62*. În *Carnetul 44*, autoarea a schițat și câteva variațiuni pe tema svasticii.

Incidentul cu mingea câinelui (după notele căpitanului Arthur Hastings O.B.E.) se petrece într-un sat unde locuind „o bătrână doamnă bogată și rudele ei hrăpărețe” și are vizibile legături cu romanul *Martorul mut* (1937) și cu alte povestiri ale Agathe Christie.

John Curran consideră, pe bună dreptate, că „această povestire datează dintr-o perioadă mai târzie a carierei Agathe Christie” și că „în *Carnetul 30*, o regăsim inclusă într-o listă...” El stabilește ca dată posibilă a elaborării povestirii, anul 1933.

Întrebându-se „de ce n-a fost publicată”, autorul cărții despre acest *Jurnal secret* conchide că, probabil, a fost transformată, în anii 1935, în romanul *Dumb Witness*.

Povestirea este menționată în *Carnetul 30*, în care apare doar sporadic, și în *Carnetul 66* cu mai multe detalii: mingea câinelui, persoane etc.

Iată cum două povestiri scrise cu decenii în urmă, văd lumina tiparului doar în anul 2009 – în alt deceniu, în alt secol, în alt mileniu!

Și-ar fi imaginat „cea mai populară scriitoare a lumii” că „va publica” în mileniul al III-lea? Oricum, rămâne „o enigmă n-esplicată”, cum ar spune marele nostru Eminescu.

5. David Prodan, *Memorii*

David Prodan (1902 – 1992) s-a născut la 19 martie 1902 în satul Cioara (azi comuna Sălișteana) din județul Alba.

După absolvirea liceului maghiar Kun, din Orăștie, urmează cursurile Facultății de Istorie a Universității din Cluj (1921 – 1924). S-a dovedit a fi un tânăr studios, format în spiritul vremii, după Unirea din 1918.

Viitorul mare istoric a debutat în 1933, în revista „Gând românesc” cu observații pertinente asupra Arhivelor Transilvaniei.

În 1938, își susține teza de doctorat cu tema *Răscoala lui Horea în comitatele Cluj și Turda*, în fața unei prestigioase comisii, care i-a apreciat-o.

Prin muncă tenace de fervent cercetător și istoric, David Prodan colaborează la principalele publicații istorice ale vremii. În scurt timp, va deveni profesor universitar (1948) și academician (1955), fiind unul dintre cei mai mari istorici care s-au aplecat cu acribie asupra evului mediu românesc, specialist de talie universală.

De istoria meleagurilor hunedorene se leagă lucrările sale precum *Producția fierului în domeniul Hunedoarei în secolul al XVII-lea și Urbaniul domeniului Devei la 1673*. În 1964, a colaborat la apariția *Istoriei României*, volumul 3, a cinstit bicentenarul răscoalei lui Horea printr-o nouă ediție a cărții *Răscoala lui Horea*, iar în 1989, a publicat cartea *Problema iobăgiei în Transilvania (1700 – 1848)*.

Apariția monografiei *Răscoala lui Horea* (1978) a declanșat un interes constant pentru istoric și opera sa, întreținut ciclic, la împlinirea vârstei de 80, 85 și 90 de ani, prilejuri de unanimă apreciere.

Devenind „centrul de referință al istoriografiei române”, David Prodan a dobândit recunoaștere și apreciere internațională, prin alegerea sa ca membru de onoare al „Asociației Americane de Istorie”, în 1986. Academicianul David Prodan mulțumește președintelui „Asociației” printr-o scrisoare din care spicuim un fragment edificator: „Primind această înaltă distincție [...], Vă rog să transmiteți membrilor Societății, care m-au onorat cu prețuirea lor, mulțumirile mele

„Frumosul rănit de sabia realului”
(eseuri, cronici literare, interviuri)

din suflet, iar pe Doamna Voastră, personal, cu toată căldura, să primiți întregă gratitudinea mea”... (Cluj, 10 septembrie 1986).

Referințele asupra operei lui David Prodan sunt numeroase. Vom cita doar pe ilustrul academician Pompiliu Teodor: „Opera savantului, pornită din adâncul său atașament pentru mulțimile țărănilor din care se trăgea, reprezintă [...] omagiul pe care îl aduce acelora care [...] erau creatorii, prin excelență, ai civilizației românești”.

Adăugăm doar nume prestigioase care au elogiat, în timp, pe marele nostru istoric:

În țară: Florin Constantiniu, I. Caproșu, C. Alexandrescu, Al. Zub, T. Tanco, N. Edroiu, Șerban Papacostea, Kakucs L., Al. Dușu, K. Verdery, I. A. Pop, C. Mureșanu, I. Lungu, I. Pervain, Al. Matei, I. Oarcăsu, Al. Nemțean, A. Răduțiu, M. Gherman, I. D. Sârbu, I. Vlad, Gh. Platon, G. Kovacs, I. Alexandru, D. Culeer, M. Sin, D. Hurezeanu etc.

În străinătate: la Viena, la Paris, la Berlin, la Budapesta, în America etc.

Articole elogioase la adresa marelui istoric au apărut în revistele „Korunk”, „A Het”, „The American Historical Review”, semnate de nume prestigioase.

Pentru a pune plinar în valoare opera acestei complexe personalități, s-a înființat, în satul natal al lui David Prodan, Fundația Culturală „David Prodan”, printre obiective fiind și transformarea casei natale a istoricului în casă memorială.

Recunoscând că „ai dreptul să ierți numai ce s-a făcut în paguba ta”, David Prodan, în *Memorii*, propuse Editurii Enciclopedice, conform *Ofertei* Academiei din 15 mai 1992 și apărute postum, în 1993, sub îngrijirea lui Aurel Răduțiu, dezvăluie condiția dramatică a intelectualului român de elită, în cadrul în care existența lui dobândește sensul eroic al vieții, ofilind impostura în știință, defectele privind compromisul și lipsa de patriotism.

Dacă, după opinia lui Albert Camus, „Există un timp în care trebuie să trăiești și un timp când trebuie să depui mărturie despre ceea ce trăiești”, marele nostru istoric, David Prodan, a dovedit-o nu numai prin vasta sa operă istorică, ci și prin volumul de *Memorii* scrise între anul 1965 și până aproape de sfârșitul vieții sale.

Primele trei părți și ponderea din partea a patra au fost dactilografiate în 1978, iar capitolul al cincilea datează din anii '80, '90, ultimele însemnări datând chiar din anul 1991.

Structurarea volumului de *Memorii* pe capitole aparține lui Aurel Răduțiu, care fixează și cele șapte anexe și scrie postfața.

Primul capitol se oprește asupra primei părți a existenței marelui istoric, de la naștere până la absolvirea liceului. Istoricul recunoaște că nu a avut „o viață ușoară [...], dar nici grea”, că, deși „slab dotat fizic, bolnăvicios”, a rezistat celor patru frați.

David Prodan consideră că în viață a „pășit cu stângul”, fiind „alăptat de vecine”, din cauza îmbolnăvirii mamei sale după nașterea grea. Alimentația era simplă, țărănească, dar sănătoasă, iar jocurile tot specifice satului. Copil fiind, participă la treburile gospodărești, iar cu tatăl său învâța „Craii”, „Viflaimul, colindele și glasurile de la biserică”. Sunt evocate Crăciunul, Paștile, botezurile, nunțile, înmormântările, groaza de „puterile supranaturale, de cele închipuite, de nălucirile care populează fantezia populară”. El recunoaște că „această groază, conștient cultivată, te apără de multe primejdii”.

Când a mers în clasa I, la școala din sat, copilul știa citi și scrie, fiind învățat de tatăl său. Primele clase le-a făcut în condiții simultane, fapt ce i-a fost util în studiul independent care l-a format pentru cercetare. În acest timp și-a pierdut mama și rămâne obsedat de refuzul de a-i săruta mâna când l-a chemat. Gestul – spunea el – „mă arde pe suflet și azi și mă va

„Frumosul rănit de sabia realului”
(eseuri, cronici literare, interviuri)

arde cât voi trăi”. A fost crescut de către bunica din partea tatălui său „cu un devotament impecabil”.

Memorialistul evocă, apoi, ultimele clase primare când consideră că a „primit prima lovitură mare pe scena vieții”, fiind înlocuit din rolul craiului cu copilul „americanului”. Reține, de asemenea, cu lux de amănunte, momentul solemn al examenului.

Pentru a putea intra la liceu, a fost nevoit să repete clasa a IV-a la Sebeș, „la o școală ungurească”, unde s-a prezentat în haine populare românești. Acolo, a fost, apoi, îmbrăcat „orășenește” și a văzut primul film; a „mâncat prima prăjitură din viață” oferită de către învățător.

În anul școlar 1913 – 1914, viitorul savant a intrat în clasa I la Liceul „Kun” din Orăștie, stând – cum era obiceiul pentru elevii din alte localități – la internat. Acolo a făcut cu colegii de clasă și cu dirigintele prima sa fotografie; acolo a participat activ la serbările școlii, dar și la serbările „Astrei”, aflând despre sfârșitul dramatic al lui Aurel Vlaicu – moment care îl va marca pentru mult timp.

Elevul Prodan a îndrăgit matematica, limbile și lectura, frecventând asiduu biblioteca bogată a liceului. În vacanțe a îndrăgit muzica populară românească, în timp ce în liceu a „crescut în atmosfera muzicii ungurești, sub toate formele ei”.

În timpul Primului Război Mondial, David Prodan a urmat cursurile liceului maghiar până în clasa a VI-a.

După Unirea din 1918, elevii nu au mai frecventat orele de limba maghiară, fapt pentru care au rămas corigenți.

David Prodan – ca și alți elevi români – a trecut în clasa a VII-a la Liceul „Aurel Vlaicu”, înființat la 15 iulie 1919 și având în primul an școlar 14 profesori și 410 elevi.

În această perioadă lui David Prodan i s-a dezvoltat gustul pentru istoria României. Acest gust i l-a cultivat „preotul Constantin Oancea din sat [...], adept entuziast al credințelor lui Nicolae Densusianu”, „pasionat cititor al *Daciei*

preistorice”. Alături de istoria neamului, liceanul s-a îndrăgostit și de literatură.

La bacalaureat, David Prodan a fost „singurul care a trecut examenul la toate cinci obiectele cu foarte bine”.

Capitolul al doilea al *Memoriilor* debutează cu îndemnul tatălui viitorului mare istoric de a se descurca „singur” în facultate, el neputându-i asigura cheltuielile aferente. În consecință, proaspătul bacalaureat a intrat translator la Direcția generală – cartea funduară. S-a înscris, apoi, la Facultatea de Litere din Cluj – limba română și istorie – cvasibursier.

Este mândru că a trăit „cel mai măreț moment al istoriei noastre, al înfăptuirii statului român unitar, în întinderea lui maximă [...], faza maximă a libertății vieții de toate zilele [...], dar și a libertății de spirit [...], un mod de viață pe care zilele noastre nu și-l mai pot imagina”.

Datorită vestițiilor profesori pe care i-a avut la universitate (Sextil Pușcariu, Gh. Bogdan – Duică, V. Bogrea, Al. Lapedatu, I. Lupaș, I. Ursu, C. Marinescu, Silviu Dragomir, Gh. Vâlsan), David Prodan consideră că a nimerit „perioada de cel mai înalt prestigiu al ei” (a universității – n.n.).

Eminentul student și-a luat licența în istorie și arheologie, cu obiect principal istorie universală, cu „magna cum laude”.

Autorul evocă, apoi, prietenia cu fostul coleg de facultate, basarabeanul Vladimir Hartia, președinte al Societății studențești de Litere, care, urmând să fie încorporat, s-a deghizat în teolog, devenind , apoi, profesor la un liceu din Cahul.

David Prodan va obține doctoratul cu teza *Răscoala lui Horea în comitatele Cluj și Turda*. A intrat, apoi, ca arhivist la Arhivele Statului, unde, recunoaște el, i „s-a decis și cariera”, fiindcă „a rămas arhivist pentru toată viața”. El spera să aducă de la Budapesta „arhivele statului Transilvania”,

„Frumosul rănit de sabia realului”
(eseuri, cronici literare, interviuri)

acțiune prevăzută în Tratatul de pace. A reușit să salveze doar arhivele Zlatnei, care, însă, „au stat depozitate ani în șir sub poartă”.

Deși îi dăduse lucrări încă de când era student, directorul Arhivelor Statului publică, doar sub semnătură proprie, numeroase lucrări de specialitate.

În aceste condiții, David Prodan a reușit să se transfere ca bibliotecar clasa a III-a la Biblioteca Universitară din Cluj „cu salariu legal”, după ce a suplinat pe profesorul Candrea de la Liceul Bariț, care ajunsese deputat.

Istoricul a călătorit puțin prin Europa (în Ungaria, Austria, Italia, Elveția, Franța). Își amintește despre peregrinarea prin Paris, în „partea ocolită de turiști, cartierele muncitorești”, despre călătoria la Constantinopol, unde fusese exilat Troțki.

La Viena, a fost de trei ori. În 1930, a împrumutat „patru dosare prețioase [...] pentru răscoala lui Horea”, în 1955, în drum spre Congresul istoricilor de la Roma și la întoarcere, iar a treia oară ca cercetător, „în vederea monografiei Răscoalei lui Horea”. Cu acest ultim proleț, a cunoscut sala Dictatului de la Viena.

În 1948, David Prodan și-a început cariera universitară, fiind ales membru corespondent al Academiei Române.

În timpul Dictatului de la Viena, marele istoric s-a refugiat la Sibiu, la fostul său profesor, Sextil Pușcariu, care era plecat în Germania. Optând pentru mișcarea de stânga, academicianul era singurul profesor universitar activist de partid, fără carnet, când „nu românismul primă” și când a cunoscut, în treacăt, pe Lucrețiu Pătrășcanu.

A lucrat, apoi, la Institutul de Istorie și și-a luat o jumătate de normă la catedra de istorie modernă, deși el era un remarcabil specialist în istoria medievală. A ținut și un curs special cu prilejul comemorării lui Ștefan cel Mare, când au fost invitați actorii Teatrului Național din București cu drama *Apus de Soare* de B. Șt. Delavrancea.

Din capitolul al treilea reținem „abaterile de dreapta” (procese, ședințe, acuze), învățământul ideologic, analizele de cursuri, pensionarea... la 58 de ani, deoarece era prea „scrupulos”, prea exigent... Au urmat bolile, munca de cercetare asiduă, dar fără institut sau colectiv, în condiții precare, fiind inactiv politic.

Partea ce amai întinsă a *Memoriilor* o constituie capitolul al patrulea. În prima parte, David Prodan vorbește despre „arhiva istorică”, „o parte esențială” din viața lui, fie și numai pentru varietatea materialelor documentare consultate și valorificate din Muzeul Ardelean, surse pentru lucrările sale.

Cedarea Ardealului de Nord a dus la evacuarea bunurilor Arhivei din Sibiu. La reîntoarcerea în Cluj, Arhiva a fost mutată într-o casă particulară, „într-o vădită nesiguranță”, pentru a nu deveni obiect de patrimoniu. După „lupte seculare...”, a fost, „în sfârșit, preluată de Arhivele Statului, apoi de Biblioteca Filialei Academiei, dar fără personalul calificat.

Un spațiu larg acordă autorul Bibliotecii Filialei Academiei, la temelia căreia „stau Bibliotecile și colecțiile Blajului”, ale Oradiei și Satului Mare, pentru care, însă, nu s-a găsit un spațiu comun, iar „Biblioteca Cipariu [...] și colecția Sion trebuiau cel puțin dosite”, ca să nu-i supere pe maghiari.

În accepția autorului, Academia organizează, în deceniul al nouălea, „Biblioteca ei, cea mai veche, cea axată [...] pe strângerea a tot ce privește poporul român, istoria și cultura lui”, dar „e despuată de fonduri”.

Prodan consideră o mare pierdere a culturii române „slăbirea [...] legăturilor cu școala, cu cultura franceză [...], căreia îi datorăm așa de mult”, la fel, strângerea „legăturilor cu cultura mare, cu arta, cu literatura, cu creațiile spiritului uman”. Este profund întristat de faptul că poporul nostru „e un popor ovin”, predispus la toate umilințele (1989).

Sărbătorirea centenarului morții lui Eminescu îl dezamăgește, deoarece, „omagiât, preamărit de șefii statului”,

„Frumosul rănit de sabia realului”
(eseuri, cronici literare, interviuri)

este „prilej de preamărire și omagiere a lor”. Îl întristează „când ne pleacă valorile”, amintindu-l pe I. D. Sârbu, citându-i scrisoarea din 1 iulie 1989, din care spicuim omagiul adus lui David Prodan pentru ceea ce a făcut pentru Transilvania: „opus monumental de documentare, adevăr, simțire și *presimțire*”, recunoscând că „noi, șerbii de totdeauna, am sfințit, muncind și murind, acest pământ”.

Autorul insistă asupra profesiei și meșteșugului istoricului, cu accent pe lucrul sistematic, pe documentare, pe o bibliografie sistematică, pe lucrul în echipă, pe revenirea la adevărata istorie, pe cunoașterea istoriei popoarelor vecine, pe necesitatea cercetărilor în Ungaria. De asemenea, își „inventariază” greșelile proprii, propunând multidisciplinaritate în istorie, tratarea unui eveniment românesc în context european, plasarea istoriei Transilvaniei la același nivel cu al Țărilor Române și Moldovei, cercetarea primului secol de libertate și unitate națională, deși n-a ținut mult faptul că „la temelia istoriei e omul”.

David Prodan povestește, în continuare, despre lucrările sale, cu predilecție despre *Răscoala lui Horea*, în toată evoluția acesteia, „redând meritul întreg, cu nimic diminuat, țărănimii însăși”, despre *Documente privind istoria României*, *Tratatul de Istoria României*, *Urbariile Țării Făgărașului*, *Iobăgia în secolul al XVII-lea în Transilvania* etc.

Istoricul este de-a dreptul indignat, fiindcă nu au putut fi recuperate arhivele fundamentale pentru Transilvania de la Budapesta, apreciind că „suntem *un popor mult mai numeros* decât recunoaștem noi înșine. Și *mult mai valoros* decât ne recunosc dișmanii”. Recunoaște, de asemenea, că „trăim o virulentă recidivă a deznaționalizării...”, considerând că, prin pondere, celelalte etnii „nu sunt în măsură să schimbe *realitatea de stat național* român al României”.

Savantul se miră că „revoluția noastră readuce discriminarea”, fiind convins că „în revoluție am sângerat pentru revenirea la democrație, la eliminarea suspiciunilor, la

repararea [...] nedreptăților flagrante de istorie, nu să le accentuăm”.

Românului patriot, David Prodan, nu îi vine să creadă că ungerii „cer universitate proprie, maghiară”, „autonomizarea județelor Harghita și Covasna”.

Crezul său istoric era că „Suntem un popor european, romanic, multimilenar, sedentar”, că „reprezentăm romanitatea de Răsărit, dacoromânismul, care pornește din Transilvania – rădăcină a poporului român – care iradiază, de aici, prin descălecarea în ambele sensuri, cuprinzând, treptat, istoric, toată întinderea spațiului românesc”.

La 80 de ani, a fost sărbătorit, prilej de aprecieri asupra istoricilor contemporani, asupra arheologilor, scriitorilor și criticilor literari. Este ales membru onorific în „Asociația istoricilor americani”, cum s-a mai spus.

La 90 de ani, „o vârstă nesperată”, David Prodan recunoaște „ajutorul și nădejdea” care au fost înmănunchate în soția lui, Florica Vlădescu, învățătoare, cu care s-a căsătorit în 1940, conviețuind 60 de ani. Evocându-i personalitatea, istoricul se lasă pradă amintirilor care constituie „calvarul vieții ei”, „infinitul [...] devotament”, pentru care, generos, spune: „Să-mpărțim frățește și meritele și mândria, cum am împărțit o viață bucuriile și amarurile”.

Ultimul capitol al *Memoriilor* prezintă toate marile personalități pe care David Prodan le-a cunoscut și le-a apreciat, cu care, adesea, s-a confruntat.

Cele șapte anexe încorporează cuvântări, articole, scrisori, încheindu-se cu *Oferta* pentru Editura Enciclopedică, spre publicare a *Memoriilor*.

Postfața, semnată de Aurel Răduțiu elogiază pe unul dintre cei mai mari istorici ai României, care a avut „răgazul de a privi în trecutul propriei vieți” de 92 de ani.

Aurel Răduțiu consideră că *Memoriile* constituie „o pauză activă într-o viață de muncă ce s-a cheltuit fără vreo

*„Frumosul rănit de sabia realului”
(eseuri, cronici literare, interviuri)*

abdicare de la masa sa de lucru”, când „dobândește sensul eroic al vieții”.

VIII. Scriitori hunedoreni

1. Eugen Evu, *Port rănile tale*

Debutând în revista „Familia” cu nouă poeme – în 1970 –, Eugen Evu a fost elogiat de către Ștefan-Augustin Doinaș.

Editorial, a debutat, prin concurs, la Editura Facla din Timișoara, în 1974, cu volumul *Toate iubirile*, după care au urmat nenumărate altele.

A înființat cenaclul literar „Izvoare”, devenit „Lucian Blaga”, apoi „Dan Constantinescu”. Din 1981, este membru al Uniunii Scriitorilor. A înființat primul săptămânal de Hunedoara, ziarul „Renașterea Hunedoarei”, a fondat revista de literatură și artă „Provincia – vitraliu hunedorean”, devenită „Provincia Corvina”, iar în 1998, a fondat revista „Semne”, transferată, ulterior, Editurii Emia din Deva.

Eugen Evu este depozitarul numeroaselor premii I și II obținute atât în țară, cât și în Germania, pentru numeroasele sale volume de poezie și proză, îngrijind apariția, în 1995, la Editura Călăuza, din Deva, a volumului *Avram Iancu. Ghinda și sabia: jurnal de război cu ungurii*.

Laurențiu Ulici, în *Literatura română contemporană*, apărută la Editura Eminescu, București, 1995, stabilește temele și motivele liricii lui Eugen Evu: „energetismul ardelenesc, îmblânzit de o undă elegiacă și patosul introspectiv ținând o identificare de sugestie mesianică...”

Volumul *Port rănile tale*, apărut în 2003, la Editura Cogito, este apreciat atât la Paris, cât și în țară. Dubrunquez surprinde energismul „de viziune deopotrivă duioasă în această lirică, purtată de o istorie întregă, hrănită pe antice sentimente, ca și de emoții provocate de lumea contemporană”, iar Al. Cistelean recunoaște că „Religia lui Eugen Evu e una transilvană, pornită pe sacralizarea peisajului și a istoriei, de care poetul se apropie înfiorat și pios ca de un

„Frumosul rănit de sabia realului”
(eseuri, cronici literare, interviuri)

altar; peisaj sfințit în transfigurare [...]; limbajul sarcastic, coroziv [...], folosit [...] pentru aceeași pictură a cotidianului ce și-a pierdut registrul exultant...”

Volumul se deschide cu o poezie dedicată lui Eugen Evu de către fratele-poet, Ion Evu, *Neantul aparent* și se finalizează cu poemul *Port rănilile tale*, care dă și titlul volumului.

Arta poetică deplânge pierderea umilită a „Frumoasei flori” în „smârcurile terne” de ura care „se agită/ Fugara-i nălucire s-o înghită [...]/ Prin născociri și vrajbe s-o supprime...” Poetul trăiește drama artistului ignorat și neînțeles de lumea comună care „își transferă/ Gloria sacră”. Îl recuperează, însă, „Total, ce-l iubește și îl iartă”.

Eul liric învinge în confruntarea cu moartea, ferindu-se „fulgerat de atingerea ei/ într-o metaforă inuman de frumoasă”, care a devenit „o carte”. El a iubit „hermeneutica gramineelor”, „Duminica inimii”, „cuvintele”, „vibrațiile ninsorii”, „înduioșarea”, „metafora de aur jucăușă”, „complicitatea umbrei”, iar „felurimea acestor păcate/ Sfințitu-i-au iubirile și-nduioșările toate”.

Conștiința este „suferință cu alăută”, „Divină instanță”, „ultima [...] speranță”, iar spațiul transilvan rămâne „sacrul meu Ardeal”, cu „dor de înviere”.

Unele poeme – multe – sunt izbutite pasteluri, concepute modern. Vom spicui expresii revelatorii: „bujorii [...], mister al unui ultim magician”, „lumina de curcubeu divin”, „micul cosmos, un pridvor cu lună” (*Culori de Rusalii*), „pruni [...] bolnavi de floare”, „Valea cea însubțiată”, „izvoarele retrase”, „sub păduri mă strigă drumul”, „floarea și-ar visa parfumul”, „dușmănoasă ninsoarea”. Sau „muntele răsturnat în oglindă soarbe răsăritul”, „soarele de aur, o ghindă”, „zeul vibra-n semințe” (*Sanctuar viu*), primăvara se-ntoarce-n suflet vinovată”, „înfloririle-apriline”, „pansamentele rupte ale toamnei ard”, „apa jalnic cântă”, „nourii se duc îngândurați”, „grâul clatină lumini”, „norii, fluvii”. (*Mă voi duce*)

Din multe poeme transpare iubirea, de cele mai multe ori, contorsionată de greul despărțirii și al depărțării: „Întrezărind norocul, crezui că ne-am iubit”, „Doimea ființei mele se-ntregise”/ Cu-a ta lumină”, „Am trăit eroarea de-a fi cel iubit”, „Devorați de iubiri care nu ne-apartin”, „reciprocitatea/ vremelnic ne lua în stăpânire”, „aproapele-n departe să-l găsim”, „sfășietorul meu dor de tine”, „îndepărtarea mi te-a adus, între timp mai aproape”, „«adio» înghețându-mi pe buze ușor”, „suspîn și uitare”, „ți-ai uitat sufletul într-al meu”, „am continuat să trăiesc murind pentru doi”.

Poezia este adesea transfigurată în metafore simbolice: „Tu, prealumina mea [...] / Paloarea pielii, poezie, / Cămașa îngerului vie, / Zeu înzăuat ce va să vie...” (*Cântec*) sau „cuvinte, vor să fie/ În devenirea pururi creatoare”, „gândul meu, poem transfigurat”. În *Somație*, poezia e definită ca „o lamentabilă criză, / reminiscență din făptura primară”, ca „discursul lacom de sine”, pe care „Dictatura Conștiinței ar ucide-o”.

Transilvania/ Ardealul rămâne constant vie în opera poetului. Astfel, în *Poem Transilvanie*, „zeul” stă „cu umerii pe munte”, „pădurile tresar subpământene”, apele murmură în „cânt vrăjit [...] ocrotitorul vis dintotdeauna”. Poetului, „munții Transilvaniei” îi sunt „mai vârstnici frați” și „Ofrandă vremii ultim închinată/ Izvoarele montane din Ardeal”.

Transilvania este „cuib în piatra lacrimii vibrație”, „dezmiardare tandră”, „memorie care luminând îl naște pe poet”, „cartea” lui, „Adânc în sus al îndurării sacru”.

Un număr de poezii se constituie în adevărate rugăciuni sau aspiră spre sacru: „naos de suspine”, „Lumina Ta reînfloreste-n mine” (*Naos*), „Doamne, pridvor peste larg/ Fruntea mi-o saltă spre lume”, „Maica-nvierii”, „Nu mă lăsa pradă urei, / Nici preaiubirii lor, Tată” (*Rugăciunea nouă*).

Poetul face și câteva dedicații lirice fratelui său, constatând „ce bătrână-i doina ce prin frunzare plânge”, „cât

dor de înviere prin sacrul meu Ardeal!” (*Pământean*). *Vagneriană* o dedică lui Al. Cestelecan, *Aura fisurată* lui N. Szekely, iar *Brâncuși văzut de fulgere*, „marmurierilor simerieni”. Alte poezii dedică unor personalități dispărute: Șt. Augustin Doinaș, V. Isac, Marius Tupan, precum și memoriei tatălui său.

Dominantele poeziilor din acest volum rămân: meditația gravă asupra vieții, a morții, a istoriei, a timpului, toate îmbrăcând haina poeziei moderne, stilul neologic, metaforic și simbolic, căci „numai cel [...] supus încercărilor are șansa de a se salva prin conștientizare și decizie proprie...”

2. Iv Martinovici, *Întoarcerea la Nausica*

Stabilit la Hunedoara, cu familia, din 1942, Iv Martinovici onorează catedra de limba și literatura română între anii 1948 și 1955.

În paralel, a desfășurat o prodigioasă activitate literară, fiind, din 1961, membru al Uniunii Scriitorilor. A condus mai multe reviste în țară, iar la München, a fost directorul revistei „Observator” (1990).

Poezii i-au apărut lui Iv Martinovici nu numai în țară, ci și în Iugoslavia, Rusia, Gruzia, Germania, Bulgaria. Pe lângă numeroase volume de poezie, a scris trei cărți de proză și cinci volume de traduceri din literatura indiană, chineză, franceză.

Radu Ciobanu îl percepe drept „un solitar”, „un perpetuu singuratic”, dar „cu o acută conștiință a propriei valori, iritantă pentru mediocrități”.

Cornel Regman aprecia, în revista „Astra”, nr.3/1977, volumul *Întoarcerea la Nausica* pentru „abolirea existenței mitice, ca și amintirea sau rechemarea unor paradisuri pierdute”, cum ar fi „raiul primordial al copilăriei”, „peisajele” cu „putere magic-enigmatice”.

Prima parte a volumului *Nausica*, abordează, din multiple perspective, erotismul, după ce evocă „bunul pământ cu arome multiple”, „câmpia [...], landa [...]/ cu ierburi și maci”, „ploile rezezi de vară”, „Casa Părintească”, „iele”, „parce”, „păduri bântuite de octombrie”, „frunze în mute spirale”.

Astfel, iubita este intuită după „semnul de aur” al pasului, după „silueta ca o flacăra albastră”, după „ochii mari deschiși de zboruri discrete” (*Pe sideful frunții îmi gravez chipul*), după „surâsul [...] de fecioară [...] abia descifrat”, după „vertebrele brațului [...] de zburătoare plâpândă” (*În lăuntricul foc...*), după „superbul [...] trup de fecioară” (*Totul e dans din începuturi*). Îndrăgostit, eroul liric îi cere: „Vino, să împărțim darul acesta/ Dacă pentru mine ai fost făcută”, alteori „cuvântul/ Rămânea mut”, „gesturi inițiatice pregătesc calea” norocoasei, iar ea îl așteaptă să-i cadă „ca umbra la picioare”, pentru că făptura ei „se alcătuieste în frumuseți nepieritoare” și „în sărbătoare clipa se zămislește” la „apropierea” ei „fragilă fugară” de „Nefertiti”.

Iubita însăși aude numele iubitului șoptit de pământ, de aer, de apă și își purifică țesuturile în așteptarea celui „hărăzit”, fără vârstă, fără nume, dar pentru care „a fost făcută” – ca în mitologie.

Trecând „cu pași de regină”, ea îi „respiră aerul” cu „trup fericit de ursitoare, clepsidră” (*Respiri aerul meu*).

Valorificând mitul lui Laocoon, despre preotul lui Apolo, din Troia, sugrumat împreună cu fiii săi de șerpii trimiși de zeița Atena, drept pedeapsă că s-a opus introducerii calului troian în cetate, poetul surprinde, în partea a doua a volumului, ipostaze ale suferinței umane, pornind de la tragedia generată de cutremurul din 4 martie 1977.

Ciclul *Laocoon* debutează cu *Moartea lui Orfeu*, dedicată poetului A. E. Baconsky, în „zbor căzut” și continuă cu alte poezii dedicate victimelor acestui cutremur: *Moartea fecioarelor* „ca două semne de mirare sfântă”, „nebănuite

„Frumosul rănit de sabia realului”
(eseuri, cronici literare, interviuri)

fântâni”, „nestemate licori, parfumuri/ râvnite de zei”, „două minuni” din care nu au mai rămas decât „două mirări de gheață, două zboruri/ de gheață albe, plutind pe ceruri căzute”. Fiorul dramatic al morții planează asupra unor destine frânte.

În acest context de coșmar, poetul se autodefiniște: „sunt omul-spaimă [...] / fără vârstă încolțit de câini [...], de urlat [...] / sunt smuls, fragmentat între/ canceros prolific [...] / suspendat între două, între nouăzeci și nouă/ de hăuri [...] / un ospăț oferit vuietoadelor...”

Atmosfera apocaliptică este intens „refăcută”: „zodia a orbit, ochiul timpului/ albastru se întunecă și simt vântoasele [...] / pleoapa s-a veștejit”, „roșul buzelor curge prelung”, „lunga, ireversibila prăbușire”. „Absența încet/ te cuprinde”, „frumoasele cicatrice au rămas ca două roze”, „silueta de-a clipă”, „steaua pe care mă aflu e bântuită de marile vânturi”, generând „coșmar”, „dementă amăgire” și îndemnul „salvează-te...”

Chiar titlurile poeziilor au tentă dramatică, precum *Coșmar*, *Strigoi*, *Strigăt perpetuu între două guri* etc., iar structurile poetice întrețin această atmosferă: „abisul [...]”, „oarbele mâini”, „țarm contorsionat”, „În zadar, totul e în/ zadar”, „azur neregenerat”.

Speranța, însă, „moare ultima”. De aceea, poate, din ultimele poezii se prefigurează, simbolic, optimismul atât de necesar „supraviețuirii”: „izvoarele se înmulțesc”, „un soare enorm”, „o cale superbă”, „nu mă dau învins”, „va fi o zi în care vom redeveni arbori, păsări înțelepte, roci [...] / vom reface drumul...”, „născânde stele/ se vestesc la capăt larg de drum”.

Iv Martinovi reușește – așa cum și-a propus – ca mănunchiul acesta de versuri simbolice să fie o „posibilă și necesară revenire la limba poeziei”.

3. Valentin Tașcu, *Defăimarea bătrâneții*

Născut la 23 ianuarie 1944, la Petroșani, poetul Valentin Tașcu a absolvit Liceul la Alba Iulia și Facultatea de Litere la Cluj-Napoca.

În 1967, a fost cercetător științific principal la Institutul de Lingvistică și Istoria Literaturii „Sextil Pușcariu”, apoi, din 1989, cercetător al Casei de Editură „Atlas-Clusium”.

Debutează publicistic în 6 iunie 1968 în „Tribuna”, iar editorial cu volumul *Incidente* (1975).

Pentru volumul *Poezia poeziei de azi* (1985) a obținut premiul Asociației Scriitorilor din Cluj-Napoca.

Mai spicuim volumele de versuri *Dimineața amurgului* (1994), *Școala morții* (1997), precum și antologia bilingvă româno-spaniolă *Cuba – o jumătate de secol de poezie și singurătate*. De altfel, poetul, atras ca de un miracol, a vizitat de mai multe ori Cuba.

Volumul *Defăimarea bătrâneții* a apărut în 1998, la Editura Albatros și se structurează în patru secvențe lirice: *Semne de taină*, *Anatomia senectuții*, *Degradări* și *Aproape funebre*.

Atât titlul, cât și secvențele menționate dezvăluie o dramatică și prematură abordare a senectuții.

Sub raportul prozodiei, discursul liric îmbracă haină modernă și abordează, prea devreme pentru vârsta poetului la acea dată, o temă general – umană, precum meditația profundă privind trecerea ireversibilă a timpului.

Prima parte conține 22 de poezii și debutează cu poemul *Memorie*, care evocă anii când eul liric era deranjat de „obrazul întins și pielea prea fină”, încercând să-și fardeze „tinerețea” tulburătoare cu „riduri la ochi și cute pe frunte”; „barba prea neagră o albeam cu spumă”, pentru a obține o „altă figură, sobră și calmă”. Concluzia este, însă, antinomică: „Prea tânăr – uram tinerețea pe cât o IUBEAM”.

„Frumosul rănit de sabia realului”
(eseuri, cronici literare, interviuri)

La 33 de ani – „anii trăiți de Iisus” – și-a „plâns de rușine și milă viață”, constatând: „... sunt blestemat să primesc/ și să port/ greaua povară a vârstei...” (*Spectrul*)

Două poezii, cu același titlu, *Les filles*, evocă „pe cele de-atunci”, eroul simțindu-se neschimbat, pentru că „sigur se află o parte din mine/ cel de demult ADESEA”, având în vedere că pe cele de acum „tu le mai minți”, dorind ca „vremea mai bine pierea”.

În alte două, *Les femmes*, poetul constată cum „s-au trecut, deși mai trec/ damele după iubit”, „se mint și se dezmiardă”, că „e-atâta toamnă/ în umedul AMURG”.

Dezbătrânirea (deja?) propune ca „zilele toate [...] mult mai ușor să le dai altcuiva”, fiindcă „Vremea, și una, și alta, se scurge...”

Senectutea duce la concluzia că „GREUL total e să nu mai iubești” și la spaima că „ultima iubire nu se mai arată” (*Ultima iubire*).

Ultimul dans surprinde o respingere a trecerii timpului de către tinerețe: „cel tânăr nu crede [...] / că [...] pasul său molcom va fi”, „nu vrea să afle că vremea/ îi trece”.

Chiar unele titluri de poeme sunt simbolice: „Numărârtoarea inversă, *Fotografii*, dacă avem în vedere secvența precum: „AERUL lor cel vechi”, „nimic mai ascuns în NIMIC”.

Anatomia senectuții presupune să analizăm *mâna* care tremură, *urechea* care „prinde semnale mai greu”, *gamba* și *coapsa* care „gâfâie [...] și tremură”, *ochii* care „nu pot reține [...] / ci numai o lumină/ a clipei ce-a TRECUT”. *Privirea* încearcă – reușește oare? – „să se-amăgească”, *auzul* „n surde tristeți S-A PIERDUT”, iar *puterea* „o vezi tot mai slabă”.

Ciclul *Degradări* surprinde, nu fără emoție, cum „se stinge amintirea” și cum „ce era frumos/ posomorât se face și palid”. A se observa alegerea unor cuvinte prin care se reconstituie o atmosferă sobră, descurajantă.

În *Spectrul final*, eul liric își reproșează că „timpul l-am lăsat/ prea liber și [...] a trecut”, că „pustiit devine tot”.

Ca măsură de precauție rămâne *Preîntâmpinarea*: „lasă-te în voia căderii [...] și fă-te c-ai vrut să săruți/ întotdeauna pământul”, „Prefă-te absent”.

Discursul din poemul *Dinlăuntru* dă alte sfaturi: „poți să ascunzi tot răul ce știe să roadă”, „Ce bine-i cu tine să știi să vorbești/ seara, noaptea”.

Volumul se încheie cu ciclul *Aproape funebre*, care exprimă gradul înalt de disperare a eului liric.

De remarcat modul surprinzător de realist al constatărilor: „tot ce e pe trup să se-nvechească/ [...] / Oglinzi dușmane te-nconjoară tot mai des/ și cel dintâi sicriu sunt ele [...] / ochii cei vechi uimiți,/ [...] ochii cei noi [...] / îți par și sunt/ indiferenți [...] / nici nu mai auzi / decât ce nu se-aude” (*Rușinea*). La fel în *E timpul*: „Renunță să mai fii altfel decât singur [...] / e mult mai adânc/ să ai nostalgiei decât nedemne eșecuri”... Atmosfera disperată se menține și în *Realitate funestă*: „mă uit la mine și mă doare/ cum voi pleca aproape singur/ cu trupul obosit și ros de boli murdare” sau în *Repetabila stingere*: „zăpada ființei acoperă totul cu alb/ când, de fapt, în negru se-mbracă/ tot ce e viu...”

Oglinda scoate la iveală o altă dramă: „de-o vreme, refuz să privesc/ privirea celor ce știu/ [...] ce-o să se-ntâmple...”, iar *Spectrul fatal* este cel mai deprimant, având în vedere faptul că „Nimic nu e înainte, prea mult înapoi [...] / Exact ce e sigur în urmă se lasă uitării”, „mult mai multe, dar goale MORMINTE”.

Ciclul ultim se încheie cu poemul *Pragul* (titlu foarte bine ales!), care surprinde „o minciună a tot ce gândește eroul despre „temeri și spaime”, pentru că „e [...] FOARTE BINE” când „târziul vine”. Oare de ce?! Desigur pentru că pune punct suferinței trupești și sufletești, ne eliberează de tot ce ține „de o mână de țărână”.

Fiind dominate de o „tristețe iremediabilă”, cum ar fi spus Topârceanu, poemele lui Valentin Tașcu renunță nu

„Frumosul rănit de sabia realului”
(eseuri, cronici literare, interviuri)

numai la prozodia clasică, ci și la podoabele stilistice, considerate – probabil – inutile în aceste circumstanțe.

Rămân, totuși, simbolurile, o mare întinsă de simboluri și metafore menite să reconstituie o complexă stare sufletească măcinată de meditații profunde pe tema senectuții: „somnia”, „visul”, „zarea vârstei”, „ochii memoriei”, „saltul în gol”, „târziu”, „anii clocotului viu”, „pustiul”, „taină”, „pomenirea”, „foamea”, „dor de odihnă”, „seară”, „toamnă”, „iarnă”, „dans”, „liniște”, „altul”, „numărătoare inversă”, „rost” etc.

Reușite antiteze inundă marea de simboluri și metafore: „*Ele te-nalță, tu te cobori*”, „*Pare și jalnic și vesel*”, „femeia aceea de mare și veșnic *păcat*/ devine o palidă *SFÂNTĂ*”. Li se alătură numeroasele enumerații care surprind variatele fațete ale existenței umane.

Lexicul, luat din sfera trecerii timpului, a senectuții accentuează drama eului liric, potențând sentimentul senectuții, pentru a-l face cât mai credibil sub pana unui talentat poet.

4. Mitroi Tomulescu – Cremenari, În căutarea fericirii

Învățătorul Mitroi Tomulescu-Cremene (1904-1990), cu un real talent poetic, încearcă – și reușește – sonetul, această încântătoare poezie cu formă fixă despre care însuși autorul volumului spunea confesându-ni-se: „Mi-a plăcut această formă de exprimare [...], pe care am adoptat-o în încercările mele”. Apoi, adaugă: „M-am apucat mai insistent de versificație târziu [...], în plină perioadă de senectute [...]. Dacă, scriind aceste versuri, am fost sau nu «poet», numai așternând pe hârtie [...] sentimentele mele solitare, nu am fost ispitit să afl...”

Din corespondența sa cu fostul său profesor de limba română de la Școala Normală din București, rezultă aprecierea fostului magistru: „M-a surprins talentul dumitale poetic.

Versurile [...] sunt veritabile poezii care ar merita să fie publicate, pentru că exprimă [...] sentimente sincere, nobile [...], așa cum curge apa unui limpede izvor...”

Valeriu Bârgău observa că „sonetele sunt atent lucrate”...

Volumul, apărut la Editura Călăuza din Deva, cuprinde zece capitole și însumează peste 130 de sonete, capitole care cunosc o propensiune: *Flori târzii*, *Identitate*, *Eternul sat*, *Portrete sentimentale*, *Vis și realitate*, *Viața în oglindă*, *Trenul albastru*, *Scrisori către Dumnezeu*, *Scrisori cu adresă*, *Scrisori fără adresă*.

Ne vom opri asupra celor mai reprezentative sonete, deși toate au o certă valoare artistică.

Mărturisire neagă cu modestie autorului calitatea de poet: „nu sunt poet...”, dar ideile, sentimentele și gândurile le-a „sculptat în chip de poezie/ Ca o statuie de-un profan lucrată”. Tot modest, autorul neagă și ipostaza de „visător” a poetului care și-a „zidit simțirea” în „versuri”.

Flori târzii, un titlu metaforic, apar „în serile gândirii” cu „parfumul lor” considerat „opiul amăgirii”.

Îndrăgind visarea, poetul a „șlefuit cu trudă [...], ca pe un diamant cuvintele, pentru a fi găsite de „urmașii [...] nepoții sau vreo rudă”, dacă nu cumva vor „avea o soartă și mai crudă...”

Munca poetului, pentru a găsi – din noianul de cuvinte – pe acela „ce exprimă adevărul”, transpare din expresii precum: „mi-am revărsat gândirea-n reverie”, „să simt dulceața vieții, nu otrava”, „ca un bijutier ce șlefuește cristalele din pietre prețioase”, „le meșterește”, „le-am șlefuit cu trudă, greu”, „am cizelat...” pentru a deveni „pietre rare”, „o bijuterie”.

De aceea, „dorurile” și le-a rânduie adesea ca niște strune/ Cu clopoței la urmă...” ca să uite „o clipă-a vremii nestatornicie”, dorind să picure „în simțuri o narcoză./ Să nu mai simt a vieții tiranie”...

„Frumosul rănit de sabia realului”
(eseuri, cronici literare, interviuri)

Ciclul *Identitate* acuză „hazardul sorții” care „pe unii îi aruncă în bordeie,/ Pe alții așezându-i în palate” și felul în care aspirațiile de a frecventa Universitatea i-au fost obiectiv refuzate de mama: „Tu n-ai vrut, mamă, și aveai dreptate/ Când îmi spuneai că n-ai de mine parte”, rămânând „dascăl de copii, la țară” și fiindu-le „călăuzitor, făclie” și lăsând în urmă-i „o dâră de lumină”.

În ciuda ipostazei de „dascăl de copii la țară”, poetul pătrunde temeinic în „viața cărților”, în „comoara neștiută”, chiar dacă duce o „viață simplă”, viață „modestă, țărănească”.

De anii copilăriei, „faguri plini de bucurie [...]/ Cu viața simplă, dulce și ușoară”, „dragi ca o poveste”, „un basm frumos” ce „astăzi nu mai este”, îi este dor, un dor nebun.

După atâția ani petrecuți în sat, nu-l mai poate părăsi, chiar dacă ar vrea. Îl rețin frumoasa „florărie/ Prin pomi în fiecare primăvară” și „iarba din câmpie”, „verdeața codrului”. (*Nu pot pleca*) La revederea copiilor, părinților le „înflorește chipul ca o floare”, chiar dacă pentru puțin timp.

„Iubirea de-altădată” l-„a ars” cu „torentul ei de lavă” și o consideră „izvorul de otravă” care, „din om întreg te face o epavă./ Îți face rău de care nu-ți mai trece/ Și toată viața inima te doare”. De aceea: „De-aici o-nvățătură s-ar desprinde:/ Să-și țină omul sufletul mai rece/ Când dragostea în inima-i s-aprinde”. (*Învățătură*)

Explicația o aflăm și în poemul *Femeia, eterna poveste*, care l-a dezamăgit pe poet, abandonându-l „în crudă chinuire”. Cu toate acestea, „mâine” se-nchină, din nou, „idolului de aur”, iar „visurile [...] dragi, alese/ [...] stau, pe crucea vremii, răstignite”. Optimist, el credea „iubirea *cupă fermecată*”, din care îndrăgostiții beau „setoși din *dulcea ei otravă*”. Astăzi, a rămas doar „cenușa amintirii”, căci „dorurile nu mai ard nebune”.

Profesorului său îi aduce un pios *Omagiu*, considerându-l „izvorul [...] de-nvățătură”, „sufletesc părinte”: „Din stihuri simple fac această floare,/ Punând simțirea mea în

ritm și rimă/ Din suflet rupte ca dintr-o grădină,/ Din a recunoștinței rădăcină”.

Poezia *Asta-i lumea!* se constituie antitetic: Lumea e „conglomerat de firi amestecate,/ Ce n-are cap, nici judecată n-are”, „atât de multă răutate are”, încât chiar lui Cristos „Azi îi e ascultată vorba creștinească/ Și-o strânge-n suflete ca pe-o comoară,/ Iar mâine strigă: Să se răstignească!”

Tot antitetic, chiar și în titlu, privește poetul *viața* care pe unii „îi ridică sau îi doboară”, „pe unii-i suie, pe-alții îi coboară”, „La unii viața este prea ușoară [...], Pe alții-i ține-n gheare de pisică”, „Pe unii [...] îi răsfăță [...]/ Pe alții îi lovește drept în față”. Singură „moartea face o egalitate”. (*Viața și moartea*)

Dreptatea personificată este „urgisită”, „izgonită”, „respinsă, umilită/ Și, resemnată, plânge în tăcere”, „cade frântă,/ E-nchisă, uneori, în câte-o mapă”, deși „omul cu nădejdea ei s-adapă”.

Sonetul *Răscruce* reconstituie vârsta senectuții: „ca stâlpîi-mpovărați de *sârme grele*” (anii), „chipul s-a schimbat”, „trecutu-i dor”, „prezentu-i plâns [...]/ Iar viitoru-i semn de întrebare”.

Sonetul care dă titlul volumului, *În căutarea fericirii* surprinde eul liric „împins de focul viu al tinereții” în „valorile vieții”, gustând „plăceri ametoare”, „îmbătat cu vin și cu iubire”, alegându-se doar cu „efemere clipe vesele, banale”.

Plăcere simte poetul când se leagănă „în hamacul [...] de vise”, când „gândurile se pornesc hoinare,/ Scoțând [...]/ Comori de amintiri”, când plutește „pe alte sfere”, când reușește să scoată „din suflet gândul disperării”.

Anotimpurile vieții sunt asociate cu acelea ale naturii: „*Copilăria-i primăvara* vieții [...]/ *E soarele* care [...] luminează-n *zorii dimineții*”, „*Vare* [...] e anotimpul drag al tinereții/ Împodobit [...] cu *ani de aur, clipe visătoare*”. „*Toamna* e anotimpul de *maturitate*,/ Când tâmplele încep a fi

„Frumosul rănit de sabia realului”
(eseuri, cronici literare, interviuri)

brumate”, în timp ce „Ca iarna se sfârșește-a vieții scară,/ E anotimp de bătrânețe-amară”.

Omul ca o floare este adus acestei ființe care nu are egal: „o floare în grădină”, „îmbobocește”, „bobocul înflorește”, „floarea râde-n soare”, „parfumul” ademenitor, apoi floarea „Își scutură petalele [...] și moare”.

Viața este comparată, într-o suită de poezii, cu un „album”, cu „un urcuș de munte”, cu „un râu”, cu „un ou”, cu „o piesă”.

În *Dor de București* poetul caracterizează metropola, considerând-o „oraș feeric”, „Cu bulevarde [...], magistrale noi și grandioase”, cu „nopti ce n-au pic de întuneric”, „cu parcurile [...] umbroase”, cu „alei parfumate”, pe unde-și „împletea un vis himeric”. Acum, deși „Bucureștii și-au schimbat decorul”, dorul îl duce să se mai plimbe prin Bucureștiul lui drag „măcar o dată”.

Din ciclul *Scrisori către Dumnezeu* se detașează poeziile *Rugăciune* („mă-nchin pios...” „fac, din credință, pân-la ceruri, scară”, „Tu ești limanul meu”, „Tu-mi dai nădejdi de bucurie rară”, „Tu iartă-i pe aceia ce se-ndoaie...”), *În casa Ta* („Pios stau în genunchi și-Ți fac rugare”, „Pentru păcate eu îți cer iertare”, „aduc prinosul meu de credință”), *Credință și nădejde* („iartă-mi omeneștile păcate”, „mai pune-mi, Doamne, zile la măsură”), *Rugă* („ascultă-mi glasul”, „să nu fiu chinuit de suferință”, „din somnul meu aș vrea să fie/ O scufundare-ncet, pe neștiute/ În noaptea lungă cât o veșnicie”). Toate poeziile ciclului sunt concepute în formă adresată, într-o tonalitate gravă.

Ciclul *Scrisori cu adresă* este dedicat soției, copiilor și nepoților.

Volumul se încheie cu *Scrisori fără adresă*, deși unele îi vizează pe părinți. Altele deplâng „devenirea”satului, care apare ca „o slabă lumânare”, „un biet opaiț”, la care „nimeni nu se mai gândește”.

Ciclul ultim se încheie cu sonetul *În noaptea eternă*, închinat părinților, cu promisiunea de a veni „În cimitir, a

vieții închisoare”. E un gând care „cumplit îl doare”, dar va „coborî” în „noaptea nesfârșită/ Într-o eternă, veșnică tăcere”.

Poetul cunoaște și respectă rigorile poeziei cu formă fixă, în speță ale sonetului (două catrene și două terține), dar, talentat fiind, reușește să asigure fluentă discursului liric prin recurgerea la ritmul trohaic sau iambic, în funcție de sentimentul predominant, și la o măsură constantă a versurilor.

Impresionează lexicul metaforic, tonul calm, grav și demn, varietatea părților de vorbire care rimează îmbrățișat sau încrucișat: adverb-interjecție, substantiv-adjectiv posesiv, pronume personal-numeral, adverb-verb, adjectiv-substantiv, adverb, pronume personal-adverb, adjectiv pronominal posesiv-adverb. Rimele asigură nu numai sonoritate, ci și cadență versurilor.

Așa a lăsat poetul „amintirea” sa tuturor celor ce „mai zăbovesc prin această grădină”.

5. Radu Igna, *Valea proscrișilor*

Deși „scriitorul hațegan” și-a scris cărțile de-a lungul anilor și debutează cu proză scurtă la revista „Orizont” din Timișoara încă din 1986, acestea au apărut după „evenimentele” din 1989.

Scriitorul Radu Igna și-a publicat primele două volume – *Armonia snack-bar* și romanul *Vâltoarea* – la Editura Corvin din Deva, în anii 2000 și 2001, romanul *Valea proscrișilor* la Editura Călăuza din Deva, în 2004, *Cultură și civilizație* – note de călătorie la Editura Signata din Timișoara, în 2002, miniromanul *Nimic deosebit în timpul serviciului meu*, la Editura Modus P.H. din Reșița, în 2003 etc.

Romanul *Valea proscrișilor*, cu titlul inițial *Puntea* a fost scris în 1970 și rescris în 2003.

Valeriu Bârgău apreciază că *Valea Proscrișilor* „e o hală în care ecoul personajelor se amestecă într-un iureș de

*„Frumosul rănit de sabia realului”
(eseuri, cronici literare, interviuri)*

obsedant deceniu cu iureșul sălbatic al naturii, al caracterelor exemplare”.

Conceput în 34 de capitole notate doar numeric, romanul își derulează acțiunea pe un singur plan, încadrându-se – din punct de vedere al prezentării cronologice a faptelor – romanului tradițional, dar „împrumutând” subiectivismul romanului modern, cu accent pe sondarea complexelor trăiri sufletești ale autorului – narator și personaj principal.

Lumea investigată este aceea a învățământului care întotdeauna a „deranjat” pe mai marii țării – ca și astăzi, dealtfel.

Acțiunea acestui incitant roman se petrece în Valea lui Vlad, cu relief și peisaje magnifice, dar mai puțin confortabile – ca să-l parafrăzăm pe Gorun, directorul școlii. „Școală” e un fel de a zice, pentru că localul era cu totul impropriu, iar elevii aveau o foarte slabă frecvență. Clădirea așa-zisei școli era un adevărat „labirint școlar”. La „centru” se aflau bucătăria, o cameră a bucătăriei, alta în care s-a instalat familia Artimon, cancelaria – locuință a directorului – o sală mare, clasa a IV-a, de unde se ridicau cataloagele. Clasa a V-a funcționa în sala de nașteri, la dispensar. Peste punte, era școala veche, construită pe vremea lui Spiru Haret. Grădinița își desfășura cursurile la căminul cultural, iar sus, pe Cârnu, se mai aflau două săli de clasă prin casele sătenilor.

„Începuturile” profesoratului, pentru profesorul de istorie, Cristian Ștefănescu, crescut la oraș, într-un oarecare confort, au fost greu de suportat nu numai datorită condițiilor vitrege în care își desfășura apostolatul, cât, mai cu seamă, din cauza proletcultismului exacerbant „călărind” învățământul, în special, a suspiciunilor de tot felul, a birocrăției exagerate, a delatorilor, a acelu „activist, un ins iscoditor și posac”, numit „stârv” de către învățătorul Aron, fiu nelegitim al unui profesor universitar.

Eroul romanului este singurul profesor calificat, alături de pensionarul Artimon, unchiul directorului, și se adaptează relativ greu la nivelul scăzut de cunoștințe al elevilor,

încercând să-i noteze cu obiectivitate. De aceea, este acuzat că nu știe să „se coboare” la nivelul elevilor.

Paralel cu viața școlară, eroul se confesează, retrospectiv – încă un element modern – în privința familiei. Tatăl, director al unei uzine, a fost în detenție mulți ani, fără un anume motiv; la eliberarea lui, fiul era în prima clasă de liceu, evitat de colegi, care știau că tatăl său era „condamnat politic”. Reabilitat, acesta a fost numit inginer, șef de secție, la aceeași uzină.

Printre intelectualii satului se număra și doctorița, cu care proaspătul profesor s-a împrietenit, devenind intimi până la plecarea acesteia.

„Punctul forte” al acestui sat uitat de lume era „podul”, unde se adunau, în principal, bărbații la sosirea autobuzului.

Reprezentantul puterii locale are un nume predestinat, Scoarță.

Cristian locuia în gazdă la „Măriuța”, amanta bețivului Tirea, care, până când s-a întors el din război, s-a căsătorit cu Ion, prietenul cel mai bun al lui. Tirea nu o putea uita și – de câte ori lipsea Ion – venea la ea.

Deși sigur pe „competența” lui de profesor, Cristian constata cu regret că „foarte puțin fusese reținut din ceea ce expusese cu o zi în urmă” elevilor săi. De fapt, a ajuns la concluzia că „fenomenul era general” și, ca urmare, a încercat să facă vizite la domiciliul elevilor, dar părinții sau bunicii acestora – ignoranți cum erau – nu cooperau.

Disperat, tânărul profesor își găsește refugiu în băutură, la început, dar apoi a învins rațiunea. Între timp, colegul de „muzică-limbi străine și agricultură” a „fost promovat” la județ, într-un „post de răspundere” foarte bine remunerat.

Până la urmă, sprijinit de Vlad Gernemiza, Cristian Ștefănescu a reușit să închirieze casa judecătorului, pentru care

*„Frumosul rănit de sabia realului”
(eseuri, cronici literare, interviuri)*

plătea doar impozitul, fapt ce îi descumpănește pe Scoarță și pe administratorul școlii.

La nunta fratelui „secretarului de la Sfat”, Cristian a cunoscut-o pe Cumbrie, care i-a devenit bună prietenă în timpul cât a stat în acel sat.

Îmbolnăvindu-se grav Gorun, directorul școlii, a fost numit Cristian în locul lui, în cea mai grea perioadă, când se construia localul pentru noua școală, prilej de a nu-și putea consuma concediul, fiind obligat să stea tot timpul pe șantier.

Moartea directorului este asociată cu o natură pe măsură: „un cer negru și greu [...], valuri valuri de ape mocirloase”...

Pentru Cristian au urmat cele mai „pline” zile: pe lângă ore, avea „sarcina” construirii noului local de școală. Aprovizionarea cu materialele necesare construcției o făcea chiar și cu mașina lui, de la depozitul din Deleni.

Compensația venea de la noua „primăvară, cu energii noi, cu [...] pomi înfloriți, cu livezile de pruni”, care „revărsau perdele albe de inflorescențe”, de la pădurile care se „îmbrăcaseră în verde strălucitor”, căci, altfel, se lupta zadarnic „cu morile de vânt”.

Vacanța mare, eroul și-a petrecut-o „la locul de muncă, în urma argumentelor [...] inspectorului Pena”, răspunzând „personal de terminarea lucrării”, pe baza unui „plan de activitate cu termene precise”. I-au fost suplimentate fondurile de la buget. Cea mai devotată colaboratoare a sa era bucătăreasa Katy, care pregătea prânzul pentru meseriași.

La începutul lui august, era „cu lucrările în grafic”. A avut parte doar de trei zile de concediu, petrecute la părinți, în orașul natal.

În oraș, aceleași „rafturi goale și cozi gălăgioase”, „nechezol”... Tatăl său îl sfătuiește să-și ducă „sarcinile la bun sfârșit”, pentru a le arăta tuturor cât de capabil este. Mama, în schimb, i-a promis că se va interesa de o slujbă pentru el, ca să vină acasă.

Când a ajuns în sat, meșterii terminaseră fațada școlii, dar nu mai aveau ciment, iar „holoangării” nu veneau la lucru. A reușit să rezolve totul, până la 1 septembrie.

La oraș, fiind să aprovizioneze școala cu „cartoane, hârtie colorată, pioneze, acuarele, rechizite de birou [...], planșe, mulaje, substanțe pentru experiențe la chimie”, l-a întâlnit pe Aron, care l-a invitat la o cafea.

La 1 septembrie, s-au întors cu toții din concediu, au aranjat cât mai frumos sălile de clasă.

„În ziua premergătoare deschiderii noului an de învățământ”, s-au ocupat de „partea culturală și administrativă”. Totul i se „părea perfect” lui Cristian. A trecut, apoi, prin cimitir, raportându-i lui Gorun că a terminat construcția...

La deschiderea cursurilor, surpriza: „Tovarășul Coțolan Trandafir este un cadru cu un larg orizont politic și profesional, ridicat de aici [...], student în ultimul an de facultate [...]. Tovarășe *director*, [...] succes!” a comunicat „tovarășul de la județ”.

Cristian s-a trezit, din nou, la cimitir, pentru a-i spune adio lui Gorun.

„Într-un timp record” și-a adunat lucrurile, l-a urcat pe Rex pe bancheta din față și a gonit „cu optzeci la oră din Valea ce rosesse [...] la temelia lui, un an întreg, zi de zi, ceas de ceas”.

Romanul este scris într-un stil ironic, autorul reușind să realizeze – cu ochi sigur – caracterele. Astfel, Tirea era „îndrăgostitul exemplar, gata de harță”, iar profesorul „avansat” era „lung și deșirat, în costum negru, exagerat de larg pentru trupul lui slăbănog [...], părul lung, pieptănat peste cap, strălucea, fiind dat din belșug cu briantină”.

Inspectorii: „șeful, gras, cu mustață și ochelari, pe care-i tot apăsa ca să privească pe deasupra lor când ceva i se părea neclar: tovarășul Pena Andronic”; cel tânăr, Nemeș, folosește „o tonalitate dubitativă”, dar fermă: „ia să-i fi atins la

*„Frumosul rănit de sabia realului”
(eseuri, cronici literare, interviuri)*

buzunar, să simtă că în țara asta sunt legi, nu facem de capul nostru...” El „vrea să mulțumească organelor locale, organizației de partid [...] pentru darul minunat făcut copiilor, generația de aur a țării”.

Autorul folosește și autocaracterizarea, în cazul profesorului de muzică-limbi străine și-agricultură: „sunt nativ localnic de aici, de pe vale, niciodată nu am lipsit din satul mei mai mult de o lună, că la armată nu m-au luat, iar liceul l-am făcut la fără frecvență și acum fac facultatea tot la fără frecvență [...], voi fi primul intelectual cu diplomă de aici [...], exceptând copiii domnului Gernemiza...”

„Scoată scăpase [...] de surâsul lui prostit și întinse mâinile pentru a fi strânse de oaspete” sau „eu am atras atenția, dar nu s-a ținut cont”... „Scoată mulțumea pentru apreciere și-l asigura pe noul venit de tot sprijinul organului local din rândul căruia va face și el parte...”

Sau: „cuvintele mult uzate despre sarcini și marile ctitorii, directive și cuvântări, planuri, toate pentru fericirea generației viitoare, care [...] va desăvârși societatea multilateral-dezvoltată”...

Nu lipsesc nici pasajele lirice, menite să immortalizeze frumusețea și măreția naturii: „Luna, ascuțită ca o emblemă musulmană, priveghea Valea”. „Ziua era pe sfârșite, soarele sta sprijinit într-un vârf de deal, aerul rece, parfumat”. „Peste o oră, cenușa nopții va învălui protector Valea”. „Undeva, mai jos, Limpejoara vuia homeric”. „Cerneau ploile de toamnă, o ploaie mărunță, deasă”. „Noiembrie aruncase peste Vale o pânză opac-aurie. Fumurile groase din hornuri luptau să o alunge”. „Strălucea soarele exagerat de puternic deasupra craterului care adăpostește satul”... „Umbrele pădurii dosnice împreunau peste Limpejoara secată de arșița verii, încât [...] noroiul uscat era cenușiu și negru”. „Sta să cadă cerul peste Valea lui Vlad”.

Romanul este și un roman de dragoste, scriitorul reconstituind artistic câteva etape „fierbinți” din existența erotică a eroului. Aflăm, astfel, despre sentimentele lui

Cristian față de domnișoara Sandu-Fenela, care, din orașul natal fiind, îi era „de multe ori parteneră în scurte întâlniri intime” sau față de doctorița satului: „Asta ar mai trebui [...] să mă îndrăgostesc de această domnișoară doctor [...] super experimentată...” „am îmbrățișat-o...”

Legătură mai durabilă s-a stabilit între Cristian și tânăra Cumbrie, tumultoasă, geloasă, dar și tandră: „s-a cuibărit la pieptul meu și am rămas astfel până târziu, când a apărut luna” sau: „Cambrie era în culmea fericirii de când nu mai vedea picior de femeie pe ulițele satului”... sau: „s-a dezlănțuit ca viitura”.

Radu Igna are „stofă” de prozator, operează magistral cu amănuntul – cerință de prim ordin pentru un discurs epic reușit –, cultivă, pe lângă portretul fizic și moral, introspecția și ironia. Nu rareori inserează în discursul narativ hiperbola și simbolul, recurge la planul oniric pentru a crea o atmosferă credibilă, convingătoare.

Personaj-narator, scriitorul reușește să transfigureze artistic o realitate care devine viabilă.

6. Ileana-Lucia Floran, *Pustiul din suflet și Amurgul speranței*

Ca orice valoare, elitele noastre au fost – și sunt – ciclic, maculate, mai cu seamă în acest mediu deosebit de prielnic – tranziția... Alergia la elite proliferază din ce în ce mai acut, drept consecință a mediocrității la performanța individuală.

În contrapondere la elite se situează lumea VIP-urilor, o lume eterogenă, eteroclită și impură, alimentată de politicieni, lume care pendulează între penibil și ridicol, lumea vedetelor de silicon, de impostori într-ale culturii, de infractori cu ștaif...

„Frumosul rănit de sabia realului”
(eseuri, cronici literare, interviuri)

Printre elite – persoane foarte importante, chiar dacă ele nu sunt neapărat „vizibile”, cum se zice azi – se numără și poeta, prozatoarea și directoarea de editură Ileana-Lucia Floran, a cărei aparentă modestie ascunde un adevărat talent literar.

Volumul *Pustiul din suflet*, al câtelea, oare?, ne-o dezvăluie ca pe o prozatoare de forță, capabilă să captiveze, cu adevărat, pe cititor.

Cele zece schițe și nuvela finală care dă și titlul volumului, recrează o lume credibilă nu numai prin transfigurarea artistică a unei realități palpabile, ci și prin varietatea tematică și – mai cu seamă – prin crearea unor personaje viabile, dezvăluind o gamă largă de ipostaze existențiale, cu unda necesară, dar echilibrată, de umor.

Majoritatea schițelor (*Trenul albastru*, *Fără politică*, *Pe strada copilăriei* etc.) reconstituie, subiectiv, întâmplări trăite sau imaginate de prozatoare în varii momente ale vieții.

Alături de confesiune, autoarea recurge și la introspecție, precum în schița *Pe strada copilăriei*: „Privirea îmi alunecă dincolo de gardul care înconjoară curtea bisericii. Tresar! Borna kilometrică este tot acolo. De la geamul camerei mele [...] se vedea până în altar.” Evocarea copilăriei trezește în sufletul personajului-narator amintiri dramatice („imobilul a fost demolat, mama a murit [...] iar universul meu s-a prăbușit”), dar cu sensibilitatea-i debordantă, autoarea evocă natura reconfortantă: „lectura, scrisul, desenul”, „grădina [...] plină de pomi [...] și flori”, „un nuc bătrân, falnic”, „grădina” care „zâmbea”, personificată.

La caracterul modern al acestor schițe – multe autobiografice – contribuie subtilitatea confesiunii, monologul pasionat și nervos prin care personajele caută frenetic „timpul pierdut”, o lume cu un alt sistem de gândire generând imposibilitatea adaptării acestora.

Piesa reprezentativă a volumului rămâne nuvela *Pustiul din suflet*, puternic ancorată în realitatea noastră

postdecembristă, concepută obiectiv, autoarea fiind omniscientă și omniprezentă.

Cele nouăsprezece capitole ale nuvelei închid în sine mai multe existențe, cu accent pe drama lui Radu, cauzată de îndepărtarea Adinei, după primirea „moștenirii”.

Eroul nuvelei, studentul, apoi medicul Radu, ne amintește de Felix din romanul călănescian: sărac, dar cinstit, sincer, suflet cast, lipsit de ascunzișuri rău mirositoare. El trăiește la modul romantic iubirea pură pentru Adina.

Crescută și alimentată din minunatul vis adolescentin, iubirea lui Radu se convertește neașteptat de repede în suferință „dureros de dulce”, în care mâhnirea, incertitudinea, amărăciunea, dezamăgirea se interferează cu iluzia fericirii.

Ambițios – în înțelesul bun al cuvântului – inteligent și muncitor, Radu este exponentul intelectualului autentic, coborât în lumea efemeră și suficientă, dar rămânând – și la maturitate – același naiv, generos și sincer, gata oricând să sară în ajutorul oricui.

Scriitoarea reface o lume meschină, rapace, care și-a pierdut iremediabil însușirile umane, prin plasarea Adinei în... America: „Adina nu a avut timp să vorbească cu mine [...] gândi Radu cu durere în suflet [...]. Gândul ei era la afaceri”... Adina „cheltuise într-o lună mai mult decât ar fi crezut că va avea vreodată...” Iată frânturi din gândirea soțului ei: „Nu ai nevoie de studii, ai cea mai mare companie farmaceutică din lume... Avera noastră, reunită, fără acțiunile societății de avocatură, ne-ar ajunge pentru zece vieți...” „Femeile trebuie să aibă grijă de casă și, mai ales, de copii. Bărbații sunt cei obligați să aducă bani în casă...”, „Mai am câteva detalii de discutat cu tine despre procesul de mâine. Ironia face să fim în tabere adverse”. „Se deschisese moștenirea după domnul Steve și, așa se descoperise că firma era falimentară [...], erau înglodați în datorii...” „A vândut tot, a plătit toate datoriile și a plecat”... „Produsul farmaceutic s-a relansat”...

„Frumosul rănit de sabia realului”
(eseuri, cronici literare, interviuri)

Alături de „pustiul din suflet” al lui Radu, autoarea, cu mijloacele artei sigure, a reușit să-l dezvăluie și pe acela al Adinei, care avea senzația că „oamenii din jurul ei sfârșeau tragic”.

După pierderea soțului, Adina revine la București, dar nu-l caută pe Radu din aceleași rațiuni: „Soarta făcuse ca toți cei dragi ai ei să plece într-o altă lume [...]. Se gândea uneori că era un blestem, că, dacă ar fi rămas cu Radu, ar fi pățit și el același lucru [...], va sta departe de Radu, chiar dacă asta o va face să sufere...” Era „înfrigurată, cu inima pustie”...

Optimistă, autoarea îi dă satisfacție cititorului, aranjând de așa manieră lucrurile, ca totul să se sfârșească aidoma basmelor, cu bine: „Nu auzi ușa. Se trezi doar cuprinsă în brațe...” „Pustiul din suflet” ia, astfel, sfârșit pentru ambele personaje.

Versurile de pe ultima copertă, din poezia *Memoria durerii*, potențează, însă, ideea de „pusti” sufletesc: „E prea târziu/ Să-mi neg viața-ntreagă prin cuvinte.../ Mai am coșmaruri”), pentru a nu ieși „total” din realismul vieții.

Romanul *Amurgul speranței*, apărut în 2011, la propria-i editură, dovedește – în continuare – apartenența scriitoarei elitelor.

Roman intelectualist, profund psihologic și modern, *Amurgul speranței* (titlu antinomic, deoarece știut este că „speranța moare ultima”) este – în același timp – un roman optimist, dacă ne raportăm la fragila pendulare a incertitudinii: „sfârșit sau început”?

De-a lungul acțiunii romanului, „dragostea și viața, albul și roșul, se împletesc precum șnurul măștișorului”, încorporând destine diverse, contradictorii, intersectându-se, căutând frenetic limanul chiar și în „vremi de restriște”.

Scriitoarea îndeamnă la lectură, mizând pe inteligența și sensibilitatea cititorului de a anula „granița dintre ficțiune și realitate”.

Bună cunoscătoare a tehnicii construcției romanului modern, Ileana-Lucia Floran alternează planurile narative, fără

a pierde din vedere aspectele vieții sociale „dinainte și după 1989” – privite cu accente critice, dar nici, mai cu seamă, magma mocnindă a trăirilor interioare ale eroinei principale, „centru” al tuturor evenimentelor.

Sunt abordate – din punct de vedere social – probleme precum educarea „oropiștilor vieții” dintr-o „casă de fete”, în condițiile „dinainte”, goana după bani, familii întemeiate pe alte criterii decât dragostea reciprocă, neînțelegerea corectă a menirii de dascăl, „relații și pile”, eterna imoralitate ducând la răsturnarea valorilor.

Intriga personală, conflictul inexplicabil al eroinei cu mama sa („avusese tupeul s-o contrazică într-un mod nepotrivit”) conduce la descoperirea adevăratei cauze a nefericirii Sadnei, „în camera copilăriei ei”, unde „întotdeauna găsisse alinare”... Nu și de această dată, când se convinsese și mama că „Dinu [...] pare complet «rupt» de familie”.

Pendulând între realitate și vis, într-o stare de reverie, eroina își amintește incidentul de la Casa de fete, unde colega ei, Nina – soție de inspector școlar – practica drept pedeapsă pentru indisciplina fetelor „înfometarea” și „bătaia”, a cărei victimă a căzut Corina, viitoarea ei soră adoptivă; familia Sadnei a integrat-o cu drag în sânul ei, pentru a nu deveni „scursura societății”, cum îi dorea Nina.

Tot în stare de reverie, Sadna evocă destinul tragic al Anei și mamei acesteia din casa „soră”, amintindu-și cinismul cu care privise Dinu această tragedie: „... o fi murit de bucurie că a scăpat de mă-sa!”

Nedreptatea făcută Corinei în anul al III-lea de facultate, la examenul de chimie este o critică indirectă adusă „profesorului dr.Escu”, fost „coleg de grupă cu tovarășa Elena Ceaușescu”, „tobă de carte...”. Acesta a pedepsit-o nemeritat, auzind-o spunând „tobă de porc”. Nimic și nimeni – nici audiența la Minister – nu a putut-o salva până după 1989, când a ajuns „conferențiar universitar și lucra în cercetare”.

„Frumosul rănit de sabia realului”
(eseuri, cronici literare, interviuri)

Secvențele reale se interferează în mintea Sadnei cu imagini bine tănuite în subconștientul său, toate dovedind instabilitatea „postamentului” căsniciei ei cu Dinu – veterinarul dur, „ce părea finuț și manierat”. Se vede că, de fapt, „contrariile se atrag”, deși ea a știut că „nu sunt potriviți”.

Se înțelege că, într-o astfel de căsnicie, tronează „singurătatea în doi”. Această stare, Sadna este decisă să o „discute” cu Dinu după trecerea „magicelor” *șapte zile* asociate cu „șapte coline ale Romei [...], șapte regi legendari, șapte minuni ale lumii [...], șapte înțelepți din vechime, Pleiadele [...], șapte culori ale curcubeului [...], șapte stele ale constelațiilor [...], șapte păcate de moarte [...], șapte virtuți...”

Psihologă fină și răbdătoare, ea speră „într-o schimbare” a soțului, dar nici „nu se va axa pe așteptare. Va trăi...”

Mobilizându-și subconștientul, Sadna și-a amintit prima „întâlnire” cu Dinu, când ea era în clasa a IX-a, iar el le-a spus fetelor că e student în anul al II-lea la medicină veterinară. După comportament, ea l-a considerat „un nesuferit”, promițându-și „să nu aibă de a face cu asemenea persoane”.

Infidelitatea lui Dinu a fost divulgată la nunta amantei lui, iar celelalte tare ale caracterului său, la reacția față de Mia, absolventă de I.D. „Spiru Haret”, dar, mai ales la înmormântarea mătușii lui, când „râdea nepăsător”.

În final, Sadna descoperă că familia ei pusese la cale căsătoria, că Dinu n-o iubea, ci „făcuse un târg” meschin, iar acum, sfida această familie: „Valorile voastre sunt zero!”, „adevărata valoare [...], singura valoare – banul [...]” care „e stăpânul absolut”. Dinu – nefiind un intelectual autentic – sfidează această activitate: „... ați publicat o carte în colaborare. Doctorul și psihologul. Cine credeți că o citește? Alți snobi ca voi”...

Cele două personaje antitetice sunt bine realizate. Sadna (nume izvorât din postura de analfabet a funcționarului public de la primărie) este o fină intelectuală, sensibilă, cu

simțul dreptății și al adevărului, înclinată spre visare, iubitoare de artă, o introvertită, capabilă de mari sacrificii, dar de o demnitate exemplară. Autoarea îi investighează cu înțelegere sufletul, creând un personaj excepțional.

Dinu (nume predestinat – vezi Dinu Păturică) este la antipodul soției, om de acțiune, sfidând bunul simț și sensibilitatea, neatras de artă sau de lectură, un om dur, „tranzacționist” („un soț” cumpărat „cu un teren și o slujbă”), obraznic, sfidător, lipsit de bunele maniere. El constituie „dușul rece”, care o readuce pe Sadna la realitate: „Ruperea asta bruscă îi adusese o pace pe care n-o mai simțise demult”, „abia acum realiza prăpastia dintre simțămintele ei și ale lui”.

Cu mijloacele artei autentice, doamna Ileana-Lucia Floran re-crează o realitate credibilă, câștigându-și un binemeritat loc printre elite, în ciuda vicisitudinilor cotidiene.

7. Maria Vlaicu, *Versuri târzii*

Apărut în 2010, la Editura Multimedia din Sibiu, volumul de versuri al profesoarei Maria Vlaicu respiră profund o viață pleneră, călătorie unică, așa cum rezultă și din motto: „Mi-e dor de ce a fost, retrăiesc ce am trăit cândva și mă bucur intens de fiecare clipă”.

Este și opinia din *Confesiune* a autoarei: „*Versuri târzii* îmi păstrează [...] cele mai puternice amprente ale memoriei afective”; acestea întretes „cu nostalgie imagini dragi ale copilăriei, portretele părinților, reflecții” raportate „la secvențe din opera scriitorului Octavian Paler, gânditorul, eruditul om de cultură”.

Pentru cele mai multe poezii, grafica adecvată temelor este realizată de către artista plastică Mihaela Toader.

În poezia de debut, *Părinții*, aceștia au alura de „sfinți coborâți din icoane”, care „dintre stele” veghează ca fiicele să-i fie „prea-greul mai ușor de trecut”. Este surprinsă existența lor

„Frumosul rănit de sabia realului”
(eseuri, cronici literare, interviuri)

creștinească: „trai creștinesc”, „jertfă”, „evlavie”, trăind „cu credință”.

Recunoștința fiicei se convertește în venerație, în rugă, păstrându-le vie imaginea în inimă și cerându-și ardent iertare.

Mamei se constituie din trei strofe, concepute antinomic: primele două versuri dezvăluie stările sufletești ale fiicei, iar ultimele două se adresează direct celei mai dragi ființe: „te simt mereu alături”, „îți simt mângâietor duiosul cântec”, „te strâng la piept”...

Un cald portret izvorât din inimă îi face, în *Destin*, soțului – pe care l-a iubit o viață – fiindu-i „ca o lumină”, „răspлата rugii”, „un dar al Tatălui Ceresc”, „cu ochi albaștri ca seninul”, „cu gesturi calde și discret”, „având credință-n Dumnezeu”.

Miracol poartă titlul poezia închinată fiicei poetei, valorificând cele mai tandre ipostaze ale unui copil: „îngerul bun”, „bucuria tinereții senine”, „nădejdea bătrâneții”, „fericirea unei iubiri împlinite”, „mica minune a unei vieți fericite”. Urarea din final valorifică atât peisajul terestru: „albul din crin”, cât și cel sideral: „cerul”, „raza de soare”.

Imaginea fiicei – copil se conturează în *Joc sprintar*. Portretul fizic: „mică, gureșă, cu ochi vii de peruzeă” alternează cu cel moral: „jucăușă, bățăioasă, hărnicuță, năzdrăvană, dar și sfioasă”. Citatul din Octavian Paler este edificator: „Timpul inocenței e un paradis pierdut”.

Plecarea soțului printre stele ne-o dezvăluie *Stingerea*, după ce reflectă imaginea fiicei în sufletul tatălui: „ceas sfânt de fericire”, „noua lui iubire”, „mister”, „miracol”. Momentul dispariției este transfigurat artistic prin oprirea timpului: „timpul a stat pe loc”, „la cumpăna vieții”, când „s-a stins lumina vieții din ochii mari, albaștri” și când „El s-a întors în ceruri, în lumea lui de aștri”, pentru că, după opinia lui Lev Tolstoi, „Să mori înseamnă să pleci acolo de unde ai venit”.

Pornind „pe drumul propriei vieți”, în „neașteptatul [...] zbor”, Maria Vlaicu reconstituie momentul în *Desprindere*, versuri intimiste de o reală vibrație: „lăsam cu

nostalgie căminul scump și drag./ Și neasemuita mea copilărie”.

Satul – cu tot ceea ce avea mai frumos – rămăsese departe, declanșând în sufletul adolescenței de odinioară nostalgie: „Oare-a-nflorit și-n acest an caisul?” „Lumea trăită-n sat” era „miracol” ca și „mirosul dulce de grâu copt”, „pâinea caldă”, „laptele ce-a dat în foc”, „îmbrățișarea apei”, făcând-o pe femeia matură să se simtă „copil pentru o clipă”.
(*Reverie*)

La *Revenire*, după ani, în „cuibul natal”, adulta nu a mai recunoscut „căldura de sat patriarhal”, căci „și portul dispăruse”, „treceau străini localnici purtând haine domnești”, semn că „sătucul [...] e azi ca toate celelalte”, cu „bodegi, hanuri, buticuri/ Unde se vând, zilnic, multiplele nimicuri”.

A mai rămas, însă, „biserica din sat./ Lăcaș străvechi și sacru de caldă rugăciune”, cu „Altarul Sfânt”, cu „Icoana Maicii Sfinte și a Blândului Său Fiu”, cu „Icoane cunoscute din fragedă pruncie”, care aduc în actualitate „Slujbele de Paști și de Crăciun/ De pregătirile aprinse de-acasă, din ajun...” (*Biserica din sat*)

„Apuse amintiri” impregnează și poezia *Interogație*, pusă în paralelă cu observația lui Octavian Paler: „Nicăieri nu ne vom simți mai acut vârsta decât acolo unde am copilărit”.

Reflecție reconstituie un reușit autoportret moral: „Să prețuiesc iubirea [...], prietenia”, „să iert”, „să nu judec pe alții”. Sau: „Am detestat minciuna, șantajul [...], căderea în necinste și ipocrizia [...], trădarea”..., pentru a conchide: „Făcând bilanțul vieții, norocul mi-a fost darnic/ Și-am marea mulțumire că n-am trăit zadarnic”, poeta acceptând cu seninătatea înțelepciunii vârsta: „Trăind în slujba școlii câteva zeci de ani, / Mă număr și eu, azi, printre distinșii veterani”.

Un alt impresionant autoportret se conturează în *Identitate*: „Sunt o ființă efemeră”, „o pasăre”, „o flacăra ce arde”, „un nume ce rămâne”, „o cheie a unui cifru secret”, „o sămânță”, „un rod al nostalgicului [...] sat”.

„Frumosul rănit de sabia realului”
(eseuri, cronici literare, interviuri)

Un original pastel dedică Maria Vlaicu Mureșului care „alunecă” prin sat liniștit, uneori, altădată cu „ape-nspumate-nvrăjbite”. Personificat, „fratele” Oltului „mângâie pruncii [...]”, strânge tristeți adunate în cântec”.

Poeta revine, apoi, într-un *Extaz existențial*, pentru a completa fațetele eului liric: simt, percep, văd, aud, ascult, cunosc, caut, admir, cânt, mă bucur, sufăr, dorm: „Trăiesc fascinată, cu toate simțurile mele MIRACOLUL acestei vieți”.

Valorificând o maximă a părintelui Arsenie Boca – pentru care, dintotdeauna, și-a manifestat via admirație – poeta îl vede pe „omul vertical” ca pe „o cruce/ Emblemă a suferinței milenare./ A mântuirii [...] / A-ntoarcerii acasă, în astral”. (*Crucea*)

În *Versuri târzii*, eul liric, deși evocă numeroase ipostaze ale propriei existențe, trăiește cu maximă intensitate vârsta senectuții, când „timpul se comprimă”, „se destramă”, „orizontul vital se îngustează”, „memoria trișează”, „speranțe, visuri, planuri mereu se estompează”, „suferi în tăcere”, pentru că se apropie „liniștea finală de ființă temporară./ Un decăzut din drepturi, ieșit din timp afară”...

Din meditația dramatică asupra cursului existențial, poeta trece la *Ultima rugăciune*, amintind de suita de *Psalmi* care s-au scris de-a lungul timpului. Primele trei catrene debutează cu ruga „Dă-mi, Doamne, puterea să mă rog”, „curajul să-mi accept neputința”, „tihna”, „Dumnezeiasca [...] iertare”. Ultima strofă repetă expresia „Îți mulțumesc, Doamne”, eul liric fiind recunoscător pentru „binele primit”, pentru ceea „ce cu înțelepciune” i s-a „luat”, pentru ceea ce i-a fost „lăsat”, ca „Și pentru marea fericire de a fi existat”.

După un intermezzo liric în proză, *Mi-e dor...* și *Acrostihuri pentru prieteni*, volumul se încheie cu un catren intitulat *Final de timp*, pe care îl prezentăm integral: „În vremurile noastre trăim primejdios./ Potențiale riscuri ne pândesc./ Toți suntem vulnerabili, pericolele cresc./ *Salvați vom fi doar printr-un plan ceresc*”.

Nota dominantă a versurilor din acest volum rămâne grava meditație asupra existenței, dublată de o melancolie demnă, cu irizări de stenic optimism.

Nu putem încheia fără a surprinde darul și harul sensibilității, capacitatea plasticizării ideilor și sentimentelor în bună relație cu un stil sobru, cu descrieri simple, chiar dacă încorporează colorit și expresivitate.

Cum spunea Cehov, imaginea artistică i se oferă cititorului „dintr-o dată, într-o clipă, creând o atmosferă ca stare de spirit”.

8. Amelia-Maria Stanca, *Pe tărâmul adolescenței*

Cartea cu titlul de mai sus – în ediție bilingvă româno-engleză – îngemănează 58 de poezii ale adolescenței anilor 1972-1975, care, elevă fiind la Liceul de Artă din Deva, și-a manifestat sensibilitatea și pe tărâmul poeziei. Din păcate, a abandonat arta, în mare parte.

Volumul, apărut în 2002, la Editura Cetate din Deva, este prefațat și tradus în limba engleză de către prof.dr.Iolanda Iacob. Prefața, *Darurile poeziei* este un elogiu adus „harului călător prin gura de rai, cu care îți alini setea de frumos [...]”, pentru a conchide: „Ne hrănim cu darul poeziei, darul lirei [...], chemând către descoperirea de sine...”

Lucia Liciu, marea ziaristă cu suflet de poet, a prezentat volumul în paginile „Cuvântului liber”, îndemnând la lectura acestuia, „pentru ca să-„ți zidești în suflet tristeți și bucurii, toamnă și frunze în rugină ori codri prea tineri, vibrând cu ciripit vesel”, [...] „Amelia-Maria Stanca și-a regăsit adolescența, în toamna [...] când trecuse pragul verii în ani [...] pentru harul ei de atunci, pentru încurajarea de acum”.

În pragul adolescenței încorporează versuri care i-au vibrat în suflet adolescenței de odinioară și se constituie într-o „carte de suflet”.

„Frumosul rănit de sabia realului”
(eseuri, cronici literare, interviuri)

Volumul debutează, cum era și firesc la acea frumoasă vârstă, cu poemul *Primăvara*, când „A nins cu flori de meri și de caiși”, „cu floare și cu prietenie”, „cu ropote de lăcrămioare”, „cu gânduri sincere și poezie”, pentru a se încheia cu *Toamna*, când „Arama plopilor [...]/ Se tulbură iar în sclipiri ciudate”, toamna cu „straniul covor de frunze moarte”, cu „plumburiul cer”, dar, când „Belșugul holdelor în cară trece...”

Autodefinindu-se „copilul anotimpurilor”, Amelia-Maria se identifică și cu „copilul răsfățat al florilor de liliac”, „al soarelui de primăvară”, dar și „al toamnei”, care îi amintește de „despărțirea frunzelor de crengile neliniștite”, generatoare de melancolie.

Plină de stări sufletești contradictorii, adolescența revine la primăvară, definind-o drept „gingășia cu care [...]/ Au înflorit merii”, cu care a învăluit-o „soarele”, când i-a „zâmbit cu tristețe ascunsă” (*Definiție*) și „a explodat [...]/ Din lacrima moleculelor de zăpadă [...]/ Din zborul păsărilor ce sosesc,/ Din logosul firelor de ghiocci/ Cu care s-a făcut lumină în sufletul meu”, în timp ce toamna, pașii o poartă „peste frunzișul adormit [...], peste covorul ruginit”, răscolind „frunzele pașnice de aramă/ Și omoară tot ce-a mai rămas/ Din frunze și din toamnă”. (*Jertfa toamnei*)

Iarna îi aduce în dar „liniște/ Și gânduri clare ca oglinda ei./ Nopti de tăcere îngropate-n vise./ Nopti de iubire ninsă”.

În altă ipostază, adolescența îl îndeamnă pe călătorul obosit să guste „mireasma florii uscate de busuioc”, fiindcă „aduce noroc”. (*În casa bunicilor*)

Regretul copilăriei se convertește în zadanice strigăte: „Copilărie, nu pleca, mai stai!”, „Copilărie, nu fugi [...]/ Mai stai măcar un anotimp,/ Să cred că ai adus iar primăvara” (*Copilărie*) sau: „Stai, timpule, nu pleca,/ Copilăria dragă/ N-o destrăma!” (*Stai, timpule!*)

În *Schimbare*, confesiunea continuă: „... copilăria, știi/ Că tu mi-ai luat-o și mi-ai spulberat-o-n/ vise/ Și-n schimbul ei

mi-ai dat *adolescența* [...]. În adâncimea sufletului strig:/
Adu-mi copilăria înapoi!”

Este febrilitatea mereu neînțeleasă cu care omul – oricare – se desparte dramatic de mirajul copilăriei, pentru a pași pe un alt „prag” plin de mari necunoscute.

Adolescența nu e ușoară; ea presupune căutări: „un miez de lună”, „miracole în umbră”, „o pulbere de stele”, „un vis”, „o tainică chemare”, „ceea ce vreau să fiu” (*Căutări*). În același timp, ea, adolescența, presupune multe incertitudini: „Dincolo de zări, de lume [...], Dincolo de zări, de soare./ E o lume sau pământul/ Celuia ce nu mai are/ Prieten cerul, luna, vântul” (*Dincolo de zări*), speranțe: „Mă cheamă suspinele mării [...], cântecele ploii [...], umbra teilor [...], ochii care mi-au făcut inima încă să mai spere!” (*Mă cheamă*), dar și dramatice dezamăgiri: „Dar vai! Cât de departe e această zi...” (*Îndepărtatul mâine*)

Adolescența înseamnă, în viziunea tinerei poete, și *Purificare*: „Dă-mi viața unei flori de mai./ Să îmi purific sufletul!/ Dă-mi nemurirea, dac-o ai./ Să-mi însoțească gândul, pașii, cântecul!”

Iubirea abia înmugurită „Mă cheamă glasul fericirii”, „Stai, fericire, iubire” se conștientizează cu timpul: „Pasivi nu trăim în fața iubirii/ Și ea ne aruncă în vârtej de gânduri...” (*Pasivi nu trăim*), dar nu de puține ori aduce neliniște în inimile tinere, fără experiență, regrete chiar: „Pașii tăi.../ singuri./ Pe dale de piatră, prin nisip/ pe drumuri pustii.../ Singuri să sune de-acuma./ greu./ Pașii tăi să fie oboșiți mereu/ Și-alungați de gânduri” (*Blestem*). Sau: „mâinile mele cer o zi sau, poate,/ câteva clipe/ de fericire”.

Tu: „Glasul tău/ e cântecul iubirii/ Ce-l cântă [...]/ Pașii tăi [...]/ Iar gândurile tale/ sunt visele mele târzii/ Cu care-au înflorit merii primăverii/ Tu/ ești fiorul primelor iubiri” și *Eu*: „Ochii mei sunt eroii unui vis/ Cu primăvară și soare veșnic./ Glasul meu e strigătul unei păsări/ În zboru-i lin pe cerul tinereții...” devin *Noi*: „Cuvintele noastre/ Sunt

„Frumosul rănit de sabia realului”
(eseuri, cronici literare, interviuri)

roadele gândirii de milenii./ Iar visele noastre/ Sunt rodul întâmplărilor de-o zi./ Noi toți suntem eroii unui mit”.

Frumoase sunt pastelurile care trădează înclinația spre pictural, sensibilitatea în fața unui peisaj impresionant.

Alături de *Imn munților și mării* (Adio, plajă însoțită!/ Adio mare de smarald!/ Ce m-ați făcut mai fericită/ Cu pescăruși pe cerul cald./ Adio, munți cu coame sure!/ Adio plopi, mesteceni, brazi/ Și luminiș și stol fr mure...”), *Lacul* este un adevărat tablou: „În limpezimea clară/ A lacului-cleștar/ Imagini se despică/ Și-agale apar iar./ Reflexele dealbastru/ S-au stins demult în umbră./ Iar lacul cel sihastru/ S-a-nchis în neagra hrubă”. Personificată, „*Pădurea îl privește/ Pierdută în visare./ Timid el unduiește/ Și somnoros tresare*”.

Optimistă (cum altfel?) adolescenta îndeamnă, în *Regretele*: „... Lăsați-le să plece/ Lăsați-le uitate [...]/ Să moară fără milă, fără lacrimi [...]/ Lăsați-le să piară [...]/ Uitați c-ați regretat cândva”, deși din *Balada tristeții* transpare o adâncă melancolie, menită să devină „o mână de vise”, „o liră vibrând de singurătate”, aceeași personalitate duală, pendulând între speranță și melancolie.

Nu puține sunt meditațiile vizând fericirea, amintirea, timpul, eternitatea, efemeritatea, toate convertite în imagini artistice precum „lacrima moleculelor de zăpadă”, „nopti de iubire ninse”, „iarba nu era decât un rug”, „zarea e bătută-n plumb”, „cu primăvara-n suflet”, „la ceas uitat al nopții prea târzii”, „să sapi în calea fericirii vise”, „sufletul meu, legea firii”, „suspini lung al nopții” etc.

De un real optimism considerăm poezia *Gând pentru om*: „Pentru el” – îndeamnă adolescenta – „înălță-te, soare”, „Flutură, vântule, mâna”, „cântați păsări”, „Mâini gingașe, uniți-vă, cu prietenie./ Să piară dușmănia și ura cea multă!/ Lacrimi amare să nu mai fie”.

Pe tărâmul adolescenței rămâne o carte perenă, menită să dezvăluie multiplele și controversatele sentimente ale „vârstei întrebărilor”.

9. Romulus Lal, *Imperialii din Bocșari*

Aflat la a douăsprezecea carte, Romulus Lal, scrie, cum spune Fănuș Neagu, despre „vijelii, destrămare, *vuietul Timpului* – și mai presus de orice – *sunetul cornului* care a ținut și lunga, nestinsa cărare de ape și munți și detunări, de *fînța* ce a legat *prund de piatră rară* cu *prund de ametist*, *Transilvania de Țara Românească*”.

Firiță Carp – poet, romancier și editor de carte – consideră că „însuși numele, între cele mai vechi la români, cu legături în vechea sanscrită (Lal = iubire) sau hindusă (Lal = roșu), referitor la străvechea noastră origine indo-europeană, este predestinat pentru a spori contabilitatea limbii române [...]; imperialul cucerește „definitiv tărâmul creației valoroase...”

Volumul de povestiri, inspirat intitulat *Imperialii din Bocșari*, ne plimbă prin îndrăgitul sat natal al scriitorului, cu secole în urmă, reușind o structură epică modernă, menită să realizeze atât de necesarul „catharisis” pentru a evada din „astă lume“ într-o alta „care ne devine dragă nouă cititorilor”.

Structurat în zece povestiri (*Ordin de la Împăratu', Blazonul* – „*Cap de mistreț cu săgeți aurite*”, *Ochi albaștriazurii*, *Să nu treci muntele pe viscol*, *Răpirea Mariilor*, *Oaia lui Loghin*, *Sit tibi Christe datus*, *Iazul și Făclia arde până la capăt*) volumul nu numai că își păstrează nealterată unitatea – prin locuri și oameni – dar reaprinde interesul pentru proza scurtă (mai greu de realizat decât romanul, tocmai pentru concentrarea acțiunii) proză ce se citește „pe nerăsuflăte”, fiind antrenantă, captivantă prin harul cu care se povestește.

Autorul aduce în contemporaneitate o lume „de demult”, oameni cu adevărat puternici, demni, părând legendari, știind să-și păstreze verticalitatea, în ciuda vicisitudinilor vieții din această binecuvântată, dar dramatic încercată Transilvanie, unde „munți noștri aur poartă”, dar noi și azi „cerșim din poartă-n poartă”. Lumea evocată de scriitor

„Frumosul rănit de sabia realului”
(eseuri, cronici literare, interviuri)

este o lume autonomă, care „trece cu brio testul credibilității, fiind [...] pe deplin validă în ceea ce privește latura sa estetică”. (Corneliu Ostahie)

Dedicat „tinerilor care, în viață, pariază pe carte”, discursul epic, sondând „o zonă care tinde să se mitizeze” rămasă „din timpuri de demult”, se diversifică doar aparent, căci păstrează, cum spune autorul „circulația în timp, fără margini și pretutindeni”.

Prima povestire ne transpune într-un spațiu dinspre „bătrâna pădure a satului”, sub o „ploaie mărunță” și, retrospectiv, într-un timp când copiii, jucându-se „de-a războiul”, „luptau” să răzbune nu numai pe Împărat, ci „pe toți morții și *mutulații din* Bocșari. „Mutulat” era unchiul lui, Avrămuț, Toader Branea, care primise o medalie de la Împăratul, pe care scria „Pentru vitejie”.

Viața de „slugă” a lui Avrămuț, la herghelie, l-a călit pentru când a fost chemat la oaste ca recrut. Acolo și-a consolidat convingerea că „Transilvania valahă [...] este bijuteria împărăției”, că valahii sunt „luptători de nădejde”.

Autorul mânuiește cu măiestrie împletirea planului real (Avrămuț, bătrân, era grav bolnav, transportat spre spital într-o căruță) cu cel retrospectiv, în care, visând, eroul își evocă nu numai copilăria, ci întreaga viață, între reverie, vis și realitate. El și-a luat existența pe cont propriu de la treisprezece ani, dorind să-și depășească condiția precară în care trăia. Ca slugă „a trecut de la mânji la iepe gestante”, ajungând, după cinci ani, „mai mare peste celelalte slugi”, pedepsind „orice neglijență, orice delăsare de la muncă”, pentru ca stăpânului să i se îndeplinească visul de a avea o sută de cai.

Serviciul militar l-a făcut împreună cu calul său, Fulger, în „Regimentul 2 de Cavalerie” din Timișoara.

Idealul său – după satisfacerea stagiului militar – a fost să scoată satul din impas, prin impunerea unei discipline de fier, sub deviza „Ordin de la Împărat”. Pentru Avrămuț Găluș, „Împăratul [...] era lumea ideală...”

Deși pe plan personal nu a avut noroc cu nevasta, „n-a mai încercat altă însurătoare”, „l-a ocolit norocul de a fi tată”, Avrămuț „era bucuros că schimbase, cât de cât viața satului”.

Pentru că a hotărât că „hoția, înșelătoria, ticăloșia [...] trebuie arse cu roșu” și cârciumarii care au fost pedepsiți „au jurat, în sinea lor, răzbunare”, ducându-și planul la bun sfârșit, într-un mod criminal.

Frații l-au dus pe Avrămuț la un chirurg din Sighișoara, dar acesta, frate fiind cu cârciumarii, l-a trimis, peste o săptămână, în sicriu, acasă.

După șapte ani, la deshumare, s-a constatat că sicriul conținea un sac cu nisip, nu osemintele cavaleristului, dar, „orice anchetă era – de acum – zadarnică”...

Autorul creează un personaj convingător, autentic, plin de calități, dar cu un destin tragic. Impresionează realismul discursului narativ, atmosfera de epocă, valorificarea originală a întâmplărilor.

La fel de tulburătoare este povestirea *Blazonul* – „*Cap de mistreț cu săgeți aurite*”, reconstituind viața de succes a deținutului „767” devenit „porcar” al satului – Barabaș Miro – căsătorit cu Floaredemăceș.

Prin muncă asiduă și o consoartă pe măsură, Barabaș ajunge un om bogat, dar, printr-un capriciu al destinului, sfârșește tragic, după aspre muștrări de conștiință devenind „vătaf de vânătoare” al baronesei, apoi „baron” având „blazonul cu cap de mistreț”. Baronul, „de Zarand” a fost înmormântat în cimitirul vechi din Bocșari... Povestirea încorporează și elemente de roman polițist, fiind, în același timp, o izbutită poveste de dragoste și ură...

Din povestirile volumului se detașează și alte personaje exemplare, precum Zamfiu Lucan, fost soldat fruntaș „pentru merite în viața civilă”, ajuns în Bocșari forțat de împrejurări, din povestirea *Ochi albaștri – azurii*. El avea „minte scormonitoare” era harnic, om de onoare, greu de

„Frumosul rănit de sabia realului”
(eseuri, cronici literare, interviuri)

păcălit. Din povestire, pe lângă realismul faptelor, se reliefează arta dialogului și a monologului interior.

Personajul feminin greu încercat din *Să nu treci muntele pe viscol*, Saveta Avram, trăiește drama pierderii soțului și a celor patru feciori. Pentru ea, „simțul timpului se stinsese. Ceasul din creierul ei se blocase” în ziua și la ora plecării ultimului fecior, Aurel, pe care îl aștepta de Crăciun... Au trecut vreo cinci Crăciunuri și Aurel nu se mai întorcea... Ea îl aștepta, fidelă, la autobuz. Destinul i-a scos în cale un tânăr călător care semăna leit cu Aurel. Acesta a intrat în „rol”, deși „i se puse un nod în gât de emoție”. Saveta a mai rezistat doar o zi: „Murise în somn. Pe fața ei înflorise o fericire fără seamăn...” Era bucuria „revederii” lui Aurel, ultimul ei copil...

În *Răpirea Mărilor*, scriitorul îmbină armonios elementele reale cu cele fantastice, cărora le acordă șansa acceptării: „n-au putut distinge ce fel de animale zguduiseră pământul”, „nălucile-n goană pe ulița morii”, „erau conduse de niște forme nu neapărat umane”, „turme de năluci [...] în direcția pădurilor”.

Arătându-și milostenia, Împăratul Iosif al II-lea, la urcarea pe tron, „i-a iertat pe toți cei vinovați și condamnați și [...] nejudecați”. Așa se face că, după ani buni, „Mariile se întorceau acasă cu soții lor, care le răpiseră cu ani în urmă, după ce răsculaților le fusese ștersă pedeapsa și erau liberi să iasă din ascunzătoare”. Din povestire se detașează, pentru curajul, perseverența în a-și căuta fiica, înlăturarea numeroaselor obstacole, Iancu Nonu.

„După două veacuri”, lui Nae i s-a cumpărat „piatra de moară” și cele patru „trepte”, relicve din „Moara Giurcă – șeilor”, de unde au fost răpite Mariile, în schimbul unei capre și a doi iezi.

Un alt personaj memorabil este Loghin din povestea *Oaia lui Loghin*, care din slugă muncitoare și credincioasă, ajunge stăpânul unei mari averi după moartea stăpânului.

Acesta, în timpul vieții, îi promitea anual câte o oaie, dar cea care murea...

„Relicve” ale „Imperiului...” în Bocșari, pe lângă povestiri, rămân monedele din aur, așa cum atestă autorul în secvența epică „*Sit tibi Christe datus...*” confirmată ca autentică de Institutul de Numismatică din Viena, fondat în 1870. Rudolf, cavaler de Hoften, a stabilit că moneda era ștanțată în 1284, considerând-o „adevărata regină valutară a lumii timp de cinci secole, din 1284 până la sfârșitul republicii Venețiene, în 1797”... Vizitând biserica – monument istoric din sat, pe „lemnul fronton” se pot distinge „cele patru cifre ale târnosirii ei: 1784 [...] de la Hristos, 7292 de la facerea lumii”. În același an, „la ieșirea de la sfânta cununie, în pragul ușii bisericii, de Sfântul Ilie, [...] doi miri [...] au fost loviți de un fulger...”

Drumurile valahului surprind „transhumația oierilor români între Carpați, Crimeea și Caucaz” (1785). Dintr-un sfânt locaș din Moscova, un „valah din Transilvania austriacă” a cumpărat o „Icoană făcătoare de minuni”. Scriitorul valorifică, în această povestire, motivul drumului...

Din *Iazul* transpare admirația scriitorului pentru șansa ca „un brâu de dealuri împădurite și stâncoase” să facă „din Bocșari un rai pe pământ...”: „nu tu cutremure[...], nu tu inundații [...], nu tu erupții vulcanice cu foc și cenușă [...], nici geruri mari, nici arșiță ucigătoare...”, chiar dacă au loc alte drame provocate de oameni, precum deschiderea zăgazului iazului în care viermuiau trupurile muribunde ale animalelor, transformând iazul în mormânt.

Volumul se încheie cu povestirea *Făclia arde până la capăt*, urmărind destinul tragic al lui Petre Jitar din „Bocșari nr.37”. Era un tânăr fost prizonier, foarte inteligent, dar impertinent și fără scrupule. El știa despre „expertiza medico-legală”, era șmecher, dar sfârșește tragic din cauza lăcomiei. Luța – mama lui – auzind urlatul câinelui, știa că e semn rău și, într-adevăr, Petre, acum miner, a fost accidentat mortal...

„Frumosul rănit de sabia realului”
(eseuri, cronici literare, interviuri)

El înșelase mai întâi pe superiori, evadând de pe front, stând ascuns trei ani „în podul Grajdului de sub Setraș”, unde tatăl îi ducea „ducea mâncare [...], iar doi dulăi [...] nu lăsau pe nimeni să se apropie”... L-a mituit pe comandantul legiunii jandarmilor, apoi l-a reclamat, iar acesta a fost „arestat și trimis în fața Curții marțiale”.

L-a furat, după stabilirea în sat, pe nașul lui, Dionisie Goran, luându-i o cantitate de aur, pe care a ascuns-o sub piatra casei. Nașul, bănuindu-l, a început să-l afurisească, aprinzând „lumânarea de la botez și de la cununie”, citind „cele patru evanghelii” și rugându-se ca „nicio faptă rea cu voia să nu rămână nepedepsită”...

Făclia ardea zi și noapte... Când a ars până la jumătate, Petre a fost închis pentru omorârea clarinetistului de la nuntă, iar când „pieri într-o lacrimă de ceară”, Petre a murit accidentat în mină, de unde a vrut să fure aur...

„În credința populară, afurisenia ca pedepsire a nedreptății ce se face cuiva, era de veacuri încetățenită” spune autorul. Adevărul, *însă* a ieșit la lumină, la înmormântarea lui Petre, când „ginerile lui Goran” a văzut „cocoloșul de metal strălucitor, ce apăruse de sub treapta rostogolită”... și când „Martorii la îngropăciune scăpară un *ooo!?! de uimire [...]* ca și când de acolo ar fi putut veni primejdia orbirii...”

Scriitorul reușește să surprindă toate momentele esențiale din viața acestui sat – obiceiuri străvechi, datini, mituri și superstiții, afurisenii, legende, eresuri – momente ce „se derulează aproape cinematografic” (Radu Cârnelci); toate, însumate, „dau o valoare, un farmec și o frumusețe indiscutabile paginilor” (Florentin Popescu), dovedind „calități care definesc un prozator pe deplin format, autentic și profund” (Corneliu Ostahie).

Impresionante rămân atât arta dialogului, dar și captivantele descrieri de natură, asupra cărora vom zăbovi: „Copacii scoteau un șuierat prelungde frunziș biciuit”, „O nouă primăvară exploda prin grădinile și pe dealurile satului, umplându-le cu verdele crud al ierburilor eliberate de sub

povara nămeților”, „Cerule – o oglindă mată [...], nici măcar o scamă de nor”, „Pe firmamentul albastru, ultimele raze ale soarelui se restrăgeau spre înserare, dând strălucire caierelor răzlețe de nori împurpurați de lumină”, „Ai fi zis că o turmă de oi cu lână de aur paște printre stele, deasupra Dubei”.

Scriitorul re-crează nu numai atmosfera de epocă, ci și cea specifică satului ardelean, valorificând expresii și locuțiuni populare, zicători precum: „tot răul spre bine”, „norocul se ținea [...] ca scaietele de coada calului”, „om de vază”, „să nu ne pierdem cu firea”, „se afla [...] pe cai mari”, „de bună-seamă”, „sămânța rea răsare și în piatră seacă”, „un zâmbet până la urechi”, „ce-a fost a trecut”, „ba cu unul, ba cu altul”, „cu mâna goală”, „dând iertare”, „dădeau târcoale”, „se face de știre”, „de unde sare așchia” etc.

În funcție de „situație”, aceste elemente coexistă, în mod firesc, cu stilul neologic: „suspiciune”, „a chestiona”, „supliciu”, „a ezita”, „zenit”, „expertiză”, „amprente”, „misiune”, „comision”, „mesaj” etc.

Scriitorul mânuiește suveran limba, creând impresia de autenticitate, de viață trăită intens și reușește – în cea mai mare parte – să fie convingător, nemurind locurile natale atât de dragi lui.

10. Livia Fumurescu, *Ambalajul de staniol*

Roman-document, *Ambalajul de staniol* al doamnei Livia Fumurescu, profesoara care a încercat și labirintul administrației publice locale, este un antrenant mijloc de lectură... Mai precis, te captivează, de la prima până la ultima pagină, prin deciptarea detaliată a metaforei din titlu.

Așa cum a afirmat la Târgul de carte din octombrie 2011 autoarea, romanul încorporează destinul a trei generații, despărțind – însă – „firul tranziției noastre” nepermis prelungite.

„Frumosul rănit de sabia realului”
(eseuri, cronici literare, interviuri)

Ca structură, cartea conține o *Pseudoprefață*, *Rostogoliri*, *Vârtejuri*, o *Pseudopostfață*, încheindu-se cu o *Redescoperire*, propunând „adevărul prin mijloacele ficțiunii”.

Dominanta acestui amplu discurs epic o constituie autenticitatea faptelor prezentate și o izbutită alternare a planurilor, cu valorificarea visului, a unor amintiri, evocări, simetria.

Pseudoprefața și *Postfața* sunt folosite ca pretext pentru a realiza simetria perfectă a romanului prin prezentarea celei de a treia generații, Andrei și Alexandra.

Acțiunea acestor părți ale romanului se petrece în 2030, după „tornadele existențiale” care au „sărăcit” poporul „din prostie sau ispitiți de primirea unor comisioane atrăgătoare pentru dorința de rapidă căpătuială”. Reîntorși pentru scurt timp în țară, „la vârsta bilanțului”, cei doi descoperă, în „mapa cu nimicuri” a mamei „manuscrisul”, pe care se decid să-l completeze „cu însemnările cărora nu mai apucase să le dea o formă literară”, „pregătindu-l pentru tipărire”.

Andrei – cel care relatează aceste întâmplări – face și observații cu caracter economic și filosofic : „în democrație legile trebuie respectate”, „libertatea a însemnat anarhie și distrugerea unor rânduieli sănătoase”, „se inversează noțiunile de bine și rău, de moral și imoral, de corect și incorect, de câștig muncit și de avuție furată”, „răsturnarea valorilor autentice și desființarea modelelor”, „adevărul și binele se nasc din cenușa anilor de dureroase dezamăgiri”, „spre sfârșitul vieții ne dăm seama că adeseori am fost ispitiți de ceea ce strălucește”, „în relația dintre aparență și realitate, [...] tot mai frecvent învinge *aparența sclipirilor*, după care se ascunde vidul”, „firea schimbătoare a omului este ispășită de ceea ce nu are, de ceea ce nu dobândește ușor”, „cad unii, se ridică alții, înălțându-se pentru a coborî”, „tot ceea ce este în exces devine periculos”, „descoperă fericirea simplă și pacea sufletească în FAMILIE și în PROFESIE, în lucrurile mărunte [...], în responsabilitate [...], dar și față de cei morți” etc.

Partea I. Rostogoliri conține zece capitole, unele cu titluri simbolice, precum *Vârtejuri*, *Haita*, *Turma*, altele consemnând realitatea, precum *Primele alegeri democratice*, *Manipularea*.

Romanul începe cu tratarea soțului eroinei la Secția de Nefrologie, vegheat cu dragoste de Maria, care, obosită, pendulează între realitate și vis, conștientizând că „în momentele de tristețe, gândurile subconștientului se întorc în vremurile fericite”, probabil ca „o compensație...” a neliniștilor și temerilor confuze și că „doar credința [...] ne dă forța de a rezista încercărilor vieții”. Paralel cu visele, Maria conștientizează că oamenii consimt să trăiască și atât, acceptând cu resemnare restricții, umilințe, frustrări.

După doi ani, adus acasă, dr. Ionescu Ion s-a sfârșit, cum singur prevăzuse, sub ochii Mariei, care „ținu lumânarea aprinsă în mâna dreaptă, învăluindu-l cu mâna stângă...” Moartea soțului ei a coincis cu inundațiile, autoarea încheind, astfel, capitolul intitulat *Numărătoarea inversă*: „Solidaritatea în durere e totdeauna mângâietoare [...], anesteziind parțial suferința...”

Cu *Adieri de libertate* se trece la acel „decembrie fără zăpadă” din 1989, cu „cer înroșit nefiresc și tunete de primăvară în plină iarnă...”, prevestitor de mari speranțe.

Existau temeri – cel puțin printre tineri – „că revoluția ar putea fi confiscată de foștii nomenclaturiști și de foștii șefi de Miliție și de la Secu...”

În „orașul de dincolo de colină”, ca și în întreaga țară, s-a instaurat noua putere, dar „încă era menținută soluția promovărilor din celălalt regim...”

Viața eroinei se intersectează cu aceea a părinților, evidențiindu-se „mama Săftica” prin sfaturile înțelepte pe care le dă copiilor, „unde întotdeauna găsisse înțelegere și mângâiere”.

Andrei, deși student, s-a implicat serios în gazetărie, considerând că ei, gazetarii, pot contribui la „formarea unor

„Frumosul rănit de sabia realului”
(eseuri, cronici literare, interviuri)

conștiințe civice și morale”, cultivând o presă independentă, echidistantă care „promovează interesele colectivității”. În disputa cu „nea Nelu”, tânărul gazetar află că „cei deștepți apreciază virtutea simplității, iar cei superficiali își etalează *sclipirile amăgitoare ale luxului*”, că „în actuala etapă, ce-a fost bine acum e rău, iar ce-a fost rău acum e bine...”, că străinii „au alte grile ale valorilor”, fiind „preocupați de utilitate și de funcționalitate”, că „presa trebuie să respecte codul deontologic”.

Maria, după înmormântarea mamei, evocă amintiri dragi, învățături: „ceea ce nu te omoară te întărește...”, „în fața morții toți suntem egali”, „oamenii aleargă mereu între naștere și moarte”.

Înainte de „primele alegeri democratice”, autoarea surprinde „caruselul schimbărilor promițătoare”, „ambiguitățile legislative”, modalitățile „amăgitoare de a vinde iluzii”, „jocuri aducătoare de sume considerabile”, dezvoltarea industriei media, apariția SRL-urilor și AF-urilor, multe „patronate de interpuși ai persoanelor din vechile structuri [...], gestionari cu experiență în sectorul comercial”, apariția telenovelelor latino-americane, propulsarea descurăreților, combinații prospere, obținerea diplomelor „fără mult efort”, „iluzia fericirii consumiste”, „aranjamentele”, „o lume care-și răsturnase reperatele și valorile” etc.

Discursul epic alternează cu meditații și cu „comentariile politico-sociale și istorice” ale locuitorilor urbei, consumate „în parcul orașului”, de obicei, dar și „la colțul străzii”. Aceștia sesizau nu numai schimbările, dar și „dedulcirea” unora, prin aplicarea incorectă a legislației, prin privatizări dubioase, prin manipulare dibace, prin migrări politice etc.

Partea a doua a romanului, *Vârtejuri*, debutează cu atmosfera cenușie a orașului. Acesta, „dintr-un oraș prosper și înfloritor [...], devenise cenușiu, pierzându-și strălucirea și... oamenii”. Autoarea surprinde faptul că puțini cetățeni

continuau să nădăjduiască la împlinirea speranțelor”, mulți fiind disponibilizați, pensionați, alții – răpuși de incertitudini și de dezamăgiri”. „Tot mai mulți [...] plecaseră aiurea, căutându-și împlinirea și fericirea, alergând după mirajul și mult lăudatele facilități «de dincolo». Cei rămași sperau, din patru în patru ani, [...] ca viața lor, mersul împiedicat al lucrurilor să se schimbe...”

În acest „vârtej” a fost prinsă eroina romanului care „urcă rapid în topul preferațiilor” pentru fotoliul de primar, neștiind „ce să creadă”, dar conștientizând rapid „imensitatea răspunderii față de electoratul care o investise cu încredere”...

Somnul Mariei din noaptea celui de al doilea tur de scrutin explică metafora „ambalajului de staniol”, contrastând cu conținutul cutiei: „vipere”... Acestea erau, de fapt, „surprizele” pregătite de cei care au propulsat-o în cursă, mizând pe naivitatea profesoarei și pe necunoașterea de către aceasta a legilor administrației locale.

Animată de găsirea unor „soluții să se poată face câte ceva spre binele tuturor”, visând viața „ca o luptă, ca o provocare, perseverând”, Maria își începe cu optimism mandatul de primar. „Își aminti sfaturile Săfticăi [...]: «Nu te lăsa amăgită de laude [...]! Nu te încrede nici în laudăroșii care vor să pară altceva decât sunt în realitate [...]! Ferește-te de-a da crezare celor care îți spun ceea ce tu ai vrea să auzi și nu te împăuna cu laudele care ți se aduc, căci, de cele mai multe ori, ele te abat de la adevăr.»”

La propunerile de schimbare a ambianței în primărie, prin modernizarea mobilierului, Maria a conchis: „Vom stabili prioritățile, cântărind posibilitățile”.

Ea a învățat temeinic „A.B.C.-ul administrației”, intuindu-i pe impostori și pe cei puși pe căpățuială, profitând de ambiguitățile legislative și de ajutor „de sus”, neadmițând lingușirea și falsa amabilitate. Aceștia, la rândul lor, au constatat că „e rezervată și circumspectă, e exagerat de prudentă”, dar aveau multe relații și, deși primarul s-a adresat

Parchetului, procurorul a dat rezoluția NUP, acoperind „afacerea băieților *șmecheri*”.

Deși „prioritățile comunității” erau mari și primarul încerca să le rezolve, „profitorii” infiltrați în consiliul local respingeau, rând pe rând, propunerile de reparare a drumurilor și trotuarelor, de asigurare a agentului termic, amenajări urbane necesare, apa curentă etc.

Verificând „nivelul de colectare a taxelor și impozitelor”, primarul a observat că printre rău-platnici erau și multe societăți comerciale, recentii privatizați, mai mulți consilieri, viceprimarul, păgubind bugetul local. „Procesele defectuos pregătite [...] se pierdeau în instanță”, deși se spunea ritos că „legea-i lege pentru toți”.

Pentru a stopa abuzurile, primarul a ajuns la „stoparea salariilor”, care dovedea că „discutarea și neîndeplinirea obligațiilor se sancționează”, dar și-a dat seama „de încrângăturile nebănuite de interese ale colaboratorilor”, de faptul că „multe dintre firmele din oraș nu aveau autorizație de funcționare de la Primărie”, că „cei ce au putere financiară nu-și plătesc datoriile”, iar „cei responsabili de aplicarea legilor dau soluții ambigue sau se sustrag”, că „guvernează jocul hârtiilor”, că domină „goana deșăntată după înavuțire peste nevoi și pe orice căi”, că „adevărul se negociază”, iar lichelele prosperă”.

Surprinsă, din ce în ce mai mult, de abuzurile unor consilieri locali, de gratuitățile de care beneficiaun „proprietarii spațiilor comerciale aflați și în funcții politice sau executive” de „prime acordate din banii contribuabililor [...] soțiilor unor administratori ai asociațiilor trecute fictiv pe liste”, de „artificiile [...] subtile, greu de dovedit”, de „numărul mare al apartamentelor cu datorii imense”, Maria și-a dat seama că „pârghiile puterii” sunt în mâna „consilierilor care votează sau nu proiectele propuse”, că se izbește de „partidul universal al demagogilor care au stopat democrația, sărăcindu-i pe cei mulți...”, de „tăvălugul boicotării”, că „se învârte într-un cerc vicios”, că „cinci consilieri” se aflau „în

conflict de interese” și votau unele „hotărâri împotriva intereselor comunității”, că „par a fi avantajați cei care eludează legea”, că se organizau „licitații trucate”, că „încrângăturile păguboase au cuprins importante Direcții Județene”, că și „Bisericile construite din bani publici [...] constituiau [...] o formă de propagandă electorală”.

Stârnind nemulțumirea tuturor, Maria a intrat în „scenariul compromiterii”, „învârtită în cercul vicios al intereselor celor care-i boicotau măsurile de îndreptare a numeroaselor neajunsuri care afectau viața oamenilor”, „admonestată”, acționată în instanță. În final, „cei cinci [...] au fost obligați la despăgubiri substanțiale [...] și la achitarea cheltuielilor de judecată”, fapt ce dovedea că „justiția [...] părea să se îndepărteze de haloul politicii...”

Făcând bilanțul „împlinirilor și neîmplinirilor din cei patru ani de mandat”, Maria „simți o bucurie a împlinirii, constatând că obiectivele propuse se concretizaseră în reușite care, în bună măsură, rezolvaseră prioritățile localității” [...]. Într-un fel, reușise și „atragerea unor investitori, care să asigure locuri de muncă”.

Autoarea constată realist că „un carusel al abuzurilor în cascadă învârte oamenii dezamăgiți de discrepanța dintre iluziile pe care și le făcuseră și realitatea care îi îngenunche” și că „oamenii își deapănă viața pe mosorul speranțelor din ce în ce mai firave...”

Conceput modern, romanul include nu numai documente oficiale, ci și fragmente de jurnal intim (de fapt „pseudo-jurnal”). Spicuim secvențe din acesta: „în preajma campaniei electorale, candidații par a se lăsa pătrunși de trăirile religioase [...]. Până și biserica devine locul minciunilor aducătoare de voturi”, „E riscantă încrederea oarbă în oameni”, „Cumplit e prețul trecutului”, „Doar recunoașterea vinovăției aduce îndreptarea”, „Mă întreb... dacă lumea-și va schimba modernismele bizare [...], revenind la rânduielile de veacuri ale temeiniciei noastre”, „la noi,

abundența de legi făcute după interesul și după placul celor care ne conduc produc haos și instabilitate”, „o primejdioasă distanțare dintre vorbă și faptă”, „nimeni nu trebuie nedreptățit, dar nici favorizat”, „Cu cât ești mai sus [...], cu atât căderea poate fi mai năpraznică... și mai dureroasă”...

Pseudopostfața aparține celor doi frați, care descifrează metafora „ambalajul de staniol”: „ispitiți de ceea ce strălucește”, „poleiala amăgitoare a frumuseții, a puterii și a averii”, „tot mai frecvent învinge aparența sclipirilor, după care se ascunde vidul, imensul gol sufletesc și spiritual”, adevărul că nu trebuie „să renunți complet sau în bună parte la liniște, timp liber și neatârnare, în schimbul strălucirii, rangului, puterii și acumulării averii...”

Unora, precum lui Andrei, „soarta le-a dat două patrii și două cetățenii. Plec de ACASĂ, ca să ajung... ACASĂ... În toți acești ani pendulasem între AICI și ACOLO, învăluit în sentimente și ciudate trăiri, legat de țara mea și de cei dragi, dar confortabil instalat peste ocean, unde familia mea se obișnuise cu un alt stil de viață [...]. Mi-a fost dor de ce-am lăsat AICI, mi-e dor de cei dragi, de familia mea, de ceea ce am adunat și am aranjat confortabil... ACOLO... Îl părăseam pe AICI-ul copilăriei, adolescenței [...], ca să-l regăsesc pe... ACOLO al deplinei maturități [...], unde mă așteaptă AI MEI cei dragi...” România devine, astfel, „a noastră, a tuturor, a celor rămași și a celor plecați”... Este ipostaza oricărei țări acum, în era globalizării.

Romanul conține personaje convingătoare, credibile, devenite tipice. Unora, autoarea le-a dat nume caracterizante, precum Zăhăroiu, Mânărescu, Gugulescu, Hanu, Crucilă.

În ciuda obstacolelor de tot felul, eroina are o lungă experiență de viață, este o fină intelectuală, predispusă la meditație și se angajează într-o luptă aparent perdantă, însă, optimistă din fire, disciplinată, având experiența muncii cu oamenii, este tenace, optimistă, o adevărată luptătoare, o justițiară, învingând, în cele din urmă.

Romanul impresionează și prin arta dialogului, prin realism și printr-o pătrundere pertinentă în psihologia lumii românești de azi.

„Frumosul rănit de sabia realului”
(eseuri, cronici literare, interviuri)

IX. Asociațiunea ASTRA – 150 de ani și Despărțământul ASTRA Orăștie „Aurel Vlaicu”

„... națiunea întreagă trebuie
să-și împreune puterile [...]
ca să se apuce de cultura
națională cu puteri unite”...
(Simion Bărnuțiu)

După 12 ani de la discursul lui Simion Bărnuțiu rostit în Catedrala Blajului, la 24 mai 1848, 176 de cărturari ardeleni, în frunte cu Episcopul ortodox Andrei Șaguna și Mitropolitul greco-catolic Alexandru Sterca-Șuluțiu au cerut, prin petiție, împăratului habsburgic, aprobarea unei asociații având ca obiectiv „luminarea românilor prin cultură”.

Pedicile puse de guvernatorul Transilvaniei, Lichtenstein, nu au putut opri înființarea, la 26 octombrie/ 4-7 noiembrie 1861, la Sibiu, a „Asociațiunii Transilvane pentru Literatura Română și Cultura Poporului Român” (ASTRA), o adevărată sursă de *lumină* pentru ardeleni, în idealul de realizare a unității naționale.

Ne vom opri asupra activității *Despărțământului IX Orăștie*, înființat la 14 decembrie 1890, având ca președinte pe dr. Ion Mișu și 45 de membri din satele Cugir, Vinerea, Șibot, Balomir, Băcăinți, Geoagiu, Balșa, Romos, Căstău..., activitate care a încetat în 1950, când ASTRA a fost desființată abuziv.

Înainte de a investiga activitatea prodigioasă a acestui Despărțământ, îi vom aminti și pe ceilalți președinți: Vasile Domșa, Ioan Popovici, Ioan Lapedatu, Aurel Vlad, Aron Demian, Gheorghe Voișan și Ioan Simbeanu (până în 1950) Viorel Cugerean, Gheorghe Vonica și Aurel Ursu, după 1990.

În articolul *ASTRA la ceas aniversar*, publicat în revista „ASTRA la Orăștie”, actualul președinte, prof. Aurel Ursu, precizează că „În istoria ASTREI, trei momente au avut un caracter excepțional pentru Orăștie [...], Adunările

Generale ale Asociațiunii care s-au ținut aici în anii 1884, 1913 și 1993”.

Prima, cea din 17-18 august 1884 s-a organizat „la propunerea lui George Barițiu. A doua, din 13-14 septembrie 1913, „avea dimensiuni naționale, Asociațiunea numărând 14.549 de membri, grupați în 74 de Despărțăminte în Transilvania, Banat, Crișana, Bucovina și Regatul României” și a marcat și momentul tragic al prăbușirii lui Aurel Vlaicu, la Bănești (Câmpina), în drum spre Orăștie, ca invitat... „În zilele de 25-26 septembrie 1993, pentru a treia oară, Asociațiunea s-a întrunit într-o Adunare Generală la Orăștie, marcându-se, cu acest prilej, 80 de ani de la Adunarea din 1913 și comemorarea a opt decenii de la trecerea la cele veșnice a Vulturului Carpaților, Aurel Vlaicu”.

„Văduvită de prezența aviatorului – continuă prof. Aurel Ursu – Adunarea Generală (din 1913 n.n.) și-a ținut, totuși, ședința programată, adoptând mai multe hotărâri...” ASTRA a organizat „lupta pentru dezvoltarea conștiinței unității naționale, pentru înfăptuirea idealului național al unirii tuturor românilor într-un stat național unitar [...]”. După unirea din 1918, Despărțământul din Orăștie și-a întezit activitatea, numărul membrilor ajungând la 121”.

În ilegalitate, Despărțământul din Orăștie a organizat, în 21 octombrie 1986, simpozionul *ASTRA - 125 de ani de la înființarea Asociațiunii*, cu participarea unor intelectuali din București, Sibiu, Deva și Orăștie...”

Continuă președintele: „Între primele Despărțăminte care și-au reluat activitatea după 1989, a fost și cel din Orăștie; [...] un rol deosebit l-a avut g-ral de brigadă (r), Viorel Cugerean” care a reluat activitatea despărțământului la 5 martie 1990. „Primul Comitet de conducere al Despărțământului ASTRA Orăștie [...]: Viorel Cugerean – președinte de onoare, dr. Gheorghe Vonica, președinte, preot Mihai Todoca, secretar, preot protopop Mircea Olaru, prof.

„Frumosul rănit de sabia realului”
(eseuri, cronici literare, interviuri)

Aurel Ursu, prof. George Udilă și sculptor Nicolae Adam, membri.

„După doi ani, aștristii orăștieni își aleg o nouă conducere, formată din prof. Aurel Ursu – președinte, prof. George Ioan Udilă – vicepreședinte, g-ral de brigadă (r) Viorel Cugorean – secretar”, Despărțământul luând numele lui Aurel Vlaicu.

La a treia Adunare Generală a ASTREI la Orăștie „au onorat cu prezența P.S. Sa dr. Timotei Sevicu, Episcopul Aradului și Hunedoarei, conducerea centrală a Asociațiunii, reprezentanții unor instituții județene, delegații despărțământelor, conducerea administrativă a orașului, ziariști...” Un nou accident nefericit a marcat și această Adunare de la Orăștie: „inima minunatului aștrist, prof.univ. dr.ing. Vasile Izdrăilă – de la Politehnica din Timișoara – a încetat să mai bată, ASTRA plătind la această adunare un nou tribut...”

Dintre realizările Despărțământului IX Orăștie președintele enumeră *simpozioane (Dominic Stanca – un cronicar al Orăștiei – 1991; ASTRA și idealul de unitate națională – 1998; Ion Budai-Deleanu – 1998; Dominic Stanca – micul prinț al Orăștiei – 2001; Personalități și evenimente orăștience (1999 și în prezent); Aron Demian – 110 ani de la naștere – 2001; Aurel Vlaicu și ASTRA – 2003; Catedrala din Orăștie – 65 de ani – 2001; Aurel Vlaicu – 125 de ani de la naștere – 2007; Săptămâna spațiului cosmic – 2009; Presă și tipărituri („ASTRA la Orăștie“ -1993 și Orăștia și Marea Unire – 1993, suplimente ale publicației „Foaia Poporului”; „Revista Orăștiei“- serie nouă, publicație trimestrială; „Buletin informativ”, publicație lunară; „Orăștia în spiritualitatea românească”– 1993; „Problematica sănătății în ținutul Orăștiei” – 1993; Personalități și evenimente orăștience” – 2005; Administrația publică locală”: 2000-2004, coordinator prof. Aurel Ursu.*

Alte activități vizează sprijinirea Corului „Vlăstarele Orăștiei”, organizarea Taberei „Acasă la noi” – 2003 - pentru

20 de copii din Republica Moldova, concursul „ASTRA și idealul de unitate națională” (1996-2001), amplasarea unor plăci comemorative pentru dr. Aurel Vlad, dr. Ion Mișu, prof. Aron Demian, preot Ion Moța.

Dintre acțiunile care țin de *tradiție și continuitate*, președintele amintește: „Maialul orăștian”, „Sărbătoarea dacilor”, „Premierea elevilor olimpici” etc., acțiuni organizate de Despărțământul ASTRA „Aurel Vlaicu” din Orăștie.

Cei 150 de ani – vârsta de aur a ASTREI – au fost sărbătoriți cu fast și de către Despărțământul ASTRA „Aurel Vlaicu” din Orăștie, la Casa de Cultură a municipiului (25 octombrie 2011), cu o largă participare a autorităților locale și centrale, membri și invitați, printre care Preasfințitul Părinte Gurie, Episcopul Devei și Hunedoarei, prof.univ.dr.Dumitru Acu, președintele Asociațiunii, prof.univ.dr.ing.Octavian Bologna, vicepreședinte al Asociațiunii.

Festivitățile au debutat cu sfințirea plăcii jubiliare de pe clădirea Casei de Cultură, unde își are sediul Despărțământul.

La propunerea președintelui Aurel Ursu, s-au intonat Imnul de Stat, Imnul ASTREI, rugăciuni, apoi s-a păstrat un moment de reculegere în memoria astriștilor trecuți la cele veșnice în acești 150 de ani.

Invitații au fost întâmpinați de tineri îmbrăcați în costume naționale, care le-au înmănat ziarul „ASTRA la Orăștie” și cocarde cu inscripția „ASTRA – 150 de ani”, iar primarul municipiului, Alexandru Munteanu, a înmănat plachetele aniversare „ASTRA – 150 de ani” Preasfințitului Părinte Gurie, prof.univ.dr.Dumitru Acu, prof.Aurel Ursu, prof.Ioan George Udilă și prof.Miron Simedrea. Toți membrii prezidiului au primit „Diploma jubiliară” a Despărțământului orăștian al ASTREI.

Cu acest prilej au fost primite în rândul astriștilor orăștieni Preasfințitul Părinte Gurie – membru de onoare,

„Frumosul rănit de sabia realului”
(eseuri, cronici literare, interviuri)

„fetița ASTREI” – Pascu Simona, la vârsta de 18 ani, precum și încă 16 solicitanți.

Festivitatea s-a încheiat cu concertul susținut de corul „Vlăstarele Orăștiei”, formație artistică sprijinită de ASTRA orăștiană.

Din *Programul activităților* Despărțământului ASTRA „Aurel Vlaicu” din Orăștie, impresionează: editarea și tipărirea numărului aniversar al revistei „ASTRA la Orăștie”, înființarea unui cerc artistic la Geoagiu, documentarul „ASTRA – 150 de ani” difuzat în școli, expoziția „Orăștia culturală sub ocrotirea ASTREI”, excursia la Biblioteca ASTRA și la Muzeul ASTRA din Sibiu, panoul din centrul municipiului, popularizarea prin mass-media locală și județeană, a istoriei și activității Asociațiunii, proiectarea filmului „Aurel Vlaicu”, participarea reprezentanților Despărțământului la activitățile organizate, cu pilejul sărbătoririi a 150 de ani de la înființarea ASTREI, la Sibiu și la Academia Română, lansarea cărții jurnalistului Ștefan Nemeček, *Carte, literatură și presă la Orăștie* (de la începuturi până în 1944).

Președintele Despărțământului, prof. Aurel Ursu, a participat – ca invitat – la Adunarea Generală Omagială a Asociațiunii ASTRA de la Sibiu (4-6 noiembrie 2011). La Sibiu, prof. Aurel Ursu a fost printre moderatorii Secțiunii a doua, *Asociațiunea ASTRA – model de organizare și de propagandă culturală*, prezentând lucrarea *Preocupări ale Despărțământului ASTRA „Aurel Vlaicu” Orăștie, pentru atragerea tinerilor în propagarea ideilor astriste*.

La Academia Română, domnul președinte a participat, în Aula acesteia, la o sesiune de comunicări privind *Trecutul și prezentul Asociațiunii Transilvane, Mitropolitul Alexandru Sterca-Șuluțiu și Asociațiunea ASTRA, Asociațiunea ASTRA și cultura românească, Despărțământul Central – Brașov al ASTREI, Asociațiunea Transilvană și biserica, Bibliotecile ASTREI, De la Muzeul Asociațiunii la Complexul Național Muzeal ASTRA și Despărțământul ASTRA Constanța*.

Înceiem cu un „cuvânt de suflet al președintelui Aurel Ursu”, la finalul acestor acțiuni memorabile:

„La ceas aniversar, mi se rostogolesc în minte cuvintele primului președinte, sfântul Andrei Șaguna: «Să nu uităm că puterea minții și a geniului, știința și artele sunt cele care, în zilele noastre, dau tărie popoarelor și le asigură viitorul.»

Prin ceea ce am trăit la Serbările astriste jubiliare, de la Orăștie, București, Blaj, Sibiu, Săliște, Miercurea am înțeles că spiritul astrist e mereu viu, așa cum a fost și în cei 150 de ani, iar ASTRA luptă pentru menținerea ființei naționale prin folosirea culturii în aceste vremuri de restriște”.

Vivat, crescat, floreat ASTRA!

X. Interviuri

1. Marcel Petrișor, scriitorul și filosoful

1.– Stimate Marcel Petrișor, știu că ați văzut lumina zilei în mirificul Ocișor, în istoricul Ținut al Zarandului, aproape de locul venirii pe lume al părintelui Arsenie Boca. Ne-ați putea vorbi puțin despre descendența lui Marcel Petrișor?

1. – Provin dintr-o familie de intelectuali ai satului meu natal: preotul Ioan Petrișor – bunicul dinspre tată, care a condus în anii 1918-1919 Consiliul Național Român Ocișor – și învățătorul Aureliu Petrișor, tatăl meu, care, la inițiativa bunicii, preoteasa Ruzalia, a construit școala chiar în curtea casei părintești. Acolo am urmat și primele patru clase primare.

2. – Unde v-ați desăvârșit studiile?

2. – Am fost gimnazist la Liceul „Avram Iancu” din Brad, apoi elev al Liceului „Decebal” din Deva. Mi-am început viața de student la Facultatea de Litere și Filosofie din Cluj, întreruptă, cum vom vedea, la numai 22 de ani, apoi la Facultatea de limbi romanice din București – specialitatea franceză, spaniolă.

3. – Ce s-a întâmplat la 22 de ani?

3. – Eram în faza de cristalizare a tezei de licență la filosofie. Am fost arestat chiar de ziua mea, deoarece „organele” securității au găsit cartela mea de masă la prietenul meu, Ovidiu Cotruș, arestat. Mi s-a imputat împrumutarea cartei unui „dușman al poporului”, dând „ajutor legionarilor”. Nu făcusem parte nici din *Mișcarea legionară*, nici din *Frățiile de Cruce*, dar, în cei 11 ani de detenție am fost „plimbat” prin închisorile de la Casimca Jilavei, la Dej, Gherla și la Zarea Aiudului.

4. – Ați fost inclus în așa-zisul lot „Ivasiuc”. Cum s-a întâmplat?

4. – În urma unei proiectate, dar nereușite manifestații bucureștene de susținere a Revoluției Maghiare (1956) și de

protest la intervenția militară a U.R.S.S. în Ungaria, Ivasiuc (Sașa, cum îi spuneam noi) a fost acuzat ca implicat în „organizarea unui puci fascist...”, de „uneltire contra securității statului...” El a fost arestat în 4 noiembrie 1956 și judecat în lotul care i-a purtat numele. A fost schingiuit cumplit. Când l-am văzut eu, era pe rangă, plin de sânge, numai creierul nu ieșea din el. A fost condamnat la cinci ani de închisoare corecțională, cu domiciliul obligatoriu de doi ani în Rubla, județul Buzău. În cazul său, experimentul reeducării a reușit.

5. – În anii de detenție ați avut șansa de a cunoaște floarea intelectualității noastre interbelice. Cu care dintre aceste personalități ați devenit prieten?

5. – Într-adevăr, am venit în contact cu oameni care mi-au marcat viața: marele înduhovnicit Arsenie Papacioc, părintele profesor Dumitru Stăniloae, poetul Constantin Oprișan, Aurel State, preotul Gheorghe Calciu-Dumitreasa, Petre Pandrea, Nicolae Pătrașcu, filosoful Petre Țuțea, pentru a-i numi doar pe câțiva. Am fost profund impresionat de „Socratele vremurilor noastre”, Petre Țuțea, pentru nesfârșita lui capacitate de iubire, de luptă permanentă pentru adevăr, dar, mai presus de toate, pentru românismul lui nealterat. Am rămas prieten „pe viață” cu preotul Gheorghe Calciu-Dumitreasa. Familiei lui i-am fost alături în cei încă cinci ani și jumătate de detenție. L-am dus, apoi, la Ocișor, în 1985, derutându-i pe securiști, care îl urmăreau pas cu pas. Sora mea ne-a ascuns manuscrisele – ale mele și ale lui Petre Țuțea – într-o „stupină”. Atât pentru Ghiță Calciu, cât și pentru Petre Țuțea am mai fost arestat câteva zile, dar sunt mulțumit că am obținut pentru „Nea Petrache” de la Casa Scriitorilor „ceva mâncare”, iar de la Uniunea Scriitorilor „ceva bani”. Când a trăit, am avut cele mai agreabile și folositoare discuții pe teme kantiene.

6. –Apetitul pentru filosofie s-a născut în tinerețe? Care sunt scrierile dumneavoastră filosofice?

6. – Încă din facultate am optat pentru studiul filosofiei, dar am ajuns doar în faza preliminară licenței, iar după eliberare nu am continuat studiile în domeniu, pentru că filosofia nu mai era ce a fost. Consider că filosofia ne ajută să cunoaștem nu numai sistemul de „categorii privitoare la lume [...] și la locul și rolul omului în univers”, ci asigură o „representare a lumii în perspectiva totalității ei”, o „proiecție umană asupra realului”, o „afirmare supremă a conștiinței de sine a omului”. De asemenea, introducând „clarificări în ordinea valorilor și a sensurilor”, privind cunoașterea, *filosofia pătrunde toate formele spiritului uman*.

În anii de detenție am cunoscut o adevărată elită și din acest punct de vedere, la lumina căreia mi-am încălzit sufletul, parcurgând „procesul” de la antichitatea lui Aristotel, prin scolastica medievală, existențialism, fenomenologie, neopozitivism...

M-a atras în mod special estetica, pentru a putea aborda dezbaterăa unor opere de artă, insistând asupra nevoii de ordine, fără de care, creația, oricât de spontană s-ar vrea, riscă absurdul, iar cunoașterea, un eșec pe marginea haosului. Din această perspectivă am conceput volumele *Vitralii* și *Curente estetice contemporane* și chiar *N.V.Gogol și paradoxurile literaturii moderne*.

7. – Paralel cu preocupările filosofice aveți și multe traduceri.

Care au fost personalitățile literare din care ați tradus?

7. – Scriitori francezi și ruși. Unele traduceri le-am realizat singur: R.Gaillard, Jean-Paul Sartre, Jean Coné, Rene Berger, iar altele în colaborare: Al.Dumas – tatăl, Jurgis Baltrusaitis și Ciabua Amiredjibi.

8. – Când ați început să scrieți și care au fost temele literare predilecte?

8. – Editorial, în 1971, când am debutat, în literatură, cu volumul de povestiri *Serile-n sat la Ocișor*. Tot din mitica lume a satului natal este inspirat volumul de povestiri *Strigoii Ocișorului* și romanul *Temeri*, având-o ca protagonistă pe

incredibila mea bunică, Ruzalia, pe care am immortalizat-o cu propriu-i nume.

Pe lângă temele din viața satului am scris și romane istorice, *Crișan, Măreasa*, abordând și alte teme concretizate în romanele *Căruța cu scânduri, Cei din Aciua*.

9. –Ați reconstituit artistic, în evocări, povestiri și romane, spațiul mirific și oamenii satului natal. Când a prins aripi gândul acesta în mintea și în inima scriitorului? Cum se explică permanentele reveniri la Ocișor, fie din București, fie din Paris?

9. –În închisoare, mi-am găsit reazem în trecutul meu, în ceea ce trăisem: imagini și întâmplări din copilărie, care mă calmau și-mi dădeau o stare de bine. Unele peisaje văzute la Ocișor îmi erau loc de odihnă pentru suflet. Toate acestea, prin revenirea repetată la ele, mi s-au întipărit bine în minte. Iar când am fost eliberat, mi-am zis că e păcat să nu se bucure și alții de ele și le-am scris. Îmi face bine să revin, cât mai des, pe aceste meleaguri..., peisajele și oamenii mă hrănesc sufletește.

Sunt deosebit de fericit că acest sat a fost immortalizat și științific de către istoricul Dorin Petresc, în recenta monografie *Ocișor – un străvechi sat românesc din Țara Zarandului*, cu adevărat o „monografie istorică”.

10. –Știu că sunteți un împătimit călător, că suferiți de „dorul de ducă”, aidoma lui Ion Codru-Drăgușanu, dispunând de aceeași mobilitate încântătoare a spiritului. Care sunt cărțile în care ați immortalizat ceea ce ați văzut în lume.

10.–Într-adevăr, de mic copil „păduri cutreieram”, eram atras de necunoscut, dovedind o nesecătuită dorință de cunoaștere. În adolescență, nu mi-am putut satisface această ardentă înclinație spre călătorie și nici mai târziu, fiind – cum se știe – luat de valul istoriei, o istorie nedreaptă, ca să fiu sincer.

După 1964, când lucrurile s-au mai așezat, am efectuat o călătorie în „răsărit”, iar după 1989, mi-am putut permite, pe

lângă călătoriile la Paris și altele. Am scris despre prima în *Călătoria spre Soare-Răsare* (1976).

După 1989, am efectuat mai multe călătorii în lume, beneficiind de libertatea câștigată prin alte jertfe. Despre acestea, vorbește volumul *Drumuri întortocheate. Jurnal de călătorie în Asia, Europa și America de Nord*, apărut la Iași, în 2001.

11. –Experiența acumulată în anii de detenție s-a materializat în volumele *Fortul 13. Convorbiri din detenție* (1991), *Secretul Fortului 13. Reeducări și execuții* (1995) și *La capăt de drum* (1997). Când s-au cristalizat?

11. –Aceste „memorii” au fost redactate, într-o primă formă, prin anii '70, constituindu-se în scrieri „de sertar”, pentru ca, ulterior, să devină trilogia amintită, situându-se la confluența dintre document, istorie și literatură. Aceasta încearcă să prezinte cât mai obiectiv posibil o existență a generației mele, care, prin sacrificiul sinelui, prin răstignirea acesteia în temnițele comuniste – dovadă osuarul de la Aiud, unde prin aportul lui Dan Puric, se va construi o mănăstire pentru cinstirea martirilor neamului.

2. Lucia Liciu sau ziaristul total într-o jumătate de secol

1.– Din deceniul al cincilea al secolului trecut, ați fost omniprezentă și omniscientă în presa hunedoreană în special și în presă, în general. Ne-ar interesa dacă acest demers de-o viață a pornit dintr-o dorință interioară, dacă a fost „un proiect”...

1. – A fost o întâmplare! Eu iubeam teatrul care mi-a însoțit și înfrumusețat anii din copilărie până am ajuns în învățământul superior. La începutul anilor '50, mă număram printre viitorii studenți ai Institutului de Artă Teatrală și Cinematografică din București, loc obținut prin probele practice în cele două momente de... mimică – gesturi, sentimente și idei – pe care

n-am cunoscut-o atunci, dar am intuit-o, realizând-o cu succesul recunoscut.

Și totuși, nu m-am prezentat la deschiderea anului universitar, dar nici la cursuri. Nu mai puteam! M-a tulburat, m-a mișcat profund tristețea de pe chipurile părinților mei, durerea din sufletul lor, când, acceptând să urmez acea facultate, mi-au spus: „Ne doare dacă pleci, dar noi nu suntem împotriva dorinței tale, că știm cât ți-e de dragă scena. Doar te-am văzut, cu mare bucurie, în atâtea piese, de la grădiniță până la liceu. Mai ales în ultimii ani, în vacanțele din timpul războiului, când voi, școlarii, de la mic la mare, ați prezentat spectacole, ca să strângem bani pentru soldații de pe front și pentru văduvele de război. Și, apoi, ție nu-ți erau de ajuns piesele în care jucai. Ieșai și în fața cortinei să reciti «Rugămintea din urmă» și «Trei, Doamne, și toți trei»... și, Doamne, cum recitai, de plângea toată sala”.

2.– Spuneți-mi, acum, vă rog, ce întâmplare v-a deschis drumul spre ziaristică?

2.– În februarie 1953, o comisie de la Radiodifuziunea Română din București a sosit la Centrul de Radioficare, din Aninoasa, prima localitate din Valea Jiului unde s-a construit (în ianuarie 1950) un studio și s-au amenajat spații, dotate cu aparatura necesară coordonării instalațiilor de radioficare, birou și alte încăperi. Un reputat profesionist în telecomunicații – Ioan Oană – împreună cu doi „liniori” și două „operatoare” a reușit să instaleze în locuințele aninosenilor aproximativ 600 de difuzoare. Comisia de la Radio București venise, deci, la acest Centru de Radioficare să pună bazele unui serviciu de programe locale. Nu știu cine m-a recomandat să particip la acea întâlnire cu reporterii radiofonici. Știu, doar, că după lungi explicații și o probă de microfon (unde timbrul vocii mele a avut însușirea sunetului potrivit!), mi s-a propus să ocup postul de redactor-responsabil al Centrului de Radioficare, pentru a realiza, zilnic, seara, pe durata unei ore, emisiuni locale. Am rămas stupefiată! Când

*„Frumosul rănit de sabia realului”
(eseuri, cronici literare, interviuri)*

mi-am mai revenit, eram „pe teren”, însoțindu-mi viitorii șefi de la Radio București, într-o documentare serioasă, care să ne permită realizarea primei emisiuni locale (ce urma să o transmit a doua zi). Așa am început! Nu mi-a fost ușor, dar mă simțeam responsabilă. Trebuia să continui emisiunile realizate, trei zile la rând, cu ajutorul „comisiei” bucureștene. După închegarea colectivului de redacție, format din personalități „care aveau ceva de spus”, lucrurile s-au mai așezat. Între timp, Radiodifuziunea a organizat cursuri de inițiere și pregătire a redactorilor de la Centrele de Radioficare nou înființate (timp de trei luni, la Predeal), periodic (o săptămână-două) în studiourile Radioului bucureștean. Încet, dar sigur, studioul Centrului de Radioficare de la Aninoasa devenea tot mai animat, invita la microfon ingineri, mineri, tehnicieni, constructori, medici, cadre didactice, elevi, studenți, artiști și a apropiat tot mai mult emisiunile de viața cotidiană a localității, cu bucuriile și noutățile ei, cu problemele și necazurile ei. Eu coboram, aproape săptămânal, în adâncurile de cărbune ale minei, bineînțeles însoțită de câte un inginer de la „Aeraj” sau de cel care coordona sectorul în abatajele căruia urma să-mi fac decumentarea. Nu-mi era teamă să intru și să zăbovesc în mină. Uneori, chiar mă țineam de năzbâții copilărești. Asta până într-o zi, când, după ieșirea din colivia (liftul) care ne-a coborât sute de metri în subteran și am pornit, prin galeria principală, spre abataje, însoțitorul meu, reținut de un vagonetar, a zăbovit cu el câteva minute, de care eu am profitat, ascunzându-mă după o imensă ladă (încărcată cu scule necesare în subteran). Inginerul a trecut pe lângă ladă, grăbit, să mă ajungă din urmă. Înaintând, a constatat lipsa mea. A cotit pe o ramificație din dreapta galeriei, apoi pe cea din stânga, apoi... Nu mi-a spus ce a gândit dumnealui despre mine, negăsindu-mă, la sute de metri sub pământ, timp de peste o jumătate de oră. Nici eu nu pot spune cât m-a marcat situația, ce lecție a fost pentru mine un astfel de joc.

Documentările din abatajele minei le completam cu cele de la ziuă, din diferite domenii de activitate, iar

învățământul, educația din școală și din grădinițe, viața culturală a localității (de care nu m-am putut desprinde) au avut prezențe frecvente în emisiuni. Dincolo de știrile sau consemnările diurne, studioul, săptămânal, o adevărată scenă. Formațiile artistice ale clubului muncitoresc și ale școlii erau așteptate și primite cu bucurie în emisiuni. Ascultătorii chiar ne mulțumeau, pentru bucuriile aduse, prin difuzare, în casele lor. Uneori ne reproșau dacă aveau motive. Nu făceam greșeli în informațiile prezentate, pentru că documentarea și verificarea știrilor erau sfinte! Gafele se petreceau rar, dar se întâmplau, pentru că programele emisiunilor le prezentam „în direct”! În anii mei de muncă, în care am avut statut de redactor-responsabil al Centrului de Radioficare Aninasa, emisiunile locale le-am transmis „pe viu”. Noi n-am beneficiat de entruului de Radioficare Aninoasa, mi-am făcut ucenicia în ziaristică, simțind, din ce în ce mai mult, bucuria muncii.

După studiile superioare de ziaristică, de la București, unde am fost propusă să rămân (la Radio sau la Redacția unei reviste pentru copii), am refuzat, dorind să mă reîntorc acasă, la munca ce m-a propulsat în viață. Mi s-a comunicat că sunt așteptată la Deva („la Regiune”). Aici, prof. Ioan Sîrbu, redactorul-șef al ziarului județean (la care colaborasem extern, de pe vremea când realizam emisiunile locale la Aninoasa), mi-a propus să vin în Redacția ziarului. N-am vrut să accept. Am făcut-o, însă, după ce a insistat să rămân aici, măcar un an, pe post de „reporter special”. Și aici am rămas zeci de ani...

3.– Care a fost miracolul descoperit în ipostaza de ziarist, de ați rezistat „o viață”?

3.– Cred că oamenii. Da! A început cu ascultătorii emisiunilor locale de odinioară. Doamne, câte bucurii nu mi-au dăruit! Amintirile lor mă fac să zâmbesc și azi. Să vă relatez măcar două: După primele săptămâni de la inaugurarea emisiunilor, căutând în teancul cu discuri de muzică populară, ușoară, de operă etc., pe cele de care aveam nevoie în acea seară, am zărit un... „Divertisment” (Așa scria pe disc!). L-am pus imediat la

*„Frumosul rănit de sabia realului”
(eseuri, cronici literare, interviuri)*

aparatură. Surpriză! „Divertismentul” era „Țarina”, îndrăgitul, superbul joc de la Abrud. Cum foarte mulți mineri erau moți, veniți la Mina Aninoasa din Munții Apuseni, din acea seară, fundalul muzical pe care deschideam emisiunea – și pe care prezentam și sumarul ei – era „Țarina”. După numai câteva zile, mă oprește în drum un ascultător: „Nu vă supărați, vreau să vă rog ceva: lăsați un picuț mai mult să cânte „Țarina”. S-o cânte întregă, s-o pot juca și eu cu nevasta”. A doua: acum, interlocutorii mei, din stradă, erau doi, soț și soție: „Bine că vă vedem” – zice soția. „E adevărat că seara, când încheiați emisiunea și ne salutați, mulțumindu-ne frumos, invitându-ne să vă ascultăm și a doua zi, ne auziți când vă răspundem?” „Da!” – glumesc eu. „Vezi, omule! Ți-am spus eu că ne aude?! No, l-ați auzit vă răspunde: «Țucu-ți gurița, fată dragă!»”

Revin la întrebarea dumneavoastră. Da, oamenii, ei sunt cei care m-au făcut să rezist. De la ei am înțeles că munca poate fi iubită, chiar dacă trudești în adâncul pământului. Mă uimeau minerii pensionari T.Hidișan, Gh.Codrea, I.Prața ș.a. care, zilnic, își așteptau ortacii să ajungă la Ziuă, (după schimbul D), să afle cum s-au descurcat, sfătuindu-i, încurajându-i, împărțându-le din îndelunga lor experiență.

După ce am schimbat microfonul cu ziarul, mă energizau cititorii, scrisorile primite, în care îmi mărturiseau că îmi căutau numele în coloanele gazetei pentru că „ne dați ceva de suflet?”

4.– Știu că nu ați fost un ziarist izolat în „turnul de fildeș”, aflându-vă permanent în miezul problemelor. ce latură, ce gen ziaristic ați îmbrățișat?

4.– Munca la ziar cerea să abordezi mai multe genuri, de la știre, notă, la interviu, analiză, reportaj, anchetă, editorial... Însă reportajul a devenit iubirea, dar și povara mea. Pentru el am suferit când nu reușeam să exprim prin cuvinte ceea ce simțeam, ceea ce merita să fie împărțit cu căldură, să-și găsească lăcaș în sufletul cititorului. Da, reportajul mi-a fost iubire și durere, dar tot el mi-a dăruit bucuriile pe care știam că

le pot oferi celor despre care scriam. Reportajul îmi era hrană. Mă însuflețea!

5.– Eminescu afirma că „Nu alegem vorbele după cum îndulcesc sau înăspresc lucrul [...]”, că „Vorba [...] e declarată unealtă pentru a exprima o gândire [...], pentru a trezi în capul celuilalt identic aceeași idee și – când suntem aspri – nu vorbele, ci adevărul e aspru”. Cum ați reușit să folosiți vorbele pentru a spune adevărul atunci când nu prea se permitea acest demers?

5.– Am avut norocul să-mi încep profesia pe vremea când adevărul se putea spune deschis, fără ascunzișuri. Când a venit timpul să se verifice materialele ce urmau să fie difuzate la microfon, persoana căreia i se încredințase să se ocupe de acest „demers” mă privea rușinat, spunându-mi, în șoaptă, că nu se cuvine s-o facă: „Noi avem toată încrederea în tot ce scrii dumneata”. Mai târziu, în presa scrisă, am știut să evităm ceea ce nu se putea... spune.

6.– Vi s-a părut vreodată că vorbiți „în pustiu”? Când?

6.– Nu. Și vă răspund prin două exemple (deși am multe) care confirmă că nu vorbeam/ scriam în van.

Când eram „reporter special” și scriam din diferite domenii de activitate, am mers la o crescătorie de păsări de pe Valea Mureșului (nu mai rețin, la Leșnic sau la Lăpușnic), pentru un reportaj. Aflasem lucruri frumoase despre munca femeilor de acolo, conduse tot de o femeie. M-am documentat, am notat numeroase fapte meritorii, era vizibilă hărnicia depusă, dar, informându-mă și despre greutăți, am aflat că „ferma” în care creșteau orătăniile nu beneficia de lumină electrică, de aproape un an! Mi-au fost înmânate adresele prin care s-a solicitat de „n” ori repararea instalației electrice.

Ajunsa la redacție, reportajul propus l-am înlocuit cu un foileton, pe care l-am intitulat: „La nunta Moțatei”. Subiectul? Pregătirile pentru nuntă, ale celei mai frumoase puicuțe din fermă, cu cocoșelul al cărui creastă făcea furori. Însă stabilirea locului și a perioadei orare de desfășurare a

ospățului nu puteau fi precizate pe invitațiile pe care tocmai le pregăteau. Cum să-i expediezi, la orele amurgului ce anunțau întunericul care i-au marcat atâtea luni?!

În dimineața apariției foiletonului, publicat într-un chenar ce atrăgea ochiul cititorului, deci în jurul orei 11⁰⁰, în redacție am primit un telefon: „Tovarășa redactor, de aproape un an nu am avut curent electric. De câteva minute, avem! Vă mulțumim din inimă!”

Un alt exemplu: Sosise vacanța de vară. Am purces spre școli, să scriu despre pregătirile ce se făceau pentru deschiderea noului an de învățământ. La Lupeni, m-am îndreptat spre Școala (cred Nr.1) din centrul orașului. În locul clădirii, am aflat o imensă grădină în care mijeau firave fire de iarbă. Fusese demolată, din pricina terenului care s-a surpat. Am aflat că se construiește o nouă clădire, într-un cartier îndepărtat, care va fi dată în folosință, în toamnă, la începutul anului școlar. Am ajuns la locul cu pricina. M-a înspăimântat o groapă imensă, în jurul căreia se agita un muncitor cu... o găleată în mână. Nicio macara! Nici urmă de lucrători, de utilajele și materialele necesare unei construcții noi, prevăzută cu 24 de săli de clasă! Am pornit – pentru o zi lumină – documentarea pe la toate forurile răspunzătoare din oraș, ca și din municipiul Petroșani. Apoi, am publicat ancheta: „Groapa cu 24 de săli de clasă”, în care am consemnat, desigur, toate promisiunile făcute de interlocutorii mei, oameni de probitate profesională, specialiști în construcții, dar și cadre răspunzătoare de viața școlii. În 15 septembrie, același an, noua școală și-a deschis porțile pentru multe sute de elevi! Am avut bucuria, de nenumărate ori, în acea vreme, să mă conving că n-am „vorbit” în pustiu.

7.– Ați fost mereu ancorată în contemporaneitate, practicând o gazetărie cotidiană, comentarii operative, pe o varietate de teme la ordinea zilei. Vă revin în memorie câteva?

7.– Multe și diferite, ca tematică. Într-o zi, a venit la mine în birou secretarul de redacție: „Dacă ceea ce scrii acum nu e «la zi», te rog, lasă tot și mergi la Tribunalul din Deva. Nu am

niciun alt redactor în sediu, iar astăzi se judecă un caz deosebit, cu un «lot» de prostituate minore din Valea Jiului și proxeneții lor”.

M-am cutremurat! Nu mai auzisem, până atunci, așa ceva și nici nu trecusem vreodată pragul unui tribunal. Dar, trebuia să merg. Ce am văzut și auzit m-a bulversat, m-a îmbolnăvit realmente pentru o lună. N-a suportat ficatul meu! Și am scris articolul „*Traficanții de iubiri*”, publicat pe o jumătate de pagină de ziar. Pe atunci, ziarul apărea în format mare!

Un alt exemplu. O temă frumoasă. Era prin '65. Am plecat pe teren, pentru două zile, în raionul Alba, care, pe atunci, făcea parte din Regiunea Hunedoara. În plan, aveam mai multe teme de documentat. Fiindcă mă deplasam cu trenul, am luat cu mine o carte: volumul lui Lucian Blaga, *Hronicul și cântecul vârstelor*, apărut în librărie cu o zi în urmă. Ce am citit în tren și, apoi, noaptea, în camera de hotel, m-a fascinat. Așa că, dimineața „am fugit” la Lancrem. La cimitirul din sat am rămas înmărmurită în fața simplității mormântului marelui filosof-poet. La casa părintească, m-au oprit locului treptele de piatră „cizelate” de pașii vremii și „netezite de ploi”. Am reușit să gădesc, în sat, și să dialoghez cu o colegă din clasa I a marelui OM, cea care împletea ciucuri colorați, pe care-i oferea lui Lucian, în fiecare zi de luni, știind că primea, în schimb, de la el, câte o prescură. L-am găsit acasă și pe învățătorul (de vârstă centenară), care i-a fost dascăl în clasa I, după care Lucian a urmat școala la Sebeș, unde a pornit tot din prima clasă.

Nu am neglijat materialele pentru care am făcut terenul în Raionul Alba. Și, printr-un efort care m-a revigorat, am putut să ofer cititorilor ziarului un dar de suflet neașteptat: reportajul *Lancrem – aici s-a născut Poetul*.

8.– Ați luptat cu puterea cuvântului pentru triumful culturii. Ce amintiri vă încercă, rememorând acele vremuri?

*„Frumosul rănit de sabia realului”
(eseuri, cronici literare, interviuri)*

8.– Multe și frumoase. Dar, deși o viață m-a însoțit modestia, îngăduiți-mi să vă răspund citind câteva cuvinte dintr-o scrisoare pe care mi-am adresat-o prietenii de la Comitetul Județean de Cultură, în ziua pensionării mele. Ei sintetizează ceea ce eu ar fi urmat să dezvălui în multe fraze: „Emoția și dragostea noastră pentru tine sunt mari, pentru că n-a fost colțisor de județ, n-a fost artist hunedorean de valoare, n-a fost casă de cultură sau cămin cultural cu activitate meritorie asupra cărora să nu-ți fi aplecat fruntea, pe vreme de zi sau de noapte, în redacție sau acasă, pentru a le face cunoscute cititorilor ziarului la care, cu demnitate, ai muncit, aducându-le bucurii, dar și îndemnul de a prețui și a se împrieteni cu educația și cultura”.

9.– Dacă Eminescu, în tonuri apocaliptice, condamna prezentul, „epoca de aur” îl considera paradisiac. Cum ați trecut „linia de demarcație”, fără a face rabat de la adevăr?

9.– Încercam să vedem aspectele cu alți ochi. Glumesc! N-a fost ușor. Dar n-am făcut rabat de la adevăr. Se încerca, însă, în redacție, ca în coloanele ziarului să nu domine „negrul” pe aceeași pagină. Acesta era disipat pe mai multe pagini și în spații restrânse. Așa se pierdea din... vederea unora.

10. – Cele mai multe articole și reportaje le-ați dedicat culturii. Ați putea aduce în contemporaneitate câteva direcții pe care le-ați „croit” pe această temă?

10.– Adevărul este că cei mai mulți ani, din ultima perioadă a jumătății de veac muncită pe tărâmul presei i-am dăruit domeniului culturii și învățământului. Mi s-a deschis larg evantaiul subiectelor. Eram în universul teatrului, al cărții, al muzicii, dansului, artelor plastice. Nu-mi ajungea timpul să le cuprind! Viața culturală era animată. Nu mai aveam duminici, seri, după-amieze. Eram a lor. Sau ele, ale mele... „Direcțiile” nu le-am „croit”. Veneau ele spre mine... „Rotativa ziarului nostru a imprimat, de mii de ori, numele tău sub reportaje cu adânci rezonanțe și sufletul cititorilor, din domeniile culturii, învățământului, sau ale vieții moral-cetățenești...”. Am redat

un fragment dintr-un mesaj al colegilor mei, oferit la o aniversare.

11.– Ce momente memorabile privind „Directivele...” poate evoca, pentru cei de azi, ziarista Lucia Liciu?

11.– Pe care să le redau? Unele ne amăresc, altele-s hazlii. Într-o zi, redactorul-șef a venit în biroul meu. Era pregătit de plecare spre zona agricolă de care răspundea din partea Biroului Comitetului Județean de Partid: „Avem dezlegare să publicăm, din nou, reportaje” – mi-a adus șeful vestea. (În urmă cu o lună ni s-a cerut să renunțăm, pentru o vreme, la acest gen publicistic, care, de fapt, era mult apreciat de cititori). „Vă rog să scrieți azi un reportaj, ca să-l publicăm în ziarul de mâine, să-i oferim cititorului ce-și dorește” – a continuat redactorul-șef. „Dar n-am nicio documentare pentru reportaj”, am replicat. „Consultați carnețelul, poate v-a rămas ceva nescris din documentarele anterioare”. „N-am, n-am! Stați, poate încerc să scriu ceva despre Țebea. Suntem la început de septembrie și în această lună se comemorează, de obicei, Avram Iancu. S-a stins în septembrie 1872, pe prispa casei covrigarului de la Baia de Criș. Să socotesc, să văd câți ani au trecut... Da, da, voi scrie! Țebea mă emoționează ori de câte ori îi pronunț numele”. „Mulțumesc. Trebuie să plec. Am să citesc reportajul deseară, în tipografie”.

După două minute, sună telefonul. Era șeful, vorbea din cabina portarului, de la parterul clădirii. „Nu uitați, vă rog, să amintiți în reportaj, și despre gorunul sădit de Nicolae Ceaușescu în vizita făcută anii trecuți, la Țebea”. După vreo două ore, m-a sunat din localitatea despre a cărei activitate agricolă se ocupa: „Poate reușiți să dați și un fragment din cuvântarea rostită atunci. Căutați în ziarele apărute în acea vreme, ca reportajul să fie pe placul celor care i-au interzis recent apariția”.

12.– Ce slalomuri făceau intelectualii autentici pentru a rămâne la nivelul de plutire?

„Frumosul rănit de sabia realului”
(eseuri, cronici literare, interviuri)

12.– Cred că făceau „haz de necaz”. Vă reproduc un exemplu „de zile mari!” Mă amuză și astăzi, deși au trecut vreo trei decenii de când îl știu. Mă aflu în sala mică a Casei de Cultură din Deva, la o dezbatere (nu-mi amintesc pe ce teme). Mă „trezesc” cu un bilețel, sosit din partea stângă a rândului de fotolii pe care mă aflu. Mi-am întors privirea în acea direcție și am zărit zâmbetul semnificativ „transmis” de doi bărbați, cadre didactice în învățământul superior hunedorean, colegi de catedră, unul dintre ei fusese, cu ani în urmă, și redactor-șef la o gazetă. Citesc bilețelul și pufnesc în râs. Era cât pe ce să fiu atenționată de la „prezidiul” în care se afla și autorul frazelor de pe bilețelul primit, fraze pe care acesta le-a rostit, cu ceva vreme în urmă, cu prilejul pregătirilor făcute în vederea unei vizite, la nivel înalt, care urma să aibă loc în județ: 1) „Intrarea în Institut se va face *pe poarta principală, de intrare, pe unde ies studenții când intră la cursuri!* 2) *Toată lumea să scoată afară, pe balcoane, covoarele lor persane, cu motive naționale românești!* 3) *Minerii și cheferiștii să vină în uniformele lor. Cei care n-au uniforme, să vină în uniformele pe care le au!!!*”

Asemenea „perle” le „purtam” cu plăcere, pentru că mă înviorau, îmi creau starea bună, atât de necesară „condeiului”... Adevărul este că mi-a fost tare dragă munca! Nici nu voiam să mă gândesc la vârsta pensionării. Dar aceasta a venit într-un moment când eu eram foarte ocupată în redacție cu „n” probleme: se făceau pregătiri pentru un „important eveniment național”. Pe când lucrurile s-au mai liniștit, se încheiase și luna în care mi-am aniversat cei 57 de ani (necesari pensionării „la limită de vârstă”). Mi-am întocmit dosarul și, la începutul lunii decembrie 1987, l-am depus la Direcția de muncă... În aceeași zi, m-a chemat la telefon directorul instituției respective. Era o doamnă. M-a întrebat: „Nu vă mai poate «ține» redacția, măcar câteva luni? Știți, în ultima vreme s-au pensionat numeroși mineri și siderurgiști. Trebuie aprobate toate dosarele. Și am epuizat toate fondurile rezervate trimestrului I al anului 1988”. „Redacția” mă poate

„tine” – am răspuns. Chiar m-a rugat să mai rămân măcar doi ani, până termină facultatea de ziaristică un viitor coleg, care să ocupe postul în secția culturală unde lucrez. Dar, știți, am împlinit vârsta și nu aș vrea să...” În sinea mea, m-am bucurat că „s-a schimbat modificarea” și m-am pensionat la 1 mai 1988. După 1990, am reluat, la alte dimensiuni, gazetăria, (scriind numai reportaje!), colaborând extern la „Cuvântul liber”, până în 2003.

Acum, răspunzând întrebărilor dumneavoastră (și, Doamne, câte dintre ele nu le puteam ilustra cu atâtea și atâtea mărturii viabile!), simt nevoia să recunosc că acea ÎNTÂMPLARE din urmă cu o jumătate de veac, a fost, de fapt, o provocare.

Provocare, concretizată într-o iubire curată de o viață:
REPORTAJUL!

3. Dorin Petresc – un împătimit doctor în istorie

1.– Stimate domnule Dorin Petresc, am înțeles că sunteți unul dintre cei mai apreciați specialiști în informatică și telecomunicații. Căruia fapt datorăți această orientare profesională?

1. – Pasiunea spre electronică și telecomunicații s-a conturat în timpul liceului, când frecventam Radioclubul din Deva, dar și citind paginile unei publicații avangardiste în domeniu, revista „Tehnum”. De altfel, acest hobby a caracterizat pe mulți tineri din generația mea, electronica reprezentând un domeniu al experimentării și creativității tehnice. Apoi, preocuparea în sine a trasat vectorii viitoarei orientări profesionale, în cazul meu. La finele liceului, am optat pentru o specializare în domeniul transmisiunilor și informării militare.

2.– Când s-a produs „declicul”, optând pentru studiul istoriei – și mai mult – specializându-vă la cel mai înalt nivel?

2.– Vocația pentru tărâmul muzei Clio – istoria – o datorez bunicului meu, care a știut să deștepte în copilul de atunci

fascinația dezlegării „enigmelor” trecutului. Însă, „declicul” de manieră să inițieze motivația unei specializări științifice pe coordonatele istoriografiei s-a produs, cred, în ultimul an de școală militară. În timpul acela, frecventam un cerc de filosofie în Sibiu, grație căruia am ajuns să interferez cu „laboratorul de idei” de la Păltiniș, din jurul magistrului Constantin Noica. Tocmai unele concepte de filosofie a istoriei, dar și oborocul așternut de istoriografia comunistă, au avut darul de a mă incita spre studiul și cercetarea trecutului nostru istoric. În esență, travaliul explorării pentru căutarea adevărului cred că poate susține motivația devenirii mele ca istoric.

3.– De ce credeți că „de pe la 1600 până în prezent, *întreaga istorie a românilor, în special cea din Transilvania*, ar trebui rescrisă”, ca să vă citez?

3. – În opinia mea, un segment important din istoria românilor ar trebui reevaluat și rescris. Nu numai de pe la 1600 înapoi, ci chiar pornind din antichitate. Este îndeobște cunoscut faptul că, în perioada bolșevizării țării, istoria a servit ca instrument ideologic; nucleele grupate în jurul unor condeie obediente puterii, precum Roller, au mitizat și deturnat oarecum firul istoriei noastre naționale, iar acest fenomen s-a amplificat o dată cu proiectul lui Ceaușescu de „formare a omului nou”. Deși au trecut mai bine de două decenii de la Revoluția din '89, unele clișee au rămas. De aceea, se revendică mai mult decât oricând reîntoarcerea la izvoarele istorice, scrise și nescrise. De menționat că multe mărturii așteaptă încă să fie descoperite. Devine, astfel, o obligație morală a generației actuale de istorici să reevalueze critic izvoarele și, pe temeiul acestora, să purceadă la sinteza rescrierii unui nou tratat de istorie a românilor.

4.– Ce adevăruri ar trebui spuse – desigur, argumentat – despre Transilvania?

4.– Cu referire la trecutul Transilvaniei și Banatului, istoria-cunoaștere își conturează un nou fâgaș, cu preocupări științifice, pentru punerea în valoare a identității tuturor

comunităților etnoculturale de aici. Desigur, după 1918, scrisul istoric a pus pe tapet o exaltare firesc supradimensionată a naționalismului. Însă, acum, într-o societate paneuropeană, cred că avem nevoie de maturitatea unei tratări prin optica multiculturalismului și multiconfesionalismului. Spațiul transilvan a fost și rămâne un fertil mediu multicultural, reflectând, în mod fericit, sintagma „unității în diversitate”. Asemenea coordonate îndeamnă la dialog între istoriografiile diverselor comunități, chiar și numai pornind de la faptul că, în genere, cotidianul omului transilvănean a fost caracterizat, în principal, de conviețuire și interferențe fertile, iar conflictele s-au dovedit episodice la scara timpului istoric.

5. – Cât de incitant, pentru cercetător, ar fi descoperirea unor documente vechi, „dosite” despre Transilvania. Să înțelegem că îi acordați credit marelui istoric David Prodan despre existența și – repetăm – „dosirea” acestora?

5. – Cercetarea semnelor trecutului implică o mare „doză de adrenalină”, în cazul meu. Când spun asta, mă refer, desigur, la fascinanta aventură a cunoașterii, dar fără a abdica de la rigorile criticii științifice. O atare „expediție arheologică”, chiar și în miezul urmelor trecutului transilvan, este cercetarea arhivistică. Vă rog să vă imaginați arhivele istorice ca pe un uriaș labirint, în care veți pătrunde având drept fir călăuzitor doar lumina adevărului. Desigur, vastitatea fondurilor și colecțiilor de arhivă, risipite pe cele mai diverse coordonate geografice, „ascund” și „tăinuiesc” mărturii necunoscute, uitate, așipite sub praful trecerii timpului. Alte documente nu au fost accesibile sau disponibile, datorită punerii la index și ocultării de către autoritățile comuniste. Dar, în prezent, porțile diverselor instituții păstrătoare de arhive istorice sunt larg deschise istoricilor. Mai mult, s-au perfectat protocoale de colaborare cu mediul arhivistic din Ungaria, iar cu cele din Austria ne bucurăm deja de tradiția unor bune relații. Tot ce ne rămâne este disponibilitatea spre cercetarea științifică fundamentală. Cercetarea presupune înfinita răbdare a căutării,

efort susținut cu perseverență, acuitatea ochiului critic, prin fața căruia trec nesfârșite cortegii de documente. Din când în când, însă, licărul speranței își întetește lumina. E semnul descoperirii unei noi nestemate, necunoscută până atunci, a cărei voce va contribui la reconstituirea unei frânturi din trecutul unor comunități. Și cum, Doamne, să nu te bucuri precum exploratorul de odinioară!

6.– Acceptați opiniile marelui istoric vizând „stabilitatea poporului român pe acest pământ” și necesitatea cercetării „istoriei poporului român de pretutindeni [...] în conexiune cu istoria popoarelor din jur, cu istoria generală”? Cum vedeți realizabil un proiect atât de amplu?

6. – Atât polihistorul David Prodan, cât și istoricul Silviu Dragomir au pledat pentru proiectul unei istorii a românității sudeuropene. Desigur, vizau abordarea cunoașterii trecutului tuturor românilor, îndeosebi al celor de dincolo de granițe și frontiere vremelnice. În perioada interbelică, hunedoreanul Silviu Dragomir a dezvoltat un consistent dosar istoriografic dedicat românilor din sudul Dunării, cu privire specială asupra vlahilor, însă din această operă s-a publicat puțin. *Istoria Bucovinei și Basarabiei* așteaptă încă să fie integrată în marea sinteză de istorie a românilor. De asemenea, se revendică a fi recuperat trecutul fraților noștri din Transcarpatia, la nord de Maramureș, actualmente aflați în Ucraina. La fel, și cei din Voivodina sau Banatul Sârbesc, unde, relicve culturale, precum mărturisirea Sf.martir Montanus, atestă romanitatea nord dunăreană, încă din zorii veacului al IV-lea. Din păcate, despre românii din diaspora nu avem un proiect istoriografic valid. Și ar fi suficiente motivații de cercetare a istoriei acestor comunități, cum sunt cele din Statele Unite ale Americii, unde avem reprezentanți de marcă implicați în făurirea istoriei moderne a statului american. Generația de istorici căreia mă revendic dorește o nouă abordare, caracterizată de viziunea integrală, integrativă și multidisciplinară a istoriei.

7. – Ca istoric, considerați de bun augur concesiile făcute de România minorităților, în raport cu „drepturile” lor în lume și în Uniunea Europeană?

7. – Ca istoric, efortul cercetărilor proprii se focalizează, în special, asupra trecutului. Dar, dacă vorbim despre minorități etnice, cred că, în primul rând, acestora trebuie să le fie asigurate și garantate libertățile politice, culturale și confesionale. Vedeți dumneavoastră, s-a dovedit în decursul trecutului, că orice majoritate are tendința de a asimila minoritățile. De obicei, din raportul celor două forțe asimilare-rezistență se generează contingente. Și atunci, e foarte greu ca acele grupusculi minoritare să-și păstreze identitatea lor culturală. Or, democrația postmodernă, așa cum am mai amintit, susține conceptul fundamental de „unitate în diversitate”. De altfel, cred că aceasta va fi și axioma societății globalizate.

8.– Considerați oportun un „Statut internațional pentru minorități”, valabil pentru toate țările, în contextul globalizării?

8.– Până în prezent, nu posedăm suficiente elemente care să ne ajute să știm cum va arăta geografia culturală și politică a lumii globale. Procesul este în derulare, încă. Ideea de *Statut internațional pentru minorități*, cu valabilitate globală, naște din start două posturi politico-economice: aceea de majoritate discriminatorie și una de minoritate discriminată. Păi, dacă Terra va deveni un „stat globalizat”, unii vor fi privilegiați de statusul superior al majorității, iar cei mulți vor fi „minoritari”? Cred, mai degrabă, că arhitecții aceștia ai globalizării ar trebui să pună pe primul plan ideile majore ale Universalismului civilizației umane, ale unicității ființei umane și, în consecință, să reazeze pe picior de egalitate comunitățile omenești.

9.– Ar merita mai multă atenție generația care a realizat România Mare? Poate chiar imortalizată într-o carte...

9.– Generația care a realizat România Mare a trăit de două ori o tragedie a istoriei. Într-o primă fază, în perioada interbelică, aceia care nu s-au angajat în vreo tabără de pe eșichierul politicii românești au fost marginalizați; meritele lor au urmat să fie confiscate și adjudecate de alții, cu mai puține contribuții la marele fapt de la 1 Decembrie 1918, dar care au avut, ulterior, la îndemână instrumente și oportunități pentru a-și confecționa false legitimități istorice. Apoi, era foarte facil ca acestor marginalizați să li se aplice imaginarul „plasture al tăcerii” prin fraza stereotipă: „Ai luptat într-o oaste străină, cea austro-ungară!” După 1947, în timpul ascensiunii comunismului în România, ceea ce mai supraviețuise din Generația Unirii a fost martirizată în lagăre de muncă și închisori. Ne referim aici, mai cu seamă, la actorii implicați politic în viața partidelor istorice din România. Curios lucru, cum justiția cea nevăzută a istoriei nu-și uită polițele neplătite, cei rămași în viață dintre marginalizații, anonimii din anii interbelici au scăpat, însă, de tăvălugul prigoanei comuniste. Deși s-a scris mult pe tema Marii Uniri de la Alba-Iulia, cred că ar fi binevenită și necesară recuperarea istoriografică a destinului protagoniștilor acestei generații.

10.– Cunoașteți actualele manuale de *Istoria României*? Ce aveți de spus cu privire la sfidarea impardonabilă a acestui popor bimilenar și la ilustrarea unor concepte istorice cu... contemporani?

10. – Manualele actuale de *Istoria României* sunt croite și editate în virtutea unei concepții păguboase a concurenței de piață a așa-ziselor „manuale alternative”. La fel ca și în alte domenii, îmi face impresia că ne jucăm cu valorile noastre fundamentale ca nație și țară. Nu am în intenție să evaluez utilitatea didactică a acestor manuale alternative de istorie. Conținutul lor, însă, îngrijorează: diluția modelelor și promovarea falselor valori reprezintă tot atâtea căi de topire a identității noastre culturale. Și asta servește, poate, ca strategie a globalizării? Mă întreb: globalizarea reprezintă transformarea națiunilor și comunităților culturale în simple

populații consumiste de tip pavlovist? Dar, revenind la ceea ce spuneau înaintașii – un popor care nu-și cunoaște trecutul, nu știe cine este și nu poate avea speranțe de viitor! În rest, „Historia magistra vitae!”

11.– Cum vedeți o „Alba-Iulia” aniversară, în contemporaneitate, pentru a eluda politicianismul grotesc și excesiv, precum și plasarea în derizoriu a acestui mare eveniment istoric prin care ne legitimăm ca „stat național, independent și indivizibil”?

11. – O „Alba-Iulia aniversară”, evocatoare a Unirii de la 1 Decembrie 1918, ar trebui să fie, în primul rând, un reper major în educația tinerei generații, cu întreg ansamblul de monumente și muzee din Cetate. În al doilea rând, o „Alba-Iulia aniversară” prinde susur și viață românească în momentul când fiecăre promoție de istorici, filologi și teologi, școlii în Alma Mater Apulensis, intonează „Gaudeamus”! În al treilea rând, o „Alba-Iulia aniversară”, în ziua calendaristică de 1 Decembrie, se cuvine să fie lipsită de demagogie și spectacol politic. Punct!

12. – Pe ce teme colaborați cu istorici români și străini și ce noutăți ați aflat despre *Istoria României și a Transilvaniei*, în special?

12. – În prezent, aria preocupărilor proprii gravitează pe palierul istoriei ecleziastice sud-est europene, cu aplicație la relațiile și interferențele Transilvaniei și Banatului cu Apusul. Pe aceste coordonate, colaborez foarte bine atât cu istorici din țară, mai cu seamă cu cei din centrele universitare Cluj, Alba-Iulia, Oradea, Sibiu, Arad, dar și cu o seamă de colegi din străinătate, referindu-mă aici la confrății din Viena și Roma.

13. – În raport cu alte monografii consultate – și chiar elaborate personal – constatăm că ați „revoluționat” acest demers științific, făcând posibilă integrarea – argumentată – a Ocișorului nu numai în Ținutul Zarandului, ci și în spațiul Europei de Est. Ne-ați putea împărtăși din experiența

acumulată și despre metodologia nouă adoptată în elaborarea acestei aproape escaustive cărți?

13. – Pot spune că actuala generație de istorici, aplicați scrisului monografic, se află într-o dilemă metodologică. De aici și căutările ori experimentările continue ale unora dintre aceștia. La români, se înfiripase o sănătoasă tradiție, inaugurată odinioară de A.D.Xenopol, dar și de Dimitrie Gusti, în perioada interbelică. Comunismul a fragmentat, însă, devenirea acestui duct. În ultimii ani, se încearcă o racordare la vechile valori, fără a uita să consonăm la modernitatea occidentală în domeniu. Un câștig este și adoptarea ideilor Școlii Analelor, magistral ilustrată în spațiul francez. Monografismul, ca gen istoriografic, presupune o mlădiere continuă, în funcție de subiectul sau obiectul supus cercetării. De asemenea, genul monografisticii implică o abordare pluridisciplinară, înmănunchind apelul la științele auxiliare: arheologie, paleogeografie, paleozoologie, paleohabitat, numismatică, epigrafie, diplomatică, sigilografie, istoria artei, arhivistică, istoria cărții vechi, cronologie, paleografie latină, slavonă, maghiară, germană, etnografie, sociologie, demografie istorică ș.a. În consecință, avem doar repere, nu și rețete.

14. – Care sunt proiectele dr.Dorin Petresc, istoricul împătimit de cercetare?

14. – Dintre proiectele proprii de cercetare, aș intenționa să rețin atenției doar trei. Primul vizează percepția spațiului hunedorean de către occidentali, în decursul timpului (sec.XIV-XIX). Un al doilea palier revine demografiei istorice, respectiv modului cum se proiectează lumea hunedoreană în recensămintele din secolele XVII-XVIII. Și, nu în ultimul rând, lucrez la o istorie a istoriografiei ecleziastice hunedorene.

4. Ioan Petrică – un om de succes

1.– Stimate domnule Ioan Petrică, nu am avut prilejul să vă cunosc, dar, văzând monografia satului Ocișor, apărută în condiții grafice de excepție, elaborată de un veritabil istoric, mi-am dat seama că vă pricepeți la oameni... Chiar dacă nu sunteți un Mecena – în sensul clasic al cuvântului – lucrați pentru cultură, fiind patronul Societății Tipografice „Gutenberg” S.A. încă din 1992. Cum a început totul și, mai ales, cum a continuat?

1. – Prețuirea pentru cultura noastră națională o datorez, în primul rând, înaintașilor mei, respectiv bunicului meu, Ioan Petrica al lui Nicolae Văcanu din satul natal, Ocișor, un susținător neobosit al spiritualității creștine din zona Hălmagiului. Apoi, în perioada cât am fost elev la Liceul român ortodox din Brad, profesorul Candin Ciocan ne-a deschis noi orizonturi mie și colegilor de generație. Ajuns la maturitate, începând cu deceniul șapte al secolului al XX-lea, sub egida Oficiului Național de Turism din România, am reușit să realizez o seamă de deschideri culturale, deosebite la acea vreme, oferind servicii integrate de turism cultural, intern și internațional, pentru diverse categorii de turiști din țară.

2. – Anul 1992 a fost un an fast, pentru că ați înființat și ziarul „Oglinda”, care și-a continuat apariția încă șapte ani.

2. – Odată cu libertățile câștigate după Revoluția din 1989, se resimțea necesitatea acută a unei informări pertinente a publicului hunedorean. Tocmai plecând de la ideea de a reflecta veridic și critic realitatea noii democrații românești, împreună cu un nucleu de jurnaliști, am pus bazele cotidianului hunedorean „Oglinda”, ziar pe care l-am susținut material vreme de șapte ani. Amintesc din acel nucleu redacțional pe doi dintre jurnaliștii mai atașați publicației: Mircea Lepădatu și Mona Voinescu.

3. – Care credeți că este perspectiva României azi, în condițiile în care putem afirma, fără teama de a greși, că „economia [...] lipsește cu desăvârșire”?

3. – Sunt cel mai optimist și încrezător în viitorul României, bazându-mă în atitudinea mea pe o serie de factori: a) populația României posedă o cultură peste media mondială, aspect care asigură un potențial uman bun; b) așezarea geografică a țării noastre și resursele sale naturale fac atractiv acest spațiu; c) o stabilitate a frontierelor europene este și garanța potențialului uman al acestei țări. Greutăți mult mai ample și bulversante decât cele ce marchează lumea în prezent au mai fost consemnate de istorie: epidemii, calamități și războaie. Dar spiritul de competiție și inițiativa concurențială a ființei umane sunt atitudini care vor asigura perspectiva de optimism a vieții cetățenilor.

4. – Mai putem spera și la o „revigorare” a culturii?

4. – În primul rând, România este beneficiara unui imens potențial cultural latent. Este surprinzător faptul că, în contextul crizei economice actuale, tot mai multe comunități locale inițiază și susțin proiecte de recuperare a propriei identități, prin scrierea și publicarea de monografii, valorificarea tradițiilor populare, dar și integrarea acestor nestemate în turismul cultural european și, de ce nu, global. Apoi, reforma aplicată în învățământ de actuala conducere a ministerului de resort trasează noi coordonate valorice pentru generația de mâine. Totodată, sunt foarte încrezător în rolul generației de studenți români școliți în Occident. Tinerii noștri de astăzi au nebănuite deschideri spre universitățile și academiile din orice alt colț al lumii. Poate că ei, în dialogul lor dincolo de frontiere, vor ști traduce operele esențiale ale culturii noastre naționale. Toate aceste elemente îmi însuflă și susțin o mare doză de speranță cu privire la cultura română în context global.

5. – Ați făcut un dar superb consătenilor dumneavoastră prin sprijinirea apariției monografiei satului natal, Ocișor. Când v-a venit această idee?

5. – Ideea unei schițe istorice care să scoată din „anonimatul” uitării satul meu natal – Ocișor (com. Vața de Jos, jud. Hunedoara) mă preocupă încă din tinerețe. De multe ori, fiind drumeț pe meridianele lumii, am avut ocazia să consult vechi hărți ale Mapamondului, trasate cu secole în urmă, dar pe locul teritoriului nostru intracarpatic era, de cele mai multe ori, reprezentat un spațiu alb. Tocmai la umplerea acestui gol al cunoașterii contribuie monografiile în general, iar cea a satului Ocișor, în particular. Oportunitatea realizării unui asemenea proiect la nivel științific s-a ivit abia în urmă cu un an, când, printr-un prieten comun, iubitor de cultură, am avut ocazia de a-l cunoaște pe istoricul dr. Dorin Petresc. Susținându-l necondiționat pe parcursul întregului demers, în numai șapte luni, acest cercetător a reușit un record absolut în domeniu: cercetarea, documentarea, elaborarea și editarea unei monografii de 752 pagini. Trebuie să precizez că această lucrare, intitulată *Ocișor, un străvechi sat românesc din Țara Zrandului* (Deva, Editura Polidava, 2011), este concepută la cel mai riguros standard științific, iar noi am ținut neapărat să o tipărim în condiții grafice deosebite, așa cum se practică, spre pildă, la reputatele edituri central-europene. Cum era și firesc, această carte reprezintă un dar de suflet pentru consătenii mei, având și menirea de a omagia memoria mamei mele – Petrica Rozalia. Nu numai că am oferit cartea în mod gratuit tuturor familiilor din Ocișor, dar am oferit-o în dar și la nivelul comunei Vața de Jos, respectiv primăriei, consilierilor comunali, bibliotecii, tuturor școlilor și dascălilor de pe raza comunei, precum și preoților de aici, considerând că doar în spațiul geografic al Ocișorului răspândirea ei își va atinge menirea culturală.

6. – Ce planuri/ proiecte aveți în vedere atât pentru satul natal, Ocișor, cât și pentru județul Hunedoara?

6. – Dacă ne referim la domeniul cultural, în primul rând mi-aș dori ca lumea satului meu să nu-și uite identitatea sa istorică, deci, în esență, reflectând la învățămintele trecutului, oamenii de aici să-și trăiască prezentul cu privirea îndreptată spre viitor. În anul acesta, așteptăm finalizarea unei monografii de genealogie familială, care sper să ofere un bun model și pentru românii care doresc să-și cunoască rădăcinile. În Occident, genealogia familială, așa-zisul „arbore genealogic”, este la mare prețuire. De asemenea, vom încerca să trasăm linii directe temeinice pentru cercetarea trecutului minier din județul nostru, mai precis, pentru inițierea investigației științifice în domeniul istoriei montanistice hunedorene, sperând ca, printr-un asemenea proiect îndrăzneț, să ne integrăm și noi în avangarda istoriografiei miniere europene. De ce o atare preocupare? Din simpla motivație că personal prevăd un viitor prosper industriei miniere din județul Hunedoara, iar cunoașterea trecutului poate conferi pilonii trăiniciei oricărui proiect ce se vrea durabil pentru comunitate.

5. Ciprian Roman – rapsodul care a cucerit inimile românilor

1.– Scumpul meu fost elev, unul dintre cei mai dragi din ultima mea „serie” de la Liceul Pedagogic „Sabin Drăgoi” din Deva, ziua de 1 Decembrie 2011 a însemnat și prilejul de a fi eroul principal al emisiunii TVR3, *Cântec și poveste*. Cum s-a născut această idee?

1. – TVR3 a avut un proiect de emisiune intitulat „Cântec și poveste” prin care s-a dorit ca din fiecare zonă folclorică să participe un interpret consacrat, care, pe lângă interpretarea cântecelor din repertoriul său, să-și spună și povestea vieții sale sau, mai bine spus, să dezvăluie publicului și alte aspecte din viața sa, să se prezinte oarecum altfel decât este cunoscut de public. Asta a presupus o serie de rubrici distincte în cadrul emisiunii: „ Ai mei de acasă”, în care era prezentată familia,

sau „Oameni de lângă mine”, în care se vorbea despre colaboratori, foști profesori, sau prieteni apropiați. Astfel, am avut plăcuta ocazie, ca pe durata a 90 de minute, să prezint publicului și o parte din cântecele mele, dar și câțiva oameni care mi-au fost și îmi sunt alături în viață și în carieră, printre care și dumneavoastră ca fost profesor și diriginte la Liceul Pedagogic din Deva.

Un aspect foarte important a constituit marea audiență a acestei emisiuni, care, fiind difuzată în seara zilei de 1 Decembrie 2011, a avut aproximativ un milion de telespectatori, un lucru foarte rar întâlnit în televiziunile cu emisie națională.

2. – Știu că te-ai afirmat pe tărâmul muzicii populare – ca interpret – din primii ani de liceu. Care au fost primele tale reușite?

2. – Anii liceului nu au fost ani în care să pot vorbi neapărat de reușite în domeniul cântecului popular, ci, mai degrabă, au fost anii cei mai importanți, în care s-au pus bazele unei cariere viitoare, au fost anii în care am început să înțeleg ce înseamnă activitatea pe care vreau s-o practic, pentru că, să nu uităm, în acea perioadă școala și activitățile pe care le efectuam erau privite cu maximă seriozitate, în comparație cu ce s-a întâmplat după aceea, când întreg sistemul nostru de valori a fost răsturnat. Așadar, anii de liceu au fost cei mai importanți pentru formarea mea ca om, ca interpret; mare parte din reușitele mele de mai târziu au rădăcinile acolo, la Liceul Pedagogic din Deva, și vreau să vă mărturisesc că, dacă aș avea posibilitatea să întorc timpul înapoi, aș face aceiași pași pe care i-am făcut atunci și le doresc tuturor celor care sunt astăzi în băncile unui liceu să poată vorbi, peste ani, cu aceeași mândrie despre anii respectivi. Acolo a fost primul meu public, format din profesori și colegi, prima orchestră cu care am cântat, primele și cele mai prețioase aplauze din cariera mea.

3. – Îmi amintesc – de asemenea – că ai ocupat funcții de conducere în învățământul special. Cum s-a împăcat formația profesională și vocația pentru muzică privind noua ta ipostază?

3. – Cele 6 luni de activitate la catedră, ca învățător, schimbările intervenite în sistemul de învățământ (cei din unitățile de învățământ special și-au pierdut statutul de cadru didactic în 1997-1998) m-au determinat să renunț la catedră și să ocup, pentru următorii patru ani, funcția de Director al Centrului de Plasament nr.2 din Deva. Aveam 22 de ani atunci, conduceam o instituție cu 30 de angajați și sute de copii instituționalizați care au crescut acolo, iar problemele, greutățile existente erau pe măsură. Activitatea mea artistică începuse să se dezvolte, am înregistrat în 1998 primele mele cântece și au început colaborările deosebit de importante cu televiziunile și posturile de radio, precum și alte activități: spectacole, nunți (blamate de unii, dar foarte importante pentru mine) etc.

Solicitările artistice, eforturile care deveneau din ce în ce mai mari pe drumul carierei artistice, precum și alte schimbări intervenite în activitatea unităților de învățământ special (schimbări legislative în sensul rău, în dulcele stil românesc din acea perioadă) m-au determinat să închei definitiv cariera mea didactică, în 2001.

4. – Relațiile tale cu cultura s-au amplificat și s-au diversificat. Poți vorbi puțin despre această perioadă, deloc ușoară, marcată de factorul politic?

4. – Cariera artistică a devenit preocuparea mea principală, iar rezultatele erau foarte bune, așa că am ales să mă ocup mai mult de această latură, mai ales că, din ipostaza directorului instituției județene de cultură, aveam posibilitatea să cunosc mult mai bine această lume a cântecului, să-mi reorientez drumul artistic prin legături mult mai puternice cu lumea artistică la nivel național. Marile concerte și spectacole pe care le organiza instituția pe care o conduceam au avut ecouri deosebite, misiunea mea și a colegilor mei fiind foarte importantă pentru că societatea românească începuse deja să

alunece, mă refer aici la dorința unora de a îngropa folclorul autentic românesc și de a-l înlocui cu manele, dar acesta este un alt subiect, foarte delicat. Din 2002 până în 2005, am reușit, în cadrul acestei instituții, să promovăm cu adevărat cultura hunedoreană, să-i sprijinim pe cei care aveau un cuvânt de spus, dar la 1 octombrie 2005 am părăsit și acest sistem pentru că îmi lipsea din buzunar carnetul de partid „corespunzător”.

5. – Cum ai reușit să nu diminuezi – din contră – să amplifici și să diversifici activitatea de interpret de muzică populară autentică, în lupta cu „manelismul”? Care este spațiul etnofolcloric din care îți culegi piesele repertoriului tău atât de îndrăgit?

5. – Am reușit să-mi păstrez drumul meu în ce privește cântecul autentic, printr-o încăpățănare de multe ori dusă la extreme. Tentațiile generale apărute în ceea ce privește genul de cântece promovate de posturile private de radio și televiziune nu au reușit să mă abată de la ceea ce învățasem eu că înseamnă valoare și autentic românesc. Era greu să renunț la stilul meu de interpretare, pe care l-am creat cu muncă multă ; au existat discuții dure chiar cu colegi de breaslă, dar nu am deviat doar de dragul câștigului material, așa cum au făcut alții, din păcate. Nu știu dacă am pierdut, nu știu dacă era mai bine să abordez și eu altfel acest subiect, știu, însă, foarte bine ca în subzonele județului Hunedoara s-a cântat *Țarina, Învârtita, Jiana, Doina, Hațegana și Bătuta*. Asta am respectat cu sfințenie. Sunt convins că ele trebuie duse mai departe așa cum le-am preluat noi de la cei bătrâni și nu avem dreptul, ca interpreți, să facem altceva, sau altcumva, doar de dragul unui fals succes. M-a convins și marele Grigore Leșe. Îmi culeg cântecele din cele mai variate spații folclorice ale județului nostru.

6. – Colaborezi cu o faimoasă orchestră formată, în principal, din foști elevi ai Liceului nostru. Ce idealuri comune vă leagă ?

*„Frumosul rănit de sabia realului”
(eseuri, cronici literare, interviuri)*

6. – Poate cel mai drag subiect, pe care îl abordez în toate interviurile mele, se referă la grupul instrumental „Doina Crișului” din Brad, alcătuit, așa cum ați spus, din foști elevi ai Liceului Pedagogic din Deva. Spun acest lucru pentru că, fără sprijinul acestor oameni, eforturile mele ar fi fost zadarnice. Ne-a legat o prietenie frumoasă, bazată pe idealuri și viziuni comune despre ceea ce facem noi, despre scenă, public, cântec etc. Sunt colegi deosebiți, mereu alături de mine, pentru că succesul, în acest domeniu, se obține doar în echipă și nu orice echipă. Acești instrumentiști deosebiți, cu o activitate de peste 30 de ani în slujba cântecului popular autentic, mi-au dat întotdeauna putere, încredere și forța de a merge mai departe.

Sunt multe zile și nopți petrecute împreună, multe ore de înregistrări în studiouri, mulți kilometri parcurși împreună, dar și multe aplauze pe care le-am obținut tot împreună. Această echipă, acest grup instrumental, a devenit o a doua familie pentru mine, de aceea vă spun că este o onoare și o plăcere deosebită să vorbesc despre ei, mulțumindu-le cu orice prilej pentru tot ceea ce fac și pentru modul în care o fac. Ionel Coza, dirijorul acestui grup sau Ovidiu Miheț, armonistul și sunetistul nostru, sunt cei care au creat acest grup în urmă cu 30 de ani în cadrul Casei de Cultură de la Brad. Ce poate fi mai frumos decât să vezi că ceea ce ai creat cu suflet și pasiune rezistă peste timp ?

7. – Câte albume ai realizat în acești aproape douăzeci de ani de carieră artistică și care sunt „piesele” de forță ?

7. – Sunt patru albume în prezent însumând cca 50 de melodii. Toate îmi sunt dragi, fiecare piesă este, de fapt, o parte din sufletul meu. Unele au fost promovate mai mult, altele mai puțin, fiecare vers din ceea ce cânt eu nu a fost pus acolo la întâmplare, doar ca să rimeze, a fost așezat acolo cu gândul de a rămâne peste timp, pentru că eu cred cu tărie că din toată activitatea unui artist, valoros este doar ceea ce rămâne peste timp. Poate părea puțin 50 de melodii în aproape 20 de ani, dar este foarte important ca măcar una dintre ele să rămână generațiilor viitoare.

8. – Te-a marcat benefic colaborarea cu marea iubitoare de folclor autentic și realizatoarea emisiunii „Tezaur folcloric”, Marioara Murărescu? În ce sens?

8. – Într-adevăr, omul care a avut un rol definitiv în cariera mea a fost doamna Marioara Murărescu, marele nostru specialist și om de televiziune, singura persoană din istoria televiziunii care a reușit să păstreze timp de 30 de ani o emisiune de profil și voi detalia acest răspuns. Am cunoscut-o în 1995, eu fiind încă elev. Era la Brad, la Festivalul „Felician Fărcașiu”, unde, ca președinte al juriului, mi-a acordat Marele Premiu. A fost omul care mi-a promovat primele imprimări, m-a chemat în Televiziunea Română când nu aveam încă 20 de ani, și m-a pus alături de mari artiști în cadrul emisiunii „Tezaur Folcloric”. Mi-a explicat și mie și altor colegi, artiști foarte buni, iubiți de public, ce menire importantă avem, ce drum greu ne-am ales și cât de importante sunt regulile ce trebuie respectate: repertoriu, costum, autenticitate, respect pentru public și multe altele. Vă pot spune că aceste reguli sunt valabile și astăzi, după 20 de ani, chiar dacă păreau foarte dure și au fost. Exigența acestui om a fost, de fapt, cheia succesului peste ani. În ceea ce vă spun, nu a existat niciodată ideea de compromis sau de rabat de la reguli. Și astăzi prezența în marile concerte „Tezaur Folcloric”, *concerte live întotdeauna*, este o provocare. Acolo, ideea de public are o altă conotație decât în mod obișnuit, acolo cântecul este cu totul altceva și de aceea cred că una dintre marile realizări ale mele a fost prezența mea în această emisiune de foarte multe ori.

9. – Ai idee câte apariții televizate „deții” și care sunt cele mai importante?

9. – Nu pot să spun câte apariții am avut de-a lungul timpului, pentru că am colaborat și cu posturi private de televiziune sau cu mari firme de impresariat. Cele mai importante le consider cele în care am văzut publicul alături de mine, am văzut zâmbet sau trăiri pe fețele celor din fața mea și am fost

*„Frumosul rănit de sabia realului”
(eseuri, cronici literare, interviuri)*

răsplătit cu aplauze; ele sunt lucrul cel mai râvnit de către orice artist.

10. – Care sunt proiectele tale în domeniul muzical și se șanse ai să le realizezi?

10. – Pentru viitor îmi doresc, în primul rând, ca publicul să facă diferența între ceea ce este cu adevărat autentic și valoros în comparație cu ce se prezintă astăzi ca fiind folclor. Cred că nu este doar o dorință a mea, este ceea ce spun toți cunoscătorii adevărați ai domeniului, pentru că ne aflăm la o răscruce a cunoașterii. Publicul este intoxicat cu fel și fel de imagini false despre muzica noastră națională, stresul în care se trăiește astăzi nu mai permite o abordare corectă a ceea ce cred eu că trebuie să lăsăm generațiilor viitoare, așa cum noi, la rândul nostru, am învățat de la marii noștri profesori, unul dintre aceștia fiind chiar dumneavoastră, doamna dirigintă, prof. Maria Toma-Damșa. Vă mulțumesc!

I. Lucrări ale aceluiași autor:

A. *Volume în colaborare:*

1. *Literatura pentru copii. Manual pentru clasa a XII-a, licee pedagogice, educatoare și învățători*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1978; reeditată în 1990 (234 p.)
2. *Literatura pentru copii. Manual pentru clasa a XIII-a, școli normale*, E.D.P.R.A., București, 1994, (146 p.)
3. *Dezvoltarea vorbirii în grădinițele de copii și în clasele I și a II-a*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1996, reeditată în 1999 (162 p.)
4. *Activitatea educativă în învățământul preuniversitar*, Editura Emia, Deva, 1999 (198 p.)
5. *Dicționar englez-român pentru clasele II-IV*, Editura Emia, Deva, 2000 (136 p.)
6. *Hărțăgani – monografie*, Editura Emia, Deva, 2001, cu o prefață de Radu Ciobanu (204 p.)

B. *Volume proprii:*

1. *Antologia literaturii pentru copii*, Editura Emia, Deva, 1999 (1005 p.), cu prefața autoarei
2. *Legământul cu literatura*, Editura Emia, Deva, 2000, cu o prefață de Dumitru Hurubă (200 p.)
3. *Antologia Eminescu – erou literar*, Editura Emia, Deva, 2000, cu prefața autoarei (299 p.)
4. *Limba română – exerciții rezolvate – trei volume* (clasele a V-a, a VI-a și a VII-a), Editura Emia, Deva, 2003, cu prefața autoarei (300 p.)
5. *Atentat la lectură*, Biblioteca „Provincia Corvina”, Hunedoara, 2004, cu o prefață de Eugen Evu (103 p.)
6. *În prag de liceu*, Editura Cetate, Deva, 2005, cu prefața autoarei

„Frumosul rănit de sabia realului”
(eseuri, cronici literare, interviuri)

7. *Ipostaze pe „azurul cerului românesc”*, Editura Cetate, Deva, 2005, cu prefața autoarei (119 p.)
8. *Legende etnologice*, Editura Emia, 2006, cu prefața autoarei (174 p.)
9. *Descrieri și portrete celebre (eseuri)*, Editura Cetate, Deva, 2007 (120 p.)
10. *Antologia „Descrieri și portrete în proză”*, Editura Emia, Deva, 2007, cu prefața autoarei (220 p.)
11. *Octavian Paler și gândirea filosofică – aforisme*, Editura Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca, 2009, cu prefața autoarei (89 p.)
12. *Amprente...*, Editura Cartea Cărții de Știință, Cluj-Napoca, 2009, cu o prefață de Maria Razba (166 p.)
13. *Săliște – monografie*, Editura Studia, Cluj-Napoca, 2010 (157 p.)
14. *Personalități ale comunei Băița* (vol.I), Editura Studia, Cluj-Napoca, cu prefața autoarei (300 p.)
15. *Românii între mit, tradiție și existența reală*, Editura Cartea Cărții de Știință, Cluj-Napoca, 2011 (187 p.)

II. Distincții:

1. Premiul Editurii Emia, 2000
2. Trofeul micului cititor al Bibliotecii „Ovid Densusianu” din Deva, 2000
3. Diploma „Cetățean de onoare” al comunei Băița, 2002
4. Diploma „Cetățean de onoare” al municipiului Deva, 2004
5. Diploma de excelență a M.E.C., București, 2005
6. Diplomă specială pentru merite literar-artistice, Emia, 2007
7. Premiul Editurii „Amurg sentimental” din București, pentru eseu, 2009

III. Referințe: Radu Ciobanu, Dumitru Hurubă, Eugen Evu, Lucia Liciu, Paulina Popa, Maria Razba, Lazăr Ioachim, Nicolae Danciu-Petniceanu.

IV. Colaborări la revistele: „Drumul socialismului”, „Cuvântul liber”, „Semne”, „Vox libri”, „Ardealul literar” (Deva), „Steagul roșu” (Petroșani), „Limba și literatura română”, „Tribuna școlii”, „Învățământ primar”, „Amurg sentimental” (București), „Tomis” (Constanța), „Tribuna” (Sibiu), „Agora literară” (Cluj-Napoca), „Mihai Eminescu”, „Vestea” (Mehadia), „Mihai Eminescu” (Sidney – Australia), „Scara cerului” (Canada), „Inedit” (Orăștie).

Cuprins

Cuvânt înainte	3
I. „Papă pentru mileniul al III-lea”: Karol Wojtyła, <i>Poezii alese</i>	5
II. Valeriu Anania – teologul, filologul, poetul, prozatorul și dramaturgul.....	12
1. Valeriu Anania – personalitate enciclopedică	12
2. Bartolomeu-Valeriu Anania, <i>Biblia</i>	17
3. Valeriu-Bartolomeu Anania – poetul	28
4. Valeriu Anania, <i>Străinii din Kipukua</i>	32
III. A sosit Domnul Eminescu.....	39
IV. Alba Iulia la „ceas aniversar”.....	45
V. Dan Puric între neamul său, asumarea ortodoxiei și demnitate	48
VI. Eseuri despre.....	57
1. Constantin Noica, <i>Semnele Minervei Publicistică I</i> (1927 – 1929)	57
2. Aurel Pantea (coordonator), <i>Sacrul în poezia românească</i>	64
3. Nicolae Danciu – Petniceanu, <i>Lumina de la Vărădia</i>	81
4. Petru Popescu, <i>Supleantul</i>	84
5. O aniversare și o comemorare sau 5 noiembrie, „simplă coincidență”?	92
VII. Jurnale. Memorii.....	95
1. Lev Tolstoi, <i>Jurnal</i>	95
2. W. N. P. Barbellion, <i>Jurnalul unui om dezamăgit</i>	106
3. George Orwell, <i>Jurnalele</i>	111
4. John Curran, <i>Agatha Christie. Jurnalul secret</i>	121

5. David Prodan, <i>Memorii</i>	130
VIII. Scriitori hunedoreni	141
1. Eugen Evu, <i>Port rănilor tale</i>	141
2. Iv Martinovici, <i>Întoarcerea la Nausica</i>	144
3. Valentin Tașcu, <i>Defăimarea bătrâneții</i>	147
4. Mitroi Tomulescu – Cremenari, <i>În căutarea fericirii</i>	150
5. Radu Igna, <i>Valea proscrisilor</i>	155
6. Ileana-Lucia Floran, <i>Pustiul din suflet și Amurgul speranței</i>	161
7. Maria Vlaicu, <i>Versuri târzii</i>	167
8. Amelia-Maria Stanca, <i>Pe tărâmul adolescenței</i> ...	171
9. Romulus Lal, <i>Imperialii din Bocșari</i>	175
10. Livia Fumurescu, <i>Ambalajul de staniol</i>	181
IX. Asociațiunea ASTRA – 150 de ani și Despărțământul ASTRA Orăștie „Aurel Vlaicu”	190
X. Interviu	196
1. Marcel Petrișor, scriitorul și filosoful	196
2. Lucia Liciu sau ziaristul total într-o jumătate de secol.....	200
3. Dorin Petresc – un împătimit doctor în istorie	211
4. Ioan Petrică – un om de succes	219
5. Ciprian Roman – rapsodul care a cucerit inimile românilor	222
Cuprins	232